

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Novak

**Odzivi mednarodne skupnosti na Islamsko državo kot kompleksno grožnjo mednarodni
varnosti - študija primera Švedske**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Novak

Mentor: red. prof. dr. Anton Grizold

**Odzivi mednarodne skupnosti na Islamsko državo kot kompleksno grožnjo mednarodni
varnosti - študija primera Švedske**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

POVZETEK

Odzivi mednarodne skupnosti na Islamsko državo kot kompleksno grožnjo mednarodni varnosti - študija primera Švedske

Islamska država je kmalu po razglasitvi t. i. kalifata junija 2014 zasedla dele Sirije in Iraka v velikosti območja Združenega kraljestva. Na ozemljih, ki jih nadzira, si Islamska država prizadeva upravljati družbo z vidika administrativno-upravnih zadev in družbene oskrbe ob strogi uveljavitvi šeriatskega prava. Je brezkompromisno nasilna do svojih nasprotnikov pa tudi do lokalnega prebivalstva, ki se v popolnosti ne prilagodi njeni ideologiji in načinu delovanja. Negativno vpliva tudi na populacijska gibanja, ki prinašajo veliko humanitarno krizo in ki lahko močno zaostrijo varnostne izzive v regiji pa tudi širše. Na ozemljih, ki jih nadzoruje Islamska država, cvetita tudi organizirani kriminal in nezakonita trgovina.

Islamska država je kot vojaška grožnja posebej kompleksna, ker združuje verske gorečnejše, džihadiste z bojnimi izkušnjami iz Iraka in Afganistana, nekdanje pripadnike iraškega varnostnega aparata in navdušene tuje borce. Pri bojevanju uporablja različne oblike vojaških operacij v celotnem spektru – od asimetričnega bojevanja do polnih bojnih operacij. Razvila je izjemno uspešen propagandni mehanizem, s katerim novači tuje borce, mlade ženske pa tudi celotne družine. Sprejela je zaobljube lokalnih terorističnih skupin iz številnih držav. Povzročila je preporod džihadističnih gibanj in terorističnih aktivnosti v regiji pa tudi širše. V zadnjih dveh letih je presenetila s smrtonosnimi terorističnimi napadi, tudi v evropskih državah.

Mednarodna skupnost je prepoznala kompleksno grožnjo, ki jo Islamska država predstavlja nacionalni in mednarodni varnosti. Z grožnjo Islamske države se aktivno ukvarjajo mednarodne in regionalne organizacije pa tudi številne posamezne države. Oblikovala se je globalna koalicija držav v boju proti Islamski državi, ki se ji je do marca 2016 pridružilo že 66 držav in organizacij.

Odziv Švedske na grožnjo Islamske države je v mednarodnem prostoru jasno viden na politični, humanitarni in na vojaški ravni. Švedska za Sirijo in Irak namenja visoke zneske humanitarne in razvojne pomoči, med drugim tudi za območja, ki so bila osvobojena nadzora Islamske države. Švedska se na pojav groženj, ki posredno ali neposredno izhajajo iz Islamske države, odziva ažurno – na sistemski in normativno-pravni ravni. Izvaja potrebne ukrepe za zagotavljanje lastne nacionalne varnosti. Ti segajo na področja nacionalnovarnostne politike, boja proti terorizmu, organiziranega kriminala in nasilnega ekstremizma. Kljub deklarirani vojaški nevtralnosti je Švedska močna zagovornica solidarnosti, zato se ne odziva pasivno, kadar pride do terorističnega napada na drugo državo članico EU. V letu 2015 je za azil na Švedskem zaprosilo več kot 162.000 oseb, kar je močno preseglo nacionalne sprejemne kapacitete. Sprejela je nekatere nujne ukrepe za spoprijemanje z izjemno povečanimi migracijskimi tokovi.

Ključne besede: varnost, kompleksna grožnja, Islamska država, Švedska.

SUMMARY

International community response to Islamic State as a complex threat to international security - Sweden, a case study

Shortly after declaring itself a so-called caliphate in June 2014, Islamic State invaded areas of Syria and Iraq amounting to territory the size of the United Kingdom. On territories under its control, Islamic State endeavours to govern society in terms of administration and social care whilst strictly enforcing sharia law. It is uncompromisingly violent to opponents and those amongst the local populace who do not completely adhere to its ideology and functioning. Moreover, it negatively impacts on population trends, causing a major humanitarian crisis, intensively aggravating security challenges in the region and beyond. Organised crime and illegal trade blossom on territories controlled by Islamic State.

Militarily, Islamic State is an especially complex threat as it assimilates religious zealots, jihadists with first-hand military experience of the wars in Iraq and Afghanistan, former members of the Iraqi security apparatus and zealous foreign fighters. Islamic State utilises various forms of military strategy, ranging from asymmetric fighting to full combat operations. It has developed an extraordinarily successful propaganda mechanism for the recruitment of foreign fighters, young women and even entire families. It has adopted the commitments of terrorist groups from numerous countries and precipitated the rebirth of jihadism and terrorist activities, both locally and globally. Over the past two years, it has shocked the international community with its deadly terrorist attacks, including in Europe.

The international community has recognised the complex threat that Islamic State poses to national and international security. International and regional organisations, as well as numerous individual states, are actively dealing with the threat posed by Islamic State. A global coalition of countries has been formed to fight Islamic State and sixty-six countries and organisations had already joined it by March 2016.

Sweden's response to the threat posed by Islamic State is internationally and clearly evident at political, military and humanitarian levels. Sweden amply provides humanitarian and developmental aid for Syria and Iraq, including aid to those areas that have been liberated from Islamic State control. Sweden consistently tackles the systematic, normative and legal threats that indirectly or directly originate from Islamic State. Implementing the necessary measures for ensuring its own national security, Sweden's response to Islamic State is implemented in terms of national security policy, the fight against terrorism, organised crime and violent extremism. Despite its avowed policy of neutrality in armed conflicts, Sweden is a strong advocate of solidarity and, therefore, does not respond passively when another EU Member State is under terrorist attack. More than 162,000 people applied for asylum in Sweden in 2015 and this markedly exceeds national admission capacities. It has also adopted measures necessary for handling the extreme increase in migration flows.

Key words: security, complex threat, Islamic State, Sweden.

KAZALO

1 UVOD	9
2 METODOLOŠKA IN TEORETSKA IZHODIŠČA	12
2.1 Raziskovalni cilji	12
2.2 Hipoteze	12
2.3 Omejitve v raziskovanju	12
2.4 Pristop in metode analize	14
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	15
2.5.1 Varnost	15
2.5.2 Ogrožanje varnosti	19
2.5.3 Nacionalna varnost	21
2.5.4 Nacionalnovarnostna politika	23
3 ISLAMSKA DRŽAVA	25
3.1 Zgodovinski okvir	25
3.1.1 Sporazum Sykes-Picot 1916	26
3.1.2 Začetek vojne proti terorizmu: obdobje od leta 2001 do leta 2002	27
3.1.3 Invazija na Irak in ustanovitev Al Kajde v Iraku: obdobje od leta 2003 do leta 2005	28
3.1.4 Islamska država v Iraku 2006: obdobje od leta 2006 do leta 2010	32
3.1.5 Širitev v Sirijo, ustanovitev Fronte Al Nusra in Islamske države Iraka in Sirije: obdobje od leta 2011 do leta 2014	35
3.2 Ustanovitev Islamske države leta 2014	38
3.3 Politična ideologija Islamske države	39
3.4 Način delovanja Islamske države	41
3.5 Organiziranost Islamske države	43
3.6 Viri financiranja Islamske države	45
3.7 Vojaške zmogljivosti in način bojevanja	47
3.8 Tuji borci	50
3.9 Propaganda in uporaba družbenih omrežij	52
4 ISLAMSKA DRŽAVA KOT KOMPLEKSNA GROŽNJA NACIONALNI IN MEDNARODNI VARNOSTI	56
5 ODZIVI MEDNARODNE SKUPNOSTI NA OGROŽANJE VARNOSTI S STRANI ISLAMSKE DRŽAVE	62

5.1 Odziv OZN	62
5.2 Globalna koalicija držav proti Islamski državi	66
5.3 Odziv EU	68
5.4 Odziv Nata	71
6 ISLAMSKA DRŽAVA KOT GROŽNJA NACIONALNI VARNOSTI ŠVEDSKE	72
6.1 Nasilni islamistični ekstremizem	72
6.2 Tuji borci	75
6.3 Terorizem	76
6.4 Organizirani kriminal	78
6.5 Desni ekstremizem	80
6.6 Migracijski izzivi	82
6.7 Sklep	84
7 ODZIV KRALJEVINE ŠVEDSKE NA GROŽNJE, KI IZVIRAJO IZ ISLAMSKÉ DRŽAVE	86
7.1. Odziv na politični, humanitarni in na vojaški ravni	87
7.1.1 Odziv na politični ravni	87
7.1.2 Odziv na humanitarni ravni	88
7.1.3 Odziv na vojaški ravni	89
7.2 Ukrepi na področju nacionalnovarnostne politike	90
7.3 Ukrepi na področju boja proti terorizmu	91
7.3.1 Švedska protiteroristična strategija	92
7.3.2 Organiziranost in delovanje na področju boja proti terorizmu	93
7.3.3 Sprememba stopnje ogroženosti	95
7.3.4 Spremembe zakonodaje o terorizmu	95
7.3.5 Omejitve izdaje potnih listin	96
7.3.6 Prve ovadbe in obsodbe zaradi zločinov v Siriji	97
7.4 Ukrepi na področju boja proti nasilnemu ekstremizmu	98
7.4.1 Ukrepi za preprečevanje nasilnega ekstremizma na nacionalni ravni	99
7.4.1.1 Vladni načrti za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom	99
7.4.1.2 Nacionalna koordinatorka za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom	100
7.4.1.3 Inštitut Segerstedt	103
7.4.1.4 Druge agencije in službe	104
7.4.2 Ukrepi za preprečevanje nasilnega ekstremizma na lokalni ravni	105
7.4.3 Preprečevanje nasilnega ekstremizma – primer mesta Göteborg	106

7.5 Ukrepi na področju migracij	111
7.5.1 Zakon o posebnih ukrepih ob resnem ogrožanju javnega reda ali notranje varnosti	113
7.5.2 Ukrepi za zagotavljanje varnosti	114
7.5.3 Ukrepi za razporeditev na novo prispelih oseb	116
7.5.4 Ukrepi na trgu delovne sile	117
7.5.5 Ukrepi na področju integracije	117
7.5.6 Ukrepi glede finančnih nadomestil prosilcem za azil	119
8 SKLEPI IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	120
LITERATURA IN VIRI	127

SEZNAM KRATIC

AWACS	Zračni opozorilni in nadzorovalni sistem (<i>Airborne Warning And Control System</i>)
AMIF	Sklad za azil, migracije in vključevanje (<i>Asylum, Migration and Integration Fund</i>)
CATS	Center za preučevanje asimetričnih groženj in terorizma (<i>Centrum för Asymmetriska Hot- och Terrorismstudier</i> (švedsko), Center for Asymmetric Threat Studies)
ECTC	Evropski center za boj proti terorizmu (<i>European Counter Terrorist Centre</i>)
EU	Evropska unija
INTERPOL	Mednarodna organizacija kriminalistične policije (<i>International Criminal Police Organization</i>)
ISI	Islamska država v Iraku (<i>Islamic State in Iraq</i>)
ISIS	Islamska država Iraka in Sirije (<i>Islamic State of Iraq and Syria</i>)
ISIL	Islamska država Iraka in Levanta (<i>Islamic State of Iraq and Levant</i>)
MINUSMA	Večdimenzionalna integrirana stabilizacijska misija ZN v Maliju (<i>Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali</i>)
MSB	Agencija za zaščito družbe in pripravljenost (<i>Myndigheten för samhällsskydd och beredskap</i> (švedsko), <i>Swedish Civil Contingencies Agency</i>)
MUST	Vojaška obveščevalna in varnostna služba (<i>Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten</i> (švedsko), <i>Military Intelligence and Security Service</i>)
Nato	Organizacija Severnoatlantske pogodbe (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
NCT	Nacionalni center za oceno terorističnih groženj (<i>Nationellt Centrum för Terrorhotbedömning</i> (švedsko))
OZN	Organizacija združenih narodov
RAN	Mreža za ozaveščanje o radikalizaciji (<i>Radicalisation Awareness Network</i>)
SÄPO	Švedska varnostna služba (<i>Säkerhetspolisen</i> (švedsko), <i>Swedish Security Service</i>)
UNDP	Program Združenih narodov za razvoj (<i>United Nations Development Programme</i>)
UNESCO	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, kulturo in znanost (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Obravnava pojava Islamske države je trenutno ena najaktualnejših mednarodnih varnostnih tem. Zametki Islamske države segajo v Afganistan in nato v Irak v obdobje po začetku t. i. vojne proti terorizmu, ko so se začele lokalne džihadistične skupine združevati z Al Kajdo in nekaterimi nekdanjimi oficirji vojske Sadama Huseina. Skupina, ki je bila poznana pod imenom Al Kajda v Iraku, se je po smrti vodje Al Zarkavija leta 2006 preimenovala v Islamsko državo v Iraku. Večina opazovalcev je nanjo postala pozorna šele leta 2013, ko je razglasila širitev bojov v Sirijo in se preimenovala v Islamsko državo Iraka in Sirije. Po sporu z vodstvom Al Kajde in Fronto Al Nusro ter po uspešnih vojaških zasedbah ozemelj v Siriji in Iraku se je junija 2014 skupina preimenovala v Islamsko državo in razglasila t. i. kalifat z vodjo Al Bagdadijem na čelu. Skupina je požela medijsko pozornost in ogorčenje zaradi dodatne radikalizacije skrajne islamistične ideologije, načina bojevanja in objave brutalnih propagandnih posnetkov nasilja.¹

Za razumevanje grožnje varnosti, ki jo predstavlja Islamska država sodobni mednarodni in nacionalni varnosti, je treba najprej pojasniti dejavnike, ki so poglavitno prispevali k nastanku tega pojava, ustroj in način delovanja Islamske države, cilje, ki jih želi doseči, in sredstva, ki jih pri tem uporablja. Svojo destruktivnost je Islamska država v zadnjih treh letih pokazala ne le z delovanjem in bojevanjem v delih Sirije in Iraka, ampak z izvedbo številnih terorističnih napadov, med drugim tudi v Evropi. Islamska država ima učinkovito politiko novačenja bojnikov pa tudi družin in mladih žensk. Tuji borci, ki se z bojnih območij vračajo nazaj v svoje (pa tudi druge) države, predstavljajo dodatni varnostni izziv. Vračajo se namreč z novimi »znanji in izkušnjami« ter so navadno dodatno radikalizirani. Za propagando in novačenje Islamska država uspešno uporablja medije, kar je v takšnem obsegu precej nov pojav, vreden dodatne pozornosti in preučevanja.²

Geopolitično se pojav Islamske države razume kot rezultat sprememb v strukturi svetovne politične, gospodarske, ideološke in vojaške moči ter nastajanja nove svetovne ureditve po koncu hladne vojne. V tem smislu se na Islamsko državo gleda kot grožnjo najprej Siriji in Iraku pa tudi širši mednarodni skupnosti. Delovanje Islamske države je v zadnjem obdobju bistveno prispevalo h krepitvi množičnih migracijskih tokov v Evropo. Mednarodna organizacija za migracije (International Organisation for Migration 2015) navaja, da je leta 2015 v Evropo

¹ Za zgodovinski okvir nastanka Islamske države gl. Atwan (2015), Bunzel (2015), Burke (2015), Lister (2015), Selvik in Stenslie (2011), Stern in Berger (2015), Warrick (2015) idr.

² Za natančnejši opis propagandnega mehanizma, ki ga je razvila Islamska država, gl. *Islamic State: The Digital Caliphate* avtorja Atwan (2015) in *ISIS: The State of Terror* avtorjev Stern in Berger (2015).

prispelo več kot milijon migrantov in beguncev. Tako obsežne migracijske tokove je treba najprej razumeti v geopolitičnem in varnostnem kontekstu.

Problematiko Islamske države posamezne države obravnavajo tudi v bilateralnih in multilateralnih forumih, prvenstveno – ne pa izključno – v luči boja proti terorizmu. Buzan je že skoraj pred desetletjem ugotovil (2006, 1109), da ima globalna vojna proti terorizmu potencial povezati širšo skupino držav, ne le zahodnih držav in Japonske, ampak tudi večje države, kot so: Rusija, Kitajska in Indija, ki imajo vsaka svoje razloge, da se pridružijo večini v globalni vojni proti terorizmu kot način, s katerim naslavljajo lastne notranje konflikte. Tudi Grizold poudarja, da je koncept upravljanja varnosti utemeljen na predpostavki, da se sodobna država v okoliščinah kompleksnega ogrožanja usmerja k sodelovanju z drugimi državami in tudi nedržavnimi subjekti mednarodnih odnosov (Grizold in drugi 2015, 8).

Številni teroristični napadi, ki so jih izvedli pripadniki Islamske države ali njeni privrženci v regiji, Evropi in po svetu, dokazujejo, da je Islamska država sposobna napasti tudi zunaj ozemlja, ki ga fizično nadzoruje. Napadi, med drugim tisti, ki so se zgodili v Parizu novembra 2015 in Bruslju marca 2016, so dobro načrtovani, koordinirani in smrtonosni. Številne države, regionalne in mednarodne organizacije so privedli k intenzivnejšemu medsebojnemu sodelovanju ter ukrepanju proti grožnjam, ki jih predstavlja Islamska država.

Na ravni posamezne države (npr. Irak, Sirija, Francija, Belgija idr.) se s problemom Islamske države ukvarjajo dejansko vse veje oblasti, različni deli civilne družbe, na najosebnejši ravni pa zadeva življenja in vsakdan posameznih državljanov, ne le ko gre za zagotavljanje vojaško-političnih razsežnosti varnosti, ampak tudi ko gre tudi za zaščito njihovih temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Pri Islamski državi gre torej za pojav, ki zajema več ravni sodobne varnosti: osebno, nacionalno, regionalno in mednarodno raven.³

Magistrsko delo sem zastavila v dveh delih: v prvem bom analizirala nastanek in delovanje Islamske države ter odziv mednarodne skupnosti na njeno ogrožanje. V drugem, osrednjem delu magistrskega dela bom na primeru Kraljevine Švedske analizirala odziv izbrane evropske nacionalne države na ogrožajoče delovanje Islamske države. Izbor Švedske za analizo utemeljujem z dejstvi, omenjenimi v nadaljevanju.

Prvič: Švedska je danes poleg Belgije, Združenega kraljestva, Nemčije in Francije ena izmed najproduktivnejših »valilnic« tujih borcev v Evropi. Pojav tujih borcev ji je bil sicer poznan že pred leti, ko so ti odhajali na druga konfliktna območja – v Somalijo, Irak, Afganistan, Pakistan,

³ Za razumevanje koncepta varnosti, ki zajema več ravni, gl. npr. Grizold 1998; Grizold 1999. Podrobneje je koncept varnosti opredeljen v poglavju 2.5.1.

Jemen. Problem takšnega rekrutiranja na Švedskem se je dodatno poslabšal s tokom beguncev iz Iraka po invaziji leta 2003. Prvi samomorilski bombni napadalec v Skandinaviji, 28-letni Šved z iraškimi koreninami, je po obiskih bližnjevzhodnih držav med letoma 2007 in 2010 presenetil Švedsko s spodletelim terorističnim napadom decembra 2010 v središču Stockholma. Poleg tega so švedske varnostne službe v zadnjih letih zasledile precejšen porast števila nasilnih ekstremistov, kar pomeni, da se Švedska spoprijema s povečano grožnjo nasilnega ekstremizma na domačih tleh.

Drugič: danes je Švedska poleg Nemčije ena izmed najbolj zelenih končnih evropskih destinacij aktualnih migracijskih tokov. Že pred aktualnim migracijskim valom je imela visoko stopnjo priseljencev, v zadnjih letih pa število prosilcev za azil strmo narašča. V letu 2015 je na Švedskem za azil zaprosilo več kot 162.000 oseb. Gre za dejstvo, ki že ima in bo imelo dolgoročen vpliv na notranjepolitične razmere, zunanjepolitične odločitve pa tudi na celoten spekter družbenih področij.

Tretjič: Švedska veliko resursov namenja zagotavljanju svoje varnosti, pozorno in analitično spremlja varnostno dogajanje v svetu in doma ter ugotovitve aplicira v izvajanje nacionalnovarnostne in zunanje politike. V novembru 2015 je Švedska po terorističnih napadih v Parizu začasno dvignila stopnjo ogrožanja na četrto od petih stopenj. Kot ugotavlja Prezelj (2006, 177), »je kompleksnost terorističnega ogrožanja varnosti tako velika, da že ob srednji intenzivnosti zahteva aktiviranje velikega dela nacionalnovarnostnega sistema oziroma množico nacionalnovarnostnih mehanizmov katere koli države«. Posledično na Švedskem potekajo številni procesi, ki poskušajo primerno nasloviti varnostne izzive na domačih tleh.

Četrtrič: zaradi okrepljenih virov ogrožanja, ki izhajajo iz migracijskih tokov, in grožnje terorizma prihaja do družbenopolitičnih sprememb, ki lahko resno vplivajo na Švedsko, kot jo poznamo, in lahko zamajejo vrednote, ki opredeljujejo njeno bistvo: demokracijo, svobodo izražanja, odprtost, transparentnost, enakopravnost in socialno državo.

2 METODOLOŠKA IN TEORETSKA IZHODIŠČA

2.1 Raziskovalni cilji

V analizi magistrskega dela so zastavljeni naslednji raziskovalni cilji:

1. opredeliti dejavnike, ki so omogočili nastanek Islamske države, in načine njenega ogrožanja sodobne varnosti; posebna pozornost je namenjena analizi delovanja in obstoja Islamske države;
2. prikazati prerez odziva mednarodne skupnosti na pojav Islamske države kot perečega ogrožanja sodobne varnosti;
3. analizirati odziv Švedske kot članice EU in evropske nevtralne države na grožnjo Islamske države; pri tem bo vodilo vprašanje, ali je Švedska v povezavi z grožnjo Islamske države sprejela ustrezne politične in druge ukrepe (npr. zakonske, organizacijske idr. spremembe nacionalnovarnostne politike).

2.2 Hipoteze

Hipoteza 1: Islamska država predstavlja kompleksno grožnjo sodobni nacionalni in mednarodni varnosti, saj ni geografsko omejena, deluje na globalni ravni, uporablja nove načine delovanja in je pri svojem delovanju brezkompromisno nasilna.

Hipoteza 2: Švedska se na pojav Islamske države odziva na normativni in sistemski ravni. V tem okviru je sprejela številne normativno-pravne, politične in sistemske ukrepe z namenom zagotoviti ustrezno zaščito svoje nacionalne varnosti.

Hipoteza 3: Švedska je zaradi povečanih migracijskih tokov spremenila odnos do migracij: danes ne gre več predvsem za humanitarno in ekonomsko vprašanje, ampak v prvi vrsti za vprašanje zagotavljanja lastne nacionalne varnosti.

2.3 Omejitve v raziskovanju

Analiza v magistrskem delu ima nekatere omejitve, ki jih je treba jasno opredeliti:

- a) Vsebinsko je magistrsko delo omejeno tako, da v središče preučevanja postavlja Islamsko državo in Kraljevino Švedsko. Naloga njuno razmerje obravnava skozi prizmo varnostne perspektive, saj med njima ni neposrednega bilateralnega odnosa, kot je značilen za odnose med državami v mednarodnimi skupnosti. Ker se razmerje ne razvija v političnem vakuumu, je neobhodno upoštevati tudi vlogo, vpliv in interese, ki jih imajo nekatere

druge države na širšem Bližnjem vzhodu, predvsem v Iraku in Siriji. Posledice omenjenih razmerij in nastalih groženj magistrsko delo aplicira na Švedsko in analizira njen odziv.

- b) Zaradi razumevanja širšega konteksta in interesov glavnih zunanjih akterjev oziroma držav na Bližnjem vzhodu je nujno potrebna osvetlitev nekaterih zgodovinskih dogodkov in razmerij. Zato je v magistrskem delu predstavljen zgodovinski okvir, ki pojasnjuje nekatere ključne dogodke, ki so vplivali na nastanek Islamske države. Pri preučevanju pojava Islamske države je analiza časovno osredotočena na obdobje po terorističnih napadih 11. septembra 2001, s poudarkom na obdobju po »ustanovitvi« Islamske države junija 2014 pa do marca 2016. Povezano s Švedsko je magistrsko delo primarno omejeno na obdobje od prvega (poskusa) terorističnega napada na Švedskem decembra 2010 naprej do marca 2016. Pregled švedskih medijskih občil je narejen za obdobje od oktobra 2015 do marca 2016.
- c) Namen magistrskega dela je natančneje predstaviti odziv Švedske na grožnje, ki izhajajo iz Islamske države. Posledično je v poglavju, ki obravnava odziv mednarodne skupnosti, magistrsko delo omejeno na odziv Organizacije združenih narodov (OZN), Globalne koalicije držav proti Islamski državi, Evropske unije (EU) in Organizacije Severnoatlantske pogodbe (*North Atlantic Treaty Organization* – Nato), saj te pomembno vplivajo na oblikovanje švedskih politik. Magistrsko delo se v tem poglavju ne osredotoča na odzive posameznih drugih držav ali drugih organizacij, kar nikakor ne pomeni, da ti niso pomembni. Nasprotno, odzivi nekaterih držav (npr. ZDA, Rusije, Turčije, Savdske Arabije, Irana idr.) imajo bistveni vpliv na reševanje političnovarnostne situacije v Siriji in Iraku ter spoprijemanje z grožnjami, ki izhajajo iz Islamske države. Celovita analiza popolnega odziva vseh držav in organizacij bi bila za potrebe magistrskega dela preobsežna in ni ključnega pomena za analizo švedskega odziva na grožnje Islamske države.
- d) Dodatno omejitev lahko predstavlja dejstvo, da magistrsko delo obravnava pojav, ki je v intenzivnem razvoju. Vojaški napadi globalne koalicije in posameznih držav na cilje Islamske države lahko to izjemno prizadenejo oziroma ošibijo ali pa – nasprotno – njeno destruktivno delovanje in s tem ogrožanje širše mednarodne varnosti (npr. s terorističnimi napadi) še okrepijo. Prav zaradi takšne fluidnosti situacije se delo namenoma izogiba npr. poimenskemu imenovanju oseb na vodilnih mestih Islamske države, saj so nekatere izmed njih že umrle v napadih in so jih na njihovih položajih zamenjali novi posamezniki. Prav tako se delo izogiba natančni opredelitvi zasedenega ozemlja Islamske države, saj se to spreminja oziroma z napadi koalicije zmanjšuje.

2.4 Pristop in metode analize

Analiza zastavljene teme je kompleksna in večplastna; zahteva **interdisciplinarni pristop** in uporabo spoznanj različnih družboslovnih disciplin: varnostnih študij, mednarodnih odnosov, zgodovine, sociologije, religiologije in psihologije.

Magistrsko delo analizo kot **proces sekuritizacije** zastavlja na dveh ravneh. Na prvi ravni poskuša opredeliti neznanko, ki jo imenujemo »grožnja«. Na drugi ravni pa poskuša ugotoviti, kako naj grožnjo osmislimo. To, da smo identificirali, *kaj* je problem, namreč še ne pomeni, da razumemo, *komu* predstavlja grožnjo, *zakaj* in *kaj* *zdaj*. Ta vprašanja so glavne neznanke za študijo primera (Balzacq 2011, 32). Struktura in način delovanja Islamske države na poseben način, ki ju je mogoče v vseh razsežnostih razumeti šele z zgodovinsko analizo nastanka, določata različne razsežnosti ogrožanja sodobnih demokratičnih družb pa tudi sosednjih in regionalnih avtorskih režimov in monarhij. Zato je primarna raziskovalna metoda magistrskega dela prav študija primera. To Robert Yin (2009, 18 v Balzacq 2011, 33) opredeljuje kot empirično analizo, ki poglobljeno raziskuje fenomen znotraj njegovega resničnega konteksta, še posebej, kadar meje med fenomenom in kontekstom niso jasno razvidne. Študija primera se spoprijema z značilno situacijo, v kateri je veliko več spremenljivk zanimanja, kot je podatkovnih točk. Kot rezultat se zanaša na številne vire dokazov, pri čemer se morajo podatki združiti na triangulacijski način. Pri tem koristi že znane teoretične predpostavke za vodenje izbire podatkov in analizo.

Uporabljen je **sistemski pristop preučevanja**, kar pomeni identifikacijo dejavnikov in procesov, ki povzročajo nestabilnost države, ter ugotovitev, ali so lahko znotraj zmožnosti nadzora države ali ne. Sistemski pristop priznava omejene zmožnosti držav za naslavljanje kompleksnih problemov, ki bi lahko spodbokopali varnost države (Anthony 2015, 4).

Magistrsko delo je zasnovano kot **kvalitativna deskriptivna analiza**, ki temelji na triangulaciji naslednjih družboslovnih raziskovalnih metod:

- a) **konceptualna analiza** je uporabljena pri opredelitvi določenih ključnih konceptov in terminov s področja preučevanja varnosti;
- b) **zgodovinska metoda** je uporabljena v delu, ki se nanaša na preučevanje nastanka in vzpona t. i. Islamske države;
- c) z **metodo analize primarnih besedil** so analizirani področni dokumenti OZN in EU, kot so: resolucije, strategije itn.; preučeni so relevantni dokumenti Kraljevine Švedske, kot so: področni zakoni, podzakonski akti, strategije, načrti itn.;

- d) z **metodo analize sekundarnih virov** so zbrani relevantni podatki za analizo v monografskih znanstvenih publikacijah, strokovnih člankih, poročilih nekaterih švedskih državnih organov in agencij ter različnih internetnih virov; glede na aktualnost teme je nabor virov, ki se nanašajo na Islamsko državo, zelo bogat; prav tako je dostopnih veliko virov, povezanih s posledicami, ki jih občuti in sprejema Švedska kot odziv na spremenjeno varnostno okolje in še zlasti na delovanje Islamske države;
- e) z **metodo intervjuja** so pridobljene dodatne informacije za kvalitativni vidik analize; vsi intervjuji so bili opravljeni 14. marca 2016 v Göteborgu na Švedskem; potekali so v švedskem jeziku in so trajali od 45 do 90 minut; za pridobitev podrobnejših informacij o spopadanju Švedske z nasilnim ekstremizmom so bili opravljeni pogovori z naslednjimi sogovorniki:
- Anna Hedin Ekstöm, sekretarka pri nacionalni koordinatorki za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom, primarno zadolžena za pripravo področne nacionalne strategije;
 - Bettan Byvald, višja socialna delavka v Göteborgu s 30-letnimi izkušnjami ter sekretarka pri nacionalni koordinatorki za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom, primarno zadolžena za obiske, ozaveščanje in usmerjanje občin pri delovanju zoper nasilni ekstremizem;
 - Christer Mattsson, v. d. predstojnika Inštituta Segerstedt, ki je bil v okviru Univerze v Göteborgu ustanovljen 1. 7. 2015; inštitut je zadolžen za raziskovalno delo, poučevanje in za razvijanje metod za spopadanje z nasilnim ekstremizmom;
 - Zan Jankovski, razvojni vodja proti nasilnemu ekstremizmu v mestu Göteborg;
 - Haisam A-Rahman, razvojni vodja proti nasilnemu ekstremizmu v mestu Göteborg.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Varnost

Pojav varnosti je povezan predvsem z eksistencialnimi vprašanji posameznika (kakovost življenja in smrti) in višjimi ravnmi družbenega organiziranja (družba/država, meddržavna skupnost, svet kot celota) (Grizold 1998, 2). Varnost različnim ljudem pomeni različne stvari, zato je dejansko nemogoče doseči strinjanje o splošno sprejemljivi družboslovni definiciji koncepta varnosti. Vseeno lahko na abstraktni ravni strokovnjaki govorijo o definiciji varnosti kot konceptu, ki pomeni odsotnost grožnje cenjenim vrednotam. Definirana na ta način, je varnost nujno politična, preučevanje varnosti pa ne more biti samo intelektualno, saj ga

oblikujejo impulzi za doseg varnosti »za resnične ljudi, v resničnih okoljih«. To pomeni interpretacijo preteklosti, razumevanje sedanjosti in poskus vplivanja na prihodnost. Zato je zelo pomembno, kdo odloča, kaj varnost pomeni; katera vprašanja se uvrstijo na varnostno agendo; kako se s temi vprašanji spoprimemo; kaj se zgodi, ko med seboj trčijo različne predstave varnosti (Williams 2013, 1). V tem smislu je varnost derivativni koncept, ki izhaja iz načina, na katerega zaznavamo svet, in načina, kako mislimo, da deluje politika. Različni pogledi na svet podajo različne koncepte varnosti (Peoples in Vaughan - Williams 2015, 33–34).

Koncept varnosti je po terminološki opredelitvi Wolfersa (1952) in Herza (1950) med hladno vojno ostal dejansko nespremenjen. Varnost je bila razumljena kot nacionalna (državna) varnost; šlo je za vojaške, zunanje grožnje, vojaške zmožnosti in uporabo sile. Varnost po Wolfersu (1952) je bila dosežena prek razmerja moči ali preprosto z velikanskim razkazovanjem moči. Varnost v objektivnem smislu je bila merilo odsotnosti groženj pridobljenim vrednotam, v subjektivnem smislu pa odsotnosti strahu, da bodo te vrednote napadene. Varnosti nikoli ni bilo mogoče meriti v objektivnem smislu, saj so subjektivne ocene igrale neizogibno vlogo pri oblikovanju državnih ocen (Wolfers v Buzan in Hansen 2010, 259). Realistična perspektiva varnosti temelji na konceptu moči, saj so države razvrščene na hierarhično lestvico, merilo njihovega razvrščanja pa je ekonomska in iz nje izpeljana vojaška moč. Države nimajo ali pa imajo zelo malo spodbude, da bi reševale skupne probleme, njihove odnose bolj zaznamujejo konflikti kot sodelovanje. Torej realizem zagovarja kompetitivni (tekmovalni) koncept varnosti (Malešič 2012, 268).⁴

⁴ Realizem kot teorija preučevanja varnosti ni enotna. **Klasični realizem** zagovarja tezo, da države delujejo skladno s človekovo naravo, zato si stalno prizadevajo za povečanje svojih zmožnosti. Konflikt pojasnjuje s sklicevanjem na človeške slabosti. Vojne razlaga z agresivnimi voditelji ali s političnimi sistemi, ki dajo pohlepni provincialnim skupinam možnost zasledovati sebične ekspanzionistične zunanje politike. **Neorealizem** in Waltzova teorija mednarodnih politik (1979) prezreta motivacije voditeljev in značilnosti držav kot vzročne spremenljivke mednarodnih razpletov, razen ko gre za minimalno predpostavko, da si države prizadevajo preživeti. Za mednarodni politični sistem so značilni kompleksni nelinearni odnosi in nenačrtne posledice. Vedenje držav je posledica tekmovanja, saj države računajo, kako delovati za svoje najboljše dobro, ali ker tiste, ki ne kažejo takšnega obnašanja, preprosto izločijo iz sistema. Alternativno je lahko vedenje držav posledica socializacije: države se odločijo, da bodo sledile normam, ker računajo, da je to za njihovo najboljše dobro ali ker so norme ponotranjile. Poleg tega znotraj realizma obstajajo še štiri druge podkategorije realizma, ki mednarodne odnose vidijo kot neskončno in neizogibno zaporedje vojn in osvojitvev. **Defenzivni strukturni realizem** združuje racionalno izbiro in spremenljivko ofenzivno-defenzivnega ravnotežja, ki daje prednost obrambi in predvideva, da bodo države podprle status quo. Po Waltovi teoriji »ravnotežja grožnje« (1987, 2000) države v anarhiji oblikujejo zavezništva, da se zaščitijo. Grožnje drugih držav ocenjujejo z njihovo relativno močjo, bližino, namerami in z ofenzivno-defenzivnim ravnotežjem. **Ofenzivni strukturni realizem** po Mearsheimerju (2001) predpostavlja, da je mednarodni sistem arhaičen, v njem imajo velike sile ofenzivne vojaške zmožnosti in se lahko temu primerno medsebojno poškodujejo. Države, ki so racionalne igralkе, ne morejo biti prepričane o namerah drugih držav; preživetje je primarni cilj velikih sil, ki so hkrati racionalne igralkе. **Realizem vzpona in padca** sloni na trditvi Organskija (1985), da je hegemonija osnova miru. Vojna med velikimi silami je najmanj verjetna, ko v mednarodnem sistemu prevladuje ena država. Ta je zmožna oblikovati pravila in navade mednarodne skupnosti na način, da zadovolji sebične interese. Ko moč držav zaradi različnih vzorcev rasti postane enakomernejše razporejena, nastane verjetnost vojne zaradi želje po vodenju sistema. **Neoklasični realizem** poudarja, da so dejanja držav v veliki meri odvisna od vplivov, ki izhajajo

Takšno razumevanje varnosti se je razvilo kot odgovor takratnim liberalnim teoretičnim pristopom (Elman in Jensen 2013, 17). Liberalizem je osredotočen na svobodo posameznika, liberalisti državo razumejo kot nujen del zaščite svobode pred oškodovanjem drugih posameznikov ali države (Dunne 2001, 163). V nasprotju z realizmom liberalizem varnost v svetu obravnava kot 'igro pozitivne vsote', kar pomeni, da se s povečanjem varnosti v eni državi povečuje tudi varnost v drugih državah (Malešič 2012, 271). Liberalizem nacionalne interese razume širše od vojaškega pomena ter poudarja pomembnost ekonomskih, okoljskih in tehnoloških vprašanj. Red v svetovnih politikah ne izhaja iz ravnotežja moči, ampak iz interakcije med številnimi plastmi vladajočih dogovorov, ki jih sestavljajo zakoni, sprejete norme, mednarodni režimi in institucionalna pravila (Smith in Baylis 2001, 4).⁵

Po koncu hladne je naraščalo število varnostnih konceptov, pojavljala so se vprašanja o subjektih in objektih varnosti ter naravi groženj, s katerimi so bili ti soočeni. Širitev razprave je politizirala koncept varnosti in ga usmerila v številne možnosti pomena. Različni pomeni so se pogosto nanašali na širši nabor referenčnih objektov, kar je pritegnilo več politične pozornosti in več sredstev. Nove varnostne grožnje in nova varnostna tveganja, ki so izhajala iz procesov globalizacije v obdobju po koncu hladne vojne, so presegali državne meje in zahtevali drugačno vrsto varnostnega odziva (Fierke 2015, 6, 34).

Kritične varnostne študije so zagovarjale stališče, da ni le vojaška sila tista, ki predstavlja potencialno grožnjo varnosti, ampak je treba upoštevati tudi druge alternativne, prej marginalizirane grožnje. Med prvimi akademiki, ki je oblikoval takšen argument, je bil Barry Buzan. Ta je v svojem delu *People, States and Fear* (1992) zagovarjal tezo, da morajo analitiki o

iz analiz notranjih ravni. Poudarja vlogo zaznave ključnih odločevalcev in ekstraktivne zmožnosti države, ki jo igrajo pri oblikovanju odziva držav na sistemske zahteve (povzeto po Elman in Jensen 2013, 15–31).

⁵ Liberalne teorije podarjajo pomen sodelovanja kot glavnega vodila pri zagotavljanju varnosti. Države postajajo odvisne od drugih držav in akterjev mednarodnih odnosov ter v veliko primerih ne morejo več v celoti uresničevati zahtev po nadzoru ozemlja in suverenosti navzven (Svete 2006, 53). Tudi znotraj liberalizma kot teoretične perspektive varnosti obstaja več teorij. **Tradicionalni ali kantovski liberalizem** izhaja iz predpostavke, da so republike kot oblike vladavine »proizvajalke miru«, in so bolj nagnjene k miroljubnemu vedenju kot druge oblike vladavin držav. To lastnost je pripisal navadi posvetovanja in pravnim osnovam republike, saj bo država, ki temelji na zakonih, manj verjetno spodbujala nezakonito vedenje v mednarodnih odnosih. Razlikoval je med koncem vojne in ustvarjanjem pozitivnega miru (Navari 2013, 33–34). **Ekonomski liberalizem** je osredotočen na spodbude, ki jih ustvari čezmejno ekonomsko sodelovanje. Sistemska analiza predmeta preučevanja se premakne z države na individualno porabo in proizvajalce. Njihova ekonomska izmenjava in proste možnosti na trgu imajo izrazito miroljubne implikacije (Svete 2006, 53). **Teza demokratičnega miru** temelji na argumentu, da liberalne države ne vodijo vojn zoper liberalne države. Doyle (1983) svojo tezo opira na tri Kantove predpogoje: ustavno republiko, kolektivne varnostne dogovore in državljansko gostoljubje, kamor Doyle uvršča tudi prosto trgovino. Liberalne države zaupajo drugim liberalnim državam in rešujejo konflikte s pogovori in kompromisi. **Neoliberalni institucionalizem** je psredotočen na vlogo mednarodnih institucij pri zmanjševanju konfliktov. Keohane (1984) in Axelrod poudarjata zmožnost institucij, kot je OZN, pri redefiniranju vlog držav in arbitrarnem delovanju v meddržavnih sporih. Edina izmed liberalnih teorij postavlja v ospredje državo. Institucije so ustanovljene in preživijo, ker delujejo k maksimiziranju eksogeno določenih interesov in izbiram njenih članov. Države torej ustvarjajo institucije, da maksimizirajo skupne interese (povzeto po Navari 2013, 40–45).

varnosti razmišljati na petih različnih področjih: vojaškem, okoljskem, ekonomskem, političnem in družbenem (v Peoples in Vaughan - Williams 2015, 34). Buzan (1991) je z uporabo celovitega, systemskega pristopa pri obravnavi pojava sodobne varnosti izhajal iz ideje, da si tri temeljne entitete – posameznik, družba/država in mednarodna skupnost – prizadevajo zagotoviti stanje varnosti oziroma uravnoteženega medsebojnega obstoja v ožjem ali širšem okviru (npr. posameznik v odnosu do drugih posameznikov in celotne družbe/države, nacionalna država v razmerju do drugih držav in sveta kot celote). Tak systemski pristop obravnave pojava sodobne varnosti nam omogoča spoznati ne samo njegovo zapleteno večravninsko strukturo, ampak tudi različna protislovja, ki izvirajo iz narave posamezne entitete in tudi iz realnih razmerij med njimi (Grizold 1998, 3).

Današnje razumevanje pojava varnosti je tako nujno celostno ter vključuje vse vidike človekovega obstoja in delovanja v družbi (npr. ekonomsko, socialno, politično, izobraževalno, komunikacijsko-informacijsko, obrambno idr.) ter vse ravni njegovega povezovanja in oblike družbenega organiziranja (regionalno, nacionalno, mednarodno in svetovno). Varnost se torej nanaša na posameznika, družbo/državo v celoti in tudi na mednarodni sistem. Sodobni varnostni vzorec se v tem okviru navzven obravnava v obliki štirih temeljnih konceptualnih okvirov, in sicer: 1) individualne varnosti; 2) nacionalne varnosti; 3) mednarodne varnosti; 4) globalne varnosti (Grizold 1999, 2). Premik od tradicionalističnega pojmovanja varnosti k netradicionalističnemu pojmovanju se je oblikoval hkrati s širjenjem dimenzij po horizontali (z vojaške na gospodarsko, okoljsko, politično, identitetno, kulturno itn.) in referenčnih objektov po vertikali (z države na mednarodno skupnost, družbo, posameznika itn.) (Prezelj 2001, 128).

Na tem mestu je smiselno opredeliti epistemološke razlike, ki so se – kot že omenjeno – začele razvijati že med hladno vojno in so aktualne še danes. *Objektivni koncepti varnosti* pogosto, ne pa zmeraj, definirajo varnost v materialnih pogojih. Verjetnost, da država predstavlja grožnjo ali je zmožna odvrniti sovražnika, temelji na njenih materialnih zmožnostih. *Subjektivni pristopi* preučevanja varnosti poudarjajo pomembnost zgodovine, norm, psihologije strahu (zmotnega) zaznavanja in konteksta odnosov (prijatelji, tekmeci, nevtralni, sovražniki), znotraj katerih se oblikujejo grožnje. Države se lahko – tako kot ljudje – nahajajo na spektru od paranoje (vidijo grožnje tam, kjer jih ni) prek razuma (pravilna ocena groženj) do samozadovoljstva (ne vidijo dejanskih groženj ali jih te ne zanimajo). *Diskurzivni pristopi* nasprotno menijo, da varnost ne more biti definirana z objektivnim pristopi ter da sta omenjena objektivni in subjektivni pristop zavajajoča. *Kopenhagenska šola* zagovarja koncept varnosti kot govornega dejanja (*»speech*

act«).⁶ S tem ko predstavnik države uporabi besedo »varnost«, razglasi urgentne pogoje, v katerih lahko uporabi sredstva, ki so potrebna za ustavitev ogrožanja. V osnovi varnostne analize je razumevanje procesa, prek katerega se grožnje manifestirajo v varnostne probleme na politični agendi. Grožnje so v tem smislu »objektivne«, ker so jih kot take sprejeli politični akterji in ne ker imajo inherentno ogrožajoč status. Da bo varnostno govorno dejanje uspešno, mora prepričati tudi ustrezno občinstvo (Buzan in Hansen 2010, 33–34).

2.5.2 Ogrožanje varnosti

Oprelitev koncepta ogrožanja varnosti je za magistrsko delo pomembno predvsem z vidika razumevanja groženj, ki izhajajo iz Islamske države, in kaj te pomenijo za različne segmente ogrožanja nacionalne varnosti Švedske. Prezelj pojasnjuje (2006, 31–32), da do ogrožanja varnosti pride zaradi groženj varnosti, ki jih lahko definiramo kot družbene in naravne pojave, ki imajo svoj nastanek, čas trajanja, spreminjajočo se stopnjo intenzivnosti in tudi svoj konec.⁷ Ta nastopi, ko pojav ne predstavlja več grožnje varnosti, kar je morda posledica zmanjšanja njegove intenzivnosti ali drugih vplivov. Grožnje nacionalni varnosti po svoji definiciji zajemajo vse družbene ali naravne pojave, ki zmanjšujejo nacionalno varnost oz. njene definicijske prvine. V tem smislu se grožnje nanašajo na onemogočanje fizičnega obstoja prebivalstva, motenje ali onemogočanje normalnega delovanja temeljnih družbenih in državnih struktur, onemogočanje izvajanja politične suverenosti in preprečevanja sorazmerno nemotenega družbenega razvoja.⁸ Po Ullmanovi opredelitvi (1983, 133) med grožnje nacionalne varnosti spadajo vsi tisti dogodki ali sekvence dogodkov, ki grozijo, da bodo v kratkem času drastično znižali kakovost življenja prebivalcev države, ali izbiro mogočih političnih odzivov, ki so na voljo državi in zasebnim

⁶ Kopenhagenska šola se je razvila znotraj konstruktivističnega razumevanja varnosti, ki se je začelo kot teoretična smer preučevanja varnosti razvijati v 80. letih prejšnjega stoletja (McDonald 2013, 63). Gre za skupino znanstvenikov, ki so delovali v okviru nekdanjega Kopenhagenskega inštituta za raziskovanje miru (*Copenhagen Peace Research Institute*); med vodilnimi sta bila Barry Buzan in Ole Waever.

⁷ O **varnostni negotovosti** govorimo takrat, ko se pojavi vsaj minimalna možnost, da pride do stika med določenim varnostno zanimivim pojavom oziroma procesom in subjektom, o **varnostnih grožnjah** in še posebej **nevarnosti** pa takrat, ko dejansko že prihaja do realne ogroženosti oziroma negativnega spreminjanja/znižanja dosežene ravni kakovosti posameznikovega in/ali družbenega življenja (Kotnik - Dvojmoč 2000/2001, 216).

⁸ Kopenhagenska šola si je v obdobju po koncu hladne vojne poleg širitve koncepta varnosti na prej zapostavljena področja (okolje, revščina, človekove pravice ...) prizadevala tudi analitično omejiti koncept varnosti in predlagala, da se analitiki osredotočijo na obseg, v katerem posamezni politični akterji vidijo in oblikujejo **določena vprašanja kot varnostne grožnje**. Kopenhagenska šola je razvila poseben konceptualni okvir **sekuritizacije** (McDonald 2013, 72). Ta predpostavlja, da so grožnje ustvarjene, torej da niso le objektivne, kot predpostavljajo realisti. Analizira tudi, zakaj so nekatere grožnje postavljene pred druge in sekuritizirane oziroma predstavljene kot eksistenčne grožnje (Fierke 2015, 7, 9). Koncept sekuritizacije dvigne določen **koncept kot govornega sredstva** na področje varnosti ali vojne z namenom zvišanja pomembnosti določenega vprašanja (Kay 2015, 91) oziroma njegove politizacije. Varnost je v tem smislu področje pogajanj med govorcem in občinstvom, pri čemer ima govorec položaj avtoritete znotraj posamezne skupine (McDonald 2013, 72).

nevladnim subjektom (posameznikom, skupinam, korporacijam) znotraj države (Prezelj 2002c, 623).

Ogrožanje varnosti se skozi čas spreminja, spreminjajo se naše zaznave ogrožanja, posledično pa se spreminjajo tudi nacionalni in mednarodni varnostni instrumenti za spopadanje s starimi in z »novimi« grožnjami (Prezelj 2002b, 426). Varnostni vidiki globalizacijskih procesov se povezujejo z degradacijo okolja, begunci in migracijami, mednarodnim kriminalom, nenadzorovanim širjenjem orožja za množično uničenje, verskim fundamentalizmom in z grožnjami, ki jih sodobnim družbam prinaša njihova prevelika odvisnost od informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Ti procesi in pojavi se v okviru nacionalnovarnostnih politik najpogosteje označujejo kot nove grožnje, ki lahko v nekaterih okoliščinah privedejo celo do globalnega kaosa in vojne (Grizold in Bučar 2011, 832–833).

Tesno povezanost med vojaškimi in številnimi nevojaškimi grožnjami varnosti poimenujemo tudi kot »medsektorsko varnost« (»cross-sectoral security«) (Buzan, Weaever in Wilde 1998, 166–191), »prepleteno grožnjo varnosti« (»interwoven threat«) (Mandel 1999, xxi) ali **»kompleksno grožnjo varnosti«** (Prezelj, 2000) (Prezelj 2002b, 427). Kompleksna narava varnostnega okolja po koncu hladne vojne je generirala oblikovanje »kompleksne grožnje varnosti«, ki temelji na: 1) hkratnem obstoju vojaške, politične, okoljske, gospodarske, zdravstvene, teroristične, kriminalne, informacijske, identitetne, kulturne itn. razsežnosti ogrožanja varnosti in 2) visoki povezanosti med temi razsežnostmi ogrožanja varnosti (Prezelj 2002a, 60).

Grizold dodatno pojasnjuje (2005, 22–23), da kompleksnost ogrožanja varnosti zajema štiri bistvene elemente:

1. Povezovanje, prepletanje in medsebojno učinkovanje vojaških in nevojaških groženj varnosti.
2. Preraščanje nacionalne varnosti v mednarodno varnost in nasprotno. Varnostna problematika ima danes razsežnosti v prostorskem in vsebinskem smislu. Varnost posamezne države je vse bolj domena globalnega mednarodnega sistema.
3. Občutno sta se okrepili povezanost in odgovornost med subjekti za zagotavljanje varnosti (država, meddržavne in naddržavne organizacije, nevladne organizacije, multinacionalne korporacije, skupine pritiska).
4. Instrumenti in mehanizmi za zagotavljanje varnosti so zapletenejši in se povezujejo v sistem na ravni države in na ravni mednarodne skupnosti.

Sorazmerno nov koncept v kompleksnem varnostnem okolju je koncept hibridnih groženj, za katere je značilno naslednje (Andersson in Tardy 2015, 2):

1. kombinacija konvencionalnih in nekonvencionalnih, vojaških in nevojaških, očitnih in prikritih dejanj;
2. cilj je ustvarjanje nejasnosti in zmede glede narave, izvora in cilja grožnje;
3. sposobnost identifikacije in izkoriščanja ranljivosti tarč;
4. zmožnost ohranitve stopnje sovražnosti pod pragom konvencionalne vojne.

V današnjem spremenjenem varnostnem okolju nove grožnje otežujejo zmožnosti držav pri spoprijemanju z varnostnimi izzivi s tradicionalnimi ukrepi moči (Kay 2015, 377). Večplastna in večstranska narava hibridnih groženj zahteva najširši obseg delovanja z namenom krepitve odpornosti in odgovora na napade. Hibridne grožnje po definiciji in naravi izpodbijajo tradicionalne meje (birokratske, pravne in operativne) med vojaškimi in civilnimi, javnimi in zasebnimi ter nacionalnimi in kolektivnimi zmožnostmi. Ker se dejavnosti hibridnih groženj navadno (s pravnega vidika) ne dogajajo med vojno, je v večini držav primarna odgovornost za usmerjanje odziva civilna. Podobno kot pri tradicionalnih terorističnih grožnjah ali napadih so za preventivo in odziv odgovorne nacionalne policijske in civilne pravosodne oblasti (Andersson in Tardy 2015, 2–4).

Lahko torej sklenemo, da so grožnje varnosti v sodobnem svetu vse bolj transnacionalne, imajo pretežno nevojaški značaj, širijo pa jih predvsem nedržavni subjekti (kriminalne in teroristične skupine). Transnacionalno širjenje ogrožanja varnosti je velikokrat posledica že eskalirane grožnje na nacionalni ravni (oboroženi konflikt, konflikt med teroristično skupino in državo, kriminal itn.) ali pa vzrok nadaljnjega stopnjevanja drugih groženj varnosti (npr. povišanje stopnje kriminala v ciljni ali tranzitni državi kot rezultat visoke stopnje nezakonitih migracij). Ta fenomen imenujemo transnacionalno kompleksno ogrožanje varnosti (Prezelj 2002c, 635).

2.5.3 Nacionalna varnost

Opredelitev koncepta nacionalne varnosti je z vidika magistrskega dela relevantno, saj je zagotavljanje nacionalne varnosti ena izmed najpomembnejših nalog države, kar bo prikazano na študiji primera Švedske. Tako kot se je skozi čas razvijalo razumevanje koncepta varnosti, se je tudi koncept nacionalne varnosti vse od nastanka nacionalnih držav razvijal, da je odgovoril aktualnim grožnjam, razmeram in politikam.

Baldwin (1997, 22) drzno ugotavlja, da noben družboslovni koncept še ni bil tako zlorabljen in napačno uporabljen kot prav koncept nacionalne varnosti; lahkomišelna uporaba in zloraba koncepta sta ga naredila neuporabnega za vse druge, razen za politike. Čeprav varnost držav

oziroma nacionalna varnost v različnih oblikah obstajata vse od nastanka držav, je koncept nacionalne varnosti novejšega datuma. Termin se je prvič pojavil v ZDA, kjer se uporablja od začetka 40. let prejšnjega stoletja. V uradnih dokumentih je bil prvič uporabljen v ameriškem Zakonu o nacionalni varnosti iz leta 1947. Od takrat naprej je termin nacionalna varnost zavzel osrednje mesto v mednarodnih odnosih in varnostnih študijah (Tatalović in drugi 2008, 17).

V poskusu definiranja nacionalne varnosti je Charles Herman nanizal nekaj definicij in ugotovil, da ima definicija nacionalne varnosti tudi praktične implikacije. Med bipolarno delitvijo sveta sta Berkowitz in Bock (1965, x v Herman 1982) nacionalno varnost definirala kot zmožnost države, da zaščiti svoje notranje vrednote pred zunanjimi grožnjami. Kohen in Tuttle sta nekaj let pozneje ugotavljala (1972, 1 v Herman 1982), da si državni voditelji prizadevajo pridobiti ali zaščititi stanje varnosti, da bi zavarovali različne komponente pred zunanjimi ali notranjimi grožnjami. Herman (1982, 20) je desetletje pozneje opredelil pet vidikov nacionalne varnosti, ki se spreminjajo in se bodo spreminjali tudi v prihodnje: 1) rezultati prednostnih vrednot; 2) mednarodno okolje; 3) domače okolje; 4) narava groženj; 5) strategije za odvrčanje groženj.

Dimitrijević (1973, 20–27) je ugotavljal, da je nacionalna varnost v mednarodnih odnosih eden izmed največkrat uporabljenih, vendar najmanjkrat definiranih konceptov. Identificiral je pet skupin vrednot, ki jih šteje za temeljne prvine nacionalne varnosti: 1) preživetje države, pri čemer misli na preživetje države kot politične skupnosti v mednarodnem sistemu; nacionalno preživetje, ki ni enako s preživetjem konkretne države; fizično samoohranitev prebivalstva; 2) ozemeljska celovitost kot pomemben element državnosti; 3) politična samostojnost kot izraz suverene oblasti države in kot subjekt mednarodnega prava; 4) kakovost življenja kot razumen življenjski standard; 5) prilagodljivost definicije nacionalne varnosti (konkretnim okoliščinam).

Grizold (1999, 3) nacionalno varnost definira kot politično in osebno dobro, ki se v razvitih industrijskih državah uresničuje kot temeljna človekova pravica. Za to skrbi država ne samo s sprejemanjem ustrezne zakonodaje, ampak tudi z angažiranjem celotne nacionalnovarnostne strukture. Dodatno pojasnjuje (1998, 3–4), da nacionalno varnost najsplošnejše opredelimo kot varnost državnega naroda. Njena vsebina zajema ohranitev nacionalnega ozemlja, zaščito življenja ljudi in njihove lastnine, utrditev mednarodnega statusa države in ohranitev nacionalne suverenosti. Gre za celoto razmerij med notranjimi (gospodarskimi, socialnimi, kulturnimi, političnimi, ekološkimi, vojaško-obrambnimi ...) in zunanjimi (mednarodnimi) dejavniki. Razmerje med temi dejavniki se nenehno spreminja, kar zahteva sprotno prilagajanje in spreminjanje nacionalnovarnostne politike.

Nacionalna varnost posamezne države v sodobnih pogojih je zelo kompleksen pojav, ki ga je treba preučevati glede na številne dejavnike: sistem odločanja države na področju varnosti; mednarodni, geostrateški in vojaško-politični položaj države; zgodovinske izkušnje; velikost in oblika države; konkretne pravice in dolžnosti države, ki izhajajo iz njenega položaja v mednarodni skupnosti; stopnja njenega gospodarskega in družbenega razvoja; značilnosti njenega sistema nacionalne varnosti; višina finančnih sredstev, namenjenih nacionalni varnosti; vpliv javnega mnenja itn. (Tatalović in drugi 2008, 26–27). Sodobna nacionalna varnost je vpeta v širše mednarodno okolje, v katerem je odgovornost za zagotavljanje varnosti poleg držav in njihovih zvez vse bolj domena globalnega mednarodnega sistema (Grizold 1999, 3–4).

2.5.4 Nacionalnovarnostna politika

Koncept nacionalnovarnostne politike je treba opredeliti, da bodo za potrebe magistrskega dela lahko celostno razumljene odločitve, ki jih je Švedska že sprejela in jih še bo sprejela za zagotavljanje nacionalne varnosti.

Z varnostno politiko države lahko v najširšem smislu razumemo vse aktivnosti, ki jih je kakšna vlada že opravila ali jih še bo pri uresničevanju najvitalnejšega nacionalnega cilja, tj. zagotovitev najširših pogojev za varnost in blagostanje svojih državljanov znotraj družbe ter pred ogrožanjem njihove varnosti od zunaj (Grizold in Ferfila 2000, 41). Nacionalnovarnostna politika zajema cilje, ukrepe in dejavnosti za vzpostavitev, vzdrževanje in za delovanje nacionalnovarnostnega sistema; določena je v zakonih in drugih dokumentih, ki jih sprejme država v procesu političnega določanja (Grizold 2003, 327). Nacionalnovarnostna politika opredeljuje vladna stališča do varnosti in načinov njenega zagotavljanja. Vključuje pomembnejše odločitve v povezavi z varnostnim sektorjem, ki zadevajo zunanjo in notranjo varnost države in družbe. Razvija se skladno z mednarodnimi in regionalnimi ureditvami, katerih članica je posamezna država. Zato torej nacionalnovarnostna politika ne temelji le na zaznanih nacionalnovarnostnih potrebah in prednostnih nalogah, ampak nanjo vplivajo številni zunanji dejavniki, pritiski in obveznosti (Born 2006, 27).

Prezelj navaja (2002c, 627–628), da je nacionalnovarnostna politika sestavljena iz več faz: 1) opredelitve virov ogrožanja nacionalne varnosti; 2) identificiranja mogočih načinov zagotavljanja varnosti pred viri ogrožanja; 3) sprejemanja odločitve o najprimernejših načinih zagotavljanja varnosti pred posameznimi viri ogrožanja; 4) izvajanja odločitev; 5) nadziranjem izvajanja teh odločitev. Dodatno pojasnjuje, da so v proces opredeljevanja in preopredeljevanja nacionalnih varnostnih interesov vključeni vsi akterji, ki so ključni pri oblikovanju politik:

različna ministrstva, parlament kot celota, pozicijske in opozicijske politične stranke in druge nevladne organizacije, predvsem znanstvene, medijske itn. Med oblikovalce teh interesov spadajo tudi obveščevalne službe, ki k temu procesu prispevajo na manj viden, a ne nepomemben način.

Nacionalnovarnostna politika je na primer v Resoluciji o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2010, 5. čl.) definirana kot uravnotežena celota vizije, strategij, programov, načrtov in dejavnosti države, potrebnih za odzivanje na vire ogrožanja in tveganja njene nacionalne varnosti ter s tem za uresničevanje njenih nacionalnovarnostnih ciljev, usmerjenih k zaščiti slovenskih nacionalnih interesov. Nacionalnovarnostno politiko sestavljajo zlasti zunanja politika, obrambna politika, politika zagotavljanja notranje varnosti ter politika varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Skladno s sodobnim večdimenzionalnim razumevanjem pojma nacionalne varnosti se upošteva tudi varnostni vidik politike države na gospodarskem, socialnem, okoljskem, zdravstvenem, demografskem, izobraževalnem, znanstveno-tehnološkem in na informacijskem področju ter drugih področjih.

3 ISLAMSKA DRŽAVA

Islamska država je več kot teroristična organizacija, kot so bile mednarodni skupnosti poznane v preteklosti. S svojo organiziranostjo, financiranjem, z vodenjem in delovanjem kaže, da želi in da že presega karakteristike teroristične organizacije. Po drugi strani samooklicana Islamska država nikakor ne izpolnjuje pogojev obstoja države, kot jih določa prvi člen Konvencije iz Montevidea o pravicah in dolžnostih držav iz leta 1933, in sicer: stalno prebivalstvo, definirano ozemlje, vlado in sposobnost vzpostavljanja odnosov z drugimi državami (Konvencija iz Montevidea o pravicah in dolžnostih držav, 1. čl.).

Termin »Islamska država« v magistrskem delu opisuje pojav Islamske države kot tak; z uporabo besede »država« delo nikakor ne daje legitimnosti obstoju »države« v mednarodnopravnem pomenu. Uporaba termina »Islamska država« sledi imenu organizacije, ki ga ta uporablja od samooklicane razglasitve t. i. kalifata junija 2014.

Z dosledno uporabo termina »Islamska država« se magistrsko delo poskuša izogniti terminološkim zagatam, ki se pojavljajo ob naslavljanju omenjene organizacije. Različne države, mednarodne in regionalne organizacije namreč za naslavljanja tega fenomena uporabljajo različna imena oziroma kratice: nekatere uporabljajo ime ISIS (*Islamic State of Iraq and Syria*) oziroma Islamska država Iraka in Sirije), druge ISIL (*Islamic state of Iraq and Levant*/Islamska država Iraka in Levanta), tretje Daesh, kar je arabska verzija kratice ISIL, četrte ISIL/Daesh, pete samo Islamska država itn.. Včasih so pri naslavljanju celo nekonsistentne in uporabljajo različna imena.

Švedska vlada je januarja 2016 odločila, da začne dosledno uporabljati ime Daesh, medtem ko švedski mediji v največji meri še vedno uporabljajo ime Islamska država (*Islamiska staten*).

3.1 Zgodovinski okvir

Zgodovinski okvir Islamske države je v magistrskem delu namenoma zastavljen nekoliko širše. Izhajamo namreč iz prepričanja, da grožnje, ki jo predstavlja Islamska država sodobni nacionalni in mednarodni varnosti, ne moremo razumeti, če prej ne opredelimo zgodovinskih dejstev, ki so vodili do njenega nastanka, pa tudi okolja, v katerem se je oblikovala. Prav tako grožnje ne moremo razumeti brez analize delovanja Islamske države.

Poleg tega je treba upoštevati psihološki element dolgih nacionalnih in etničnih konfliktov, za katere Vamik Volkan (1997, 117) pravi:

da ne morejo biti razumljeni z osredotočanjem na dejavnike realnega sveta, kot so: ekonomske, vojaške, pravne in politične okoliščine. Vprašanja realnega sveta so zelo »psihologizirana« – okužena s skupnimi zaznavanji, mislimi, s fantazijami in čustvi (zavednimi in nezavednimi), ki se nanašajo na pretekle zgodovinske ponose in travme: izgube, ponižanja, težave z žalovanjem, občutke upravičenosti do maščevanja in odpora do sprejemanja spremenjene realnosti.

Le na tak celostno razumljen način lahko posamezne države in mednarodna skupnost sprejmejo ukrepe, s katerimi se bodo (uspešno) spoprijemali s sodobnimi viri ogrožanja, ki izvirajo iz Islamske države.

3.1.1 Sporazum Sykes-Picot 1916

Leta 2016 mineva sto let od podpisa t. i. sporazuma Sykes-Picot, s katerim sta se Francija in Velika Britanija med prvo svetovno vojno tiho dogovorili o delitvi nekdanjih otomanskih ozemelj. Omenjeni sporazum je z vidika preučevanja Islamske države pomemben, saj ga še sto let pozneje številni vidijo za krivično kolonialno iznajdbo. Nekdanje vodstvo Islamske države v Iraku in tudi današnje vodstvo Islamske države sta se ob svoji ustanovitvi oziroma razglasitvi sklicevala na podiranje krivičnih meja sporazuma Sykes-Picot.

Vsebinska sporazuma dveh pogajalcev, francoskega diplomata François Georges Picota in svetovalca britanske vlade Marka Sykesa, je bila razkrita šele po izbruhu ruske revolucije 1917.⁹ Sporazum Sykes-Picot je bil implementiran nekaj let pozneje, ko so bile nekdanje province Otomanskega imperija na Bližnjem vzhodu razdeljene med Francijo in Veliko Britanijo. Ustanovljenih je bilo pet novih držav: Irak, Sirija, Libanon, Palestina in Transjordanija (današnja Jordanija). Liga narodov je te države definirala kot mandatna ozemlja pod skrbništvom evropskih držav, dokler ne bo ocenjeno, da so sposobne samouprave. Uradna utemeljitev takšnega dogovora je bila, da območja niso dovolj »zrela« za samoupravljanje. Na novo zarisane meje so imele arbitrarni značaj in so ustrezale predvsem interesom evropskih velesil (Selvik in Stenslie 2011, 30–33).

Kolonialne sile so na Bližnjem vzhodu po prvi svetovni vojni torej pustile trojno zapuščino (povzeto po Selvik in Stenslie 2011, 44–45):

⁹ Francija je želela neposredni nadzor nad Libanom, obalo Anatolije in Sirijo (vključno z Mosulom). Britanci so želeli obdržati nadzor nad osrednjim in vzhodnim delom današnjega Iraka, Kuvajta in nad južnimi območji ob Zalivu ter kot interesna območja opredelili ozemlje od Gaze prek Jordanije do Kirkuka v severnem Iraku (Selvik in Stenslie 2011, 30).

- 1) Evropejci so ustanovili moderne državne sisteme. Velika Britanija in Francija sta upravljali tranzicijo do današnjih suverenih držav. V skrajnih primerih Iraka, Libanona, Palestine, Sirije in Transjordanije sta celo na novo zarisali državne meje.
- 2) Zapuščina kolonialnih sil je pustila trajne posledice na ideološki ravni. Kolonizacija Bližnjega vzhoda se je zgodila v času, ko je bil Zahod tudi vir navdiha nacionalnim ideologijam. Samozavedanje jezikovnih in kulturnih skupnosti je rastlo v stiku z Evropejci, ki niso le predstavljali »drugega«, ampak so regijo izpostavili ponižujočim porazom.
- 3) Evropske kolonialne države so uvedle politične institucije, ki so bile novost na Bližnjem vzhodu. Britanci so dajali prednost monarhijam, Francozi republikam. Pri obeh oblikah so bili prisotne politične institucije, kot so: parlamenti, vlade in politične stranke. Kolonialne sile so začele tudi s povečevanjem državnih policijskih sil in birokracije, saj je bil glavni poudarek na zagotovitvi nadzora ozemlja, medtem ko je bilo osnovnim sektorjem, kot sta zdravstvo in izobraževanje, namenjenih manj sredstev. Posledično so kolonialne sile začele negativni trend pretirane osredotočenosti na policijske in varnostne sile, ki je preživel do današnje dobe.

3.1.2 Začetek vojne proti terorizmu: obdobje od leta 2001 do leta 2002

Teroristični napadi 11. septembra 2001 so spremenili dojemanje varnosti in virov ogrožanja, kot smo ju poznali po koncu hladne vojne. V nekaj urah po terorističnih napadih je takratni ameriški predsednik G. W. Bush razglasil globalno vojno proti terorizmu. ZDA, ki so se v obdobju po koncu hladne vojne po Buzanovi oceni (2006) spoprijemale s pomanjkanjem ogrožanja (*»threat deficit«*), so tako dobile rešitev za omenjeno težavo. Globalna vojna proti terorizmu je dolgotrajna vojna. Buzan to »dolgo vojno« primerja s hladno vojno kot podobno igro ničelne vsote, globalnega obsega generacijskega boja proti protiliberalnim ideološkim ekstremistom, ki želijo vladati svetu (Buzan 2006, 1101).

Teroristična mreža Al Kajda je prevzela odgovornost za napade 11. septembra 2001. ZDA so se odzvale vojaško z napadom na države, ki naj bi dajale zatočišče teroristom ali posedovale orožje za množično uničevanje.¹⁰ Tako so 7. oktobra 2001 ZDA (op. z zaveznici) začele operacijo

¹⁰ Al Kajda je bila ustanovljena v Pakistanu, kjer je verjetno še danes preostanek njenega vodstva. Vzniknila je v kaotičnih razmerah zadnjih let vojne v Afganistanu, v boju proti sovjetskim okupacijskim silam in prosovjetskemu lokalnemu režimu. Cilj skupine je bil združiti različne elemente razdraženih, ozkoglednih in sprtih ekstremistov z namenom izvedbe radikalne reforme družbe, držav in verskih praks, primarno na Bližnjem vzhodu pa tudi drugje. Vodja Osama bin Laden se je odločil za naslednjo strategijo: napadi zoper »daljnega sovražnika« oziroma ZDA in njene zaveznice so imeli prednosti pred napadi zoper »bližnjega sovražnika« oziroma lokalne režime v islamskem svetu. Danes je Al Kajda precej oslabljen, čeprav je pokazala vztrajnost, odpornost in zmožnost regeneracije. Njen trenutni vodja Al Zawahiri nima enakega zanimanja za odnose z javnostmi kot bin Laden, spremenil je strategijo in

Trajna svoboda v Afganistanu proti talibanom, 20. marca 2003 pa operacijo *Iraška svoboda* s ciljem odstranitve Huseinovega režima (Peoples in Vaughan - Williams 2015, 139).

Ko so ZDA z zaveznicami oktobra 2001 napadle Afganistan, so presenetile jordanskega terorista Al Zarkavija, ki je v tistem obdobju z odobritvijo Osame bin Ladna v bližini Herata ustanovil svoj prvi tabor za urjenje bojnikov.¹¹ Potem ko je bil ranjen v napadu ameriških sil, je leta 2002 pobegnil najprej v Iran, nato naprej v Irak. Tam se je v Kurdistanu pridružil džihadistični skupini *Ansar Al Islam*, ki si je prizadevala za ustanovitev salafistične države, vodene s šeriatskim pravom in uperjene proti Huseinovemu režimu (Stern in Berger 2015, 17).

3.1.3 Invazija na Irak in ustanovitev Al Kajde v Iraku: obdobje od leta 2003 do leta 2005

Bližnji vzhod¹² je regija, ki so ji ZDA posebno pozornost namenile že v Eisenhowerjevi doktrini leta 1957, ko je takratno administracijo po sueški krizi leta 1956 vodil strah, da se bo radikalni nacionalizem v regiji združil s komunizmom in ogrozil zahodne interese v regiji. Doktrina je določala, da lahko dotična država zaprosi za ekonomsko in/ali vojaško pomoč ZDA, če je vojaško ogroža druga država (U. S. Department of State 2016a). Območje je ohranilo pomembno vlogo v ameriški zunanji politiki v vseh poznejših ameriških administracijah; glede na smer razvoja dogodkov na Bližnjem vzhodu od začetka vojne proti terorizmu in vsebinsko najnovejše

se bolj osredotočil na »bližnjega sovražnika«. Vseeno je večkrat izrazil željo po smrti večjega števila Američanov in Evropejcev in si za to tudi prizadeva (Burke 2015, 16).

¹¹ Ahmad Fadil Al Kalajleh oziroma **Al Zarkavi** je dobil ime po industrijskem jordanskem mestu Zarka, v katerem je odrasel. Prve bojne izkušnje je dobil v Afganistanu, kamor je prispel par tednov po umiku sovjetskih sil iz Afganistana leta 1989 in ostal do leta 1993. Nato je v Jordaniji ustanovil teroristično skupino *Bay'at al Imam* in bil leta 1994 aretiran zaradi načrtovanja terorizma. Obsojen je bil na petnajstletno zaporno kazen, in sicer poleg 12 drugih obsojenih. Ko je bil zaprt v zloglasnem jordanskem zaporu Al Jafr, ki so ga jordanske oblasti ponovno odprle, da so tja namestile posebno nevarne radikalizirane zapornike, se je pod vplivom sojetnika in vplivnega džihadističnega misleca Al Makdisija dodatno radikaliziral. Al Makdisi je zagovarjal pogled, da vsak musliman nosi osebno odgovornost ukrepanja, ko je soočen z dokazi uradnega krivoverstva. Ni bilo dovolj, da so se verniki odpovedali koruptivnim vladarjem, ampak jih je Alah obvezal, da te tudi ubijejo. Pentagon je leta 2006 Al Makdisija označil za najpomembnejšega novega misleca v džihadističnem intelektualnem svetu. Po smrti jordanskega kralja Huseina sta bila ob splošni pomilostitvi 2.500 jordanskih zapornikov leta 1999 Al Zarkavi in Al Makdisi pomiloščena in izpuščena na prostost kar deset let predčasno. Al Zarkavi se je vrnil v Afganistan, kjer je z odobritvijo Osame bin Ladna ustanovil svoj prvi tabor za urjenje bojnikov v bližini Herata. Čeprav je Al Kajda zagotovila začetna finančna sredstva, Al Zarkavi takrat ni prisegel zvestobe Osami bin Ladnu (povzeto po Warrick 2015, 1–70).

¹² »Bližnji vzhod« v slovenskem jeziku oziroma »Middle East« v angleškem jeziku je evrocentrični termin. Regija leži na vzhodu, gledano le z zahodnoevropske perspektive. Gledano na Indijo, leži Bližnji vzhod na zahodu in gledano na Rusijo, leži na jugu. Med drugo svetovno vojno so začeli Britanci uporabljati termin »Middle East« za države zahodno od Indije vse do vključno Egipta, v Kairu pa so ustanovili t. i. *Middle East Supply Center* oziroma bližnjevzhodni logistični center. Kmalu je termin »Middle East« prešel v splošno uporabo in nadomestil prejšnji termin »Near East«, ki so ga uporabljali za države ob vzhodnem Sredozemlju. Postopoma so uporabo termina »Middle East« sprejeli v številnih evropskih državah za označevanje držav južno od zahodne Azije od Irana do Egipta. Termin »Near East« se je ohranil v nekaterih akademskih disciplinah, kot sta arheologija in antična zgodovina, obstal pa je tudi v francoskem jeziku (Proche Orient), nemškem jeziku (Naher Osten) in ruskem jeziku (Bližnji Vostok) (Selvik in Stenslie 2011, 2–3). Tudi v slovenskem jeziku uporabljamo termin »Bližnji vzhod«.

nacionalnovarnostne strategije ZDA lahko z gotovostjo trdimo, da bo tako ostalo tudi v prihodnje.

Demokratizacija se običajno odvija znotraj okvirov dobro vzpostavljenih držav, ki počasi spreminjajo svoje politične institucije. Busheva administracija je – nasprotno – želela privesti demokracijo v Irak z radikalno prekinitvijo od praks delovanja prejšnjega režima. Vendar demokracija predpostavlja obstoj države. Ker izkušnje vodij in vojske niso bile na voljo, izključene so bile tudi celotne družbene skupine, se je projekt gradnje države spoprijel s številnimi težavami. V času po invaziji, ko so se pogoji življenja za Iračane zelo poslabšali, so ZDA čedalje težje prepričevale iraško prebivalstvo, da je njihov namen demokratizirati Irak. Poleg tega so se morale ZDA v Iraku spoprijeti z legitimnostjo upravičenosti napada na Irak, potem ko je postalo jasno, da v državi ni orožja za množično uničevanje (Selvik in Stenslie 2011, 223–224). Naraščanje opozicije proti »invaziji«, »izgradnji države« in »rekonstrukciji« je v diskurzu pomenilo »terorizem«, »vstajništvo« in »islamski fundamentalizem«. Diskurzivna širitev pristopov je stremela k legitimiziranju vojne proti terorizmu prek mobilizacije univerzalno dobrih kategorij: civilizacije, demokracije, človekovih pravic in rekonstrukcije. Univerzalno dobro je bilo izključni privilegij superiornega Zahoda, medtem ko je bilo iraško prebivalstvo depolitizirano kot pasivne žrtve Sadama Huseina ali kot njihova opozicija vstajništva in terorja (Buzan in Hansen 2010, 244).

Fukuyama meni (2014, 463), da »je politični propad na veliko načinov predpogoj za politični razvoj. Staro mora razpasti, da naredi prostor novemu. Toda tranzicije so lahko zelo kaotične in nasilne. Ni zagotovila, da se bodo politične institucije nadalje miroljubno in primerno prilagodile novim pogojem«. Prav takšnemu razvoju smo bili priča v Iraku.¹³ Politika Busheve administracije do Bližnjega vzhoda po 11. septembru 2001 je temeljila na politiki t. i. »konstruktivne nestabilnosti«, ki je pomenila korenito spremembo statusa quo in temeljito rekonstrukcijo regije. Vojno v Iraku lahko razumemo kot del takšne politike, ki ni uspela izboljšati varnostne situacije v regiji. Pravzaprav nasprotno, ena izmed posledic vojaške intervencije v Iraku je zaostritev konfliktnih odnosov na širšem območju Bližnjega vzhoda (Cebbeci 2011, 155).

Odločitev ameriške administracije, da kmalu po začetku invazije razpusti iraško vojsko in prepove članom stranke Baas strmoglavljenega iraškega predsednika Sadama Huseina

¹³ Demografska sestava Iraka je dodatno poslabšala situacijo. Večinsko šiitsko muslimansko prebivalstvo (60 odstotkov) prevladuje na jugu. Sunitski muslimani (20 odstotkov) prevladujejo v Bagdadu in okoliških delih ter v osrednjem Iraku. Kurdsko prebivalstvo (20 odstotkov) v severnem delu države pa si že dolgo prizadeva za neodvisnost (Kay 2015, 172).

sodelovanje v institucijah prihodnje iraške vlade, je bila – milo rečeno – nepremišljena.¹⁴ Med vladavino Sadama Huseina so bili vsi, ki so želeli vodstvene službe, od ravnateljev do policijskih načelnikov in drugih, primorani postati člani stranke Baas. Čez noč je na desettisoče profesionalnih delavcev in uradnikov ostalo brez služb in pokojnin. Sočasno ni bilo primernih lokalnih varnostnih organov, ki bi lahko zagotovili red in izkoreninili nezakonite povezave. V takšnem okolju je Al Zarkavi našel prostor za delovanje in močne zaveznike, ki so mu bili pripravljeni pomagati. Številni nekdanji Huseinovi poveljniki in vojaki so se pridružili Al Zarkavijevim silam. Drugi so ponudili varne hiše, obveščevalne podatke, gotovino in orožje. (Warrick 2015, 118–119). Več 100.000 sunitskih pripadnikov stranke Baas je bilo odstavljenih iz vojaškega aparata, bili so nezaposleni, jezni in oboroženi.¹⁵ Čistka je imela še posebno resne posledice za delovanje iraških obmejnih sil, ki so bile preveč šibke, da bi lahko zaustavile izjemen prehod tujih borcev v državo (Stern in Berger 2015, 19).

Med razmahom sektaškega nasilja v Iraku je postala 605 kilometrov dolga vzhodna meja Sirije z Irakom tranzitna pot v regiji za džihadiste.¹⁶ Pretežno plemenska in puščavska vzhodna Sirija je bila že dolgo znana kot regija z obsežni tihotapskimi mrežami. Večina jih je imela neposredno ali tiho podporo sirskih in iraških uradnikov. Mejo je leta 2003 varovalo le 700 sirskih vojakov. Do leta 2005 je njihovo število sicer naraslo na 10.000, vendar je šlo večinoma za slabo motivirane nabornike. Do konca leta 2007 je med 85 in 90 odstotkov tujih borcev in 90 odstotkov samomorilskih napadalcev v Irak prišlo prav prek Sirije. Več kot sto tujih borcev je vsak mesec prispelo v Irak, kar je predstavljalo najvišje številke od leta 2003 naprej (Lister 2015, 36–40).

Ideologija Islamske države se je razvila v kontekstu uporniških in sektaških napadov v Iraku po invaziji leta 2003. V Irak je prispela mlajša generacija džihadistov pod vplivom ekstremnejše struje džihadističnega salafizma. Najvplivnejši v tem obdobju je bil prav Al Zarkavi, ki je izdelal strategijo namernega napadanja iraških šiitov z namenom sprožitve civilne vojne. Al Zarkavijev nekdanji duhovni vodja Al Makdisi in osrednje vodstvo Al Kajde se nista strinjala s pobijanjem šiitov. Vendar je Al Kajda z Al Zarkavijem vseeno delila načrte o ustanovitvi države v Iraku, ki bi služila kot protokalifat. Današnji vodja Al Kajde Al Zavahiri je Al Zarkaviju in Al Kajdi v

¹⁴ Angleško uradno ime stranke: *The Arab Baath Socialist Party* oziroma Arabska socialistična stranka Baas.

¹⁵ Pred invazijo leta 2003 je bilo v Iraku 389.000 aktivnih pripadnikov vojske in 650.000 rezervistov. Medtem ko je imelo veliko posameznikov vojaškega vodstva vezi s Huseinovim režimom, pa je bila večina nabornikov ali profesionalnih vojakov (Kay 2015, 172).

¹⁶ Magistrsko delo sledi definiciji Hegghammerja (2013, 1), po kateri džihadizem označuje kot nasilni islamizem, džihadist pa nasilnega islamista. Islamizem definira kot »aktivizem, utemeljen s primarno referenco na islam«.

Iraku izdelal štiristopenjsko strategijo: izgon Američanov, ustanovitev islamske države, širitev džihada v sosednje države Iraka in končno soočenje z Izraelom (Bunzel 2015, 13–15).

Januarja 2004, dve leti po pregonu iz Afganistana, je Al Zarkavi pisal Osami bin Ladnu ter mu predstavil svoj program in mu ponudil svojo zavezo. Okrepljena kampanja pobijanja šiitov bi po Al Zarkavijevi viziji sočasno dosegla tri cilje: destabilizirala Irak, odstranila sovražne verske odpadnike in najpomembnejše, prisilila sunita, da se pridružijo vojni, ki bo vodila do njihove »osvoboditve«. Če do zavezništva ne bi prišlo, je dejal Al Zarkavi, ne bo gojil zamer. V tem primeru bo bin Laden vsekakor še slišal zanj, saj bo stopil iz sence in se predstavil svetu (Warrick 2015, 127–128).

Al Zarkavi je maja 2004 res ustanovil teroristično skupino *Al Tawhid Wal Jihad* (Monoteizem in džihad) s ciljem voditi islamistično »superskupino«, ki bi združila manjše uporniške iraške skupine in tuje borce v Iraku. S tem je ustanovil konkurenčno skupino Al Kajdi. Al Zarkavi je začel pridobivati podpore zapriseg oziroma *bayah* ter nadaljeval napade in usmrčitve.¹⁷ ZDA so julija 2004 povišale nagrado za informacije, ki bi vodile do Al Zarkavijeva zajetja z 10 na 25 milijonov ameriških dolarjev, kar je bil enak znesek kot za Osamo bin Ladna (Warrick 2015, 159-169). Al Zarkavi je že naslednji mesec začel objavo brutalnih posnetkov obglavljenj, med drugim ameriškega novinarja Jamesa Foleyja. Nato je pred kamero obglavil ameriškega poslovneža Nicholasa Berga. Sledile so nove žrtve – Američani, Britanci, Rusi, Japonci, Korejci, Filipinci in drugi. Videoposnetki so hitro zaokrožili po svetu, se širili po spletu in pomenili rojstvo novega medijskega modela, ki se je postopoma še razvil in izpopolnil (Stern in Berger 2015, 1–3).

Bin Laden je oktobra 2004 potrdil združitev z Al Zarkavijem v videoposnetku, v katerem je naznanil, da je Al Zarkavi postal *emir* (oziroma vodja, princ) teroristične organizacije Al Kajda v deželi dveh rek oziroma *Al Qaida for Jihad Organization in the Land of the Two Rivers*. Tako je Al Kajda dobila svojo podružnico v Iraku, bolj znano pod imenom Al Kajda v Iraku. Združitev je pomenila začetek gibanja, ki bo očistilo muslimanska ozemlja »vseh nevernikov in sprevrženih verskih odpadnikov« ter utrlo pot ponovni ustanovitvi islamskega kalifata. Bin Laden je dal skupini prvi ukaz, in sicer da naj zaustavi iraške volitve (Warrick 2015, 174–175). Al Kajda je upala, da bo tako dobila močno prisotnost na območju, na katerem se odvija

¹⁷ *Bayah* oziroma zaprisega lojalnosti je osnovni mehanizem nadzora v mreži Al Kajde. Bayah doda versko zavezo in s tem krepi odnos, ki bi se sicer v neugodnih okoliščinah lahko skrhal. Bayah poda vodja vodi in ne skupina skupini. Ko se vodja zamenja, je treba obnoviti zaprisego. Ponujeno zaprisego mora drugi vodja sprejeti, preden lahko postane veljavna (Stern in Burke 2015, 179).

najpomembnejše ekstremistično nasilje na svetu po letu 1980. Al Kajda je novonastalo skupino priznala kot svojo podružnico (Burke 2015, 63–64).

Čeprav je Al Zarkavi zaprisegel bin Ladnu, je vseeno deloval samostojno od osrednjega poveljstva Al Kajde. Njegova zaščitna znamka so bili samomorilski napadi, dejanja ekstremnega nasilja in način uporabe pojma *takfir*. Takfir sicer označuje posameznika kot nevernika, ki ni več musliman, in zato je v islamu pojmu dan resen pomen. Džihadisti pojem razumejo kot dovoljenje za ubijanje posameznikov, verskih odpadnikov oziroma apostatov. Ob smrti bin Ladna maja 2011 so bila odkrita številna pisma, iz katerih je razvidno, da bin Laden ni odobral napadov na muslimanske civiliste in da je poskušal Al Zarkavija usmeriti v napade proti ZDA (Stern in Berger 2015, 22). Al Zarkavi je v Iraku po Huseinu namreč videl šiite kot »plazeče kače, ki si prizadevajo prevzeti vojaški in policijski aparat ter prevladujejo gospodarstvo, tako kot njihovi judovski gospodarji«. Samomorilske napadalce je pošiljal primarno nad šiitske tarče. Med drugim je načrtoval samomorilski napad v luksuznem hotelu na poroki v Amanu v Jordaniji s 60 žrtvami in februarja 2006 na mošejo Al Askari v Samari, ki je eno najsvetejših prostorov za šiite. Obe dejanji sta povzročili val ogorčenja, Irak pa se je postopoma znašel v državljanski vojni (Burke 2015, 66, 69).

3.1.4 Islamska država v Iraku 2006: obdobje od leta 2006 do leta 2010

Al Kajda v Iraku se je 5. januarja 2006 združila s petimi manjšimi iraškimi džihadističnimi skupinami v osrednjo organizacijo *Mujahideen Shura Council*. Šlo je za obdobje, ko je Al Kajdi v Iraku zaradi že omenjenih dogodkov in načina delovanja upadla priljubljenost. Aprila 2006 je Al Zarkavi v videosporočilu pozdravil ustanovitev nove osrednje organizacije in hkrati napovedal, da ta predstavlja začetno mesto za ustanovitev islamske države. »Pri Bogu upamo, da nam bo v treh mesecih okolje tako naklonjeno, da bomo lahko razglasili islamsko državo.« Al Zarkavi tega ni dočakal, saj je bil čez dva meseca ubit v ameriškem zračnem napadu še pred napovedano razglasitvijo islamske države (Bunzel 2018, 15).

Al Zarkavija je nasledil Egipčan Abu Hamza Al Muhajir oziroma Abu Ajub Al Masri. Le nekaj mesecev pozneje, 13. oktobra 2006, je organizacija razglasila ustanovitev **Islamske države v Iraku (ISI)**, z Abu Omar Al Bagdadijem na čelu, Abu Hamza oziroma Al Masri pa je prevzel položaj ministra za vojno. Ob ustanovitvi je imela skupina po ameriških obveščevalnih podatkih nekaj več kot 1.000 pripadnikov (Providence Research 2015, 23). Abu Hamza je razglasil začetek novega in pomembnega obdobja, v katerem so položili prvo opeko z inavguracijo projekta islamskega kalifata in dodatno pojasnil: »Mi nismo sinovi Sykes-Picotov, mi smo sinovi

preroka Mohameda.« Vodstvo Al Kajde je takrat pokazalo le minimalno navdušenje nad ustanovitvijo islamske države, ki jo je некоč goreče zagovarjalo. V zadnjem obdobju je namreč izgubilo nadzor nad skupino in postalo naveličano brezkompromisne ideologije, ki je vodila v ignoriranje Al Kajdinih ukazov (Bunzel 2015, 17–18).

Septembra 2006 se je koalicija sunitskih plemen z namenom boja proti ekstremistom in nasilju združila v t. i. *Awakening Councils* oziroma odborih za prebujenje, ki so tesno sodelovali z ameriškimi silami. Združenih je bilo 100.000 pripadnikov, plačani so bili po 300 ameriških dolarjev. Konec leta 2007 se je sektaška državljanska vojna umirila, ekstremisti pa so se zdeli marginalizirani (Burke 2015, 70). Ameriško vodena kampanja je dosegla svoj cilj: »navadni« suniti so se obrnili proti ISI zaradi njenega izjemnega ekstremizma in ker so še vedno upali v nastanek novega, bolj demokratičnega in reprezentativnega sistema. Brez podpore teh sunitov je organizacija oslabela, tako da so od leta 2008 naprej tuji borci začeli odhajati iz Iraka na druga bojišča ali domov (Atwan 2015, 46). Da je v tem obdobju ISI res izgubljal na pomembnosti, dokazuje tudi dejstvo, da je Pentagon nagrado za Abu Hamzo, ministra za vojno, zmanjšalo s pet milijonov na 100.000 ameriških dolarjev (Bunzel 2015, 23).

Leta 2009 so se ameriške sile postopoma začele umikati iz iraških mest in predajati naloge ohranjanja varnosti iraški vojski, policijskim in paravojaškim silam.¹⁸ Veliko se jih je balo, da bo to povzročilo ponovno krepitev ISI. Res se je povečalo število samomorilskih napadov v poskusu ohromitve iraške vlade. ISI je jeseni 2009 napadal vladne objekte v Bagdadu, med njimi ministrstvo za zunanje zadeve, ministrstvo za pravosodje, ministrstvo za občine in javna dela. Šlo je za najsmrtonosnejše napade v šestih letih (Providence Research 2015, 28–29).

Eno leto pred umikom ZDA iz Iraka je ameriška administracija naznanila, da so ubili oziroma zaprli 32 od 42 najvišjih članov Islamske države v Iraku (Burke 2015, 72). Glavna vodja ISI Abu Omar Al Bagdadi in minister za vojno Abu Ajub Al Masri sta bila ubita 18. aprila 2010. Naslednji mesec je bil **Abu Bakr Al Bagdadi** imenovan za novega vodjo Islamske države v Iraku. Al Bagdadi je obnovil vodstvo skupine z imenovanjem številnih nekdanjih vojaških in obveščevalnih oficirjev vojske Sadama Huseina na vodilna mesta (Providence Research 2015, 29). Ti so prinesli v skupino vojaške sposobnosti, organizacijske izkušnje in razumevanje, kako voditi državo in vojaške ofenzive, česar islamisti niso imeli. Sčasoma mu je uspelo pridobiti podporo nekaterih sunitskih plemen. Sistematična diskriminacija, marginalizacija in prelomljene obljube so iraške sunite ponovno potisnili v odkrito opozicijo osrednji vladi. Ena izmed posebno

¹⁸ Do leta 2010 so ZDA v Iraku izgubile 4.450 vojaških pripadnikov, skoraj 32.000 je bilo huje ranjenih. Umrlo je 180.000 Iračanov, milijon in pol jih je bilo notranje razseljenih (Kay 2015, 173).

škodljivih potez Al Malikijeve vlade je bil odnos do posameznikov, ki so sodelovali v odborih za prebujenje. Ker jih je videl kot potencialno grožnjo, jih je spodkopaval, razpustil ter pustil neplačane in nezaščitene. Že leta 2010 se je tem posameznikom približala Islamska država v Iraku. Kot korenček jim je ponudila boljše plačilo kot iraška vlada, kot palico pa izjemno neprijetno smrt, če zavrnejo ponudbo (Burke 2015, 73–74). Tako so se številni nezadovoljni sunitski bojovníki pridružili Islamski državi v Iraku, leta 2014 pa Islamski državi. Ker jih je usposabljal ameriško vojaško osebje in so se pred kratkim še borili skupaj, so ti borci dobro poznali *modus operandi* novega »sovražnika« (Atwan 2015, 46).

Ameriški State Department je 4. oktobra 2011 Abu Bakr Al Bagdadija razglasil za globalnega terorista in ponudil finančno nagrado 10 milijonov ameriških dolarjev za informacije, ki bi vodile do njegovega zajetja (Providence Research 2015, 30). Ker je Al Bagdadi osrednja osebnost Islamske države, mu je v nadaljevanju namenjena posebna pozornost.

Ibrahim Avad Ibrahim ali Al Badri Al Samaraj, pozneje znan kot Abu Bakr Al Bagdadi, je bil rojen leta 1971 v mestu Samara severno od Bagdada v sunitski arabski družini. Do invazije na Irak je živel povprečno življenje (Stern in Berger 2015, 33–34). Na Univerzi v Bagdadu je leta 1996 diplomiral, leta 1999 magistriral iz islamskih ved in se takoj vpisal naprej na doktorski študij. Med podiplomskim študijem se je pridružil gibanju Muslimanske bratovščine, vendar je bil razočaran, saj je šlo po njegovem mnenju za ljudi besed in ne dejanj. Leta 2003 je pomagal ustanoviti uporniško skupino *Jaysh Ahl Al Sunna wa-l-Jamaah* (*Army of the People of the Sunnah and Communal Solidarity* oziroma Vojsko ljudstva sune in skupne solidarnosti). Februarja 2004 je bil Al Bagdadi aretiran v Faludži in za deset mesecev poslan v zapor **Camp Bucca**. Tam je vodil molitve in petkove pridige ter učil verski pouk (McCants, 2015).

V Campu Bucca, v katerem je bilo skupno 26.000 zaprtih, je bila po podatkih ameriškega obrambnega ministrstva zaprta večina vodilnih pripadnikov Islamske države. Zapor sredi puščave je bil razdeljen na prostore s tisoč jetniki, v katerih so potekali radikalizacija zapornikov, učenje terorističnih veščin in načrtovanje. Ekstremisti so v zaporu uvedli šeriatsko pravo in brutalno kaznovanje sozapornikov z rezanjem jezikov in iztikanjem oči. Američani so zapor šele leta 2007 preoblikovali na manjše enote s celicami po deset zapornikov in omejili njihovo interakcijo (Parks 2015). Po izpustitvi iz zapora je Al Bagdadi postal odgovoren za verska vprašanja Islamske države v Iraku v nekaterih iraških provincah. Leta 2007 je na Univerzi v Bagdadu zagovarjal doktorsko disertacijo iz študij Korana, za kar je dobil oceno »zelo dobro«. Oboje je pripomoglo, da je bil imenovan na položaj nadzornika Sveta šeriata Islamske države v Iraku in pozneje tudi koordinacijskega sveta (McCants 2015).

3.1.5 Širitev v Sirijo, ustanovitev Fronte Al Nusra in Islamske države Iraka in Sirije: obdobje od leta 2011 do leta 2014

Leta 2010 je t. i. arabska pomlad zajela številne države v regiji Magreba in Mašreka. Proteste so podžgali družbena neenakost, korupcija, revščina, naraščajoče mlado prebivalstvo s slabimi družbenimi perspektivami in splošno nezadovoljstvo množic zaradi dolgoletnih avtoritarnih režimov. V nekaterih državah arabske pomladi, kot so: Egipt, Tunizija, Libija in Jemen, je dejansko prišlo do padca diktatur oziroma menjave oblasti. V monarhijah, kot so: Savdska Arabija, Jordanija, Bahrajn, Kuvajt, Katar, Združeni arabski emirati, je oblast ostala trdno zasidrana. Nihče pa si ni mogel predstavljati, da se bodo sprva miroljubni protesti v Siriji razvili v državljansko vojno, v kateri bo udeleženih tudi na stotine uporniških skupin, teroristične organizacije, tuji borci pa tudi tretje države.

Predsednik Asad je spomladi 2011 ob izbruhu prvih miroljubnih protestov v Siriji ukazal njihovo zatrtje, to pa je postalo nasilno. Nato je sprejel številne ukrepe, s katerimi je poskušal odgovoriti zahtevam protestnikov. Po 48 letih je odpravil izredno stanje v državi.¹⁹ Državnim uslužbencem je povišal plače, dovolil je nove politične stranke (Atwan 2015, 84). Prav tako je podelil splošno pomilostitev številnih zapornikov. Med njimi so bili radikalni islamisti, ki so pripadali znanim terorističnim mrežam. Številčno so bili sicer prešibki, da bi lahko sami ogrozili sirski režim, vendar so se lahko postavili na nasprotno stran od režima. S tem je Asad upravičil svoje izjave, da protestniki niso več vandali in kriminalci, ampak da potekajo boji proti *takfirjem* (Warrick 2015, 237, 243). Julija 2011 je bila ustanovljena Svobodna sirska vojska oziroma *Free Syrian Army*, ki so jo sestavljali neizkušeni prostovoljci in prebegli posamezniki iz državne sirske vojske. Do decembra 2011 je imela približno 2.000, v naslednjih dveh letih pa 50.000 pripadnikov. Sirija je zdrsela v državljansko vojno, režim je stopnjeval nasilje in uporabil celo kemično orožje (Atwan 2015, 84).

Tri četrtine Sircev je sunitov, kar je predstavljalo plodno osnovo za vse tiste zunaj in znotraj hitro razpadajoče države, ki so vojno videli v smislu najbolj bistvenega razkola v islamskem

¹⁹ Ko je v Siriji stranka Baas z državnim udarom prevzela oblast leta 1963, je razglasila izredno stanje. Vojska je prešla pod dejanski politični nadzor s predsednikom Hafizom Al Asadom, ki je prišel na oblast leta 1970. Asad je predstavil novo doktrino strateške paritete z Izraelom, zato je v obdobju 1983–1985 število vojakov naraslo s 300.000 na 500.000. Trajno izredno stanje je Al Asadu omogočalo vodenje Sirije z uredbo, saj je lahko sprejemal zakone in spremembe ustave brez odobritve parlamenta. Po smrti Hafiza Al Asada je oblast prevzel njegovi sin Bašar Al Asad. V svojem prvem javnem govoru je kritiziral stare ideje režima in pozval k modernizaciji. Toda zelo kmalu se je pokazalo, da političnega premika ne bo. Prav tako je zaostрил zunanje odnose z Izraelom, ZDA in Libanom (Selvik in Stenslie 2011, 191–194).

svetu (Burke 2015, 76). Drugo leto bojov v Siriji je bilo zato odločujoče za pojav in zgodnje oblikovanje džihadističnih vstajnikov v Siriji, v prvi vrsti Fronte Al Nusra. Redna proliferacija oboroženih opozicijskih skupin, prispetje orožja, financiranje iz tujine in internacionalizacija krize v Siriji so predstavljali priložnosti za razmah džihadističnih militantov (Lister 2015, 81). Al Bagdadi je namreč iz Iraka poslal v Sirijo številne bojovnike z namenom, da tam ustanovijo novo džihadistično organizacijo. Med njimi je bil tudi Sirec Abu Mohammed Al Jolani, ki je bil z Al Bagdadijem skupaj zaprt v ameriškem zaporu Camp Bucca v Iraku. Al Jolani je ustanovil džihadistično skupino Fronta Al Nusra, ki je kmalu postala vodilna med uporniškimi skupinami v Siriji. Fronta Al Nusra je sprva vodila brutalne napade, tako kot v Iraku Islamska država, s čimer se je oddaljila od lokalnega prebivalstva in sirskih revolucionarjev. Postopoma je spremenila način delovanja in začela sodelovati z nekaterimi sirskimi nacionalnimi skupinami. Prizadevala si je skleniti odnose s skupinami z drugačnimi ideologijami, dokler so te delile Al Nusrino predanost o odstranitvi predsednika Asada (Stern in Berger 2015, 41–42). V dveh letih po začetku prvih protestov v Siriji je Fronta Al Nusra postala ena najučinkovitejših frakcij, ki se bojujejo proti režimu predsednika Asada (Burke 2015, 76).

Do marca 2013 je postalo jasno, da opozicijska Svobodna sirska vojska ni bila sposobna oblikovati enotne združene organizacije, ki bi lahko koordinirala operacije opozicije. V Siriji je bilo že na stotine uporniških skupin z vsaj 75.000 pripadniki. Hkrati so se v Siriji pojavili pripadniki iranske vojske in vojaških pripadnikov Hezbolaha, kar je prineslo v enačbo nov mednarodni in sektaški element. Sirski režim in njegov varnostni aparat sta se borila zoper hitro rastoče in vedno bolj profesionalno vstajništvo, zato je bil prihod omenjene tuje pomoči poteza iz obupa, ki pa je rešila Asada pred porazom (Lister 2015, 115).

Al Bagdadi je 9. aprila 2013 najavil širitev na območje Al Šama oziroma območje širše Sirije. Razkril je, da je Fronta Al Nusra v Siriji podaljšek Islamske države v Iraku, ter naznanil ustanovitev **Islamske države Iraka in Sirije** (*Islamic State of Iraq and Syria*) – *ISIS*. Imeni Fronta Al Nusra in Islamska država v Iraku je označil za nični. Al Jolani, vodja Fronte Al Nusre, je združitev zavrnil in hkrati potrdil svojo zavezo Al Kajdi. Med džihadističnimi ideologi se je vnela goreča razprava o (ne)pravilnosti odločitev, sledili so številni poskusi sprave s posredovanjem tretjih strani. Nekdanji Al Zarkvijevev duhovni vodja Al Makdisi je zavrnil državništvo Islamske države in status protokalifata. Poudaril je jasno razliko med bojnimi povelji in politično zmožno državo. Pot do prave islamske državnosti bi morala slediti določenim fazam, ki vodijo do politične zmožnosti. Preskakovanje katere koli izmed teh faz je po Al Makdisijevem mnenju nevarno in bi lahko povzročilo državljansko vojno (Bunzel 2015, 25–27).

Do poletja 2013 je ISIS zasedla mesto Raka, edino središče province, ki ga niso obvladovale sirske vladne sile. To je bila točka preloma, ki je vodila do vala prestopov k Al Bagdadiju, še posebno tujih borcev, ki sta jih privlačila agresivnejši pristop in uporaba sredstev. Skupina je dosegala hitre ozemeljske zasedbe s prepričevanjem in prisiljevanjem pa tudi z neposredno zmago. Podobno kot v Iraku je skupina posebno pozornost namenila izkoriščanju plemenskih nesoglasij, da je pridobila lokalne zaveznike (Burke 2015, 77).

Splošno poveljstvo Al Kajde je 3. februarja 2014 na medmrežju objavilo pomembno izjavo, s katero se je dokončno ločilo od ISIS. Čeprav je bil tak razplet pričakovan, je šlo za velik dogodek v celotni mednarodni džihadistični skupnosti, saj je bil prvič razglašen popoln razhod med svetovno največjo in najbolj zloglasno džihadistično organizacijo ter eno izmed njenih pridruženih skupin (Lister 2015, 201).²⁰ ISIS je Al Kajdi vrnila udarec z več povratnimi izjavami, med drugim glavnega govornika Islamske države Adnanija 17. aprila 2014, s katerim je zavrnila osrednje vodstvo Al Kajde in še posebej njenega vodjo Ajmana Al Zavahirija zaradi nezmožnosti nadaljevanja smeri, ki jo je načrtoval Osama bin Laden. S tem ko je Adnani izjavil, da je vodstvo Al Kajde zašlo s prave poti, je ne le v osnovi izzval legitimnost Al Kajde kot glavne avtoritete znotraj globalnega džihada, ampak je predstavil Islamsko državo kot legitimno nadomestilo. Tako so se meddžihadistični boji dodatno zaostрили (prav tam, 216).

Sočasno se je Irak v tem obdobju pogrezal v sektaško državljansko vojno. Do julija 2012 se je Islamska država v Iraku tako okrepila, da je Al Bagdadi javno napovedal ofenzivo »podiranja zidov« oziroma »*Breaking Down the Walls*«, ki se je osredotočila na reševanje upornikov in džihadistov iz iraških zaporov. V letu dni je Islamska država v Iraku izvedla napade na osem zaporov in osvobodila na stotine zapornikov, ki so se nato lahko priključili Islamski državi v Iraku. Skupina se je pod vodstvom Al Bagdadija iz skorajšnjega poraza uspela okrepiti v skupino z zelo nevarnimi džihadističnimi cilji in oznanila širitev v Sirijo (Stern in Berger 2015, 39). Kaos in nestabilnost sta se krepila zaradi različnih ukrepov predsednika vlade Al Malikija. Mesta v vojski so se dala največkrat kupiti in ne prislužiti, razširjen je bil fenomen »vojakov duhov«, torej ljudi na plačilo listi, ki niso hodili v službo. Vojakom je primanjkovalo lojalnosti, morale in vodstva. Tako lahko pojasnimo pobeg iraške vojske ob napadu pripadnikov ISIS na Mosul (Atwan 2015, 51).

²⁰ Al Bagdadi je sicer vztrajal, da Islamska država ni podrejena Al Kajdi, saj ji ni nikoli uradno podala zaveze. Po drugi strani pa je Al Kajda dokazovala podrejen odnos s korespondenco, v kateri so vodje Islamske države naslavljali vodje Al Kajde z »naši poveljniki« in »naši voditelji«. Al Bagdadi je sicer priznal pristnost korespondence, vendar dejal, da je šlo za vpljnostne fraze (Bunzel 2015, 29).

Ko je junija 2014 skupina 500 pripadnikov ISIS prispelo v milijonsko strateško pomembno iraško mesto Mosul, se je 30.000 pripadnikov iraške vojske predalo in pobegnilo. Podobno se je zgodilo v treh drugih bližnjih mestih.²¹ Zavzeli so tudi naftna polja in jez v bližini Mosula, preden so nadaljevali z osvajanjem mest Kirkuk, Tikrit in naprej. Pri tem je ISIS še naprej izvajala kampanjo psihološkega terorja z usmrčitvami in obglavljenji, med drugim iraških vojakov, šiitskih zapornikov in imamov, ki niso želeli zapriseči Al Bagdadiju (prav tam, 120).

3.2 Ustanovitev Islamske države leta 2014

Glavni govorec Abu Muhamad Al Adnani je kmalu po vojaških uspehih zasedbe precejšnega ozemlja sunitskega dela Iraka, vključno z mestom Mosul, 29. junija 2014 razglasil t. i. kalifat z Al Bagdadijem na čelu. Pojasnil je, da se od takrat naprej uporablja ime »**Islamska država**«, katere suverenost bo segala prek celotnega sveta, ne le Iraka in Sirije (Bunzel 2015, 29). Al Bagdadi se je vrnil k svojemu staremu imenu in se poimenoval »kalif Ibrahim«. ²² Da bi upravičili njegovo trditev, so zagovorniki objavili genealogijo njegovega plemena, ki je izkazovala izvor do potomcev Mohameda (McCants 2015).

Z razglasitvijo t. i. kalifata je Al Bagdadi zahteval prisego vseh predanih muslimanov.²³ »Zakonitost vseh emiratov, skupin, držav in organizacij postane nična s širitvijo oblasti kalifa in prihodom njegovih sil na njihova ozemlja.« S tem je zavrnil politične meje, ki so jih kolonialne sile ustanovile konec prve svetovne vojne s sporazumom Sykes-Picot (Providence Research 2015, 13). Da je bila razglasitev t. i. kalifata še nazornejša, so objavili posnetke buldožerjev, ki uničujejo sirska-iraška mejo, ki so jo začrtale kolonialne sile leta 1916. Moto Islamske države je postalo »*Baqiyah wa-tatam-madad*«/»*Lasting and expanding*« oziroma »Ostaja in se širi« (Burke 2015, 5). Zaplapolala je znamenita črna zastava, razglasili so himno in grb, torej simbole, ki izkazujejo poskus gradnje identitete Islamske države.

²¹ Denar, ki so ga Američani porabili za usposabljanje nove Iraške vojske, ki je imela 193.400 pripadnikov, je bil neuspešno uporabljen. Iraška vojska je dejansko razpadla, ko se je srečala z grožnjo Islamske države (Kay 2015, 173).

²² Kalif je »namestnik« oziroma »naslednik« preroka Mohameda. Imel je teološko avtoriteto pa tudi politično oblast nad *ummo* oziroma islamsko skupnostjo. Prvi štirje kalifi po smrti preroka so bili znani kot *Pravoverni kalifi* (»*Rashidun*«), nato sta sledila kalifat Umajadov (661–750) in kalifat Abasidov (750–1258), ki se je končal z mongolsko zasedbo prestolnice Bagdad. (Op. 1282 se je začela Otomanska dinastija.) Med otomansko vladavino sultana Selima prvega (1512–1520) so Turki zasedli Sirijo in Egipt, kjer so vladali Abasidi. Arabski kalifati so se končali leta 1517, ko je otomanski sultan prevzel naslov in »podedoval« vlogo zaščitnika svetih mest Meke in Medine. Dvojna vloga otomanskega sultana kot verskega voditelja in političnega zaščitnika islamskega sveta je trajala do konca Otomanskega imperija 1923 (Volkan 2004, 147).

²³ Šiiti verjamejo, da institucija kalifata izvira iz Korana in da kalifova oblast prihaja od Boga. Njegova oblast je glavna in vrhovna izvršna oblast, česar ne more nič spremeniti. Suniti so drugačno, saj suniti ne verjamejo, da je kalif postavljen od Boga. Menijo, da se kalif po ničemer ne loči od drugih vernikov in da je kot takšen poslanec, ki mu je oblast podelilo ljudstvo, zato ga lahko ljudstvo tudi odstavi (Buljina 1997 v Harcet 2008, 562).

Po razglasitvi t. i. kalifata se je Islamska država zanašala na navdih, ki je izhajal iz njenih nedavnih dosežkov v Siriji in Iraku. S tem je prepričala obstoječe neodvisne akterje, da ji podajo zaprisego; druge, da se odcepijo od dozdajšnjih skupin; povzročila nastanek novih akterjev, ki bi lahko predstavljali Islamsko državo v svetu. Islamska država ni imela takojšnje potrebe po povezanem ozemlju. Ni bilo treba, da so province novega t. i. kalifata fizično povezane, vsaj ne takoj. Dovolj je bila vrsta posameznih vozlišč podpore, razpršenih čez več tisoč kilometrov, ki se bodo sčasoma zlili skupaj (Burke 2015, 145).

Volkan (2014) s psihoanalitičnega vidika pojasnjuje, da so današnji muslimanski verski fundamentalisti ponovno aktivirali številne izbrane slave in *izbrane travme*,²⁴ kot je na primer izguba kalifata ob propadu Otomanskega cesarstva in ustanovitvi moderne Turčije. To vodi do »časovnega sesutja«, pri čemer gre za skupne tesnobe, pričakovanja, fantazije in obrambe iz preteklosti, ki povečujejo podobo zdajšnjih konfliktov. Velike skupine postanejo psihološko pripravljene izkusiti bolj sovražne ali zlovešče predsodke, sadistična ali mazohistična dejanja in izvajajo nečloveško krutost nad »drugimi«. Pri »vrnitvi islamskega imperija« uporabljajo ekstremistični verski islamisti *ideologijo upravičenosti* (*«entitlement ideology»*), pri čemer gre za skupen občutek upravičenosti do povrnitve izgubljenega v realnosti in fantaziji med kolektivno travmo, ki se je razvila kot izbrana travma ali izmed drugih povezanih skupnih travm (Volkan 2014, 31, 36).

3.3 Politična ideologija Islamske države

Način, s katerim določen režim utemeljuje svoj obstoj, ima velik vpliv na to, kako ga bodo drugi ocenjevali. Z izbiro določene strategije legitimnosti dajejo vodje poseben ugled določenim idejam in simbolom (Selvik in Stenslie 2011, 106). Islamska država je brez ideologije kot politična entiteta pravzaprav nepredstavljiva.²⁵ Glavno vodstvo skupine, ki določa politike in

²⁴ Volkan (1998) pojasnjuje »izbrano travmo« na naslednji način: vsak posameznik v večji travmatizirani skupini ima sicer svojo lastno identiteto in osebni odziv na travmo, vendar vsi pripadniki skupine delijo mentalne predstave tragedij, ki so se zgodile skupini. Njihova poškodovana samopodoba se prenaša na razvoj samopredstave otrok naslednje generacije, kot da bodo ti otroci sposobni žalovati za izgubo ali spremenili ponižanje. Gre za medgeneracijski prenos travme. Če otroci ne bodo zmogli predelati, kar jim je bilo preneseno, bodo kot odrasli predali enake mentalne predstave dogodkov naslednji generaciji.

²⁵ Volkan (2004, 136) ponudi naslednje psihološke elemente ekstremističnih oblik verskega fundamentalizma: absolutistično prepričanje o imetju »pravega« božjega besedila in/ali vladavine; vrhovni vladar kot edini tolmač božjega besedila; prikaz »čarobnih« verskih prepričanj; pesimistični odnosi; soobstoječa paradoksalna čustva vsemogočnosti in žrtve; oblikovanje psiholoških (včasih tudi fizičnih) ovir med skupino in preostalim svetom; pričakovanje ali grožnje nevarnosti od ljudi ali stvari zunaj meja skupine; spremenjene družinske, spolne, vzgojne in seksualne norme, ki pogosto vključujejo degradacijo žensk; spremenjena deljena morala. Ta lahko pomeni sprejemanje množičnih samomorov, uničevanje spomenikov ali zgradb, ki jih skupina dojema kot ogrožanje njenim prepričanjem.

usmerja skupino, je močno ideološko vodeno. Ideologijo gre razumeti na dveh ravneh. Prva je džihadistični salafizem, šola islamske politične misli, ki ji skupina pripada.²⁶ Druga raven je njena ostra orientacija znotraj te šole, ki jo danes v veliki meri razlikuje od Al Kajde (Bunzel 2015, 7). Tak razkol med skupinama ni novost. Že Osama bin Laden si je prizadeval postopoma osvoboditi muslimanske narode od »pokvarljivih« zahodnih vplivov, da se bodo lahko nekoč združili v enotni islamski teokraciji ali kalifatu. Nasprotno je ustanovitelj Al Kajde v Iraku Al Zarkavi vztrajal, da ustanovi kalifat takoj zdaj. Kraljestvo boga si je prizadeval doseči z dejanji nepredstavljljive okrutnosti, pri čemer je verjel, da bodo teatralni prikazi ekstremnega nasilja k njegovemu cilju pritegnili najbolj utrjene džihadiste (Warrick 2015, 8).

Salafisti se zavzemajo k vrnitvi k prvotni obliki Islama in imajo vizijo zgodovine, ki pozna obdobje nevednosti, kateremu sledi islamsko obdobje. Verjamejo, da je bil svet v obdobju nevednosti, iz katere se lahko povzpne le prek treh korakov: *vera* (salafistični islam), *hidžra* (migracija muslimanov iz nevernih držav v skupnosti vernih) in *džihad* (boj za ustanovitev islamske države) (Atwan 2011, 4). Al Kajda in Islamska država sta zvesti salafistični teologiji in ponazarjata povečan salafistični značaj džihadističnih gibanj. Vendar je Islamska država pri tem veliko strožja. Tradicionalno so džihadisti, tudi Al Kajda, zagovarjali »defenzivni džihad« in svoja vojaška dejanja prikazovali kot obrambna.²⁷ Verjamejo, da je Bližnji vzhod pod napadom sekularnih apostatov oziroma verskih odpadnikov in njihovih zahodnih »križarskih« podpornikov. Tudi Islamska država zagovarja »defenzivni džihad«; že leta 2007 so njeni predhodni voditelji verjeli, da so voditelji muslimanskih držav izdajalci, neverniki, grešniki, lažnivci, sleparji in kriminalci. Bojevanje proti njim predstavlja večjo nujnost kot bojevanje proti »okupatorskim križarjem« (Bunzel 2015, 10).

²⁶ Salafizem je reformistično gibanje v sunitnem islamu. Salafizem je, podobno kot vahabizem, zavezan neposredni interpretaciji Korana in prerokove sune. Izraz »salaf« se nanaša na prve tri generacije muslimanov, ki jih imajo salafisti za normo v pogledu doktrine (*akida*) in tudi prava (*fikh*). Osrednja ideja temelji na interpretaciji Korana in prerokove sune, usklajeni s prepričanju prvih treh generacij. Zavračajo vse islamske prakse, ki niso eksplicitno navedene v izrekih in dejanjih preroka Mohameda (*hadis*). Salafistični trend se v fikhu nagiba k najstrožji mogoči interpretaciji Korana in sune (Kalčič 2007, 281). Salafisti si prizadevajo v islamski praksi očistiti vseh inovacij (*bida*) in politeizma (*shirk*), da bi reformirali skupnost in utrlj pot utopični dobi socialne pravice, moči in veličini (Burke 2015, 109). Današnji salafisti delijo določena osnovna prepričanja, vendar je gibanje v celoti decentralizirano. Salafizem nima uradnega vodje; posameznikom je omogočeno zaupanje v lastno razumevanje Korana in sune. Zato znotraj salafizma obstaja prostor za povečano radikalno interpretacijo islama in priljubljeno sprejemanje samoimenovanih strokovnjakov z nič ali malo izobrazbe v islamskem pravu. Posledično obstaja znotraj salafizma več skupin pa tudi več frakcij znotraj posamezne skupine (Stern in Berger 2015, 268–269).

²⁷ Po interpretaciji uglednega džihadističnega ideologa Abdulaha Azama, do defenzivnega džihada pride takrat, ko so napadene muslimanske dežele. Izgon nevernikov postane obveza vsakega vernika. Ofenzivni džihad pa se dogaja tam, kjer ni neposredne grožnje nevernikov. Obsega imenovanje vernikov, da varujejo meje in pošljejo vsaj enkrat letno vojsko, da terorizirajo sovražnike Alaha (Burke 2015, 39).

Islamska država zagovarja tudi »ofenzivni džihad«, ki v tradiciji vahabizma temelji na izkoreninjenju malikovcev.²⁸ Zagovarjajo napade na apostate, in sicer na način, da jih napadejo na domačem ozemlju. Tak ofenzivni džihad je usmerjen predvsem proti šiitom v regiji. Prepričani so, da imajo šiiti širitvene težnje na Bližnjem vzhodu, zato se je treba proti njim boriti. Šlo naj bi za t. i. šiitski polmesec, ki se razteza od Teherana do Bejruta. Iran, Hezbolah, Libanon in Asadov režim v Siriji so vsi del tega polmeseca. Iranski voditelji si prizadevajo Irak spremeniti v šiitsko državo, ZDA pa se z njihovim načrtom strinjajo (prav tam, 10).

3.4 Način delovanja Islamske države

Izjemo dragocene podatke o načinu delovanja je uspelo zbrati časniku Spiegel, ki je po smrti Haji Bakra pridobil dokumente, ki razkrivajo način delovanja in organiziranost Islamske države. Haji Bakr oziroma Samir Abd Muhamad Al Klifavi je bil strateški mislec Islamske države; med vladanjem Sadama Huseina je bil nekdanji polkovnik obveščevalne službe zračne obrambe Huseinove vojske. Po ameriški invaziji na Irak je bil zaprt v zloglasnih zaporih Abu Grajb in Camp Bucca v Iraku, o čemer je bilo več povedanega v predhodnem poglavju 3.1.4. Haji Bakrov načrt, ki se je v vsakem mestu začel na enak način, je natančno zarisal odgovornosti posameznikov in bil naslednji: skupina je rekrutirala pripadnike pot pretvezo, da je odprla pisarno *Dawah* oziroma islamski misijonarski center. Od tistih, ki so prišli poslušat predavanja o islamskem življenju, sta bila eden ali dva posameznika izbrana, da vohunita v svoji vasi in zbereta širok nabor informacij, ki naj vključujejo: seznam vplivnih družin; imena vplivnih posameznikov v teh družinah; njihove vire dohodkov; imena in velikost uporniških brigad v vasi; kdo vodi uporniške brigade, kdo jih nadzoruje in kakšna je njihova politična orientacija; kakšne so njihove nezakonite aktivnosti (po šeriatskem pravu). Vohunili so z namenom, da pridobijo informacije o najmanjših razpokah pa tudi znanih napakah v globljih plasteh družbe, da bi pridobili vsako informacijo, ki bi lahko pomagala podjarmiti lokalno prebivalstvo (povzeto po Reuter 2015).²⁹

²⁸ Ustanovitelj vahabizma je bil sunitiski mislec Muhamad ibn Abd Al Vahab (1703–1792) v današnji Savdski Arabiji. Nanj je vplival mislec Taki Al Ibn Tamijah (1262–1328), ki je oblikoval ozko definicijo »prave vere«. Ta je postala del nauk Vahaba in postavila temeljne koncepte, ki jih tudi danes uporablja Islamska država, torej *takfir* in džihad proti neverniku (*kafir*). Osrednje vahabistično načelo pravi, da je samo Alah čaščen in razumljen za svetega. Čaščenje svetnikov, svetih predmetov, svetišč ali grobov je krivoverno. Vahab je poudaril nujnost po »vladarju vseh muslimanov, ki mu bodo vsi pravi verniki dali *bayat* oziroma zaprisego. Vahab je doktrino pojasnil s tremi stebri: en vladar, ena avtoriteta, ena mošeja (Atwan 2015, 196–197).

²⁹ Zanimalo jih je, kdo tam živi, kdo vodi mesto, katere družine so verne, kateri islamski šoli verskega prava pripadajo, koliko mošej je. Posebno so jih zanimale podrobnosti o imamu: kdo je, koliko žena in otrok ima, koliko so stari, kakšne so njegove pridige, ali je odprt sufizmu, ali se nagiba k opoziciji ali k režimu, kakšno stališče ima do

V Siriji je sledila faza infiltracije z namenom širitve mreže brez tveganja odprtega upora, z ugrabitvami ali usmrtitvami sovražnih posameznikov in zavračanjem vpletenosti v ta dejanja. Za ta namen so zadolžili primarno tuje borce, ki so prišli v regijo z različnih delov sveta. Evropejci brez bojnih izkušenj so bili na primer združeni z vojaško izkušeni Čečeni in Uzbeki, vadbeni bojni kampi so začeli cveteti. Poleg tega, da je Islamska država želela ob prihodu vedeti vse o lokalnih prebivalcih, je hkrati zavajala glede svojih pravih ciljev. Tako je na primer zasegla največji mlin v severni Siriji z različnimi izgovori o poneverbi in brezbožnim obnašanjem zaposlenih. V resnici je šlo za nadzor nad strateško pomembnimi objekti, kot so pekarnice in silosi. Prav tako je spodbujala poroke pripadnikov Islamske države s članicami vplivnih lokalnih družin. Fazi infiltracije je sledila okrutnejša odstavitev vseh ljudi, ki bi lahko bili potencialni vodje ali nasprotniki (prav tam).

Na območju, ki ga je zasedla Islamska država, je vzpostavila strogo teokratsko vladavino. V nekaj dneh po razglasitvi Islamske države je Al Bagdadi izdal številne ukaze. Najprej je prišel na vrsto seznam določenega obnašanja prebivalcev Mosula, podoben kot v mestih Faludža in Raka. Pravila so med drugim naslednja: kajenje je kaznovano z amputacijo, pitje alkohola s smrtjo. Ženske lahko nosijo samo islamska oblačila in ostajajo doma, razen če jih zunaj ne spremlja mož ali bližnji sorodnik. Šole ločujejo učence in učitelje po spolu. Moški se petkrat dnevno udeležujejo molitve ali so bičani (Burke 2015, 87).

Ena izmed prvih stvari, ki jih Islamska država naredi na zasedenem ozemlju, je ustanovitev verske policije, ki je ločena od navadne policije, ter strogo nadzoruje izvajanje islamskega obnašanja in si prizadeva za doseganje očiščenja vere. Zagotavlja pravilno obnašanje in primerno oblačenje na ulicah (Atwan 2015, 133). Ob prihodu Islamska država označi policijske in reševalne avtomobile ter urade s simboli Islamske zastave. Na križišča postavi policiste, uveljavi organe kazenskega pregona, urad za zaščito porabnikov, odpira celo domove za nego starejših ljudi in urade za pritožbe (Stern in Berger 2015, 14).

Vendar Islamski državi primanjkuje strokovnega znanja, finančnih virov in varnega okolja, ki so potrebni za ohranitev normalno delujoče urbane družbe v Iraku in Siriji. Mosul, Raka in druga mesta pod nadzorom Islamske države trpijo zaradi pomanjkanja elektrike in propadanja služb (Lund 2015, 32). Prav zato se Islamska država posebej trudi na nekaterih drugih področjih, kot sta versko preobračanje in izobraževanje. Od pošteno mislečih ljudi se po njihovem razumevanju lahko pričakuje, da bodo sprejeli določeno mero pomanjkanja, če verjamejo, da je to potrebno za

džihada, ali prejema plačo, kdo mu jo izplačuje, kdo ga nastavi, in za konec, kdo je zagovornik demokracije (Reuter 2015).

stvaritev popolne verske skupnosti. V najosnovnejši obliki gre za preproste dogodke, kot je javno branje Korana s pridigami, ki razlagajo projekt in prepričanja Islamske države. Nekatere druge bolj neškodljive aktivnosti vključujejo vlečenje vrvi ali podobne športne aktivnosti, ki so namenjene mladim fantom. Bolj izdelane dejavnosti so npr. ustanovitve taborov, kjer določeno skupino izobražujejo po več dni. Širše gledano, je izobraževanje del kampanje, ki si prizadeva ne le osvojiti srca in misli, ampak da jih reformira. Nekatere javne šole še vedno delujejo s prejšnjimi učitelji, vendar ob strogi segregaciji in učnem načrtu, ki je okrnjen na skoraj samo učenje Korana, prerokova dejanja in prerokbe ter islamsko pravo. Dolgoročni cilj je odstranitev morebitnih alternativnih pogledov in vzgojiti novo generacijo popolnoma predanih »državljanov« t. i. kalifata (Burke 2015, 98).

Islamska država utrdi svoje ozemlje z ustanavljanjem provinc (»*wilayah*«) na območjih, ki jih je zasedla ali na katerih ima simpatizerje. Province so vodene precej avtonomno: imajo lastno lokalno gospodarstvo in močno vojaško navzočnost, kar Islamski državi omogoča, da vodi več front hkrati. Tak sistem lokalne uprave ima več možnosti, da prepriča lokalne prebivalce kot pa oddaljen, centraliziran sedež moči (Atwan 2015, 2). Vizija Islamske države je ustvariti t. i. pojavne oziroma »*pop-up*« kalifate, ki so razpršeni po različnih celinah, vendar lojalni enemu voditelju in edini politični entiteti (Burke 2015, 12). Posamezne province so kot lokvanjevi listi s končnim ciljem oblikovanja enotnega območja, ki ga bo nadzorovala skupina. Islamska država je takšno taktiko učinkovito uporabila v Iraku in Siriji (Atwan 2015, x). Do začetka leta 2016 je Islamska država sprejela zaobljube lokalnih terorističnih skupin v Libiji, Egiptu, Alžiriji, Tuniziji, Jemnu, Libanonu, Jordaniji, Savdski Arabiji, Afganistanu, Pakistanu in v Nigeriji (Danish Defence Intelligence Service 2015, 13). Med najnovejše pridobitve šteje provinca na Severnem Kavkazu (Europol 2015, 3).

3.5 Organiziranost Islamske države

Islamska država je organizacija, v kateri ima t. i. »kalif« ultimativno oblast. Ker pokriva geografsko veliko ozemlje in zaradi primera smrti, ima njen vodja Al Bagdadi oziroma »kalif Ibrahim« dva namestnika. Prvi je »generalni guverner«, ki nadzira ozemlja Islamske države v Iraku, tamkajšnje lokalne vlade in deluje kot politični odposlanec. Drugi namestnik nadzira ozemlja Islamske države v Siriji. Al Bagdadi skupaj z namestnikoma postavlja cilje Islamske države, ki jih prenašajo do nižjih hierarhičnih ravni. Način, s katerimi so ti cilji samostojno izvedeni, je v veliki meri prepuščen lokalnim poveljnikom ali administratorjem. Tak sistem

Islamski državi omogoča učinkovito delovanje na več krajih hkrati in je še posebej učinkovit na vojaškem področju (Atwan 2015, 132).

Al Bagdadi skupaj s svojima namestnikoma in kabinetom svetovalcev tvori izvršno vejo Islamske države, ki se imenuje »Al Imara« oziroma »emirat«. Neposredno podrejena Al Bagdadiju, vendar ne del izvršne veje, sta dve telesi za zakonodajne zadeve, Svet šure in Svet šeriata (op. oziroma islamskega prava). Devetčlanski Svet šure je zadolžen za to, da se nižja telesa držijo verske doktrine Islamske države. Odgovoren je za posredovanje ukazov Al Bagdadija preostalim delom organizacije. Svet šure odobri sklepe svetov na nižjih ravneh, ki vplivajo na delovanje t. i. kalifata. Šestčlanski Svet šeriata je najmočnejši organ Islamske države. Odgovoren je za izbor kalifa in uveljavljanje svoje interpretacije šeriata. Ko Islamska država zasede novo ozemlje, Svet šeriata ustanovi šeriatsko policijo in šeriatska sodišča, ki uveljavljajo ustrezno razlago prava (ISIS 2016, 4).

Al Bagdadijeva namestnika nadzirata vsak 12 guvernerjev na svojih ozemljih pa tudi ministrstvom podobne svetove, ki vodijo vsako svoje področje delovanja (ISIS 2016, 5). Težko z gotovostjo govorimo o natančni sestavi kabineta in številu »ministrstev« oziroma svetov, saj različni viri navajajo nekoliko različne podatke. V več virih je zaslediti sedem svetov oziroma »ministrstev«. Ti so: ekonomski, vodstveni, vojaški, pravni, svet za pomoč borcem ter varnostni in obveščevalni svet (Thompson in Skubert 2015; Coora in Castle 2015, 120). Dodatno nekateri viri navajajo tudi medijski svet (ISIS 2016, 5) izobraževalni svet, svet za province ter svet za storitve (Atwan 2015, 132–137).³⁰

³⁰ V nadaljevanju je povzeto delovanje posameznih ministrstev oziroma svetov (Atwan 2015, 132–137; Coora in Castle 2015, 120; ISIS 2016, 5; Thompson in Skubert 2015):

Ekonomski svet deluje kot ministrstvo za finance Islamske države, nadzira prodajo nafte in orožja ter druge prihodke, ki so podrobneje opisani v naslednjem poglavju. Januarja 2015 je Ekonomski svet pripravil prvi letni proračun, marca pa je pripravil letno finančno poročilo.

Vodstveni svet je odgovoren za zakonodajo in politike organizacije. Njegove odločitve odobri Al Bagdadi. Svet ima tudi pooblastilo, da odstavi Al Bagdadija, če se oddalji od ideologije Islamske države.

Vojaški svet nadzoruje teritorialno širitev in brani ozemlje, ki ga Islamska država že nadzoruje. Upravlja z zalogami, zagotavlja oskrbo družinam mučenikov, izdeluje in dobavlja razstrelivo. Nadzoruje premike borcev in je odgovoren za izvajanje vojaških operacij.

Pravni svet je odgovoren za odločitve o usmrtnih tih. Prav tako obravnava družinske spore in verske prestopke.

Svet za pomoč borcem zagotavlja pomoč in nastanitev tujim borcem, ki pridejo na ozemlje Islamske države, pa tudi njihov prihod in odhod z ozemlja.

Varnostni in obveščevalni svet je odgovoren za policijski in varnostni nadzor ozemlja Islamske države ter izvaja obveščevalno dejavnost. Ima razpredeno mrežo služb po celotnem ozemlju Islamske države, ki hitro odstranijo disidente in vohune. Zadolžen je tudi za usmrtnitve. Postavlja in opremlja zapore in nadzore cest ter regionalne mejne prehode.

Svet za medije je odgovoren za delovanje medijev in propagande, upravlja medijsko strategijo Islamske države, vključno z družbenimi mediji.

Svet za province nadzira administrativno vodenje vseh provinc.

Izobraževalni svet skrbi za izobraževanje in učne načrte, ki temeljijo na strogi salafistični interpretaciji Korana. Več predmetov, kot sta na primer biologija in filozofija, je bilo črtanih iz učnih načrtov.

Pri snovanju organiziranosti Islamske države je Haji Bakr uporabil vojaška znanja in izkušnje, ki jih je pridobil kot nekdanji polkovnik obveščevalne službe zračne obrambe Huseinove vojske. Za področje varnosti je načrtoval, da v vsaki provinci deluje »provincialni svet«, ki ga vodi emir ali poveljnik. Ta vodi upore, ugrabitve, ostrostrelce, komunikacijo in šifriranje. Emir nadzoruje tudi druge emirje, če svojega dela ne bi opravljali dovolj dobro. Že od samega začetka je bil načrt tak, da tudi na ravni provinc vzporedno delujejo obveščevalne službe. Splošni obveščevalni oddelek poroča »varnostnemu emirju« za regijo, ki vodi namestnike emirjev za posamezne okraje. Vodja tajnih vohunskih celic je »menedžer obveščevalne in informacijske službe« v okraju in poroča namestnikom emirja. Vohunske celice na lokalni ravni poročajo namestnikom emirja v okraju. Cilj je, da so vsi opazujejo vse (Reuter 2015).³¹

3.6 Viri financiranja Islamske države

Eden izmed najpomembnejših dejavnikov vojaškega in političnega uspeha Islamske države je nemoteno zagotavljanje financiranja za vzdrževanje lastne strukture in borcev ter za zagotovitev storitev in preskrbe za lokalno prebivalstvo. Zato se upravičeno zastavlja vprašanje, kako je finančno sposobna vzdrževati svoje delovanje.

V nasprotju z Al Kajdo in drugimi terorističnimi skupinami, ki se nanašajo na zunanje vire financiranja, vključno z donacijami, Islamska država večino prihodkov ustvari notranje. Gre za davke lokalnega prebivalstva, ropanje in plenjenje, prodajo antikvitet in nafte. Prav tako prejema milijonske odkupnine za izpuščene talce (Stern in Berger 2015, 46). V nadaljevanju so podrobneje opredeljeni posamezni finančni viri Islamske države.

Najpomembnejši vir finančnih sredstev Islamske države je **nafta**. Islamska država se je svojega projekta lotila strateško, saj so že zgodaj v nastajanju identificirali nafto kot ključno za preživetje uporništva in financiranje ambicij za nastanek t. i. kalifata. Proizvodnja nafte je vodena centralno in je natančno dokumentirana. Nadzor nad naftnimi polji izvaja tajna policija oziroma *Amniyat*. Ocene iz oktobra 2015 so bile, da je Islamska država proizvedla od 34.000 do 40.000 sodčkov nafte dnevno, ki jih je prodala po ceni od 20 do 45 ameriških dolarjev. To pomeni, da je iz tega

Islamski storitveni svet nadzoruje »storitve za državljane«, kar vključuje vzdrževanje in obratovanje infrastrukture, popravila cest, skrb za električno in komunalno ureditev. Nadzira osnovne zdravstvene in socialne službe, vključno z »uradom za sirote« in javne kuhinje za revne.

³¹ Emirju varnostne divizije v regiji so podrejeni nadzorni in varnostni urad, šeriatski sodnik za varnostno področje, vodja in vaditelj agentov, vodja tajne službe ter prvi in drugi namestnik emirja. Regionalni emir nadzoruje emirja na okrajni ravni. Temu pa so podrejeni: šeriatski sodnik za varnostno področje, vodja varnostne baze in vaditelj šeriatskih sodnikov na sodišču, vodja zaporov in zasliševalnih strokovnjakov, uradnik, zadolžen za ekonomske cilje, vodja za orožje, vodja obveščevalnih celic, tehnološki strokovnjak in namestnik emirja. Predstavnik varnostne službe nadzoruje gospodarske in nepremičninske celice ter posamezne celice varnostne službe in informacijske celice (Reuter 2015).

naslova v povprečju zaslužila 1,5 milijona dolarjev dnevno. Dizel in bencin, ki ga proizvede Islamska država, se ne porabita le na ozemlju, ki ga nadzoruje Islamska država, ampak tudi na ozemlju, s katerim je Islamska država tehnično v vojni (Solomon in drugi 2015).³²

Antikvitete: več kot tretjina od 12.000 pomembnih iraških arheoloških najdišč je pod nadzorom Islamske države, ki izkopava in prek mreže posrednikov do zbirateljev in preprodajalcev prodaja predmete iz obdobja 9.000 pred našim štetjem do 1.000 našega štetja. Po nekaterih ocenah gre za celo drugi največji vir prihodkov (di Giovanni in drugi 2014).

Obdavčevanje in izsiljevanje: na območju, ki ga nadzoruje, Islamska država od Kristijanov zahteva *jizyo* oziroma plačilo davka. V nasprotnem primeru so ti prisiljeni zapustiti območje ali so usmrčeni. Muslimani morajo prispevati z *zakat*om, obliko davka za muslimane, ki je eden izmed petih stebrov islama (Lallerstedt 2014, 8–9). Poleg tega je Islamska država od svojih vohunov, podatkov iz bank in registracijskih pisarn pridobila podatke, kdo je lastnik katerega doma ali polja, koliko glav živine in koliko denarja ima. Tako lahko uveljavlja nove davke in pristojbine ali preprosto zaseže premoženje (Reuter 2015).

Carinski prihodki: Islamska država zahteva plačilo carine za vse, kar se transportira prek nadzorovanega območja v zameno za varen prehod (Lallerstedt, 2014, 8–9). V »prestonici«
Raka so šolo za umetnost spremenili v carinsko poslopje, v katerem zaračunavajo carino za vse, kar se uvozi ali izvozi iz mesta (di Giovanni in drugi 2014).

Trgovina z ljudmi: Islamska država verjame, da sta trgovina z ljudmi in suženjstvo legitimna praksa. Čeprav s tem ne ustvari visokih dohodkov, gre za najbolj nehuman in sprevržen vir financiranja. Izjemno ranljiva (in zlorabljen) skupina so jazidske ženske (Atwan 2015, 142–143).³³ Islamska država suženjstvo spolnih suženj opravičuje z verskimi razlogi.

Ugrabitve: Islamska država izvaja ugrabitve posameznikov, predvsem tujcev, kot so: novinarji, fotografi, humanitarni delavci, ter zanje zahteva odkupnino. Nekatere evropske države za izpustitev talcev plačajo zahtevano odkupnino in s tem dajejo spodbudo za nove ugrabitve (Lallerstedt 2014, 10). Čeprav te države plačila odkupnin ne priznavajo oziroma ne želijo govoriti o zneskih, gre za milijonske vsote. Če odkupnina ni plačana, talce v večini primerov ubijejo. Izvajajo tudi ugrabitve lokalnih prebivalcev, za katere zahtevajo odkupnino v višini od 500 do 200.000 ameriških dolarjev (di Giovanni in drugi 2014).

³² Polja so zastražena in zavarovana, vsak preprodajalec oziroma voznik je natančno preverjen. Ko kupi nafto po povprečni ceni od 25 do 30 ameriških dolarjev na sodček, jo po ceni 60 do 100 dolarjev proda v lokalne rafinerije ali drugim preprodajalcem z manjšimi vozili, ki nafto odpeljejo v druga mesta (Solomon in drugi, 2015).

³³ Jazidi so večinoma kurdsko govoreče prebivalstvo z verskim prepričanjem, ki združuje elemente islama in krščanstva. Islamska država verjame, da gre za častilce hudiča (Stern in Burke 2015, 216).

Kraje: Pogoste so kraje vsakdanjih stvari, kot so: zlato, avtomobili, pohištvo, živina, tudi mednarodne humanitarne pomoči (di Giovanni in drugi 2014, Lallerstedt 2014, 8–9).

Hrana: Islamska država nadzoruje kar 40 odstotkov proizvodnje pšenice v Iraku in vodi mlinška podjetja. Kmetje so prisiljeni plačati del dohodka kot verski davek *zakat*. Poleg tega Islamska država oddaja kmetom zaseženo kmetijsko opremo za obdelovanje. Zasega tudi večje količine pšenice in živine, s čimer omogoča prodajo hrane po zelo nizkih cenah na območjih, ki jih nadzira (Lallerstedt 2014, 10).

Donacije: Eden izmed virov financiranja številnih vojskujočih se skupin v Siriji so donacije vladnih in zasebnih virov iz določenih držav, ki želijo podpirati džihad in pospešiti padec predsednika Asada (prav tam). Denar je pogosto opran prek hlinjene humanitarne pomoči in dobrotelčnih organizacij. Islamska država donacije najraje prejema v gotovini in orožju (di Giovanni in drugi 2014).

3.7 Vojaške zmogljivosti in način bojevanja

Ocene o številu vojaških pripadnikov Islamske države imajo izjemno širok razpon, zato je težko z gotovostjo trditi, katere številke so pravilne. Po ocenah kurdskega vodstva iz novembra 2014 ima Islamska država kar 200.000 vojaških pripadnikov, kar je nekajkrat višja ocena od ameriških obveščevalnih podatkov. Po ocenah iz Bagdada sto džihadistov ob prihodu v nov okoliš pritegne od pet- do desetkrat več novih pripadnikov (Cockburn 2014). Številka 200.000 je visoka in vključuje podporno osebje (*ansar*), policijske varnostne sile (*hisba*), lokalne milice, obmejne sile, paravojaško osebje, nabornike in vajence. Dejansko število borcev v prvi bojni liniji je precej nižje, razdeljeni so v redne sile (*jund*), elitne paravojaške enote (*inghimasiyun*) in eskadrone smrti (*dhabbihah*) (Gartenstein - Ross 2015).

Uporaba hibridnih taktik je Islamski državi pomagala, da se je razvila iz teroristične organizacije v politično-vojaško entiteto. Ključno je bilo leto 2010, ko je skupina za vojaško odločanje načrtno zadolžila nekdanje iraške častnike, ki so imeli potrebno vojaško znanje. Od takrat naprej je bila skupina zmožna uporabljati konvencionalne vojaške taktike, zaseči in se naučiti uporabljati sofisticirano vojaško opremo ter razviti načine za demoralizacijo iraškega vojaškega osebja. Še vedno se ni odrekla asimetričnim taktikam, saj – kadar je potrebno – mojstrsko uporablja improvizirane eksplozivne naprave.³⁴ Struktura vodenja in poveljevanja je fleksibilna,

³⁴ Z asimetrijo sta v tem kontekstu mišljena bojevanje in ogrožanje onstran pričakovanj nasprotnika in njegovih varnostnih mehanizmov, izkoriščanje njegovih šibkosti (negativna asimetrija), ob hkratnem poudarjanju lastne primerljive prednosti (Svete in drugi 2011, 4).

za predajo ukazov uporablja celo mobilne aplikacije in spletna družbena omrežja, kot sta *WhatsApp* in *Facebook* (Gaub 2015a, 1–2).

Islamska država izvaja tri različne kategorije vojaških oboroženih operacij (povzeto po Lister 2015, 275–277):

- 1) Prva kategorija operacij so urbani napadi z množičnimi žrtvami. Ta tip napadov uporabljajo primarno za napade na manjšinske skupnosti in kot poudarek pomanjkanja varnosti v večjih urbanih naseljih. Tako povzročijo večjo infrastrukturno škodo in prikažejo doseg skupine do nasprotnikovih pomembnih mest. Običajno sledijo povratni napadi oboroženih predstavnikov napadenega sektorja ali družbe.
- 2) Druga kategorija operacij je osredotočena na izvajanje kampanje napadov izčrpavanja, ko napadajo osebje varnostnih sil in njihovih različnih podpornih struktur z namenom zmanjšanja zmogljivosti, slabljenja samozavesti in morale. Izvajanje takšnih operacij zahteva precejšnje število borcev in stalen dotok operativnih obveščevalnih podatkov. Za večino vojaških in uporniških skupin bi bile takšne operacije večinoma omejene na napade varnostnih nadzornih točk, policijske in vojaške patrulje ter na manjše lokalne varnostne objekte. Islamska država pa je metodično prodrla v urbana naselja v Iraku, tako da je bila predvsem v obdobju 2012–2014 ta kategorija napadov še obširnejša. Na domu so napadali posamezne pripadnike vojaških in policijskih sil ter jim pošiljali grozeča SMS-sporočila. Takšna intenzivna kampanja ustrahovanja je imela pomembno vrednost pri pripravi napadov in hitrih prodorov v Iraku avgusta 2014. Strah je pogosto prehitel dejanske vojaške napade Islamske države, medtem ko so iraški vojaki pobegnili iz vojaških oporišč.
- 3) Tretja kategorija operacij zajema obširna obleganja in napade na večje vojaške objekte in dobro branjene skupnosti. Medtem ko prvo kategorijo lahko izvajajo »teroristi«, drugo kategorijo »uporniki«, tretjo kategorijo napadov izvajajo bojovníki, kot so na primer pripadniki lahkih pehotnih sil. Ti delujejo ob organiziranih linijah, na več oseh krati ter ob podpori zalednega topniškega ognja, tankov in drugega težkega orožja.

Islamska država pri bojnem delovanju pogosto uporablja iznajdljive načine z namenom zmesti nasprotnika. Njeni vojaki pogosto nosijo maske, s čimer so ne le strašljivi, ampak tudi težje razpoznavni, zato je težko določiti njihovo natančno število. Ko se na različnih mestih pojavi 200 zamaskiranih borcev, je težko reči, ali jih je bilo skupno 1.000, 500 ali 200. Z izdelanim sistemom lokalnih vohunov znajo izkoristiti šibkosti ali razkole lokalnega prebivalstva in se pojaviti kot zaščitna sila (Reuter 2015).

Medtem ko imata Sirija in Irak v večji ali manjši meri dostop do orožja iz tujine, tega Islamska država nima. Večino orožja je Islamska država pridobila z zasegom od vladnih sil v Iraku in Siriji. Poleg tega je zasegla orožje od drugih uporniških skupin v Siriji, kar vključuje tudi nekatero orožje, ki so ga tretje države dostavljale uporniškim skupinam. Arzenal skupine se je občutno okrepil, ko je zasegla več iraških vojaških oporišč in s tem pridobila precejšnje zaloge orožja (Wezeman 2015, 49). Islamska država orožje kupuje tudi na črnem trgu na svojem ozemlju. *Financial Times* je konec leta 2015 objavil intervju s preprodajalcem orožja, ki je pojasnil, da ima Islamska država največ potrebe po strelivu. Po tem viru so najboljši dobavitelj streliva prav nasprotniki Islamske države, ki strelivo prodajo na črnem trgu, od tam pa gre naprej preprodajalcem Islamske države. Da zagotovi nenehen dotok zalog orožja in streliva, vodi Islamska država kompleksne logistične operacije. Visoki vojaški svet odobri tako imenovani »potujoči odbor«. Ta v vsaki provinci sodeluje z orožnimi centri, kamor vojaški emirji sporočajo potrebe. S preprodajalci komunicirajo prek mobilnih telefonov in različnih aplikacij, kot je *WhatsApp*. Preprodajalcem Islamska država izda identifikacijske izkaznice, s katerimi se lahko neomejeno gibajo naokrog pod enim pogojem – klavzulo ekskluzivnosti (Solomon in Mhidi 2015).

Države, ki sodelujejo pri dobavi orožja Iraku in Siriji kot del strategije k porazu Islamske države, bi morale previdno razmisliti o morebitnih tveganjih dobave orožja. Takšno razmišljanje bi moralo biti prisotno v vseh primerih. Še posebej pomembno je v primerih Iraka in Sirije, kjer se orožje dobavlja različnim oboroženim skupinam v zelo kompleksnem konfliktu s ciljem poraza Islamske države, kar pa je le del izziva končanja sektaškega nasilja v obeh državah. Poleg ZDA, Rusije, Belorusije, Irana so številne druge države poslale nujno vojaško pomoč v Irak. Te so Albanija, Avstralija, Bolgarija, Kanada, Hrvaška, Češka, Estonija, Francija, Nemčija, Madžarska, Italija in Združeno kraljestvo (Wezeman 2015, 52–54). Februarja 2016 je tudi slovenska vlada sprejela sklep o okrepljenem sodelovanju Slovenije v globalni koaliciji zoper Daesh/ISIL (op. Islamski državi), med drugim z donacijo oborožitve in opreme (1.262 kosov avtomatskih pušk, 8 minometov in strelivo) (Urad Vlade RS za komuniciranje 2016).³⁵

Islamska država aktivno rekrutira otroke in jih pošilja v tabore za vojaško urjenje. Otroke nato uporablja v vojaških operacijah in samomorilskih napadih (Human Rights Watch 2014, 20). Uporablja jih tudi kot človeške ščite, in sicer na nadzornih točkah, za prenašanje orožja, izvajanje nadzora in drugo. V vojaških taborih se otroci učijo o džihadu, islamski veri,

³⁵ Poleg donacije orožja je Vlada RS sprejela sklep o prevzemu častniške dolžnosti v poveljstvu globalne koalicije, vzpostavljenem pri Osrednjem vojaškem poveljstvu Združenih držav Amerike v Tampi, ter o sodelovanju z do 15 pripadniki Slovenske vojske pri usposabljanju pripadnikov oboroženih sil iraškega Kurdistan (Pešmerga) (Urad Vlade RS za komuniciranje 2016).

upravljanja z orožjem, drugih uporabnih bojnih veščin in se privajajo »zvoka« vojne. V Iraku in Siriji je Islamska država ustanovila številne tabore za otroke; eden izmed njih se imenuje »tabor Zarkavijevih mladičkov«, v čast pokojnemu ustanovitelju predhodnih terorističnih skupin Islamske države. Nekateri otroci se v tabore vpišejo prostovoljno, nekatere vpišejo očetje, ki so sami odšli na bojišče, nekateri so v to prisiljeni. Po vpisu se začneta radikalni mentalni trening in ekstremna indoktrinacija. Na taboru je od 40 do 60 otrok hkrati, ki urjenje običajno končajo v enem mesecu. Po koncu tabora »mladičke« izberejo glede na njihovo pripravljenost. Tiste v »dobrem stanju« vzamejo s seboj na bojišče, na katerem se v zadnjih vrstah učijo bojevanja (Vinograd in drugi 2014). Dejansko gre za zlorabo otrok na sistematičen in organiziran način. Skupina daje pomen otrokom kot sredstvu za zagotavljanje dolgoročne lojalnosti, zavezanosti ideologiji in kadru predanih bojnikov, za katere bo nasilje del življenja (Karam in Salama, 2014).

3.8 Tuji borci

Pojav tujih borcev ni nov. Najbolj množično so odhajali tuji borci konec osemdesetih let prejšnjega stoletja v Afganistan, nato so odhajali v Bosno, Čečenijo, Somalijo, Jemen itd.. Z vojno proti terorizmu ter napadi na Afganistan in Irak je pojav tujih borcev dobil ponoven zagon, v zadnjih letih pa se je dobesedno razplamtel z državljansko vojno v Siriji.³⁶

Še v fazi infiltracije v Siriji je takratna Islamska država v Iraku zelo dobro uspela organizirati tuje borce ter konec leta 2012 začela vzpostavljati vojaške tabore. Novinci so bili deležni dvomesečnega usposabljanja in vzgoje brezpogojne poslušnosti osrednjemu vodstvu, s čimer so nastale absolutno lojalne skupine. Tuji borci zunaj tega kroga niso poznali nikogar drugega, niso imeli razloga kazati usmiljenja in lahko se jih je hitro premeščalo. Nasprotno so bili sirski uporniki osredotočeni na obrambo domačih mest in oskrbo svojih družin (Reuter, 2015).

Obseg tujih borcev, ki potujejo Sirijo, presega skupen obseg tistih, ki so potovali v Afganistan, Pakistan, Irak, Jemen in v Somalijo v zadnjih desetih letih. Večina jih prihaja z Bližnjega vzhoda in iz Severne Afrike (Rasmusen 2015, 3). ZDA so ocenile, da je od začetka bojov v Siriji (op. do

³⁶ Varnostni svet Organizacije združenih narodov (VS OZN) je definiral »tuje teroristične borce« v *Resoluciji VS OZN 2178 (2014)* kot »posameznike, ki potujejo v posamezno državo, ki ni država njihovega prebivanja ali nacionalnosti, z namenom zagrešitve, načrtovanja, priprave ali sodelovanja v terorističnih aktivnostih; zagotovitvi ali prejemi terorističnega usposabljanja, vključno v povezavi z oboroženim konfliktom«. Vendar vključitev termina »teroristični« v povezavi s tujimi borci obsega ožjo skupino v primerjavi s širšo definicijo »tujih borcev«. Termin »tuji teroristični borci« je tako sporen predvsem zato, ker predpostavlja mednarodno pravno definicijo terorizma, ki pa ne obstaja, ali pa enotno identifikacijo nekaterih posameznikov in organizacij kot teroristične. V tem kontekstu je v domeni posameznih držav, da definirajo »teroriste« in »terorizem« znotraj svojih nacionalnih pravnih okvirov. To vodi v težave pri doseganju mednacionalne skladnosti pri identificiranju in oblikovanju odzivnih politik do tujih terorističnih borcev (Grip 2015, 251).

vključno januarja 2016) tja odpotovalo več kot 36.500 tujih borcev iz več kot 100 držav, od tega več kot 6.600 iz zahodnih držav (Clapper 2015, 5). Podobno je ocenila evropska komisarka za pravosodje Vera Jourova, da bi lahko bila številka višja kot 5.000–6.000, saj je tujim borcem težko slediti (Buchanan, 2015).

V Siriji je veliko džihadističnih skupin in tudi več manj ekstremnih uporniških skupin, ki rekrutirajo ali sprejemajo tuje borce, vendar so zgodovina, vojaška spretnost in impresivna medijska prisotnost Islamske države prelevili to v glavno kandidatko za rekrutiranje prispelih tujih borcev (Lister 2015, 175). Starejša generacija borcev in džihadističnih učenjakov je večinoma ostala zvesta tradicionalni liniji Al Kajde, ki je zagovarjala pragmatično sodelovanje z enakomislečimi skupinami z namenom pridobitve javne podpore sunitskih muslimanov. Večina mladih tujih borcev, ki so začeli prihajati v Sirijo in Irak, pa se je odločila za ekstremizem »totalne vojne«, ki jo pooseblja Islamska država (Lund 2015, 31). Motivi zakaj nekdo postane tuj borec, so različni. *Zunanji motivi* so vezani na posameznikovo zaznavanje pomembnih svetovnih dogodkov, kot so na primer vojaški konflikti ali genocid. Džihadistična propaganda takšne dogodke izrablja, da sodelovanje tujih borcev prikaže ne samo kot razumljivo izbiro, ampak kot očitno moralno dolžnost. Omenjeni dogodki so lahko vzvod za družbeni pritisk v domači državi posameznika ali v njegovih lastnih notranjih bojih in dilemah.³⁷ *Notranji motivi* izvirajo iz posameznikovih želja ali potreb v okviru zaznanih koristi, ki jih prinaša članstvo v ekstremistični skupini, kot so na primer: občutek pripadnosti, pobeg v novo identiteto, dogodivščina ali denar oziroma materialne koristi (Stern in Berger 2015, 81–82).³⁸

Evropska skupina tujih borcev v Islamski državi ima naslednje značilnosti: njihova povprečna starost je 27 let za moške in 24 let za ženske, delež spreobrnjenih v islam znaša 20–25 odstotkov za moške in 30 odstotkov za ženske. Evropski tuji borci v Islamski državi navadno nimajo visokih položajev. Po usposabljanju in indoktrinaciji se jih napoti v določeno bojno enoto. Tisti, ki ko so brez predhodnih vojaških izkušenj in/ali s slabim znanjem arabskega jezika, postanejo navadni vojaki z nižjim rangom ali policisti s podpornimi nalogami. Delež tujih borcev, ki se jih zadalži za samomorilske napade, je visok, saj so pogosto izolirani od družin in se jih lažje

³⁷ Tudi posamezniki, ki niso neposredno prizadeti v krvavih etničnih in drugih konfliktih velikih skupin, so psihološko prizadeti zaradi travme velike skupine. V takšnih okoliščinah se oseba, ki nikakor ni neposredno prizadeta, nagiba k doživetju čustev skupnih z drugimi člani velike skupine. Gre za razpon od skupinskega ponosa in občutka maščevanja – upravičenosti do sramu, ponižanja ter nemoči. Ti so neločljivo povezani skupni občutki (Volkan 2014, 56).

³⁸ Pri razumevanju mehanizmov identitete in nasilja fundamentalističnih skupin je ključno razumevanje, da vera povezuje moške in ženske ne le k podobi svetega, ampak tudi drugega k drugemu. Odziva se na osnovno, normalno človeško potrebo po pripadnosti. Dejanja in misli vernikov so visoko organizirana in institucionalizirana ter podprta s skupno čarobno vero v voditelja. Domnevna božja oblast prežame vsakodnevni obstoj posameznika in ga korenito spremeni. S tem ustvari psihološki pritisk, da ostane odvisen od organizacije in pokoren (Volkan 2004, 131–132).

indoktrinira. Po njihovi smrti Islamski državi ni treba plačati finančne kompenzacije družini. V bojih v Siriji in Iraku je umro od 10 do 20 odstotkov vseh evropskih tujih borcev (Gaub 2015b, 1–2).

Večina Evropejcev, ki se pridružijo Islamski državi, je moških, toda proporcionalno je več žensk v evropski skupini kot v drugih skupinah. Glavni razlog za to je, da evropske ženske lažje potujejo in so bolj finančno neodvisne kot arabske ženske (prav tam). Profili žensk iz zahodnih držav, ki se radikalizirajo in odidejo na ozemlje pod nadzorom Islamske države, so raznoliki. Pri odločitvi za odhod gre za kombinacijo dejavnikov odbijanja in privlačnosti (t. i. »*push and pull factors*«). Med faktorje odbijanja štejejo: 1) občutek socialne in/ali kulturne izoliranosti, spraševanje o lastni identiteti in dvom o pripadnosti znotraj zahodne kulture; 2) občutek, da je mednarodna muslimanska skupnost kot celota nasilno preganjana; 3) jeza in/ali žalost zaradi zaznanega pomanjkanja mednarodne akcije kot odgovora na omenjeno preganjanje. Faktorji privlačnosti so: 1) idealistični cilji verske dolžnosti in izgradnja utopične države kalifata; 2) pripadnost sestrstvu oziroma solidarnosti med ženskami; 3) dožemanje romantičnosti izkušnje. Povečini gre za mlada dekleta. Ko enkrat prispejo tja, je njihova primarna odgovornost biti dobra žena džihadističnemu možu in roditi naslednjo generacijo džihadistov. Pogosto živijo doma izolirano življenje in v težkih pogojih (Saltman in Smith 2015, 5–16).

Tako moški in ženske iz Evrope so na ozemlju Islamske države dejavni pri izdelavi in širjenju propagande, ki je namenjena evropskim javnostim; še posebej aktivni so pri uporabi družbenih omrežij (Gaub 2015b, 2). Islamska država je precej uspešna pri uporabi družbenih omrežij in propagandi, ki napeljuje na *hidžro* oziroma migracijo na ozemlje, ki ga nadzoruje Islamska država. Spletni časopis *Dabik* ima celo rubriko »Za naše sestre« in »Od naših sester«. Ti članki so primarno namenjeni dekletom, jasno opredeljujejo vlogo žensk v Islamski državi (rojevanje in vzgoja otrok ter njihovo pošiljanje v boj), opravičujejo mnogoženstvo, opisujejo zgodbe njihovih »sester« predhodnic, romantičnih postavnih islamskih borcev in podobno.³⁹

3.9 Propaganda in uporaba družbenih omrežij

Mediji so se od načrtovanja terorističnih napadov 11. septembra 2001 zelo razvili.⁴⁰ Digitalna tehnologija je ekstremistom naenkrat omogočila nadzor nad izdelavo in razširjanjem njihovih

³⁹ Elektronske izdaje revije *Dabik* v angleškem jeziku so dostopne na svetovnem spletu prek različnih spletnih povezav, kot je na primer Jihadology (<http://jihadology.net/category/dabiq-magazine/>).

⁴⁰ V 80. in 90. letih 20. stoletja so sredstva za množično komunikacijo dominirale države in velike korporacije, saj so si te lahko privoščile infrastrukturo za izdelavo gradiva in distribucijo milijonom ljudi. Islamski ekstremisti so se morali zadovoljiti z letaki, avdio- in videokasetami, ki so šle iz roke v roko v mošejah ali bile naprodaj v posebnih

podob, kar je pomenilo eno izmed največjih sprememb v zgodovini terorizma (Burke 2015, 67). Pri propagandi, ki jo ustvarja Islamska država, gre za dihotomijo izrednega nasilja in družbenega reda. Takšna podoba prestavlja nekaj novega in drugačnega v svetu džihadizma. Islamska država projicira svojo vizijo celovite družbe, s katero presega nihilistično uničenje, ki ga povezujejo z džihadističnim gibanjem (Stern in Berger 2015, 114).

Nasilje, ki ga predstavlja, je namenjeno trem odločilnim vrstam občinstva, z različnim sporočilom za vsakega. Za tiste, ki nasprotujejo Islamski državi, je cilj terorizirati prek namensko pretiranega nasilja in šokirati s krutostjo. Za tiste, ki so že predani Islamski državi, je razlog motivacija, in sicer da jih usmeri v dejanja z dokazovanjem moči in uspeha skupine. Za tiste, ki so neodločeni, je namen polarizirati, da se odločijo, katero stran bodo izbrali. Ali bodo dopustili nasilje, ostali tiho in s tem postali sokrivi, ali pa bodo nasprotovali (Burke 2015, 89). Tako je glavni govorec Adnani v svojem prvem govoru po razglasitvi Islamske države izdal video navodilo, v katerem je pozval pripadnike:

Če lahko ubiješ nevernika Američana ali Evropejca – posebno zlobnega in umazanega Francoza – ali Avstralca, ali Kanadčana, ali katerega drugega nevernika iz boja proti nevernikom, vključno z državljani držav, ki so vstopile v koalicijo proti Islamski državi, potem zaupaj Alahu, in ga ubij v kakršnem koli slogu in na kakršen koli način.« ... »Ne sprašuj za nikogaršnji nasvet in ne išči nikogaršnje odločitve. Ubij nevernika, če je civilist ali vojak, saj imata oba enako sodbo. Oba sta nevernika (Davidson 2014).

Islamska država je za propagando ustanovila več medijskih hiš. Iraška *Al Fukati* je začela delovati že leta 2006 pod Islamsko državo v Iraku. *Al Hayat* je bila ustanovljena maja 2014 in ima sedež v Siriji. *Al Itisam* je filmska produkcijska enota, s sedežem v Siriji, odgovorna za večino visokokakovostnih posnetkov, ki jih predvaja *Al Hayat*. Te hiše zaposlujejo profesionalne novinarje, producente, fotografe in urednike. Visokotehnološki in usposobljeni ustvarjalci proizvajajo filme na ravni nacionalnih televizijskih hiš ali celo Hollywooda. Islamska država vodi radijsko postajo *Al Bayan* s sedežem v Mosulu in satelitsko televizijsko postajo *Tawheed* s sedežem v Libiji (Atwan 2015, 15).

Takoj po razglasitvi t. i. kalifata je Islamska država začela izdajati digitalno revijo *Dabik* v številnih jezikih, tudi v angleškem.⁴¹ *Dabik* objavlja članke, ki utrjujejo versko legitimnost

knjigarnah. Na ta način niso mogli doseči širših javnosti. Pomemben gradnik sredi 90. let je bil pojav satelitskih televizijskih kanalov v lokalnih jezikih, ki so dosegli veliko število ljudi in so bili pripravljeni predvajati posnetke, ki jih režim nikoli ne bi predvajal. Ti kanali so pripomogli k občutku skupne »globalizirane« muslimanske identitete ter so med drugim predvajali nasilje nad muslimani. Bin Laden je v tem času organiziral številne tiskovne konference, vrsta videoposnetkov je bila dostavljena v prostore *Al Jazeera* v pakistanski prestolnici. Način objave je bil vedno odvisen od urednikov. Šele s terorističnimi napadi 11. septembra 2001 je bin Ladnu uspelo doseči takšne moči komuniciranja s toliko ljudmi (Burke 2015, 53–55).

⁴¹ *Dabik* ima simbolno versko vrednost. Gre za sirsko vas s 3.000 prebivalci deset kilometrov od meje s Turčijo, kjer naj bi muslimani porazili svoje nasprotnike v apokaliptični bitki. Prerok Mohamed naj bi dejal, da »zadnja ura ne bo

Islamske države in samooklicanega kalifata ter spodbuja muslimane k emigraciji (Providence Research 2015, 18). Že v prvi številki je Islamska država pozvala k *hidžri* zdravnikov, inženirjev, strokovnjakov, ljudi z vojaškimi, administrativnimi in s storitvenimi izkušnjami. (Dabiq 2014, 11). Izdane številke revije imajo podobno strukturo, predstavljajo cilje Islamske države, njene vojaške uspehe, družbeno ureditev, odnos do nasprotnika ter osebne zgodbe njihovih pripadnikov pa tudi nasprotnikov npr. zajetih vohunov.⁴²

Propagando Islamske države zaznamujejo naslednje teme (Fernandez 2015, 11–12):

- **nujnost:** zdaj pobijajo sunitške arabske muslimane, zdaj neverniki pobijajo sirske otroke. Zdaj šiiti v Iraku, Siriji in drugje kujejo zaroto, da bi uničili šiitske muslimane. Šiiti so sunitom že odvzeli dostojanstvo in politično moč, zdaj jim želijo odvzeti še vse ostalo. Nujnost se opira tudi na globoko zakoreninjene litanije o zaznanih grozodejstvih zoper »prave« muslimane s strani zunanjih sovražnikov: križarjev, judov, nevernikov in tiranskih marionetnih vlad.
- **Zastopstvo:** poziva muslimanskega gledalca »na tebi je, da zdaj narediš nekaj in rešiš muslimane«. Gre za takojšnjo odločitev posameznega muslimana, da izpolni svojo versko dolžnost.
- **Avtentičnost:** posameznik doseže izpolnitev v avtentičnosti organizacije, ki se ji pridruži. Črna zastava, okrutni videoposnetki in oblačila krepijo sporočilo, da gre za neolepšano resnico. Zdaj gre za izgradnjo t. i. kalifata in uresničevanje šeriata in ne v oddaljeni prihodnosti.
- **Zmaga:** dodaten dokaz božje potrditve avtentičnosti Islamske države je, da ta ostaja tukaj in se krepi. Prikazi vojaških zmag so učinkoviti, prav tako prikazi moči in nekaznovanja. Poniževalno podrejanje nevernikov, javno prikazovanje obglavljenj, uničevanje malikov in prikazovanje državnih lastnosti, kot so valuta in potni listi, nakazujejo moč, trajnost in zmago.

Močno čustveno in duhovno sporočilo, ki vsebuje teme nujnosti, zastopstva, avtentičnosti in zmage se prenaša prek mreže, ki izrablja decentralizirano naravo družbenih medijev⁴³ in 24-urni

prišla«, dokler muslimani ne porazijo Rimljanov pri Dabiku ali Al Almaku (oba pri sirske – turške meji), na njihovi poti do zavzetja Istanbula. Podobno je ponovil Al Zarkavi: »Iskra je bila prižgana tukaj v Iraku, njena vročina se bo še krepila – s pomočjo Alaha – dokler ne doseže nasprotnikovih vojsk v Dabiku.« Gre za citat, ki ga Islamska država pogosto uporablja v propagandne namene (BBC 2014).

⁴² Do aprila 2016 je izšlo 14 številčk časopisa Dabik, ki so dostopne tudi v angleškem jeziku na različnih spletnih straneh, kot je na primer Jihadology (<http://jihadology.net/category/dabiq-magazine/>).

⁴³ Družbeni mediji so digitalna mesta za srečevanje, kjer uporabniki lahko objavijo besedila, zvočne- in videoposnetke. Internet, v povezavi z družbenimi mediji, briše časovne in prostorske meje. Uporabniki po celem svetu preprosto in hitro komunicirajo drug z drugim, klepetajo in komentirajo. Delujejo lahko anonimno, si dodelijo

cikel novic, da doseže maksimalno poročanje. Ne le da je Islamska država v svoji propagandi iznajdljivejša kot njeni nasprotniki, ampak ji pri tem pomagajo zahodni mediji. Islamska država ima namreč vrednost poročanja, ki ustreza zahtevam po ciklusu novic in novimi materiali (Fernandez 2015, 12, 21). Mediji tako neizogibno in nenamerno omogočajo teatralne predstave teroristov (Stern in Berger 2015, 202).

Džihadisti v Siriji in Iraku uporabljajo več vrst aplikacij, družbenih omrežij in platform za izmenjavo informacij, kot so: *Ask.fm*, *Facebook*, *Instagram*, *WhatsApp*, *PalTalk*, *JustPaste.it*, *Tumblr* ... Transformacija družbenih medijev v ofenzivno strategijo psihološkega bojevanja velja za posebej inovativno teroristično strategijo Islamske države. Objave obglavljenj in križanj v Alepu in Dair Haferju so spremenili družbene medije v sredstvo ofenzivnega psihološkega bojevanja in bojiščnih taktik. Daleč najbolj priljubljen je *Twitter*, saj se ga lahko uporablja na mobilnih telefonih, je preprost za uporabo in poceni. Objave oziroma tviti lahko vsebujejo slike, besedilo ali druge povezave, vhodne tvite se lahko hitro deli z vsemi v imeniku. *Twitter* služi bistvenim ciljem terorističnih organizacij, kot so včasih služile knjižarne in internetni forumi: spreobračanje in novačenje privržencev, utrjevanje prepričanja vernikov s tem, da se jih vključi v širjenje propagande in izobrazijo v dogmah (Klausen 2015, 1, 20). Islamska država oziroma takrat še ISIS je svoj prvi uradni *twitter* račun *Al I'tsaamm* odprla oktobra 2013. Obstajajo nekateri zelo aktivni posamezni privrženci Islamske države, katerih *twitter* računi so z grozljivimi objavami npr. amputacij rok leta 2014 pritegnili več kot 90.000 sledilcev. *Twitter* je takšne račune začel sistematično ukinjati, vendar se ti vedno znova pojavljajo (Stern in Berger 2015, 153–154).

Rekruterji lahko uporabljajo družbene medije za rekrutiranje v središčih, ki so zunaj bojne cone. Široko javnost se lahko doseže neposredno in širi pozneje s podvajanjem na različnih platformah. Nekaj hiperaktivnih spletnih aktivistov lahko hitro in poceni razširi velike količine vsebin. Rekruterji lahko uporabijo spletne platforme za doseg novih poslušalcev in nato preselijo komunikacijo na zasebne mreže ter potencialne rekrute usmerijo na kriptirane kontaktne točke (Klausen 2015, 1, 20). Potencialni tuji borci lahko od doma sledijo dejanskim borcem, se z njimi pogovarjajo, jim postavljajo vprašanja in sčasoma prejmejo nasvete, kako se pridružiti boju. Poleg *Twitterja* in *Facebooka* se precej borcev pridruži družbenemu mediju *ask.fm*, spletni strani, ki je namenjena od banalnih do praktičnih vprašanj in odgovorov (Stern in Berger 2015, 160).

eno ali več identitet. Za družbene medije je značilno, da so uporabniki tisti, ki producirajo in reproducirajo gradiva. Tradicionalni mediji, uredniki ali novinarji ne vodijo vsebine, ampak to počnejo uporabniki (Gustafsson 2015, 10).

4 ISLAMSKA DRŽAVA KOT KOMPLEKSNA GROŽNJA NACIONALNI IN MEDNARODNI VARNOSTI

Družbeni sistemi so medsebojno povezani prek trgovine, finančnih trgov, interneta, migracij, terorizma, okolja in drugih poroznih meja. Zaradi kompleksnosti sistema in morebitnih učinkov prelitja prek različnih področij (npr. družbenega, političnega, ekonomskega, humanitarnega) morajo biti problemi in učinki rešitev, razumljeni celovito, če naj bi katera rešitev izboljšala delovanje sistema (Milante in drugi 2015, 299). Poleg tega so varnost in grožnje (oziroma njihova konceptualizacija) dinamične spremenljivke, ki se (pre)oblikujejo glede na razvoj dogodkov v mednarodnem pa tudi domačem okolju. Na tem mestu pride do izraza omejitev magistrskega dela, ki obravnava aktualno temo, saj se tako vsebina kot obseg groženj in s tem tudi varnostna situacija spreminjajo tako rekoč pred našimi očmi. Razvoj dogodkov je izjemno nepredvidljiv, zato je treba upoštevati dejstvo, da se spodaj opisane grožnje v začetku leta 2016 lahko v nekaj mesecih občutno spremenijo.

Islamska država sodobni mednarodni varnosti in svetovni ureditvi predstavlja grožnjo tudi zaradi dejstva, da jo zaradi kompleksnosti (pre)slabo razumemo in posledično težje obvladujemo. Kot omenjeno v teoretičnem delu, »kompleksna grožnja varnosti temelji na: 1) hkratnem obstoju vojaške, politične, okoljske, gospodarske, zdravstvene, teroristične, kriminalne, informacijske, identitetne, kulturne itn. razsežnosti ogrožanja varnosti; 2) visoki povezanosti med temi razsežnostmi ogrožanja varnosti (Prezelj 2002a, 60–61). Glede na predstavljana dejstva v tretjem poglavju magistrskega dela, ki se nanaša na razumevanje delovanja Islamske države, je v nadaljevanju predstavljena analiza, ki povezuje različne razsežnosti ogrožanja mednarodne in nacionalne varnosti Islamske države.

Po oceni Matthewa Olsena, takratnega direktorja ameriškega Nacionalnega protiterorističnega centra (*National Counterterrorism Center*), je Islamska država (op. od razglasitve t. i. kalifata junija 2014) do septembra 2014 nadzirala dele Iraka in Sirije velikosti območja Združenega kraljestva (Olsen 2014, 3). Na tem ozemlju je dejansko izbrisala državno mejo, ki izvira iz časov, ko je bil leta 1916 sklenjen britansko-francoski sporazum Sykes-Picot, s katerim sta si kolonialni sili razdelili interesna območja. Območje, ki ga Islamska država nadzoruje v marcu 2016, se je sicer precej zmanjšalo, tudi zaradi vojaških napadov tretjih držav (več o tem v petem poglavju).

Politične analize konfliktov se morajo začeti z razumevanjem narave različnih akterjev znotraj in zunaj države ter njihovo stopnjo kohezije. Mednarodni sistem danes bolj negativno vpliva na konflikte kot v preteklosti. Opozicijske skupine lahko dobijo finančna sredstva, urjenje in občasno orožje zunaj države, medtem ko lahko režim pozove na pomoč enako misleče

(Fukuyama 2011, 481). Zaradi velikih zalog nafte in zemeljskega plina, nestabilnih demografskih vzorcev in presečišča med verami gre za območje izjemnega geopolitičnega pomena za države v regiji (Iran, Savdska Arabija, Turčija in druge) pa tudi svetovne velesile (ZDA, Rusija, Kitajska in druge). Te imajo lastne, pogosto nekompatibilne nacionalne interese na omenjenem območju.

Islamska država si na območju, ki ga nadzoruje, prizadeva upravljati družbo tudi z vidika administrativno-upravnih zadev in družbene oskrbe (pobiranje davkov, skrb za komunalo, šolstvo, zdravstvo, sodišča itn.). Propagando dokumentirane so množične usmrtitve sovražnikov (npr. pripadnikov iraške vojske in drugih), brutalne usmrtitve talcev (npr. zažig zajetega jordanskega pilota, obglavljenja novinarjev, humanitarnih delavcev in drugih) ter javna kaznovanja in usmrtitve lokalnih prebivalcev, ki po interpretaciji Islamske države kršijo šeriatsko pravo (npr. kamenjanje žensk, ki niso pokrite; ki so grešile oziroma bile posiljene; amputacije rok zaradi kajenja ali kraje itn.). Trupla ali deli trupel so v opomin drugim pogosto razstavljeni na javnih mestih.

S skrajno verskimi šolskimi programi pa tudi z vzgajanjem otrok v borce Islamske države oziroma versko indoktrinacijo, poskuša Islamska država ustvariti naslednje zveste generacije. S promocijo t. i. kalifata kot idealne oblike vladavine zagotavlja, da se bojuje za edino legitimno obliko družbene ureditve. Z izvajanjem oblasti na zasedenih ozemljih ponuja zaposlitve in alternativo tistemu delu prebivalstva, ki je bilo dolgo diskriminirano in razočarano nad pristranskim vladanjem političnih elit v Siriji in Iraku. Okoliščine državljanske vojne v Siriji predstavlja in izkorišča v verski dihotomiji »oni proti nam«, v kateri je glavnina njenih pripadnikov lokalnih sunitskih prebivalcev.

Za vse, kar se dogaja v Iraku in Siriji po valu arabske pomladi, ki je leta 2011 zajela regijo Magreb in Mašrek, ne moremo kriviti izključno Islamske države. Odgovornost v različnih merah nosijo tudi režim predsednika Asada, Fronta Al Nusra, druge oborožene skupine, šiitska vlada v Iraku ter zunanji akterji, kot so Hezbolah, Iran in drugi. S širitvijo v Sirijo leta 2013, po sporu s teroristično organizacijo Al Kajdo z in njeno pridruženo članico Fronto Al Nusro, je Islamska država prisilila džihadiste »doma in po svetu«, da izberejo stran v sporu, in s tem ustvarila meddžihadistični konflikt. Številni so se pridružili oziroma podprli Islamsko državo. Tako je dodatno pridobila na moči, kar je v kombinaciji z učinkovito propagando in intenzivnimi vojaškimi prodori poleti 2014 izkoristila za pridobitev novih pripadnikov in simpatizerjev.

Islamska država v prvi vrsti najbolj ogroža nacionalno varnost Iraka in Sirije, vendar tudi drugih držav v regiji in svetu. Nevarna je zaradi nevarnosti učinka prelitja (*»spill-over effect«*). To je

razvidno iz njihove organiziranosti, načina delovanja in ne nazadnje ustanavljanja »provinc« v številnih drugih državah. Teritorialne ambicije Islamske države niso le lokalne, ampak tudi regionalne ali celo globalne, kar nakazuje tudi njen slogan »Ostaja in se širi«. Tu hkrati leži pomemben element v razumevanju celostne grožnje. Če in ko bo Islamska država nekoč poražena v Iraku in Siriji, bodo imeli njeni pripadniki možnost umika v druge države oziroma »provinc«.

Islamska država kot vojaška grožnja je posebej kompleksna, saj združuje verske gorečnejše, džihadiste z bojnimi izkušnjami iz Iraka in Afganistana, nekdanje pripadnike iraškega varnostnega aparata ter navdušene tuje borce. V svojem dozdajšnjem delovanju je pokazala visoke zmožnosti prilaganja in preživetja. V napadih uporablja različne oblike vojaških operacij na celem spektru od asimetričnega bojevanja do polnih bojnih operacij. Terorizem je torej le ena izmed oblik napadov in hkrati tista, ki se je zahodna družba zaradi napadov »pred domačimi vrati«, najbolj boji.

Posledice se kažejo tudi v družbeno-ekonomskem vplivu na lokalno prebivalstvo. Samo v Iraku je od januarja 2014 naprej več kot 3,2 milijona notranje razseljenih oseb, do česar prihaja tudi zaradi vojaških operacij iraških sil, ki poskušajo ponovno zavzeti ozemlja izpod nadzora Islamske države (European Commission. 2015a). Do avgusta 2015 je bilo v Siriji vsaj 240.000 ubitih, od tega 110.000 civilistov in 12.000 otrok, prek dva milijona prebivalcev je bilo ranjenih (Lister 2015, 384). Štiri od 22 milijonov Sircev je poiskalo zatočišče v sosednjih državah, medtem ko jih je 7,6 milijona notranje razseljenih. Nastala je humanitarna kriza, ki ima pogubne posledice za državo in tudi za regijo (Yahya 2015, 37).

Vojna v Siriji ima katastrofalne posledice za Sirce, ki živijo v Siriji ali v begunskih taboriščih ter drugih nastanitvah, večinoma v Jordaniji, Libanonu in Turčiji. Te so zaostriale že prej obstoječe izzive v vsaki od omenjenih držav in še dodatno ustvarile nove probleme. Sčasoma lahko ti močno zaostrijo varnostne izzive v regiji. Največ beguncev iz Sirije je nastanjenih v Turčiji, kar 1,7 milijona. Največje breme glede na število prebivalcev nosi Libanon, kjer je kar 257 beguncev na 1000 prebivalcev (Yahya 2015, 37, 43). Libanon zaradi izkušnje s palestinskimi begunci iz leta 1948, po kateri je v državi ostalo kar 400.000 Palestincev, vztraja na politiki »brez kampov«. Begunci morajo tam kljub pomanjkanju finančnih sredstev plačevati drago zdravstveno oskrbo in najemnine za bore zasebne nastanitve, zato jih večina živi v revščini. Samo eden izmed štirih sirskih begunskih otrok v Libanonu hodi v šolo, trije ostanejo doma ali morajo delati (Rice 2015).

Učinek teh obsežnih migracijskih tokov je postal jasen tudi evropskemu prebivalstvu, ko so begunci množično začeli prihajati v Evropo poleti 2015. Islamska država nosi precejšen del

odgovornosti za obsežne migracijske tokove iz Iraka in Sirije, ki se od izbruha državljanske vojne v Siriji krepijo iz leta v leto. Po podatkih Mednarodne organizacije za migracije je leta 2015 v Evropo prispelo več kot milijon migrantov in beguncev. Tako obsežni migracijski tokovi so celo zamajali solidarnost in povezanost Evropske unije. Posamezne evropske države so na svojih mejah postavile bodeče ograje, uvedle začasne mejne nadzore in kvote za vstop migrantov v državo. Peoples in Vaughan - Williams pojasnjujeta (2015, 17), da imajo lahko po eni strani države sprejemnice zaradi migrantov gospodarsko korist iz naslova cenejše delovne sile, višje produktivnosti in dodajanja novih znanj delavcev. Po drugi strani lahko migracije vodijo do širitve konflikta in državljanskih nemirov med izvorno in sprejemno državo. Tekmovanje med migranti in državljani sprejemne države za delovna mesta, namestitve in druge socialne vire lahko vodi do sovraštva, tekmovalnosti in nasilja.

Islamska država medije in družbena omrežja uporablja za širjenje ideologije, novačenje rekrutov, zbiranje finančnih sredstev, prikazovanje brutalnih umorov in javnih usmrtitev. Območje, ki ga nadzoruje, je dejansko nedostopno novinarjem, s čimer je onemogočeno objektivno poročanje o dogajanju.⁴⁴ Za doseg privržencev, ki ne govorijo arabsko, je Islamska država ustvarila spletni časopis *Dabik*, v katerem skuša legitimizirati svoj obstoj, opisuje dosežke, novači osebe in borce ter poziva k terorističnim napadom. Propaganda Islamske države je dobro organizirana z medijskimi hišami, radijskimi programi, s filmsko produkcijo pa tudi objavami na svetovnem spletu. Tako je uspela povzročiti prepoved džihadističnih gibanj in terorističnih aktivnosti, ki ogrožajo države v regiji in tudi zunaj. Samo v prvih dveh letih po razglasitvi Islamske države smo bili priča številnim terorističnim napadom od Kanade, ZDA, Francije, Belgije, Turčije, Egipta, Tunizije, Libije, Jemna in tako naprej. Te so povzročili posamezniki, neposredno povezani z Islamsko državo, ali posamezniki, ki jih navdihuje ideologija Islamske države. Povečala se je teroristična ogroženost številnih držav, ki sprejemajo različne ukrepe za zaščito nacionalne varnosti.

Tuji teroristični borci, ki se vračajo s konfliktnih območij, so lahko pridobili vojaška znanja, bili izpostavljeni ekstremnemu nasilju, izvajali nasilna dejanja in bili tudi prepričani, prisiljeni ali zmanipulirani v določena prepričanja. Zato med evropskimi obveščevalnimi službami narašča zaskrbljenost, da so lahko tuji borci bolje povezani, izurjeni in smrtonosni po povratku v Evropo (Grip 2015, 254). Obstajajo vsaj štiri potencialne negativne posledice, ki so povezane z evropskimi tujimi terorističnimi borci (prav tam, 258–259):

⁴⁴ Nemec Jürgen Todenhöfer je kot eden redkih tujih novinarjev dobil dostop in zagotovljeno varnost ter poleti 2014 preživel deset dni na območju Islamske države, o čemer je tudi napisal knjigo *10 Tage im 'Islamischen Staat'*.

- 1) Na območjih, na katerih delujejo tuji teroristični borci, sta ogrožena regionalna stabilnost in človeška varnost.
- 2) Po vrnitvi domov borci predstavljajo potencialno nevarnost evropskim državam.
- 3) Evropske desnoorientirane islamofobične politične skupine lahko uporabijo grožnjo tujih terorističnih borcev za radikalizacijo Evropejcev proti muslimanom.
- 4) Kot rezultat refleksnih nacionalnih politik in pravnih odzivov lahko pride do potencialno splošnega zmanjšanja evropskih državljanskih svoboščin.

Tomas Hegghammer je na podlagi vzorca 945 tujih borcev v obdobju 1990–2010, torej še pred trenutnim »velikim valom« tujih borcev, izračunal, da se samo eden izmed devetih tujih borcev vrne z namenom izvedbe napada na Zahodu (Hegghammer 2013, 3–9). Razmerje 1 : 9 se na prvi pogled sicer ne zdi veliko. Glede na obseg tujih borcev, ki so od začetka spopadov odpotovali v Sirijo iz zahodnih držav (približno 6.000 do februarja 2016), dobi nevarnost drugačne razsežnosti. Če upoštevamo še agresivno propagando Islamske države, bi lahko bilo današnje razmerje celo manjše oziroma število tujih borcev – teroristov večje.

Islamska država posameznim državam predstavlja tudi informacijsko grožnjo. Hakerji z imenom »kibernetski kalifat«, povezani z Islamsko državo, so 12. januarja 2015 vdrli v Centralno poveljstvo Pentagona, kjer prevzeli račune poveljstva na *Twitterju* in *YouTubu*. V informacijskem napadu so objavili propagandne posnetke in grozili ameriškim vojakom »prihajamo, pazite se« (Ackerman 2015). Pridobili so več sto osebnih podatkov ameriškega vojaškega osebja, veteranov ali razporejenih na Bližnjem vzhodu. Šlo je za deklaracijo »kibernetskega džihada« ameriški vojski. Številni aktivisti in bojovníki uspešno krmarijo po internetu brez strahu, da bi bili odkriti. Znajo kreirati neresnične IP-uporabniške naslove, s čimer prikrijejo svojo lokacijo, pošiljajo šifrirana elektronska sporočila in urejajo anonimna nakazila finančnih sredstev oziroma »kriptirane valute«. Poleg nastavljanja škodljivih programov in podiranja internetnih strani izkušeni hekerji postavljajo neresnične spletne strani, ki naj bi bile naperjene proti Islamski državi, da tako dobijo IP-naslove nasprotnikov (Atwan 2015, 18–24).

Preživetje Islamske države je na dolgi rok vprašljivo, saj ta lahko deluje samo ob zagotavljanju zadostnega obsega finančnih sredstev. Na ozemlju, ki ga nadzoruje, cveti organizirani kriminal in nezakonita trgovina. Financira se tudi z zahtevanjem odkupnin za ugrabljene tuje (večinoma zahodne) državljane. Poleg tega opravičuje legitimnost prodaje in spolnega suženjstva številnih, v večini jezidskih žensk, s čimer grobo krši njihove človekove pravice. Med vire financiranja spada nezakonita trgovina z antičnimi artefakti. Tiste antične artefakte, ki jih Islamska država ne uniči, proda na črnem trgu, s čimer ustvarja neprecenljivo škodo svetovni kulturni dediščini.

Med medijsko najodmevnejše in hkrati pomembnejše kulturne in zgodovinske izgube, ki jih je povzročila Islamska država, spada močno poškodovanje antičnega mesta Palmire.

Ob omembi Islamske države običajno ne pomislimo na okoljske grožnje. Vseeno je vredno omeniti grožnjo, ki jo predstavlja jez, 40 kilometrov oddaljen od mesta Mosul. Drugo največje iraško mesto v Iraku od poletja 2014 naprej nadzoruje Islamska država. Strukturne pomanjkljivosti jeza so se pokazale kmalu po izgradnji leta 1985, zato ga je treba redno dnevno vzdrževati. V nekajtedenskem obdobju poleti 2014, ko je Islamska država jez začasno zasegla, ga ni vzdrževala oziroma vsipala potrebne snovi v strukturo jezu, s čimer je bila povzročena dodatna škoda. Odločitev iraške vlade, da omeji elektriko mestu Mosul, je z zadrževanjem vode zaradi naraščanja vodostaja povzročila nove pritiske na jez. Dodatne poškodbe jezu lahko povzroči uporaba težkega orožja v bližini, ko bo prišlo do bojov za Mosul. Obstaja nevarnost, da bi ob ponovnem zavzetju Mosula s strani iraške vojske lahko Islamska država jez namerno sabotirala. Če jez popusti, bi lahko povzročil 55-metrski val, utonilo bi lahko pol milijona ljudi, poplavne vode bi segale vse od Mosula, Tikrita, Samare do 550 kilometrov oddaljenega Bagdada (Morris 2016 in The Economist 2016). Poleg tega lahko morebitni napadi vojaških sil na naftne vire in drugo naftno infrastrukturo, ki jo nadzoruje Islamska država, v prihodnje povzročijo nevarnost lokalnemu okolju in ekosistemu.

5 ODZIVI MEDNARODNE SKUPNOSTI NA OGROŽANJE VARNOSTI S STRANI ISLAMSKE DRŽAVE

Magistrsko delo je v analizi odziva mednarodne skupnosti na ogrožanje varnosti Islamske države omejeno na odzive OZN, Globalne koalicije držav proti Islamski državi, EU in Nata. Poglavje se osredotoča na OZN kot ključne mednarodne organizacije za zagotavljanje svetovnega miru in varnosti. OZN s sprejetimi resolucijami Varnostnega sveta med drugim določa usmeritve za delovanje držav članic (tudi Švedske) pri spoprijemanju z grožnjami, ki izvirajo iz Islamske države. Nadalje je predstavljena Globalna koalicija držav proti Islamski državi, ki se je oblikovala kot odziv na pojav Islamske države in v kateri kot ena izmed 66 partneric sodeluje tudi Švedska. Odziv EU je za magistrsko delo pomemben, saj ga po eni strani sooblikuje tudi Švedska, po drugi strani pa EU usmerja odzivanje Švedske v spoprijemanju z omenjenimi grožnjami. Kot zadnji je predstavljen odziv Nata, saj sta Nato in EU sta razvila posebno strateško partnerstvo in sodelujeta na področjih skupnih interesov. Poleg tega vse države članice Nata sodelujejo tudi v Globalni koaliciji proti Islamski državi. Čeprav Švedska ni članica Nata, kot članica programa Partnerstva za mir tesno sodeluje z zavezništvom na področjih skupnih interesov in je z zavezništvom razvila posebne odnose.

5.1 Odziv OZN

Organizacija združenih narodov pozorno spremlja grožnje, ki izvirajo iz Islamske države in sprejema ukrepe za njihovo zaježitev. OZN podpira ukrepe držav članic za spoprijemanje z grožnjo Islamske države. Skupina za analitično podporo in nadzorovanje sankcij (*The Analytical Support and Sanctions Monitoring Team*) pripravlja varnostna poročila o grožnjah, ki jih predstavljajo tuji teroristični borci, Islamska država in nekatere druge teroristične skupine. Odbor za boj proti terorizmu (*The Counter-Terrorism Committee*) pripravlja ocene držav članic za omejitev toka tujih terorističnih borcev in priporočila za zmanjševanje odkritih pomanjkljivosti. Implementacijska delovna skupina za boj proti terorizmu (*Counter-Terrorism Implementation Task Force*) je ustanovila medagencijsko delovno skupino za tuje teroristične borce z namenom krepitve zmožnosti izvajanja načrtov za zaježitev toka tujih terorističnih borcev (Security Council 2016, 13–14).

Generalni sekretar OZN je 29. januarja 2016 pripravil poročilo Varnostnemu svetu OZN, v katerem je predstavil obseg prizadevanj OZN v podporo državam članicam pri spoprijemanju z grožnjo Islamske države. Prizadevanja OZN je predstavil v petih vsebinskih sklopih:

preprečevanje financiranja; kazensko pravosodje; preprečevanje potovanj tujih terorističnih borcev; boj proti rekrutiranju in preprečevanje nasilnega ekstremizma; ter preprečevanje načrtovanja in izvedbe napadov s strani Islamske države (Security Council 2016, 13–17). V nadaljevanju so povzeti ukrepi po posameznih področjih.

Na področju preprečevanja financiranja Islamske države je Svetovni program proti pranju denarja (*Global Programme Against Money Laundering*) Urada Združenih narodov za droge in kriminal (*United Nations Office on Drugs and Crime*) zbral dobre prakse v preprečevanju financiranja terorističnih in organiziranih kriminalnih skupin. Skupina za organizirani kriminal in nezakonito trgovino (*Organized Crime and Illicit Trafficking Branch*) je začela nov globalni program Izgradnja učinkovitih omrežij proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu (*Building Effective Networks against Transnational Organized Crime*), ki bo okrepil medregijsko obveščevalno izmenjavo in mednarodno sodelovanje o transnacionalnem organiziranem kriminalu in terorizmu. Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, kulturo in znanost (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO*) že sodeluje in bo še okrepila sodelovanje z Mednarodno organizacijo kriminalistične policije (*International Criminal Police Organization – Interpol*), Svetovno carinsko organizacijo (*World Customs Organization*), Uradom Združenih narodov za droge in kriminal, Mednarodnim inštitutom za unifikacijo zasebnega prava (*International Institute for the Unification of Private Law*), službami nacionalnih policij in carin, Mednarodnim svetom za muzeje (*International Council of Museums*) in drugimi ključnimi partnerji za sledenje, preverjanje pristnosti, zaseg, konzervatorstvo in restitucijo ukradenih in nelegalno izvoženih predmetov (Security Council 2016, 14).

Na področju kazenskega pravosodja je bila ustanovljena Delovna skupina za pravne in kazenske pravosodne odzive na terorizem (*Working Group on Legal and Criminal Justice Responses to Terrorism*), ki združuje glavne organe OZN s tega področja. Področni organi spremljajo implementacijo kazensko-pravosodnih zahtev sprejetih resolucij Varnostnega sveta v državah članicah ter zagotavljajo aktivnosti tehnične podpore. Državam članicam pomagajo pri kriminaliziranju, preiskavi, kazenskem pregonu in razsojanju (op. *adjudicate – ang.*) o teroristih in tujih terorističnih borcih (Security Council 2016, 15).

Preprečevanje in omejitev potovanj tujih terorističnih borcev: Center za boj proti terorizmu Združenih narodov (*United Nations Counter – Terrorism Centre*) je z drugimi organi in nekaterimi mednarodnimi organizacijami razvil projekt za krepitev zavedanja in zbiranje informacij o izzivih, s katerimi se spoprijemajo najbolj prizadete države pri izvajanju naprednega

informacijskega sistema o potnikih. Interpol še naprej razvija globalno podatkovno bazo o tujih terorističnih borcih in pomaga državam članicam pri krepitvi in pospešitvi izmenjave informacij (Security Council 2016, 15).

Na področju boja proti rekrutiranju in preprečevanju nasilnega ekstremizma je Generalni sekretar 15. januarja 2016 Generalni skupščini OZN predstavil *Akcijski načrt za preprečevanje nasilnega ekstremizma*. Načrt vsebuje 70 predlogov usklajenega delovanja na globalni, regionalni in nacionalni ravni ter temelji na petih prednostnih nalogah: a) preprečevanje; b) načelno vodstvo in učinkovite institucije; c) spodbujanje človekovih pravic; d) vseobsegajoč pristop; e) sodelovanje Združenih narodov. Nadalje organi OZN na tem področju organizirajo številne regionalne in nacionalne delavnice. Center za boj proti terorizmu v letu 2016 organizira projekt v podporo držav pri razvoju ukrepov, ki od potovanja odvrnejo tuje teroristične borce, zagotovijo materiale za strateško komuniciranje ter pomagajo pri oblikovanju učinkovitih rehabilitacijskih in reintegracijskih programov. Poseben program je namenjen preučevanju rekrutiranja žensk in krepitvi zmožnosti žensk pri preprečevanju nasilnega ekstremizma. Medregijski raziskovalni inštitut Združenih narodov za kriminal in pravico (*United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*) pomaga državam pri razvoju akcijskih načrtov za preprečevanja nasilnega ekstremizma in naslavljanje izzivov, ki jih predstavljajo povratniki tuji teroristični borci (Security Council 2016, 16, 17).

Preprečevanje načrtovanja in izvedbe napadov Islamske države: Interpol je razvil projekt »Urar« oziroma »Watchmaker«, ki analizira in deli informacije zbrane na improviziranih eksplozivnih napravah, vključno z biometričnimi podatki. Tudi v prihodnje bo potekalo tesno sodelovanje z različnimi organi OZN, med drugim z namenom identificiranja mrež, ki so odgovorne za gradnjo teh naprav; razvoj zmožnosti za preprečitev napadov; preiskavo posameznikov, ki so izvedli napade (Security Council 2016, 17).

Varnostni svet OZN (v nadaljevanju: VS OZN) je v obdobju od julija 2014 do februarja 2016 objavil pet predsedniških izjav in sprejel 21 resolucij, ki se nanašajo na Islamsko državo in povezane skupine (Security Council 2016, 1). V nadaljevanju so navedene nekatere najpomembnejše sprejete resolucije.⁴⁵

Z *Resolucijo VS OZN 2170 (2014)* je VS OZN obsodil grobe, razširjene kršitve človekovih pravic s strani ekstremističnih skupin v Siriji in Iraku. Med drugim je zahteval, da ISIL, Fronta Al Nusra in druge skupine povezane z Al Kajdo prenehajo z nasiljem in terorističnimi napadi v Siriji in Iraku ter se takoj razorožijo in razpustijo. Njihovi napadi zoper civiliste na podlagi

⁴⁵ VS OZN Islamsko državo običajno imenuje ISIL, redkeje ISIS, v zadnjem obdobju ISIL (Daesh).

etničnega ali verskega prepričanja so lahko zločini zoper človeštvo. Storilci, vključno s tujimi borci, morajo odgovarjati pred sodiščem. Šest posameznikov, povezanih z omenjenimi skupinami, je VS OZN uvrstil na sankcijski seznam teroristov (Security Council 2014a).

Z *Resolucijo VS OZN 2178 (2014)* je VS OZN obsodil nasilni ekstremizem in poudaril potrebo po preprečevanju potovanj in podpore tujim terorističnim borcem. VS je odločil, da naj države članice, skladno z mednarodnim pravom, preprečijo rekrutiranje, organiziranje in transport posameznikov, ki potujejo v drugo državo z namenom izvedbe, načrtovanja ali sodelovanja pri terorističnih dejanjih. Še posebej nujno je preprečiti potovanja tujih terorističnih borcev, ki so povezani z ISIL, s Fronto Al Nusro in z drugimi skupinami, ki izhajajo iz Al Kajde. Zato naj države poskrbijo, da njihovi pravni sistemi zagotavljajo pregon potovanj z namenom terorizma ali usposabljanja pa tudi financiranje ali urejanje takih dejavnosti kot resno kaznivo dejanje (Security Council 2014b).

Z *Resolucijo VS OZN 2199 (2015)* je VS OZN med drugim pozval države članice, da sprejemajo ukrepe za preprečitev nelegalne trgovine s predmeti kulturnega, znanstvenega in verskega pomena, ki so bili nelegalno odstranjeni iz Iraka po 6. avgustu 1990 in iz Sirije po 15. marcu 2011. Nedovoljeno trgovino z antikvitetami je označil kot potencialni vir financiranja terorističnih organizacij. VS OZN je države članice opomnil, da so obvezane sprejeti ukrepe, s katerimi bo terorističnim skupinam v Iraku in Siriji onemogočeno okoriščenje s trgovino z nafto, antikvitetami, s talci in prejemanjem donacij (Security Council 2015b).

VS OZN je 11. novembra 2015 soglasno sprejel *Resolucijo VS OZN 2249 (2015)*, v kateri ugotavlja, da ISIL/ISIS, znana tudi kot Daesh predstavlja globalno grožnjo brez primere mednarodnemu miru in varnosti. VS OZN je obsodil grobe, sistematične in razširjene zlorabe človekovih pravic pa tudi uničenje in ropanje kulturne zapuščine. Resolucija poziva države članice k sprejetju »vseh potrebnih ukrepov«, da preprečijo in zatrejo teroristične aktivnosti na ozemlju, ki ga nadzira Islamska država v Siriji in Iraku. Prav tako poziva h krepitvi prizadevanj za omejitev toka terorističnih borcev, k preprečitvi in zaustavitvi financiranja terorizma (Security Council 2015a).

Z namenom zaviranja financiranja terorizma je Varnostni svet OZN 17. decembra 2015 sprejel *Resolucijo VS OZN 2253 (2015)*. Resolucija širi in krepi sankcijski okvir za Al Kajdo. Ta zdaj vključuje tudi ISIL/Daesh. Sankcijski odbor za Al Kajdo 1267/1989 se po novem imenuje Sankcijski odbor za ISIL (Daesh) in Al Kajdo 1267/1989/2253. VS OZN je izrazil zaskrbljenost zaradi pomanjkanja implementacije že sprejetih resolucij VS OZN (1267 (1999), 1889 (2011) in 2199 (2015)) ter pozval države, da bolj »energično in odločno« prekinejo dotok sredstev,

drugega finančnega premoženja in gospodarskih virov posameznikom in entitetam, ki so na seznamu sankcij za ISIL (Daesh) in Al Kajdo. Prav tako je pozval k izboljšanju pretoka informacij in praks med vladami prek različnih organov in kanalov, vključno z organi kazenskega pregona, obveščevalnih in varnostnih služb ter finančnih obveščevalnih oddelkov (Security Council 2015c).

Resolucija VS OZN 2253 (2015) je prav tako naložila Generalnemu sekretarju ZN, da pripravi poročilo o grožnji, ki jo ISIL/Daesh predstavlja mednarodnemu miru in varnosti, ter o vrsti ukrepov OZN v podporo državam članicam v spoprijemanju z omenjeno grožnjo (Security Council 2016). Poročilo je bilo predstavljeno Varnostnemu svetu OZN 9. februarja 2016. Navaja strateške odzive za spoprijemanje z grožnjo ISIL, kot sta na primer preučitev osnovnih političnih in družbenoekonomskih vzrokov relevantnih konfliktov ter okrepitev operativnih in pravnih okvirov, ki so potrebni za zaustavitev financiranja ISIL (United Nations 2016). Državam poročilo ponuja konkretna priporočila na naslednjih področjih: 1) boj proti financiranju terorizma; 2) boj proti rekrutiranju prek uporabe interneta in boj proti radikalizaciji in nasilnemu ekstremizmu; 3) preprečevanje in oviranje potovanj tujih terorističnih borcev; 4) omejitve zmožnosti načrtovanja in izvedbe terorističnih napadov v imenu ISIL; 5) obravnava tujih terorističnih borcev po povratku v državo izvora; 6) zaščita kulturne dediščine (Security Council 2016).

5.2 Globalna koalicija držav proti Islamski državi

Ameriški predsednik Barack Obama je 10. septembra 2014 naznanil, da bodo ZDA vodile globalno koalicijo držav, ki bo omejila teroristično grožnjo ISIL (op. Islamske države). Cilj je po besedah Obame jasen: ISIL bomo razgradili in uničili s pomočjo izčrpane in vzdržne protiteroristične strategije. Obama je nadalje predstavil način delovanja ZDA proti ISIL oziroma Islamski državi, ki ga je povzel v štirih točkah (The White House 2014):

- 1) ZDA bodo vodile sistemsko kampanjo zračnih napadov proti teroristom. Ciljale bodo tarče ISIL-a ter pri tem sodelovale z iraško vlado. ZDA bodo poiskale teroriste, ki ji grozijo, ne glede na to, kje se nahajajo. Ukrepale bodo tako v Siriji kot Iraku.
- 2) ZDA bodo povečale podporo silam, ki se bojujejo proti teroristom na terenu. Pomagale bodo iraškim in kurdskim silam z urjenjem, obveščevalno dejavnostjo in opremo. ZDA bodo okrepile vojaško pomoč sirski opoziciji, medtem ko si bodo prizadevale doseči politično rešitev, potrebno za trajno rešitev sirske krize. ZDA se v boju proti ISIL ne morejo zanesti na režim predsednika Asada.

- 3) ZDA bodo nadaljevale z uporabo protiterorističnih zmogljivosti z namenom preprečitve napadov ISIL-a. V sodelovanju s partnerji bodo ZDA okrepile napore, da zaustavijo financiranje, izboljšajo obveščevalne dejavnosti, okrepijo lastno obrambo, se borijo proti izprijeni ideologiji in zajeziijo tok tujih borcev na Bližnji vzhod in z njega.
- 4) ZDA bodo še naprej nudile humanitarno pomoč nedolžnim žrtvam, ki jih je pregnala ISIL. Pomoč bo namenjena sunitskim in šiitskim muslimanom pa tudi na desetisočim kristjanom in drugim verskim manjšinam. ZDA ne morejo dopustiti, da bodo omenjene skupnosti pregnane iz svojih pradavnih domovin.

Vojaški odziv globalne koalicije proti Islamski državi predvideva zračne napade na sile Islamske države pa tudi zagotovitev opreme, usposabljanja in obveščevalne podpore Iraškim varnostnim silam (*Iraqi Security Forces*), kurdskim Pešmergam in (če je to mogoče) zmerni opoziciji v Siriji (Council of the European Union 2015, 18). Na srečanju zunanjih in obrambnih ministrov Nata septembra 2014 je ZDA predstavila pet medsebojno podprtih smernic delovanja za degradacijo in uničenje Islamske države. Ameriški državni sekretar Kerry je poudaril, da lahko vsaka država odigra svojo vlogo pri porazu Islamske države. Smernice delovanja so sledeče (U. S. Department of State 2016b):

1. nudenje vojaške podpore partnerjem;
2. zajezitev toka tujih borcev;
3. zaustavitev financiranja Islamske države;
4. naslavljanje humanitarnih kriz v regiji;
5. razkritje prave narave Islamske države.

Po podatkih State Departmenta se je do marca 2016 globalni koaliciji v boju zoper ISIL pridružilo 66 držav in organizacij, med njimi tudi Evropska unija.⁴⁶ Partnerice koalicije so se zavezale cilju odstranitve groženj, ki izvirajo iz Islamske države. V okviru različnih kapacitet pomagajo v boju proti Islamski državi v Iraku, regiji in zunaj regije. Po oceni ZDA širina in raznolikost partneric, ki podpirajo koalicijo dokazujejo globalno in enotno naravo omenjenih prizadevanj (U. S. Department of State 2016b).

Od ZDA vodena Operacija »*Inherent Resolve*« izvaja vojaške zračne napade na cilje Islamske države v Iraku pa tudi v Siriji. Nobena izmed držav koalicije ni v boj napotila kopenskih sil

⁴⁶ V globalni koaliciji sodelujejo: Afganistan, Albanija, Arabska liga, Avstralija, Avstrija, Bahrajn, Belgija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Kanada, Hrvaška, Ciper, Češka, Danska, Egipt, Estonija, Evropska unija, Finska, Francija, Gruzija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Islandija, Irak, Irska, Italija, Japonska, Jordanija, Koreja, Kosovo, Kuvajt, Latvija, Libanon, Litva, Luksemburg, Makedonija, Malezija, Moldavija, Črna gora, Maroko, Nizozemska, Nova Zelandija, Nigerija, Norveška, Oman, Panama, Poljska, Portugalska, Katar, Romunija, Savdska Arabija, Srbija, Singapur, Slovaška, Slovenija, Somalija, Španija, Švedska, Tajvan, Tunizija, Turčija, Ukrajina, Združeni arabski emirati, Združeno kraljestvo in ZDA (U. S. Department of State 2016b).

(Wezeman 2015, 48). V okviru omenjene operacije so do 15. marca 2016 ZDA in druge partnerice koalicije na cilje Islamske države izvedle 10.962 zračnih napadov (7.336 v Iraku in 3.626 v Siriji). Od tega so ZDA izvedle 8.386, druge partnerice 2.576 zračnih napadov. Napade v Iraku so poleg ZDA izvedle Avstralija, Belgija, Kanada, Danska, Francija, Jordanija, Nizozemska, Združeno Kraljestvo. V Siriji pa Avstralija, Bahrajn, Kanada, Francija, Jordanija, Nizozemska, Savdska Arabija, Turčija, Združeni arabski emirati in Združeno kraljestvo (U. S. Department of Defence 2016b).

Ameriško ministrstvo za obrambo je pripravilo primerjavo velikosti ozemlja, ki ga je nadzorovala Islamska država avgusta 2014 in februarja 2016. Ameriška ocena je, da Islamska država ne more več odprto delovati na 25 do 30 odstotkov naseljenih območjih, ki jih je nadzorovala v Iraku in Siriji avgusta 2014. V primerjavi z avgustom 2014 je izgubila približno 40 odstotkov nadzorovanega ozemlja v Iraku in 11 odstotkov nadzorovanega ozemlja v Siriji. Verjetno je Islamska država še vedno prisotna in ima možnost gibanja v večini nenaseljenih območjih (U. S. Department of Defence 2016a).

5.3 Odziv EU

EU pozorno spremlja in se aktivno odziva na grožnje, ki izvirajo iz Islamske države. Države članice EU na različnih ravneh in telesih (npr. s področja splošnih zadev in zunanjih odnosov, pravosodja in notranjih zadev, gospodarskih in finančnih zadev itn.) obravnavajo problematiko in iščejo primerne odzive in ukrepe za spoprijemanje z grožnjami, ki izhajajo iz Islamske države.

EU poudarja, da je boj proti skupini ISIL/Daesh (op. Islamski državi) in drugim terorističnim skupinam treba izvajati vzporedno z iskanjem trajnih političnih rešitev. Skupina ISIL/Daesh ogroža partnerje EU na Bližnjem vzhodu, širšo mednarodno varnost in neposredno tudi Evropo. Pod njenim okriljem so bili izvedeni teroristični napadi na ozemlju EU in zoper državljane članic EU v tujini. EU bo uporabila vsa ustrezna orodja za boj proti grožnji, ki jo predstavlja skupina ISIL/Daesh, in nasilni ideologiji te skupine (Svet Evropske unije 2015č). Na zasedanju Evropskega sveta 18. decembra 2015 so voditelji držav ali vlad članic EU v sklepih zasedanja izrazili podporo prizadevanjem globalne koalicije, da premaga regionalno in svetovno grožnjo, ki jo predstavlja ISIL/Daesh. EU je odločena še naprej aktivno sodelovati v globalni koaliciji proti Islamski državi in Mednarodni podporni skupini za Sirijo (*International Syria Support Group*), ki si prizadeva, da se konflikt v Siriji konča s političnim procesom in (Evropski svet 2015, 7).

Že 30. avgusta 2014 so voditelji držav ali vlad članic na izrednem zasedanju Evropskega sveta sklenili, da mora *biti ena izmed glavnih prednostnih nalog v boju proti ISIL tudi boj proti radikalizaciji v državah članicah*. Zato so se dogovorili o pospešitvi ukrepov za ustavitev pritoka tujih borcev v regijo (Evropski svet 2014). Ministri za zunanje zadeve so nato 20. oktobra 2014 sprejeli Strategijo EU za boj proti terorizmu/tujim terorističnim borcem s posebnim poudarkom na Siriji in Iraku. Strategija ima dvojni namen, in sicer: 1) vzpostaviti dolgoročnejši okvir, ki minimizira tveganja za Evropo in evropske interese ter grožnje regionalni stabilnosti zaradi terorizma, ki izvira iz Sirije in Iraka; 2) prispeva k strateškemu porazu ISIL/Daesh in Fronti Al Nusra ter njune nasilne ideologije (Svet Evropske unije 2015b, 2–3).⁴⁷

Svet EU je 16. marca 2015 sprejel *Regionalno strategijo EU za Sirijo in Irak ter za odziv na grožnjo skupine ISIL/Daesh*. EU se pri izvajanju strategije osredotoča na prizadevanja na področjih politike, na katerih ima dodano vrednost glede na dejavnosti držav članic. Pri uresničevanju političnih ukrepov si prizadeva za skladnost z ukrepi, ki jih izvajajo drugi mednarodni in regionalni partnerji ter iraška vlada (Svet Evropske unije 2015c). Strategija izpostavlja, da režim predsednika Asada ne more biti partner v boju proti ISIL Daesh. Strategija opredeljuje ločene specifične cilje za Sirijo in Irak ter splošne cilje, med katere spadajo (Council of the European Union 2015):

- 1) Spodbujanje regionalnih dejavnosti v podporo varnosti in dolgoročnemu miru.
- 2) Izolacija in poraz ISIL/Daesh kot vojaške sile in teroristične organizacije ter boj proti njenim ideološkim vplivom.
- 3) Preprečitev regionalnih razlitij (op. »spill-overs«) in okrepitev varnosti na mejah.
- 4) Zagotovitev humanitarne pomoči in mednarodne zaščite.
- 5) Okrepitev lokalnih odpornih zmožnosti v Siriji, Iraku in prizadetih sosednjih državah.

EU je v strategiji pozvala države članice, da spoštujejo *Resolucijo VS OZN 2161(2014)* in *Resolucijo VS OZN 2199 (2015)* in zagotovijo, da ISIL/Daesh, Al Kajda in druge pridružene skupine ne bodo imele na voljo denarja, drugega finančnega premoženja ali ekonomskih virov (Council of the European Union 2015). Svet EU in Evropski parlament sta zato maja 2015 sprejela nova pravila za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma. S temi pravili naj

⁴⁷ Strategija zajema več prednostnih področij (Svet Evropske unije 2015a): a) *politična razsežnost*: podpora oblastem v Iraku in zmerni opoziciji v Siriji; b) *preprečevanje*: sodelovanje s tretjimi državami, iz katerih prihajajo tuji teroristični borci, in krepitev zmogljivosti za strateško komuniciranje; c) *pregon*: boljše sodelovanje s tretjimi državami pri odkrivanju mrež za novačenje in tujih terorističnih borcev, ter okrepljena varnost na mejah v državah, ki so sosede Sirije in Iraka; d) *zaščita*: krepitev regionalnih zmogljivosti za letalsko varnost in preprečevanje odtekanja orožja iz Sirije in Iraka; e) *odziv*: krepitev zmogljivosti v regiji za odzivanje na teroristične napade; f) *sodelovanje s ključnimi partnerji*: sodelovanje z regionalnimi in drugimi ključnimi partnerji ter podpora vsem državam pri izvajanju resolucij Varnostnega sveta OZN.

bi zaščitili državljane in notranji trg EU, saj bi zagotovili, da se finančni sistemi EU ne bi uporabljali za namene terorizma in pranje denarja. Svet EU je nato februarja 2016 sprejel sklepe o akcijskem načrtu za okrepitev boja proti financiranju terorizma.⁴⁸ Svet je pozval tudi k vzpostavitvi platforme EU z informacijami o posameznikih in organizacijah, povezanih s teroristično dejavnostjo in katerih sredstva so države članice zamrznile (Svet Evropske unije 2015a).

Evropska komisija je aprila 2015 predstavila *Evropsko agendo za varnost 2015–2020*, v kateri je predlagala ustanovitev Evropskega centra za boj proti terorizmu (*European Counter Terrorist Centre – ECTC*). Ta je bil v okviru Europolu vzpostavljen 25. januarja 2016. ECTC deluje kot platforma, ki bo državam članicam omogočila boljšo izmenjavo informacij in operativno sodelovanje pri nadzoru in preiskovanju tujih terorističnih borcev ter na področju nedovoljene trgovine s strelnim orožjem in financiranja terorizma (Svet Evropske unije 2015c in European Commission 2016c).

V okviru Evropske unije strokovnjaki in lokalni akterji, ki se ukvarjajo z bojem proti nasilnemu ekstremizmu sodelujejo v Mreži za ozaveščanje o radikalizaciji (*Radicalisation Awareness Network – RAN*), ki jo je ustanovila Evropska komisija. Center odličnosti RAN organizira srečanja delovnih skupin, kjer udeleženci izmenjujejo izkušnje, znanje in dobre prakse (European Commission 2016č). RAN kot omrežje združuje neposredne izvajalce v boju proti radikalizaciji, strokovnjake s področja, socialne delavce, učitelje, nevladne organizacije, skupine žrtev, lokalne oblasti, organe kazenskega pregona, akademike in oblikovalce politik (*Charter of principles governing the EU radicalisation awareness 2012*, 2). Udeleženci se srečujejo v okviru devetih delovnih skupin, ki pokrivajo področja: komunikacije, izobraževanje, izhod iz radikaliziranega okolja, mladi, družine in skupnosti, lokalne oblasti, zaporniki in pogojno obsojeni, policija in organi kazenskega pregona, spomin na žrtve terorizma, zdravstvo in socialna oskrba. Štirikrat letno se sestane Usmerjevalni odbor, ki ga vodi Evropska komisija in v katerem sodelujejo vodje vseh delovnih skupin (European Commission 2016d).

EU se aktivno odziva na potrebe po humanitarni pomoči in skupaj z državami članicami vodi mednarodni odziv na največjo humanitarno krizo po drugi svetovni vojni, ki so jo sprožili konflikti v Siriji. Evropska komisija in države članice EU so do marca 2016 namenile že več kot pet milijard evrov za humanitarno, razvojno, ekonomsko in stabilizacijsko pomoč v Siriji (European Commission 2016b, 3). EU namenja humanitarno pomoč tudi pomoči potrebnim

⁴⁸ Poudaril je, da pričakuje napredek glede: izogibanja uporabe virtualnih valut za financiranje terorizma; izboljšanja dostopa finančnih obveščevalnih enot do informacij; ukrepov v povezavi s predplačilnimi karticami; ukrepov proti nedovoljenemu prenosu gotovine (Svet Evropske unije 2015a).

osebam v Iraku, teh naj bi bilo že 10 milijonov oziroma skoraj tretjina prebivalstva. Pomaga notranje razseljenim Iračanom, sirskim beguncem v Iraku ter iraškim beguncem v Jordaniji, Libanonu in Turčiji (European Commission 2015a, 1).

5.4 Odziv Nata

Članice Nata sodelujejo, delijo informacije in razvijajo zmogljivosti, ki so potrebne za spoprijemanje z grožnjami terorizma. Vse države članice Nata sodelujejo v Globalni koaliciji proti Islamski državi. Protiteroristične dejavnosti, ki jih izvaja Nato, so osredotočene na izboljšanje poznavanja grožnje, razvoj zmogljivosti, ki so potrebne na naslavljanje izzivov ter krepitev sodelovanja s partnerskimi državami in drugimi mednarodnimi akterji. Nato sodeluje s partnericami v regiji z namenom krepitev njihovih zmožnosti zagotavljanja varnosti in preprečitve dodatne nestabilnosti (Nato 2016b, 13, 22).

Obrambni ministri držav članic Nata so se na srečanju 11. februarja 2016 na prošnjo Nemčije, Turčije in Grčije dogovorili, da bo Nato zagotovil pomoč pri spoprijemanju z begunsko in migracijsko krizo. Odločili so, da bo Nato sodeloval v mednarodnih prizadevanjih za ustavitev nezakonite trgovine z ljudmi in nezakonitih migracij v Egejskem morju na način izvajanja izvidništva, opazovanja in nadzorovanja nezakonitih prestopov. Pri tem bo sodeloval z EU in nacionalnimi obalnimi stražami (Nato 2016a). Štiri Natova plovila, ki sodelujejo v operaciji, so pod nemškim poveljstvom, na njih so tudi kanadski, grški in turški mornarji in častniki. Delujejo lahko v grških in turških ozemeljskih vodah (RTV SLO 2016). Nadalje je bilo dogovorjeno, da bo Nato okrepil obveščevalne in izvidniške dejavnosti na turško-sirski meji in podporo svetovni koaliciji držav proti Islamski državi. Na prošnjo ZDA bodo Natova izvidniška letala AWACS⁴⁹ dopolnjevala nacionalne AWACS zmožnosti. »To bo okrepilo zmožnosti koalicije, da porazi in uniči teroristično skupino ISIL (op. Islamsko državo), ki je naš skupen sovražnik«, je po zasedanju ministrov dejal generalni sekretar Nata Jens Stoltenberg (Nato 2016a).

Kot omenjeno, vse države članice Nata sodelujejo v globalni koaliciji proti Islamski državi. Za koalicijo je izjemnega pomena interoperabilnost sil, ki so jo v letih razvile članice zavezništva. Nato pripomore tudi k stabilizaciji regije, in sicer v Tuniziji in Jordaniji pomaga pri graditvi kapacitet. Nato bo z letali AWACS okrepil podporo Afganistanu kot del prizadevanj za boj proti terorizmu, tudi ISIL (Nato 2016a).

⁴⁹ AWACS – *Airborne Warning And Control System* oziroma zračni opozorilni in nadzorovalni sistem.

6 ISLAMSKA DRŽAVA KOT GROŽNJA NACIONALNI VARNOSTI ŠVEDSKE

Švedska Obrambna parlamentarna komisija⁵⁰ je maja 2014 v zadnjem obrambno-varnostnem poročilu »Obramba Švedske: okrepljena obramba v negotovem času« (*»Försvaret av Sverige: Starkare försvar för en osäker tid«*) predstavila ugotovitev, da:

so izzivi in grožnje švedski varnosti bolj spremenljivi in brezmejni kot v preteklosti. Lahko so sovražni ali nesovražni. Grožnje švedski varnosti so lahko čezmejne in segajo na več področij. Lahko gre za terorizem, organizirani kriminal, prekinitev ključnih sistemov in pretokov, propadle države, ekonomske krize, politični in verski ekstremizem, grožnje demokraciji in pravnemu sistemu, socialno izključenost, migracijske tokove, grožnje vrednotam, podnebne spremembe, kibernetike grožnje, naravne katastrofe, pandemije pa tudi vojaški napad (Försvarsdepartementet 2014, 21).

V nadaljevanju je na podlagi pogovorov z nekaterimi švedskimi sogovorniki, analize javno dostopnih virov švedskega parlamenta, vlade, vladnih agencij⁵¹ ter medijskega poročanja (v obdobju od oktobra 2015 do vključno marca 2016) narejena ocena grožnje, ki jo Islamska država predstavlja nacionalni varnosti Švedske. Kot grožnje, ki izhajajo iz Islamske države in ogrožajo nacionalno varnost Švedske, so identificirane: nasilni islamistični ekstremizem, tuji borci in teroristične dejavnosti, obsežni migracijski tokovi, organizirani kriminal, krepitev desnega ekstremizma. Posledično prihaja tudi do nekaterih sprememb vrednot švedske družbe.

6.1 Nasilni islamistični ekstremizem

Švedska varnostna služba (Säkerhetspolisen, v nadaljevanju: SÄPO) je leta 2010 podala oceno, da nasilni islamistični ekstremizem⁵² na Švedskem ne predstavlja grožnje osnovnim strukturam

⁵⁰ Švedska obrambna parlamentarna komisija (*Försvarsberedningen*) predstavlja forum za dolgoročne razprave med vlado in predstavniki političnih strank v parlamentu. Njena varnostnopolitična in obrambna poročila, ki so izdana vsakih nekaj let (op. 2007/2008, 2013/2014) so plod večmesečnih ali celo večletnih analiz stanja in priporočil (Hultqvist 2015). Gre za dokumente, ki služijo kot osnova za oblikovanje švedske nacionalnovarnostne politike.

⁵¹ Švedski administrativni model je dualistične narave. Vladna ministrstva so majhna in zaposlujejo skupno 4.600 ljudi, od tega jih je 1.300 zaposlenih na ministrstvu za zunanje zadeve. Večino osrednjih vladnih aktivnosti izvaja 370 semiautonornih državnih agencij, v katerih je zaposlenih več kot 98 odstotkov državnih uslužbencev. Agencije so organizacijsko ločene od ministrstev. Moč ministrstev in vlade, da dajejo agencijam navodila, je ustavno omejena. Takšna omejitev ima dve komponenti: a) odločitve morajo biti sprejete s kolektivni glasovanjem vladnega kabineta, kjer mora biti prisotnih vsaj pet ministrov. Posameznim ministrom je prepovedano dajanje navodil agencijam. Vladne direktive morajo biti namenjene agenciji v celoti in ne posameznikom. b) V primerih, ko agencija deluje v kapaciteti javnega organa, tudi vladni kabinet v celoti ali parlament ne moreta določiti, kako bo agencija odločila v posameznem primeru. Agencije v teh primerih vodijo le zakoni (Jacobsson in drugi 2015, 29).

⁵² SÄPO in drugi švedski organi v povezavi z grožnjo (islamističnega) ekstremizma najpogosteje uporabljajo pridevnik »spodbujajoč k nasilju« (*»violence-promoting«* v angleškem jeziku oziroma »våldsbejakande« v švedskem jeziku). Gre za podpiranje ali sodelovanje pri ideološko motiviranih dejanjih nasilja. Razlikujejo se od tistih dejanj, ki ne spodbujajo k nasilju, vendar bi lahko bili problematični iz drugih vidikov, kot so na primer nedemokratična dejanja nepriznavanja enakovrednosti vseh ljudi (Swedish Security Service 2010, 22). Neposreden

švedske družbe, demokratičnemu sistemu ali vladi. Dodala je, da gre pri nasilnemu islamističnemu ekstremizmu za urbani problem treh največjih švedskih mest, v katerem sodeluje sorazmerno majhno število oseb (približno dvesto) ter da ne obstajajo nobeni indici, da se število radikaliziranih oseb na Švedskem povečuje. Proces radikalizacije posameznikov v nasilnem islamističnem kontekstu na Švedskem obstaja, vendar v omejenem obsegu in ne predstavlja problema na družbeni ravni. SÄPO je prepoznala pomembnost internetnih forumov pri ustvarjanju stikov, širjenju sporočil in ideologije. Nasilni ekstremizem sicer ne predstavlja grožnje švedski družbi, lahko pa predstavlja grožnjo posameznikom in določenim skupinam, še posebej v drugih državah. Temu primerno Švedska leta 2010 ni poznala nacionalne strategije za ukrepanje proti ekstremizmu ali radikalizaciji, prav tako ni bilo nobenih lokalnih ali regionalnih preventivnih naporov v ta namen (Swedish Security Service 2010, 8–10, 77).

Januarja 2014 je švedsko ministrstvo za pravosodje objavilo poročilo *Nasilni ekstremizem na Švedskem: današnja situacija in tendence*⁵³, v katerem opaža veliko povečanje števila oseb, ki potujejo iz Švedske v Sirijo z namenom bojevanja ali bojnega usposabljanja. Glede nasilnega islamističnega ekstremizma je v zadnjih letih opaziti, da se je razvil namen napada ciljev na Švedskem, v nasprotju s preteklostjo, ko so bili cilji napada v tujini. Grožnja napadov iz okolja nasilnih islamističnih ekstremistov izvira iz dveh skupin posameznikov. V prvi skupini so posamezniki, ki se vrnejo s takšnih potovanj z izkušnjami in znanjem, kako uporabiti nasilje. V drugi skupini so osebe na Švedskem, ki se lahko odzovejo na nagovarjanja k napadu v evropskih državah. SÄPO je ocenila, da se število primerov, ki načrtujejo napade na Švedskem, lahko v naslednjih letih poviša, vendar ostaja še vedno nizko. Znotraj nasilnega islamističnega ekstremizma obstajajo tudi osebe, ki jih navdušuje določeno ideološko prepričanje, vendar niso del določene mreže ali organizacije ter bi vseeno lahko delovale samostojno in tako ogrozile demokracijo (Justitiedepartementet 2014b: 9–11).

SÄPO je marca 2015 opozorila, da so na družbenih omrežjih k nasilju spodbujajoče islamistične izjave oseb, povezanih s Švedsko, postale vse očitnejše. Obstajajo zastrašujoči znaki

prevod v slovenski jezik bi bil »k nasilju spodbujajoč ekstremizem«. Za potrebe magistrskega dela bo kot sopomenka uporabljen izraz »nasilni ekstremizem«.

⁵³ Omenjeno poročilo (*Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*) navaja, da **na Švedskem obstajajo tri nasilna ekstremistična okolja**: avtonomno okolje, okolje bele moči in nasilno islamistično ekstremistično okolje. Pripadniki **skrajno levega avtonomnega okolja** (*den autonoma miljön*) menijo, da današnja demokracija ni zadovoljiva ter da je edina sprejemljiva oblika vladavine samouprava ljudstva. Idealna družba je enakopravna in brez razredov, kjer lahko ljudi z različnim izvorom in seksualno orientacijo živijo pod enakimi pogoji. Pripadniki **skrajno desnega okolja bele moči** (*vit makt-miljön*) izrazito nasprotujejo priseljevanju ter imajo vizijo etnično homogene družbe, kjer ni prostora za druge kulture. Prizadevajo si za avtokratično vodenje, z jasno strukturo in ureditvijo. Družina in vloga ženske kot matere je pomembna, medtem ko izražajo sovraštvo do oseb, ki niso heteroseksualne. Pripadnike **okolja nasilnega islamističnega ekstremizma** (*den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön*) na Švedskem v največji meri navdihuje ideologija, ki izvira iz Al Kajde (Justitiedepartementet 2014b: 29–35), o čemer je bilo že precej napisanega v predhodnih poglavjih.

»normalizacije« retorike in propagande, ki jo uporabljata Islamska država in Al Kajda, tudi pri zelo mladih posameznikih na Švedskem. SÄPO se zaveda nevarnosti, ki jo predstavljajo skupine ali posamezniki na Švedskem, ki se lahko radikalizirajo prek interneta in v najhujšem primeru izvedejo nasilna dejanja doma ali v tujini (Gustafsson 2015, 11).

Gustafsson (2015) iz Centra za preučevanje asimetričnih groženj in terorizma (*Centrum för Asymmetrisk Hot- och Terrorismstudier – CATS*) na Švedski obrambni univerzi (*Försvarshögskolan*) je v analizi sedmih švedsko govorečih skupin na družbenem omrežju *Facebook* ugotovil, da omenjene skupine in posamezniki uporabljajo *Facebook* za širjenje uradne in neuradne propagande Islamske države in Al Kajde ter izražajo očitne simpatije do različnih terorističnih skupin. Uporaba švedskega jezika v objavah ustvarja občutek bližine do sporočila. Osebe za profili aktivno spodbujajo in prepričujejo drug drugega ter poznajo »resnico« o dogajanju v Iraku in Siriji. *Facebook* služi kot sredstvo za dialog med osebami na Švedskem pa tudi med tistimi v Siriji in na Švedskem. V nekaterih primerih so posamezniki objavljali neke vrste potovalne dnevnike z aktualnimi informacijami o dogajanju na terenu (Gustafsson 2015, 16, 24). V objavah posamezniki povečujejo padle švedske borce in mučenike, ki so žrtvovali svoje življenje za džihad. Posnetki so čustveni, nosijo verska sporočila in poveljevanja, včasih tudi citate umrlih. Znanih je več primerov posnetkov s pozivi k nasilju osebam, ki živijo na Švedskem. Prvi osem minutni švedsko jezični posnetek iz Sirije iz leta 2012 z naslovom »In spodbudi vernega k boju« (*»Och Uppmana De Troende Att Strida«*) med drugim navaja, da je džihad obvezen na Švedskem in po celem svetu. Posnetek se konča s stavkoma: »Pripravi prtljago in pridi v Sirijo. Saj mi čakamo nate, naš dragi brat« (prav tam, 32–35).

Švedski mediji redno poročajo o primerih radikaliziranih mladih posameznikov, ki so v zadnjem letu, dveh odpotovali v Sirijo ali Irak. Februarja 2016 je bila še posebej odmevna zgodba takrat 14-letnice, ki je noseča in z 19-letnim fantom maja 2015 prvič v življenju odpotovala iz Švedske, saj je fant želel pridružiti silam Islamske države. Ker ni imela dokumentov, je bila na poti prek Evrope celo pridržana na Madžarskem in Bolgariji, vendar sta s fantom vseeno prispela na cilj. Deklica je poleti 2015 kontaktirati starše s prošnjo, da jo rešijo, saj so jo zadrževali pripadniki Islamske države. Februarja 2016 so jo v okolici Mosula rešile kurdske sile in kmalu po tem se je vrnila na Švedsko (Flores 2016a, Holender in Forsström 2016).

Tri največja švedska mesta Stockholm, Göteborg in Malmö imajo največje težave z grožnjami radikalizacije in tujimi borci, sledi jim mesto Örebro. Situacija v Siriji in Iraku je ustvarila tudi konflikte znotraj lokalnih skupnosti, ki temeljijo na etnični in verski pripadnosti. Lokalni uslužbenci so priča situacijam, ko so mladostniki prisiljeni, da se opredelijo kot pripadniki ali

nasprotniki Islamske države (Ranstrop in drugi 2015, 11). Bettan Byvald, sekretarka pri nacionalni koordinatorki za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom, v intervjuju pojasnjuje (2016), da je ideologija Islamske države prodrla celo v osnovne šole. Obstajajo primeri, ko se devetletniki danes ne prepirajo več, kateri nogometni klub je boljši, ampak na primer ali so boljši pripadniki Islamske države ali Kurdi. Prav tako so zaznali primere, ko si osnovnošolski otroci na šolskih računalnikih ogledujejo propagandne posnetke Islamske države.

6.2 Tuji borci

Švedska Obrambna parlamentarna komisija (*Försvarsberedningen*) je maja 2013 v obširnem varnostnem poročilu vladi »Izbira poti v globaliziranem svetu« (*Vägval i en globaliserad värld*), v katerem ocenjuje varnostno situacijo v svetu in posledice za švedsko varnostno in obrambno politiko, ocenila (Försvarsdepartementet 2013, 31), da:

so v zadnjih letih mreže in posamezne osebe s povezavami z militantnimi islamisti izkazale krepitev namenov za pripravo in izvedbo atentatov proti ciljem v Evropi. Evropske države se izrablja tudi kot baze za teroristične celice. Glavnina rekrutov za takšne mreže so osebe, ki so sodelovale pri usposabljanju in bojih na konfliktnih območjih, t. i. tuji borci. Zato se lahko tam in po povratku v svoje države radikalizirajo ter imajo posledično ustrezno povečano nagnjenost k pripravi, spodbujanju ali k izvedbi terorističnih aktivnosti.

Pojav tujih borcev za Švedsko ni novost. V preteklih letih so bili v središču potovanj Afganistan, Pakistan, Irak, Jemen in Somalija, pa tudi druge države. Preden je Sirija postala primarna destinacija, je na primer Al Šabab iz mladinskih centrov in podtalnih mošej v predmestjih Göteborga in Stockholma v letih 2006–2009 rekrutiral približno 30 mladih Somalcev za boje na Afriškem rogu. Ti v zadnjih letih ne kažejo večjega zanimanja za bojevanje v Somaliji, ampak se pridružujejo bojem v Siriji. Tudi Čečeni iz Švedske so se pojavili v radikalnih islamističnih skupinah v Siriji, kjer delujejo kot kriminalne združbe, v trgovini z ljudmi in so učinkoviti borci (Ranstorp in drugi 2015a). Generalni direktor SÄPO Anders Thornberg je v predstavitvi poročila o delu za leto 2014 poudaril, da *je morala Švedska varnostna služba leta 2014 zaradi dogajanja v Siriji na novo postaviti delovne prioritete*. Število Švedov, ki so se pridružili predvsem silam Islamske države, je leta 2014 namreč dramatično naraslo. Ocena o številu takšnih oseb se od leta 2014 naprej šteje v stotinah in ne več v desetinah (Säkerhetspolisen 2015, 6).

SÄPO je februarja 2016 ocenila, da je v zadnjih treh letih iz Švedske na konfliktna območja v Siriji in Iraku odpotovalo 299 posameznikov. 40 jih je v bojih umrlo, 133 se jih je vrnilo na Švedsko. Od 299 jih je kar 120 iz drugega največjega mesta Göteborg, 35 je žensk. Večina jih je rojena na Švedskem in redki imajo kakršno koli starejšo povezavo s Sirijo (Littorin 2016b, 8 in

Säkerhetspolisen 2015, 4, 56). Jankovski v pogovoru pojasnjuje (2016), da imata samo dva od 120 posameznikov, ki so odpotovali iz mesta Göteborg, neposredno »povezavo« Sirijo, torej da je bil posameznik ali njegovi starši rojeni v Siriji.

Identificirati in posameznikom preprečiti potovanje v Sirijo in Irak je pomembna naloga švedskih varnostnih organov. Narediti oceno namena in njihovih zmožnosti izvedbe terorističnega napada po vrniti domov, je precej težje. Tuji borci, ki so odpotovali v Sirijo in Irak, bodo zato švedske varnostne organe zaposlovali še zelo dolgo (Säkerhetspolisen 2015, 6). SÄPO je marca 2016 v letnem poročilu o delu za leto 2015 objavila *značilnosti Šveda, ki se priključi terorističnim skupinam v tujini*. Večina je mladih moških, starih med 18 in 30 let, ki so rojeni na Švedskem. Vsaj eden od staršev je rojen v tujini. Imajo nizke dohodke. Tretjina jih ima kriminalno preteklost. Večina odpotuje v Sirijo, kjer se priključijo Islamski državi. Tisti, ki preživijo in se vrnejo na Švedsko, imajo nova znanja, nove stike, znižan prag stopnje nasilja in lahko postanejo vzor drugim ekstremistom. Tisti, ki po povratku še vedno verjamejo v nasilno ideologijo, na Švedskem najverjetneje delujejo znotraj podpornih skupin in radikalizacije. Del povratnikov je travmatiziranih in obžalujejo odhod, medtem ko jih del predstavlja grožnja napada. Zato je SÄPO zadolžena, da povratnikom prepreči teroristična dejanja in hkrati razišče teroristična dejanja, ki so jih storili švedski državljani v tujini (Säkerhetspolisen 2016, 33). V letu 2015 se je na Švedsko vrnilo več kot 100 posameznikov. Konec leta je številka upadla, med drugim zaradi dejstva, da se je vedno težje vrniti iz konfliktnih območij. SÄPO spremlja vsako osebo, ki se vrne, oceni njene namene in zmožnost izvedbe napada na Švedskem (Säkerhetspolisen 2016, 40–41).

Treba je poudariti, da niso vsi, ki odpotujejo »tuji borci«. Odpotujejo namreč tudi dekleta in družine z majhnimi otroci. Ko se vrnejo, jih je pogosto sram in imajo občutek krivde, zato izkušnjo »potovanja« v Sirijo skrivajo in je nočejo deliti s švedskimi oblastmi. Otroci in ženske se vrnejo travmatizirani zaradi nasilja, ki so mu bili priča, morda je v Siriji celo umrl kateri od družinskih članov. Zato je pomembno, da lokalne skupnosti takšne posameznike in družine prepoznajo ter jim nudijo primerno podporo (zdravstveno, psihološko in drugo). V ta namen je nujno potrebno izobraževanje zdravstvenega osebja, učiteljev, različnih popoldanskih, športnih in drugih pedagogov (Byvald 2016).

6.3 Terorizem

Po objavi karikatur preroka Mohameda z glavo na pasjem telesu v švedskem dnevniku *Nerikes Allehanda* je nekdanji vodja Islamske države v Iraku Abu Omar Al Bagdadi septembra 2007

pozval k umoru švedskega ilustratorja Larsa Vilksa in urednika Ulfa Johanssona. Če se Švedska ne opraviči, je Al Bagdadi zagrozil z napadi na švedsko gospodarstvo in poimensko izpostavil podjetja Ericsson, Scania, Volvo, Ikea in Electrolux. Za umor Vilksa je ponudil 100.000, za njegovo obglavljenje pa 150.000 ameriških dolarjev (Johnson 2007, Triches 2007). Grožnje Vilksu z leti niso pojenjale, zato ga švedska policija še danes varuje. Vilks je bil 14. februarja 2015 glavna tarča terorističnega napada na kulturni center v Kopenhagenu, v katerem je bila ena oseba ubita, trije policisti pa ranjeni.

Švedska je 1. oktobra 2010 na podlagi mnenja Nacionalnega centra za oceno terorističnih groženj dvignila stopnjo ogroženosti iz nizke na povišano (op. z dve na tri na petstopenjski lestvici). To je storila na podlagi specifičnih, vendar ne pretečnih groženj in hkrati ocenila, da je stopnja ogroženosti v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami še vedno nizka (Swedish Security Service 2010, 73). 29. decembra 2010 so bili trije švedski državljani aretirani v Kopenhagenu, kamor so se iz Stockholma pripeljali dan prej z namenom izvedbe terorističnega napada na danski časopis *Jyllands Posten* (Hjerten in Nordström 2010).⁵⁴ Kasneje so bili obsojeni na dvanajst let zapor zaradi načrtovanja terorističnega napada (Olsson 2012). Prav tako decembra 2010 se je zgodil prvi (spodleteli) teroristični samomorilski napad v Skandinaviji med predbožično nakupovalno mrzlico v središču Stockholma.

11. decembra 2010 je 28-letni Šved iraških korenin Tajmour Abdulvhab Al Abdali neuspešno detoniral eno izmed šestih cevnih bomb, pritrjenih nase. Švedska se je za las izognila smrtonosnemu terorističnemu napadu. Tik preden je razstrelil sam(o) sebe, je poslal sporočila z glasovnim zapisom v angleškem in arabskem jeziku svoji ženi, SÄPO in švedski medijski agenciji *Tidningarnas Telegrambyrå*. Razkril je, da je bil pretekla štiri leta mudžahid in da njegova potovanja na Bližnji vzhod niso bila poslovne narave.⁵⁵ Na svojem profilu *Facebook* je izkazoval naklonjenost Islamski državi v Iraku in drugim radikalnim spletnim stranem povezanih z Al Kajdo. Al Abdali ni bil na seznamu 200 ekstremistov, ki jih je identificirala SÄPO. Prav tako ga je zgrešila MI5, saj je Al Abdali od leta 2001 živel v Združenem kraljestvu (Ranstorp 2011, 2).

⁵⁴ Aretirana sta bila tudi dva tuja državljana, en v Stockholmu in en v Kopenhagenu (Hjerten in Nordström 2010).

⁵⁵ Al Abdali je prizadela vojna v Libanonu leta 2006. Iz njegovih objav na *Facebooku* izhaja, da je občudoval voditelja Hezbolaha Hasana Nasralo in bil goreč nasprotnih šiitov v Iraku. Ogledoval si je videoobjave nasilnih dogodkov iz Čecenije, samomorilskih napadov v Iraku in ponižujočih zasliševalnih primerov, kjer ameriški vojaki ponižujejo zapornike. Navduševala ga je ideja Sodnega dne, radikalna islamistična ideologija ter džihadistične pesmi. Leta 2007 je začel potovati v Jordanijo in Irak, leta 2008 tudi v Sirijo. Leta 2001, 2007 in 2008 je pridobil nove švedske potne liste, za zadnjega je trdil, da ga je izgubil v tujini. V poslovnih posnetkih je poudaril ponižanje muslimanov, kar dokazujejo oblegana muslimanska ozemlja (Afganistan), poudaril metaforična vprašanja (npr. švedskega ilustratorja Lars Vilks, ki je z ilustracijami ponižal preroka Mohameda), ponudil vzajemno maščevanje s spodbujanjem »vseh mudžahidov v Evropi in na Švedskem«, da udarijo zdaj (Ranstorp 2011, 3–4).

SÄPO ocenjuje, da aktivnosti povezane s terorizmom na Švedskem izvajajo primarno osebe, ki jih motivira islamski ekstremizem. Aktivnosti kot take najpogosteje pomenijo nudenje podpore terorističnim napadom na konfliktnih območjih, kot so: Irak, Afganistan, Somalija, Jemen in Sirija. Večina teh oseb ne načrtuje napadov na Švedskem, ampak podpirajo terorizem prek napeljevanja dejavnosti, financiranja in organiziranjem potovanj. Rekrutiranje, organizacija in financiranje se pogosto odvijajo prek socialnih stikov, predavanj ali propagandnih dejavnosti, na primer prek interneta (Säkerhetspolisen 2015, 32).

V drugi polovici marca 2016 so švedski mediji (*Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *SvT Nyheter* idr.) obširno poročali o primeru alžirskega državljana Mohameda Belkaida. Belgijska policija ga je ubila 15. marca 2016, ko je iskala Salaha Abdeslama, osumljenca za teroristične napade v Parizu novembra 2015. Po poročanju švedskih medijev je Belkaid od leta 2010 do konca leta 2013 živel na severu Stockholma. Dovoljenje za prebivanje je dobil na podlagi poroke s starejšo švedsko državljanjo, ki je umrla leta 2014. V tem obdobju je bil večkrat obsojen zaradi žeparstva, zasegli so mu tudi ponarejen potni list, zato je v zaporu odslužil krajše kazni. Aprila 2014 se je v Siriji priključil Islamski državi. Po poročanju britanskih medijev (*Sky News*) je bil Belkaid na seznamu tujih borcev Islamske države, ki je bil britanskim medijem razkrit v začetku marca 2016, označen za samomorilskega napadalca. Ko ga je v Bruslju ubila belgijska policija, je bil uradno še vedno registriran na švedskem naslovu. Ubit je bil v stanovanju, ki ga je najel eden izmed samomorilskih napadalcev terorističnih napadov v Bruslju marca 2016. Med smrtjo je imel Belkaid pri sebi zastavo Islamske države. Mediji so poročali, da je bil Belkaid (pod drugim imenom) osumljen povezave s terorističnimi napadi v Parizu novembra 2015. SÄPO in švedski minister za notranje zadeve Ygeman primera nista želela komentirati (Bering 2016, Flores 2016b, Holmberg 2016, Nordstöm 2016, Wierup 2016a).

6.4 Organizirani kriminal

Švedska policija v poročilu o organiziranem kriminalu za leto 2015 ocenjuje, da ima razvoj dogodkov na Bližnjem vzhodu in Severni Afriki z vidika organiziranega kriminala učinek na Švedsko predvsem zaradi tihotapljenja ljudi. Tihotapljenje drog, orožja in ljudi so pogosto povezani. Obstajajo podatki, da je več kriminalnih združb, ki se ukvarjajo s preprodajo potnih listov in tihotapljenjem ljudi, povezanih z Islamsko državo, Al Kajdo, Hamasom in drugimi terorističnimi organizacijami. Dobiček od preprodaje potnih listov in tihotapljenja ljudi se investira v druge kriminalne in teroristične dejavnosti (Polismyndigheten 2015, 62, 69). Leta 2015 je južna regionalna policijska divizija obravnavala 98 primerov domnevnega tihotapljenja z

ljudmi, kar je 700 odstotni porast od leta prej. Večina primerov vključuje vožnjo prek mostu Öresund, ki povezuje Dansko in Švedsko (The Local 2016).

Švedska policija navaja, da je večina oseb, ki zaprosijo za azil, prišla na Švedsko s pomočjo tihotapcev. Najobičajnejši načini tihotapljenja so prek Turčije, Grčije in Italije ter naprej do Švedske. V zadnjem obdobju narašča zloraba švedskih potnih listov s t. i. potnimi listi »*look-alike*«. Gre za primere, ko veljavni potni list zlorabi oseba, ki je podobna pravemu lastniku potnega lista. Kriminalne združbe švedski potni list običajno kupijo ali najamejo. V zadnjem času je policija zaznala tudi primere, ko z grožnjami in s pritiski zahtevajo potni list od osebe z določenim izvorom. Cena trgovine z ljudmi je v zadnjih štirih letih precej narasla. Tihotapljenje s švedskim potnim listom do Švedske stane od 100.000 do 120.000 SEK (op. od 10.500 do 13.000 evrov). Cena, ki jo kriminalna združba plača za potni list pravemu lastniku, znaša od 5.000 do 25.000 SEK (op. od 550 do 2.700 evrov). Ker je plačilo tihotapcem drago, posamezniki pa nimajo denarja, se ti pogosto zadolžijo pri tihotapcu. Dolg morajo zato odplačati na Švedskem, kar v posameznih primerih pomeni, da živijo v okoliščinah, ki so značilne za trgovino z ljudmi. Tihotapske združbe so razpršene po celi državi. Policija ocenjuje, da je na Švedskem približno 40 kriminalnih združb, ki preprodajajo švedske potne liste in/ali jih uporabljajo pri tihotapljenju ljudi (Polismyndigheten 2015, 60–62).

Kriminalno aktivni islamistični ekstremisti na Švedskem večinoma simpatizirajo s tremi organizacijami. Te so: Islamska država in Fronta Al Nusra, ki izhajata iz Al Kajde, ter tretja Hizb Ut Tahrir, ki je politično islamistična. Švedska policija v poročilu za leto 2015 ocenjuje, da se omenjene mreže in organizacije, ki pripadajo salafizmu, hitro širijo po državi. Džihadisti pogosto uporabljajo salafistične argumente, s katerimi utemeljujejo svoje kriminalne aktivnosti. Po drugi strani več džihadistov nima teološkega znanja in uporabljajo zelo poenostavljeno razmišljanje, s katerim zase in pred drugimi upravičujejo kazniva dejanja in uporabo nasilja (Polismyndigheten 2015, 26).

Kriminalni, versko motivirani ekstremisti, se poleg zgoraj omenjenih lahko pridružujejo tudi drugim vrstam mrež, kot so socialne ali kriminalne. Te niso nujno ekstremistične, vendar so odločilne za obstoj takšnih posameznikov. Omenjeni posamezniki so lahko aktivni na treh različnih področjih: a) terorizem; b) vojni zločini; c) kriminalna dejanja kot posledica konfliktov med versko ekstremističnimi skupinami in njihovimi nasprotniki na Švedskem. Iz več delov države prihajajo podatki, da so muslimani z drugačnim razumevanjem vere, kot je salafizem, doživeli, da česa ne smejo ali ne morejo storiti, ker so ekstremistični islamisti povečali svoj vpliv

v določenih geografskih predelih. Obstaja tudi bojazen, da lahko kriminalni, versko motivirani posamezniki pripomorejo k družbenim nemirom (Polismyndigheten 2015, 27).

Organizirani kriminal in financiranje terorističnih dejavnosti postajata vedno bolj povezana. Posamezniki, ki delujejo v različnih kriminalnih skupinah, v ta namen (bolj kot prej) izrabljajo zmožnosti drug drugega. Policija je v letu 2015 zaznala, da se večja količina denarja izvozi iz države in naprej na konfliktna območja na Bližnjem vzhodu (Polismyndigheten 2015, 44). Na Švedskem je bilo v preteklosti le malo ljudi obsojenih zaradi financiranja terorističnih aktivnosti, čeprav SÄPO ocenjuje, da se financiranje v takšne namene dogaja pogosteje. Večinoma gre za denar, ki je bil zaslužen na zakonit način, v manjši meri gre za različne tipe gospodarskega kriminala. Poznani so primeri podpore terorizmu prek donacij, ko je namen donacije točno znan, pa tudi primeri, ko gre za zbiranje donacij v domnevne dobrodelne namene. Znotraj uveljavljenih nasilnih islamističnih ekstremističnih mrež na Švedskem več oseb razpolaga z ekonomskimi viri, ki jih uporabljajo za financiranje terorizma. Najpogosteje gre za nakupe letalskih kart ali opreme za posameznike, ki odpotujejo na konfliktna območja z namenom sodelovanja v bojih (Justitiedepartementet 2014b, 95–96).

Švedska policija je decembra 2015 razkrila, da so v preiskavi zasegli antične predmete, ki najverjetneje izhajajo iz Sirije. Policija sumi, da gre za predmete, ki izhajajo iz nezakonite trgovine z antičnimi artefakti, s katero se ukvarja Islamska država. Zato sta policija in carina opozorila dražbene hiše in prodajalce umetnin, naj bodo pozorni s trgovanjem artefaktov, ki bi lahko izvirali iz Sirije in Iraka (Göteborgs - Posten 2015).

6.5 Desni ekstremizem

Švedska je med zahodnoevropskimi državami na vrhu desnega ekstremističnega nasilja na število prebivalcev. Raziskovalci na Norveškem obrambnem raziskovalnem inštitutu na podlagi analize za obdobje med letoma 1990 in 2015 ocenjujejo, da gre za kombinacijo treh dejavnikov: rekordno visoke imigracije, tabuizirane imigracijske razprave ter nordijsko najmočnejšega desnoekstremističnega gibanja. Rezultat je paradoksalen, saj ima Švedska med zahodnoevropskimi državami prav najnižjo stopnjo ksenofobije ter hkrati sorazmerno visoko, čeprav v zadnjih letih upadajoče zaupanje v družbo (Aasland Ravndal in Enstad, 2015).

Oseba, ki nasprotuje priseljevanju in išče radikalno alternativo, to lahko najde v desnoekstremističnem podzemnem gibanju. Na Švedskem je to večje, boljše organizirano in obstojnejše kot v drugih nordijskih državah. V zadnjih desetih letih so se švedska gibanja povezala v organizacijo *Svenska motståndsrörelsen* oziroma Švedsko uporniško gibanje, ki je

največja in najaktivnejša militantna organizacija na severu Evrope in ne izključuje uporabe nasilja (Aasland Ravndal in Enstad, 2015). Švedsko uporniško gibanje je del osrednje organizacije *Nordisk motståndsrörelsen* oziroma Nordijskega uporniškega gibanja, ki ima cilj ustvariti nordijsko republiko z ideologijo nacionalnega socializma (Justitiedepartementet 2014b, 78, 121).

Pregled spletne strani Švedskega uporniškega gibanja (dostopne prek www.nordfront.se) je skrb vzbujajoč. Na večkrat dnevno posodobljeni spletni strani zbirajo donacije in anonimne »namige«, omogočena je zaščitena komunikacija uporabnika s spletno stranjo. Prva izmed devetih točk delovanja Nordijskega uporniškega gibanja poziva k takojšnji ustavitvi imigracije in k repatriaciji oseb, ki niso etnični nordijski Evropejci. Članki med drugim poročajo o napadih na azilne centre in prisotnosti članov organizacije na občinskih informativnih sestankih o sprejetju »bradatih otrok« oziroma mladoletnih prosilcev za azil brez spremstva. Poročajo o preventivnih stražah članov organizacije na bazenih, kjer ščitijo otroke pred morebitnimi napadi azilantov. Napovedujejo prisotnost članov tam, kjer bi lahko »naši ljudje postali žrtve večkulturne skupnosti« in podobno. Iz novic na spletni strani izhaja, da so pripadniki Švedskega uporniškega gibanja 13. februarja 2016 v Göteborgu organizirali izobraževalno delavnico, ki je preučevala brutalne posnetke usmrtitev in propagando Islamske države in razpravljala o tem, da se podobno lahko zgodi v Evropi. Cilj delavnice je bil člane poučiti o »brutalnosti realnosti in se pripraviti na to« (Svenska motståndsrörelsen 2016).

S krepitvijo skrajno desne politične stranke Švedskih demokratov (*Sverigedemokraterna*) obstaja za desnoekstremistična gibanja več mogočih scenarijev. V najboljšem primeru lahko pride do nižje stopnje rekrutiranja in manj nasilnih dejanj, saj obstaja nenasilna in demokratična alternativa v vodenju desnoradikalne politike. V najslabšem primeru lahko ti akterji delujejo v simbiozi, v kateri povišana podpora Švedskim demokratom spodbuja novačenje in nasilni aktivizem iz podzemlja (Aasland Ravndal in Enstad 2015).

Kot odziv na vladne migracijske politike je SÄPO v letu 2015 zaznala, da so kriminalno aktivne in do tujcev sovražne skupine povečale svoje aktivnosti. Politiki, ki so podprli povečan sprejem migrantov na Švedsko, so prejeli več groženj. Nasprotno so politiki, ki so zagovarjali restriktivno migracijsko politiko, prejeli grožnje levih ekstremističnih skupin (Säkerhetspolisen 2016, 41). Poleg tega je v letu 2015 prišlo do številnih požigov in groženj z napadi na azilne domove. Zato se je Agencija za migracije (*Migrationsverket*) odločila, da ne bo več javno objavljala naslovov azilnih domov. Številne občine so se zaradi groženj odločile enako (Lindström 2015). Policija je v začetku decembra 2015 razkrila, da je od 1. julija 2015 zagorelo kar 39 azilnih domov. Od tega

se je tretjina požarov začela znotraj azilnega doma. SÄPO ocenjuje, da ni dokazov, da so za požige krive rasistične skupine ali organizacije. Hkrati ne želi komentirati, ali so za požige odgovorni posamezni rasisti (Sveriges Radio 2015). Po drugi strani je Mona Sahlin, nacionalna koordinatorka za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom, javno obtožila skrajno desno politično stranko Švedskih demokratov, da nosijo del odgovornosti za požige (Ljungholm 2015).

6.6 Migracijski izzivi

Švedska je že od druge svetovne vojne naprej znana po svoji liberalni politiki sprejemanja beguncev in prosilcev za azil. Po koncu druge svetovne vojne je potrebovala delovno silo, zato so se priselili številni iz Skandinavije in južne Evrope. Med vietnamsko vojno je odobrila azil ameriškim nabornikom zaradi nevarnosti vpoklica pa tudi aktivnim vojakom. Priseljevanje se je nadaljevalo v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja. V 90. letih je sprejela številne begunce z območja nekdanje Jugoslavije, predvsem BiH.

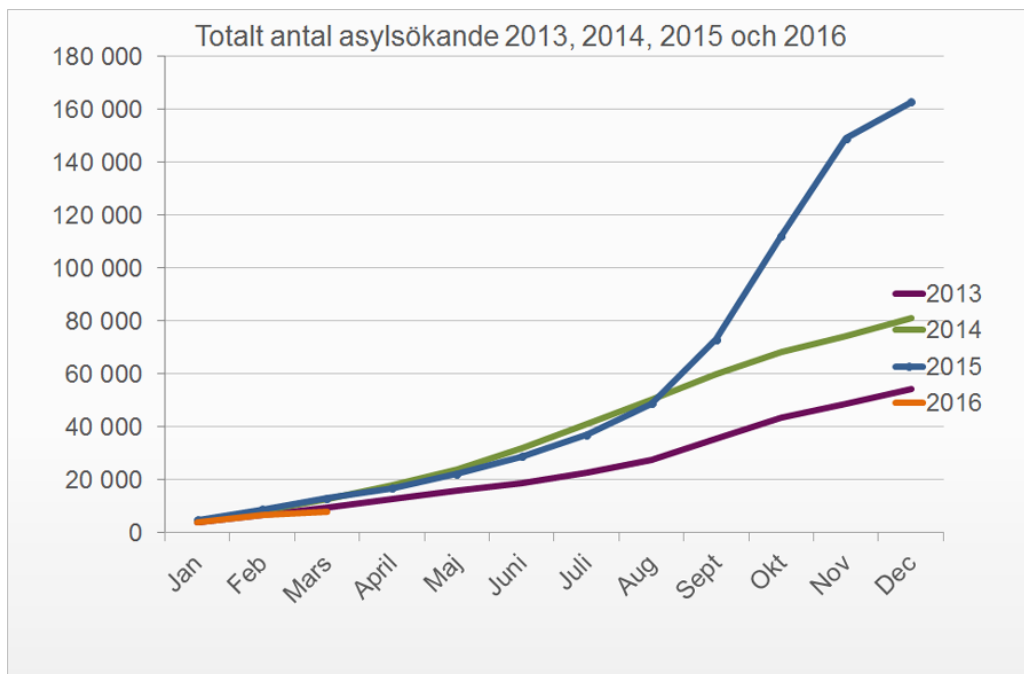
V zadnjih desetih letih je dobilo kar 950.000 oseb dovoljenje za prebivanje na Švedskem (op. Švedska ima nekaj manj kot 10 milijonov prebivalcev). Gre za dovoljenja za začasno in stalno prebivanje, ki so bila dodeljena zaposlenim, beguncem, študentom, in tistim, ki so združevali družine (Migrationsverket 2016c).

Iz statističnega pregleda prošenj za azil, ki jo vodi Agencija za migracije (Migrationsverket), izhaja, da je v letu 2015 za azil na Švedskem zaprosilo 162.877 oseb. Največ, 51.338, jih je bilo iz Sirije, 41.565 iz Afganistana, 20.857 iz Iraka, 7.711 brez državljanstva, 7.231 iz Eritreje, preostali iz drugih držav. 114.728 prosilcev je bilo moškega, 48.149 ženskega spola. Kar 35.369 prosilcev je bilo otrok brez spremstva, od tega 2.847 deklic in 32.522 dečkov, kar polovica od teh v starostni skupini 16 do 17 let (Migrationsverket 2016č).

Od 41.565 prosilcev iz Afganistana jih je bilo kar 23.480 oziroma več kot polovica mladoletnih otrok brez spremstva (Migrationsverket 2016č). Agencija za migracije pojasnjuje, da približno polovica mladoletnih afganistanskih dečkov, ki so v letu 2015 prispeli na Švedsko, pripada šiitski manjšini hazarov. Ti so bili v letu 2015 v Afganistanu večkrat napadeni s strani talibanov, zgodile so se usmrtitve v stilu Islamske države z obglavljanjem, poleg tega se počutijo preganjane in diskriminirane s strani večinskega sunitskega prebivalstva. Druga polovica afganistanskih dečkov, ki so prispeli na Švedsko, je bilo nastanjenih v Iranu, kjer se nahaja dva milijona in pol afganistanskih beguncev in delovnih migrantov, od tega večina hazarov. Iran rekrutira te Afganistance za bojevanje v Siriji na strani režima sirskega predsednika Asada (Migrationsverket 2016b).

Tabela 6.1 prikazuje skupno število in porast števila prosilcev za azil v letih 2013, 2014, 2015 in delno v letu 2016 (do sredine meseca marca).

Tabela 6.1: Skupno število prosilcev za azil na Švedskem v letih 2013, 2014, 2015 in delno v letu 2016

Vir: Migrationsverket (2016a).

Tako veliko število oseb, ki prihajajo na Švedsko, ne pomeni le ogromnih pritiskov na švedski azilni sistem. Tudi druge osrednje družbene dejavnosti so izpostavljene velikim obremenitvam. Še posebej so izpostavljene zdravstvena in bolniška oskrba, šole, socialne službe in namestitvene kapacitete. **Zato je Švedska vlada decembra 2015 ocenila, da »aktualna situacija v širši perspektivi pomeni resno grožnjo za splošni red in notranjo varnost« države.** Tudi če se migracijski tokovi zmanjšajo, ima švedska družba velike težave pri obvladovanju posledic tako velikega števila prosilcev za azil v tako kratkem času. Učinek na večino občin v državi je izjemen, vendar neenakomerno porazdeljen. Večina pokrajin in občin navaja, da so socialne službe izjemno prizadete. Pomanjkanje usposobljenega osebja in namestitvenih kapacitet je velik izziv. Najbolj obremenjeni pa so segmenti, ki se nanašajo na otroke brez spremstva (Sveriges Riksdag 2015a, 8–9).

6.7 Sklep

V predhodnih podglavljih so bile predstavljene pojavne oblike ogrožanja švedske nacionalne varnosti. Te skupno učinkujejo tudi na zaznave in vrednote švedske družbe, kar je predstavljeno v nadaljevanju.

Grožnje vrednotam je treba razumeti kot grožnje ideološkim izhodiščem, ki iz ozadja usmerjajo naše zavestno delovanje. Na podlagi vrednot razlikujemo dobro in želeno od slabega in neželenega. Enotnost in moč družbe temeljita na konsenzu vrednot, družbeni konflikti pa imajo velikokrat korenine v vrednotni neskladnosti. Ogroženost temeljnih vrednot največkrat izhaja ravno iz vrednostnih neskladnosti (Prezelj 2001, 132–133). Mednarodni konflikti imajo lokalne posledice. Obstaja očitna nevarnost, da današnji nasilni razvoj dogodkov na Bližnjem vzhodu lahko vodi do povečane podpore protimuslimanskim silam v Evropi. Rasizem, diskriminacija, ekonomske razlike in grožnje proti verski opredelitvi in svobodi izražanja skupin in posameznikov vodijo do različnih oblik družbenih nemirov. Posledično to lahko vodi do situacije, ko ljudje vzbujajo sum zaradi izvora, verske pripadnosti, političnih mnenj ali drugih značilnosti. S perspektive švedskih organov in predvsem zato, ker se toliko posameznikov pridružuje Islamski državi, zgoraj opisano dejstvo predstavlja problem, ki ga je treba dodatno raziskati in se z njim spoprijeti (Larsson in Björk 2015, 14, 11).

Švedi zase pravijo, da jim je »všeč raznolikost«. Vendar študije selitvenih vzorcev pravijo nasprotno. Ko osebe nezahodnega izvora dosežejo določen odstotek v soseski, se začnejo etnični Švedi odseljevati (Aasland Ravndal in Enstad, 2015). Precej zgovorne so tudi javnomnenjske raziskave iz februarja 2016, ki kažejo, da je vprašanje imigracije in integracije postalo najpomembnejše vprašanje za 40 odstotkov švedskih volivcev, medtem ko je junija 2015 tako menilo samo 20 odstotkov volivcev. Gre za največjo spremembo v vrednotenju posameznega vprašanja, odkar Ipsos izvaja javnomnenjske raziskave na Švedskem (Delin 2016, 8). (Op. Ipsos na Švedskem deluje že od leta 1982.) Družbena nestabilnost, ki jo pogosto zbujajo nekateri mediji in ekstremne politične skupine, lahko nastane iz zaznavanja, da migranti predstavljajo »grožnjo« ne le gospodarski blaginji, ampak tudi kulturni identiteti, nacionalni dediščini in socialni koheziji sprejemne države (Peoples in Vaughan - Williams 2015, 17).

Tako je na primer predsednica opozicijske Zmerne stranke (*Moderata Samlingspartiet* oziroma *Moderaterna*) Anne Kinberg Batra februarja 2016 na novinarski konferenci predlagala zaostritev področne švedske zakonodaje. Ta bi omogočila izgon tujcev, ki bi bili zaradi kaznivih dejanj obsojeni na več kot 6 mesecev zapora. Predlog je utemeljiva z obrazložitvijo, da je Švedska ena najvarnejših držav na svetu. Varnost je ogrožena, delno v izpostavljenih območjih, ki jih

prevzema kriminaliteta, delno ker se skoraj štirikrat več žensk kot moških boji za svojo varnost. »Tega nam na Švedskem ni treba in zato moramo imeti dovolj policistov in dovolj stroge kazni« (Jeppsson 2016).

Po poročanju medijev o spolnih napadih na stotine žensk v Kölnu za novo leto 2016 je prišlo na dan, da so bile tudi ženske na Švedskem v preteklosti izpostavljene spolnemu nadlegovanju na nekaterih množičnih prireditvah. Ob tem sta predsednica opozicijske stranke Krščanskih demokratov Ebba Buch Thor in strankin glavni govorec v dnevniku *Svenska Dagbladet* predlagala, da mora biti prosilec za azil, ki so storili spolne prekrške, zavrnjena prošnja za azil. Za osebe, ki že imajo dovoljenje za prebivanje, bi moral biti izgon pogostejša možnost. Osebe, ki iščejo zaščito na Švedskem in si pri tem lastijo del naših resursov, bi morali vedeti, da »čeprav se ženske na Švedskem oblačijo drugače, se gibajo v družbi brez moškega spremstva, hodijo na koncerte in mogoče pijejo alkohol, zato niso legitimna tarča za spolni napad«. Gre za vprašanje kulture in vrednot. Naša svobodna in odprta družba gradi na osebni svobodi, zahodnem humanizmu in krščanski etiki. Te vrednote moramo ne le ohraniti, ampak tudi zaščititi. Če nam to uspe, je lahko naša družba odprta tudi za ljudi, ki bežijo pred vojno in ki si želijo ustvariti prihodnost v naši državi skladno z našimi zakoni in vrednotami (Busch Thor in Carlson 2016).

7 ODZIV KRALJEVINE ŠVEDSKE NA GROŽNJE, KI IZVIRAJO IZ ISLAMSKÉ DRŽAVE

Družba, ki je uspešna v nekem zgodovinskem obdobju, ne bo nujno ostala vedno uspešna. Danes se liberalno demokracijo razume kot najlegitimnejšo obliko vladanja, vendar je njena legitimnost pogojena z uspešnostjo. Ta uspešnost je odvisna od zmožnosti ohranitve primerne ravnotežja med močnim državnim ukrepanjem, ko je to potrebno, ter vrste posameznikovih svoboščin, ki predstavljajo osnovo demokratične legitimnosti in spodbujajo rast zasebnega sektorja (Fukuyama 2011, 482). Ukrepi posameznih držav glede kompleksnih groženj varnosti so lahko uspešni samo, če so celoviti. To pomeni, da gre za večdimenzionalno oziroma večplastno dejavnost, ki zajema različne dejavnosti, kot so: ekonomske, obveščevalne, vojaške, diplomatske, transportne, pravosodne, policijske, kriminalistične idr., ki imajo za cilj ne samo odpravljanje posledic sodobnega ogrožanja varnosti, ampak tudi odpravljanje vzrokov nastanka samega ogrožanja (Grizold 2005, 24–25). V nadaljevanju je predstavljen pregled najpomembnejših odzivov Kraljevine Švedske na grožnje, ki izvirajo iz Islamske države in so bile predstavljene v predhodnem poglavju. Čeprav Islamska država ne pomeni neposredne eksistenčne grožnje Kraljevini Švedski, vseeno posredno negativno vpliva na švedsko nacionalno varnost.

Švedska vlada zagovarja stališče, da »morata biti EU in Švedska med negotovostjo in konflikti močni zagovornici miru, varnosti, razvoja, demokracije, človekovih pravic in vladavine prava. Zato morata okrepiti napore za odvrčanje in boj proti terorizmu, ki mora temeljiti na načelih vladavine prava, kar vključuje tudi zaščito posameznikove zasebnosti«. Dogodki, kot so: ruska agresija proti Ukrajini, vojna v Siriji in vzpon Islamske države imajo posledice tudi za Švedsko. Ustvarjajo napetosti v sosednjih državah, povzročajo velike begunske tokove in izpodbijajo temeljna načela EU (Government Offices of Sweden 2015a). Švedska vlada ocenjuje, da je situacija v Siriji in Iraku »izjemno resna«. Humanitarna katastrofa ima pretresljive posledice za celotno regijo in vpliv na celoten svet. Brutalni napadi Islamske države na civilno prebivalstvo Iraka in Sirije so nediskriminatorni, saj pred njimi niso varni ne suniti, ne šiiti, ne Kurdi ne Kristijani ali druge skupine (Government Offices of Sweden 2015d). Švedska vlada je v boju proti Islamski državi sprva delovala na politični in humanitarni ravni, v drugi polovici leta 2015 pa je dodala še vojaško komponento.

7.1. Odziv na politični, humanitarni in na vojaški ravni

7.1.1 Odziv na politični ravni

Švedska vlada je sprejela odločitev, da bo prenehala uporabljati ime »Islamska država«. Uradni organi od 26. januarja 2016 uporabljajo arabsko poimenovanje Daesh. Tako kot številne druge države, ki uporabljajo ime Daesh, švedska vlada s tem daje jasno sporočilo, da Islamski državi nikakor ne priznava legitimnosti države (Svenska Dagbladet 2016a). Švedski mediji v večini primerov še vedno uporabljajo ime »Islamska država«.

Švedska – tako kot druge države članice EU – sodeluje v globalni koaliciji v boju proti Islamski državi. Na politični ravni deluje z namenom doseči dolgoročno rešitev političnih problemov v regiji, ki so dovolili, da je prišlo do vzpona Islamske države. Švedska podpira politične procese, ki stremijo k dolgoročni odpravi virov nastanka Islamske države. Podpira napore OZN pri iskanju rešitve vojne v Siriji. Poleg tega spodbuja vključujoč in povezovalen Irak, v katerem bodo okrepljene demokratične institucije omogočile različnim verskim in etničnim skupinam vpliv na razvoj države in družbe. Vzpostavitev pravne države je nujna za boj proti terorizmu na dolgi rok. Zato mora biti dolgoročno vzdržna rešitev v Iraku politična; temeljiti mora na polnem spoštovanju vseh skupin in verskih manjšin ter na njihovem sodelovanju v političnem življenju (Government Offices of Sweden 2015č). Da bi odstranili Islamsko državo, je po mnenju ministrice za zunanje zadeve Margot Wallström temeljnega pomena, da si prizadevamo za politično rešitev, ki bo pripeljala do tranzicijske vlade in nadomestila Asadov avtoritaren režim (Wallström 2015). Vojna v Siriji bo končana le s politično rešitvijo in porazom teroristične organizacije Daesh oziroma Islamske države. Švedska je bila prva, ki je sprejela dolgoročno strategijo za Sirijo v začetku leta 2016 in k temu pozvala tudi druge države. Pozvala je, da delujejo na petih ključnih področjih, ki jih opredeljuje omenjena strategija in so predstavljena v nadaljevanju (Wallström in Lövin, 2016):

1. Ljudje v Siriji in sosednjih državah morajo imeti boljše priložnosti, da se preživljajo sami. To jim prinese upanje, zmanjša možnosti prisilnih potok, prisilnega dela in rekrutiranja v teroristične organizacije, kar vpliva tudi na našo varnost. Nadalje, zmanjša napetosti med begunci in lokalnim prebivalstvom v sosednjih državah ter krepi sposobnosti ljudi, kar je pomembno za prihodnost.
2. Več ljudi v Siriji in sosednjih državah mora imeti dostop do vode, sanitarij in zdravstvene oskrbe. Več otrok mora hoditi v šolo, saj jih danes šole ne obiskuje več kot tri milijone. S tem se poveča tveganje otroškega dela in otrok vojakov. Če ne bomo ukrepali odločno, tvegamo ustvarjanje izgubljene generacije, kar bo oviralo obnovo.

3. Civilne organizacije, ki so še ostale v Siriji, potrebujejo več podpore. Te si prizadevajo za pogajanja lokalnega premirja, vzpostavljanje dialoga in dokumentiranja zločinov. Švedska je ena redkih donatoric tem organizacijam.
4. Več sredstev je treba nameniti delu za preprečevanje nasilja proti ženskam in dekletom in zagotoviti rehabilitacijo in oskrbo žrtvam spolnega nasilja.
5. Ženske morajo imeti možnost sodelovanja v mirovnih procesih pod enakimi pogoji kot moški. Švedska konkretno podpira sodelovanje sirskih žensk pri pogajanjih. Več držav si mora prizadevati, da polovica sirskega prebivalstva ni izključnega iz mirovnih procesov.

7.1.2 Odziv na humanitarni ravni

Od leta 2011 do vključno leta 2015 je Švedska sprejela več kot 130.000 prosilcev za azil iz Sirije. Samo v letu 2015 je sprejela več kot 20.000 prosilcev za azil iz Iraka. Od leta 2011 do vključno leta 2015 je za humanitarno pomoč Iraku in Siriji namenila *več kot 350 milijonov ameriških dolarjev*. Februarja 2016 je ministrica za zunanje zadeve Magot Wallström na srečanju skupine koalicije v boju proti Islamski državi v Rimu napovedala dodatnih 12 milijonov dolarjev za humanitarno pomoč Iraku kot dopolnitev 4-milijonskemu prispevku za Stabilizacijski fond Programa Združenih narodov za razvoj (*United Nations Development Programme – UNDP Stabilisation Fund*) in švedski vojaški komponenti v severnem Iraku (Government Offices of Sweden 2016b).

Novembra 2015 je vlada sprejela odločitev, da bo pomagala na območjih, ki so osvobojena od nadzora Islamske države, pa tudi območjem, ki jih nadzira sirska opozicija. Podpora Iraku in Siriji je pomembna zaradi zagotovitve dolgoročne rešitve konflikta. Denar, ki ga Švedska donira v Program Združenih narodov za razvoj, je namenjen podpori civilnemu prebivalstvu na območjih, ki so osvobojena nadzora Islamske države. Tako je omogočeno lažje vračanje notranje razseljenih oseb na svoje domove. Švedska donira tudi v *Skrbniški sklada za obnovo Sirije (Syria Recovery Trust Fund)*, ki financira obnovo in zagotavljanje osnovnih socialnih služb v delih Sirije, ki jih nadzoruje opozicija. Prav tako Švedska donira v *Sklad Madad (The Madad Fund)*, ki zbira prispevke EU in članic EU v podporo beguncem in sprejemnim skupnostim v sosednjih državah Sirije, primarno v Libanonu, Jordaniji, Iraku, Turčiji in tudi Egiptu (Government Offices of Sweden 2015e). Švedska je hkrati šesta največja donatorica v Agencijo ZN za begunce (*The UN Refugee Agency*) (UNHCR 2015, 1).

Švedska je ena največjih humanitarnih bilateralnih donatoric Iraku. Na področju bilateralnega razvojnega sodelovanja se osredotoča na področja demokracije in človekovih pravic ter podpore

civilni družbi. Z Irakom ima tesne odnose, saj ima skoraj dva odstotka švedskega prebivalstva iraške korenine (Government Offices of Sweden 2015c). Iraku z bilateralno razvojno pomočjo pomaga od leta 2004 naprej. Prejšnja vlada je leta 2013 že sprejela odločitev, da postopno do leta 2015 preneha z razvojno pomočjo Iraku. Aktualna vlada je takšno odločitev spremenila zaradi »resnosti situacije v državi«. Denar v višini 70 milijonov SEK (op. 7,5 milijona evrov) v letu 2015 in 30 milijonov SEK (op. 3,2 milijona evrov) v letu 2016, je namenila za strateško izbrane projekte, ki pomagajo osrednjim agencijam in na ravni provinc, da ponovno vzpostavijo svojo prisotnost in pričnejo z izvajanjem skupnostnih dejavnosti na območjih, ki jih je nadzorovala ali nanje vplivala Islamska država (Government Offices of Sweden 2015b).

7.1.3 Odziv na vojaški ravni

Zaradi grožnje, ki jo Islamska država predstavlja iraškemu prebivalstvu, je Iraška vlada v pismu Generalnemu sekretarju OZN 25. junija 2014 in v pismu Varnostnemu svetu OZN 20. septembra 2014 zaprosila za pomoč mednarodne skupnosti v boju proti Islamski državi. Irak je izrazil željo po vojaški podpori skladno z mednarodnim pravom in brez ogrožanja varnosti civilnega prebivalstva. Švedska vlada se je poleti 2015 odločila za pomoč v obliki 35 pripadnikov švedskih obrambnih sil v vojaški operaciji urjenja lokalnih oboroženih sil v kurdske predelu severnega Iraka (Government Offices of Sweden 2015č). Število švedskih pripadnikov se lahko poveča do 85, če bi bilo to potrebno zaradi evakuacije ali okrepitev operacij. Vojaški prispevek izraža namen Švedske, da okrepi in prevzame obveznosti v spoprijemanju z grožnjo, ki jo predstavlja Islamska država (Government Offices of Sweden 2015f).

Ko je po terorističnih napadih v Parizu novembra 2015 Francija zaprosila za pomoč v boju proti Islamski državi skladno s členom 42.7 Pogodbe o Evropski uniji⁵⁶, se je Švedska odzvala med prvimi. Franciji je ponudila: od 50 do 100 ur strateških zmogljivosti zračnega transporta (*strategic airlift capability*); taktični zračni transport (1 TP84) za uporabo znotraj okvira nordijske rotacije v Večdimenzionalni integrirani stabilizacijski misiji ZN v Maliju (*Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali – MINUSMA*); štabne častnike za misijo MINUSMA in Organizacijo združenih narodov za nadzor premirja (*United Nations Truce Supervision Organization – UNTSO*); preučila bo okrepljeno švedsko sodelovanje v misiji »EU Training Mission« (EUTM) Mali, kjer je deset švedskih pripadnikov; preučila bo zahtevo za

⁵⁶ Člen 42.7 Pogodbe o Evropski uniji določa: »V primeru oboroženega napada na ozemlje države članice ji morajo druge države članice skladno z 51. členom Ustanovne listine Združenih narodov zagotoviti pomoč in podporo z vsemi razpoložljivimi sredstvi. To ne vpliva na posebno naravo varnostne in obrambne politike posameznih držav članic« (Evropska unija: Prečiščeni različici Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o delovanju Evropske unije 2010, 39).

pomoč v obliki vojaške opreme. Kot že omenjeno v Iraku kot pomoč v boju proti Islamski državi že sodeluje 35 vojaških pripadnikov, ki na severu Iraka od avgusta 2015 naprej urijo lokalne vojaške sile. Poleg tega ima Švedska osebje v poveljstvu v Bagdadu in Erbilu. V misiji MINUSMA sodeluje z 250 pripadniki, predvideno je podaljšanje mandata do junija 2017. Švedska bo v prihodnje preverila pogoje za dodatno pomoč na podlagi potreb koalicije proti Islamski državi in na podlagi prispevkov drugih držav. Omenjeni pregled bo opravila predvidoma jeseni 2016 (Government Offices of Sweden 2015g).

Švedska vlada je 17. marca 2016 pripravila parlamentu predlog odločitve, s katero pooblašča vlado, da v letu 2016 Franciji v boju proti Islamski državi (Daesh) pomaga z obrambnim materialom v obliki streliva. Omenjena pomoč se izvaja v obliki prodaje streliva in za omejeno časovno obdobje (Försvarsdepartementet 2016, 5). Minister za obrambo Peter Hultqvist je pojasnil, da gre za obrambne materiale, ki so zelo visoko na francoskem seznamu zaprosila za pomoč. Švedski mediji so objavili podatke, da naj bi šlo za prodajo lasersko vodenih bomb ameriške izdelave, s katerimi razpolaga švedska vojska. Parlament naj bi odločitev o vladnem predlogu sprejel pred poletjem 2016 (Holm 2016).

7.2 Ukrepi na področju nacionalnovarnostne politike

Švedska Obrambna parlamentarna komisija vsakih nekaj let pripravi poročilo, ki obsega celovit pregled in usmeritve švedske obrambne in varnostne politike. Komisija analizira pomembne mednarodne spremembe na globalni ravni in v relevantnih regijah. Pripravi oceno varnostnopolitičnega toka dogodkov in posledic za švedsko obrambno in varnostno politiko (Försvarsdepartementet 2013, 11).⁵⁷ Nazadnje je komisija z delom začela junija 2012. Varnostnopolitično poročilo »Izbira poti v globaliziranem svetu« (*Vägval i en globaliserad värld*) je komisija pripravila maja 2013, obrambno poročilo »Obramba Švedske: okrepljena obramba v negotovem času« (*Försvaret av Sverige: Starkare försvar för en osäker tid*) pa maja 2014. Na podlagi obeh dokumentov je parlament odločil o novih usmeritvah obrambne politike za obdobje 2016–2020. Sprejel je tudi odločitev o zvišanju obrambnega proračuna za 10,2 milijarde SEK (op. 1.085 milijonov evrov) oziroma 11 odstotkov za omenjeno časovno obdobje (Hultquist 2015, 128–136).

Obrambno poročilo med drugim navaja, da se grožnje proti miru in naši varnosti najlažje odvrčajo skupaj v sodelovanju z drugimi državami. Švedska unilateralna solidarnostna izjava

⁵⁷ Predzadnje varnostnopolitično poročilo z naslovom Varnost v sodelovanju (*Säkerhet i samverkan*) je komisija pripravila leta 2007.

obsega države članice EU, Norveško in Islandijo. Vojaški konflikti v bližnji sosesčini ne vplivajo samo na eno državo. Švedska se ne bo odzvala pasivno, če pride do nesreče ali napada na drugo članico EU ali nordijsko državo. Hkrati pričakuje, da bi se omenjene države odzvale enako, če bi bila prizadeta Švedska. Zato mora biti Švedska pripravljena dati in sprejeti vojaško in civilno pomoč (Försvarsdepartementet 2014, 23).

Zunanja ministrica Magot Wallström je januarja 2016 na zadnji letni tradicionalni nacionalnovarnostni konferenci (Družba in obramba oziroma *Folk och Försvar*) pojasnila, da nesodelovanje Švedske v vojaških zaveznistvih temelji na dveh osnovah: sodelovanju z drugimi ter lastnih kredibilnih nacionalnih obrambnih zmogljivostih. Švedska danes občutno krepi obrambne zmogljivosti. Hkrati ne verjame v hitre spremembe varnostnih politik. Švedska, utemeljeno na opravljeni obsežni varnostni analizi, prilagaja delo ministrstva za zunanje zadeve in drugih ministrstev na naslednji način (Wallström 2016):

- migracije, terorizem, podnebne spremembe in pandemije so pomembna zunanja in varnostno-politična vprašanja, kar se bo v prihodnje izrazilo tudi v organizaciji ministrstva za zunanje zadeve;
- krepi delo, ki se osredotoča na evropsko varnost, regijo, OZN in globalna vprašanja;
- preučuje svoje varnostno-politične analitične zmožnosti;
- nadaljuje z delom za pripravo nacionalnovarnostne strategije.

Predsednik vlade je namreč 13. januarja 2015 v parlamentarni razpravi predstavil potrebo po oblikovanju nove nacionalnovarnostne strategije. Ta bo definirala varnostne izzive, ki pretijo Švedski, in določila načine za spoprijemanje z njimi. Gre za grožnje in nevarnosti v najširšem pomenu, kot so na primer: terorizem, digitalna ranljivost, pandemije, podnebne spremembe, naravne katastrofe, nesreče večjih razsežnosti, organiziran kriminal, nestabilnost finančnih sistemov idr. Ker se štiri opozicijske stranke niso odzvale vabilu predsednika vlade za sodelovanje pri oblikovanju strategije, je bila avgusta 2015 sprejeta odločitev, da bo vlada sama oblikovala predlog strategije. Predlog bo predvidoma pripravljen do poletja 2016 (Dahlgren 2016).

7.3 Ukrepi na področju boja proti terorizmu

Nihče ni rojen terorist. Zato si švedska vlada prizadeva za čim bolj zgodnje identificiranje radikalizacijskih procesov. Celotna družba mora delovati proti osnovnim vzrokom terorizma in se zoperstavljati dejavnikom odbijanja in privlačnosti (*t. i. »push and pull factors»*). S spodbujanjem demokracije, enakopravnosti, tolerantnosti in vključevanjem lahko namreč

preprečimo netolerantnost, diskriminacijo in izključenost. Ko je posameznik že razvil namen in zmožnost uporabe nasilja ali je na robu, da to stori, so potrebni drugi ukrepi bolj represivne narave. Zato med največje izzive pri preprečevanju terorizma spada zmožnost najti ravnovesje med dolgoročnimi in kratkoročnimi metodami ter ravnovesje med primerno uporabo preventivnih in represivnih ukrepov. Vlada se želi osredotočiti predvsem na preventivne ukrepe, ki bi preprečili posameznikom, da razvijejo namen in zmožnost izvedbe terorističnih napadov (Regeringskansliet 2015, 5–6).

7.3.1 Švedska protiteroristična strategija

Terorizem ogroža mednarodni mir in varnost, nacionalno varnost ter temeljne pravice in svoboščine. Vsako leto se po svetu zgodijo številni teroristični napadi. Poleg tega je Švedska v zadnjih letih zaznala povečanje problemov, povezanih s tujimi borci. Zato je vlada 27. avgusta 2015 parlamentu predstavila *Švedsko protiteroristično strategijo: preprečiti, odvrnati, zaščititi* (*Förebygga, förhindra och försvåra – den svenska strategin mot terrorism*). Cilj strategije je določiti jasno strukturo dela v boju proti terorizmu. Prav tako si strategija prizadeva opredeliti dolgoročne usmeritve za delo na nacionalni in mednarodni ravni (Regeringskansliet 2015, 1).

Cilj vseh protiterorističnih dejavnosti je preprečiti izvedbo terorističnih napadov. Zato je delo razdeljeno na tri področja: preprečiti, odvrnati, zaščititi. Področju *preprečiti* je dan poseben pomen. Ukrepi so namenjeni delovanju proti radikalizaciji in rekrutiranju v ekstremistične in teroristične skupine. Prav tako si ukrepi prizadevajo vplivati na posameznikovo namero, da izvede ali podpira teroristična kazniva dejanja. Področje *odvrnati* je osredotočeno na preprečevanje in zmanjševanje zmožnosti in priložnosti za izvedbo terorističnega napada. Področje *zaščititi* se ukvarja z ustvarjanjem in ohranjanjem zaščite oseb ter zmanjševanjem ranljivosti družbe za teroristične napade. Če je teroristični napad kljub temu izveden, mora biti družba zmožna obvladati posledice napada (Regeringskansliet 2015, 1).

Z razdelitvijo dela na tri področja je želela vlada razjasniti cilje za delo, olajšati nadaljnje delo ter natančno opredeliti vloge in odgovornosti. Takšna razdelitev jasno določa, kaj vključuje boj proti terorizmu. Hkrati agencijam in drugim akterjem pomaga razumeti, kaj lahko v ta namen storijo znotraj svojega področja delovanja (Regeringskansliet 2015, 8).

7.3.2 Organiziranost in delovanje na področju boja proti terorizmu

Na Švedskem je za boj proti terorizmu primarno odgovorna SÄPO⁵⁸, kar pomeni, da vodi obveščevalno delo in sprejema ukrepe za preprečevanje morebitnih napadov na Švedskem in proti švedskim interesom v tujini. Teroristični napadi se prav tako ne bi smeli načrtovati ali podpirati iz Švedske. Ker terorizem ni področje, ki je geografsko ali nacionalno omejeno, je SÄPO pri svojem delu odvisna od drugih – nacionalno in mednarodno. Mednarodno sodelovanje SÄPO je obsežno, še posebej dialog in sodelovanje z nordijskimi in evropskimi državami. Odnosi se izoblikujejo v dolgem časovnem obdobju in so osnovani na medsebojnem zaupanju. Delo za preprečevanje terorizma na nacionalni ravni se odvija v sodelovanju z drugimi agencijami in posameznimi skupinami v družbi (Säkerhetspolisen 2015, 31, 15). Z Agencijo za migracije na primer SÄPO sodeluje z namenom identificiranja varnostnih groženj v migracijskih tokovih na Švedsko (Säkerhetspolisen 2016, 32).

Pomembno vlogo v boju proti terorizmu igra Policija, ki si mora skupaj s SÄPO prizadevati, da dejavnosti na tem področju potekajo učinkovito. Med obema mora veljati jasna razdelitev nalog, zato sta sklenili več dogovorov o sodelovanju. Ključen je dober pretok informacij, saj je pomembno, da informacije, ki jih pridobi SÄPO, dosežejo lokalno raven. Enako pomembno je, da Policija zbrane informacije z lokalne ravni deli s SÄPO, saj jih ta potrebuje, da lahko učinkovito izvaja svoje naloge. Znotraj Policije je za spremljanje informacij o sumljivih finančnih transakcijah zadolžena Enota finančne policije, ki deluje kot finančni obveščevalni oddelek in tesno sodeluje s SÄPO (Regeringskansliet 2015, 16, 18).⁵⁹

Vojaška obveščevalna služba (*Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten* – MUST) pripravlja analize in ocene groženj nacionalni varnosti. V letu 2015 je okrepila svoje dejavnosti prav zaradi številnih terorističnih napadov in terorističnih mrež, ki so nastale iz konfliktov v Siriji in Iraku. Čeprav Švedska v letu 2015 ni bila tarča terorističnega napada, MUST ocenjuje, da varnostnopolitični razvoj dogodkov v svetu ne pušča nobene države nedotaknjene, še najmanj pred grožnjo terorizma. Zaradi delovanja Švedskih obrambnih sil, ki urijo vojaške pripadnike v

⁵⁸ SÄPO je od 1. 1. 2015 naprej samostojna agencija in ni več del Policije. Formalno preoblikovanje pravzaprav ne pomeni večjih sprememb, saj je agencija že dolgo delovala in bila vodena na tak način (Säkerhetspolisen 2015, 6). 21 regionalnih policijskih agencij in Državni kriminalno-tehnični laboratorij pa so se s 1. 1. 2015 združili v eno agencijo (*Polismyndigheten* oziroma Policija) (Justitiedepartementet 2016b, 15).

⁵⁹ V sistemu za delovanje proti financiranju terorizma so poleg organov kazenskega pregona pomembni tudi nekateri nadzorni organi, kot so na primer: Finančna inšpekcija (*Finansinspektionen*), Inšpekcija nepremičninskih agentov (*Fastighetsmäklarinspektionen*), Inšpekcija za igre na srečo (*Lotteriinspektionen*), Nadzorni odbor javnih računovodij (*Revisorsnämnden*), Pokrajinski odbori (*Länsstyrelsen*) v pokrajinah Stockholm, zahodni Götaland in Skåne ter Registracijska agencija za podjetja (*Bolagsverket*). Enako velja za Odvetniško zbornico ter posamezne finančne in nefinančne izvajalce dejavnosti (Regeringskansliet 2015, 21).

Iraku, je MUST okrepila analitično delo na tem geografskem območju (Försvarsmakten 2016, 7–9).

Svet za sodelovanje proti terorizmu (*Samverkansrådet mot terrorism*), ki ga sklicuje SÄPO, deluje s ciljem okrepiti zmožnost Švedske, da se zoperstavi in ukrepa proti terorizmu. V svetu sodeluje 14 nacionalnih organov: Agencija za gospodarski kriminal (*Ekobrottsmyndigheten*), Nacionalna obrambna radio ustanova (*Försvaretsradionanstalt*), Švedske oborožene sile (*Försvarsmakten*), Agencija za izvrševanje kazenskih sankcij (*Kriminalvården*), Obalna straža (*Kustbevakning*), Agencija za migracije (*Migrationsverket*), Agencija za zaščito družbe in pripravljenost (*Myndigheten för samhällsskydd och beredskap* – v nadaljevanju MSB), Policija (*Polismyndigheten*), Agencija za radiacijsko varnost (*Strålsäkerhetsmyndigheten*), SÄPO (*Säkerhetspolisen*), Raziskovalni inštitut za obrambo (*Totalförsvarets forskningsinstitut*), Agencija za transport (*Transportstyrelsen*), Carina (*Tullverket*) in Agencija za tožilstvo (*Åklagarmyndigheten*) (Säkerhetspolisen 2015, 15). Svet sicer nima formalnega mandata, ampak si 14 organov prizadeva na nacionalni ravni delovati z namenom izboljšanja učinkovitosti agencijskega dela v boju proti terorizmu. Znotraj sveta deluje stalna delovna skupina, ki je med drugim zadolžena za zagotovitev delujočih komunikacijskih kanalov med agencijami. Znotraj sveta potekajo dejavnosti, ki pomagajo prilagoditi strateško delo agencij različnim stopnjam ogrožanja (Regeringskansliet 2015, 15–16).

Nacionalni center za oceno terorističnih groženj (*Nationellt Centrum för Terrorhotbedömning* – NCT) je delovna skupina, ki jo vodijo direktorji SÄPO, Vojaške obveščevalne in varnostne službe (MUST) in Nacionalne obrambne radio ustanove. NCT pripravlja strateške ocene terorističnih groženj zoper Švedsko in švedske interese. NCT pripravlja analize dogodkov, trendov in dogajanja v svetu, ki so povezani s terorizmom ter (lahko) vplivajo na Švedsko in njene interese (Säkerhetspolisen 2015, 15).

Zakon o podpori Švedskih oboroženih sil policiji v boju proti terorizmu iz leta 2006 določa, da lahko pod določenimi pogoji Švedske oborožene sile nudijo podporo Policiji in SÄPO, tudi v obliki intervencij, ki lahko vključujejo nasilje in uporabo sile proti posameznikom.⁶⁰ V okviru sodelovanja med omenjenimi organi se vlada zavzema za širitev zmožnosti uporabe pomoči

⁶⁰ Zakon (*Lag om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning*) določa, da Policija ali SÄPO lahko zaprosi za pomoč Švedskih oboroženih sil, če:

- 1) je pomoč potrebna, da se prepreči ali na drug način ukrepa zoper ravnanje, ki lahko predstavlja kaznivo dejanje po Zakonu o kaznivosti terorističnih dejanj (*Lagen (2003: 148) om straff för terroristbrott*);
- 2) posredovanje zahteva sredstva posebne vrste, ki jih niti Policija niti SÄPO nimata na voljo;
- 3) je vlada dala soglasje. (Soglasje vlade ni potrebno v nujnih primerih, ki lahko pomenijo nevarnost za življenja ljudi ali zdravje ali obsežnejše uničenje premoženja.) (Sveriges Riksdag 2006)

oboroženih sil pri protiterorističnih aktivnostih. Zato je vlada v ta namen zadolžila omenjene organe, da razvijejo zmožnosti uporabe hitre podpore obrambnih helikopterjev za potrebe švedske policije (Regeringskansliet 2015, 30).

7.3.3 Sprememba stopnje ogroženosti

Po terorističnih napadih v Parizu, ki so jih izvedli pripadniki Islamske države 13. novembra 2015, je Švedska dvignila raven varnostne stopnje ogroženosti s tri na štiri na petstopenjski lestvici. Stopnjo ogroženosti je Švedska znižala nazaj na tri šele 2. marca 2016 (Lund 2016). Nacionalni center za oceno terorističnih groženj je pojasnil, da teroristične grožnje niso prenehale in izvirajo predvsem iz nasilnih islamistov, katerih število je v zadnjih letih na Švedskem naraslo. Uspehi Islamske države na Bližnjem vzhodu so »verjetno« zvišali zmožnosti omenjene organizacije, da »novači posameznike za izvedbo napadov v zahodnem svetu« (Fahlander 2016). Direktor SÄPO Anders Thornberg je ocenil, da je Islamska država s terorističnimi napadi v letu 2015 pokazala, da lahko izvede koordinirane in kompleksne napade. Tudi na Švedskem je nekaj posameznikov, ki prispevajo k novi in resni varnostni oceni. Ti posamezniki imajo zmožnost, verjetno tudi namen, da izvedejo napade na ozemlju Švedske (Säkerhetspolisen 2016, 48).

Vlada je zaradi takšnih varnostnih ocen in terorističnih napadov v letu 2015 izvajala aktivnosti, ki so vodile h krepitvi ukrepov v boju proti terorizmu, ter sprejela določene spremembe področne zakonodaje, opisanih v naslednjih poglavjih.

7.3.4 Spremembe zakonodaje o terorizmu

Določila o kaznivih dejanjih terorizma in dejanjih, povezanih s terorizmom, primarno opredeljuje Zakon o kaznivosti terorističnih dejanj iz leta 2003 (*Lagen om straff för terroristbrott*), Zakon o kaznivosti javnega spodbujanja, rekrutiranja in usposabljanja terorističnih kaznivih dejanj in drugih resnih kaznivih dejanj iz leta 2010 (*Lagen om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning*) ter Zakon o kaznivosti financiranja posebno resnih kaznivih dejanj iz leta 2002 (*Lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen)*) (Sveriges Riksdag 2016a, 8). Švedska si stalno prizadeva za izboljšavo ukrepov proti financiranju terorizma in pranju denarja. Ker se narava kriminalnih dejanj spreminja, je treba temu primerno prilagajati in razvijati delo agencij in izvajalcev dejavnosti. Že junija 2014 je Švedska v ta namen sprejela Nacionalno strategijo za učinkovito ureditev boja proti pranju denarja in financiranja terorizma (Regeringskansliet 2015, 17).

Švedski parlament je 10. februarja 2016 z veliko večino odločil, da so potovanja z namenom terorizma, financiranje takšnih potovanj, financiranje teroristov in terorističnih organizacij kriminalna dejanja. Razširil je dozdašnje zakonodajo na tem področju, saj je dodal popolnoma novo kategorijo, in sicer prejemanje terorističnega usposabljanja, za kar je predvideno od šest mesecev do šest let zapora v najhujših primerih. S tem je Švedska dobila celovitejši pravni okvir v boju proti terorizmu in zadostila mednarodnim zahtevam Resolucije Varnostnega sveta OZN 1278 (2014) ter priporočilom Projektne skupine za finančno ukrepanje (*Financial Action Task Force*) (Sveriges Riksdag 2016a, 1). Spremembe so stopile v veljavo 1. aprila 2016 (Sveriges Riksdag 2016c).

Parlament si želi, da bi na Švedskem imeli več možnosti za preprečitev potovanj z namenom terorizma. Nekatere druge države že imajo takšna določila. Zato je parlament vladi naložil, da preuči zadevo in pripravi predlog možnosti preklica ali odvzema potnega lista, na primer za posameznike, za katere se utemeljeno sumi, da pripravljajo ali so začeli potovanje z namenom terorizma (Sveriges Riksdag 2016c).

7.3.5 Omejitve izdaje potnih listin

Kot že opisano v poglavju 6.4, v zadnjih letih prihaja do povečane zlorabe švedskih potnih listov. Leta 2013 je bilo kar 177.000 švedskih potnih listov pogrešenih, ukradenih ali izgubljenih. Da bi zmanjšali zmožnosti zlorabe potnih listov, je vlada januarja 2016 predlagala nekatere spremembe področne zakonodaje (Regeringskansliet 2016f). Švedski državljani bi lahko po novem lahko v petletnem obdobju dobili največ tri potne liste, saj do zdaj ni bilo takšnih omejitev. Veljavnost potnih listov za otroke bi se zmanjša na tri leta (Dagens Nyheter 2016, 14).

Parlament je 2. marca 2016 sprejel spremembe zakona o potnih listinah in podprl zgoraj omenjene vladne predloge, ki so stopili v veljavo 15. aprila 2016. Parlament je dodatno ocenil, da bi enake omejitve morale veljati za druge potovalne dokumente, ki jih izda Švedska. Predvsem gre za potne liste za tujce, ki jih izda Agencija za migracije tujcem, ki ne morejo dobiti potnega lista svoje države ter potovalne dokumente, ki jih Agencija za migracije izda osebam brez državljanstva. Parlament je zato vlado spodbudil, da pripravi dodatne predloge za nekatere omejitve tudi glede teh potovalnih dokumentov. Prav tako je spodbudil vlado, da preveri določila o izkaznicah o dovoljenjih za prebivanje. Parlament namreč meni, da je treba narediti pregled, da bi preprečili zlorabe teh izkaznic (Sveriges Riksdag 2016b).

7.3.6 Prve ovadbe in obsodbe zaradi zločinov v Siriji

Mednarodno pravosodno sodelovanje je izjemnega pomena za uspeh švedskih agencij pri preiskovanju in izvedbi sodnih postopkov. Teroristične kazenske zadeve so zapletene in zahtevajo izkušnje organov kazenskega pregona in sodišč o na primer grožnjah, načinih in trendih, ki so značilni za tak tip kaznivih dejanj. V ta namen so na Švedskem usposobili specializirane tožilce za kazenske primere, vezane na varnost, vključno za teroristične primere. Švedska vlada ocenjuje, da morajo obstajati primerne kompetence skozi celotno pravosodno verigo (Regeringskansliet 2015, 20). Nekdanji operativni vodja Švedske varnostne službe Anders Kassman je že decembra 2014 v intervjuju za dnevnik *Svenska Dagbladet* povedal, da SÄPO in nacionalna policija preiskujeta potencialne teroristične in vojne zločine, ki bi jih lahko storili Švedi, ki so se vrnili z bojevanja v Siriji (Delling, 2014).

V hišni preiskavi v povezavi s popolnoma drugim zločinom, je švedska policija odkrila USB ključek, na katerem so bili posnetki, ki dokazujejo, da sta švedska državljana iz Göteborga sodelovala pri obglavljenju dveh oseb v Alepu v Siriji spomladi 2013. 30-letnik v Siriji na fotografijah pozira z avtomatskim orožjem, noži in s topom za protizračno obrambo. Med sojenjem je vztrajal, da je v Sirijo odpotoval januarja 2013 kot humanitarni delavec, kjer je ostal eno leto. Drugi 32-letnik je v Siriji naknadno utrpel možganske poškodbe ter naj bi bil posledično omejen v komuniciranju in na vozičku (Littorin 2015a). Pred obglavljenjem 32-letnik na posnetku pojasni, da gre za maščevanje za brate iz Švedske, Finske in iz drugih držav, ki so umrli v bojih v Siriji. Gre za prvi primer, da sta bila Šveda obtožena terorističnih dejanj, kršenja človekovih pravic in umorov za dejanja, ki so se zgodila v Siriji (Littorin 2015b). Decembra 2015 sta bila obsojena na dosmrtni zapor skladno s protiteroristično zakonom, ki je bil sprejet leta 2003. Na tej podlagi je bilo v preteklosti ovadenih le nekaj oseb, to pa je prvi primer, da je bil nekdo obsojen kaznivega dejanja terorizma. Predsednik vlade Stefan Löfven je dejal, da je bila Švedska v preteklosti naivna glede terorizma in posameznikov, ki odpotujejo in se borijo za Islamsko državo. Löfven je omenjeni dosmrtni obsodbi komentiral kot »pomemben signal« pravne države (Kudo in Eriksson 2015).

Zaradi istih posnetkov je tožilstvo januarja 2016 podalo obtožnico še za tri osebe iz Göteborga. Tudi ti posamezniki so odpotovali v Sirijo, kjer so se pridružili isti skupini Islamske države, kot že prej obsojena posameznika. Iz objav na internetu obstajajo sicer indici, da so vsi trije že umrli v bojih Siriji. Tožilka v primeru je pojasnila, da je mogoče razpisati mednarodno tiralico za njihovo aretacijo vse dokler niso proglašeni za mrtve (Littorin 2016a).

Švedska policija je 23. februarja 2016 aretirala 31-letnega sirskega *prosilca za azil, osumljenega resnih zločinov zoper mednarodno pravo ali resnih vojnih zločinov med vojno v Siriji*. Tožilka v primeru je pojasnila, da tožilstvo tesno sodeluje s policijo in Agencijo za migracije, da bi razkrili osumljene vojne zločince. Nacionalni operativni oddelek (*Nationella operativa avdelningen*) je dokaze pridobil s podatki in slikovnim materialom na internetu. Švedske oblasti so okrepile mednarodno sodelovanje z namenom preprečevanja nekaznovanosti takšnih tipov zločinov, saj je pomembno, da se krivci ne morejo skriti na Švedskem (Wierup 2016b, 8).

7.4 Ukrepi na področju boja proti nasilnemu ekstremizmu

Nasilni politični ali verski ekstremizem izhaja iz črno-bele in zarotniške predstave sveta. Skupna značilnost je perspektiva »mi in oni«, v kateri je ena ideološka pripadnost predstavljena kot dobra, druga pa kot manjvredna ali sovražna. Osrednjega pomena sta konflikt z okoliško družbo in povečevanje nasilja. Dehumanizacija nasprotnikov omogoča nasilje, nadlegovanje in grožnje proti posameznikom na podlagi na primer njihove političnega ali verskega prepričanja, etnične pripadnosti, spolne orientacije, spolnega izražanja in proti predstavnikom družbe, kot so politiki, policija in predstavniki drugih organov (Kulturdepartementet 2015, 13).

Vzroki, dejavniki tveganja in poti, ki vodijo do radikalizacije in nasilnega ekstremizma, so številni in se razlikujejo od osebe do osebe. Pomembna je spolna perspektiva, saj se moški in ženske razlikujejo pri tem, zakaj jih privlači nasilna ideologija in zakaj se začnejo ukvarjati z ekstremizmom. Zato je pri preventivnem delu treba upoštevati omenjeno. Preventivne ukrepe je mogoče razdeliti na različne ravni: na makrostrukturno (nacionalno), mezzo- (lokalna skupnost/bližnje okolje) in mikrostrukturno (posamezniki, družine, manjše skupine. Na Švedskem trenutno potekajo številne dejavnosti za preprečevanje nasilnega ekstremizma. Nekatere od teh dejavnosti se včasih ne imenujejo »preventivne«, ampak gre za dejavnosti, ki spodbujajo demokracijo, človekove pravice in splošno doseganje dobrih pogojev za življenje ljudi, torej univerzalna preventiva (Ranstorp in drugi 2015b, 19).

Preprečevanje nasilnega ekstremizma je področje, ki zadeva celotno skupnost, zato ne obstaja samo en akter, ki bi lahko bil odgovoren za takšno delo. Nujno potrebno je horizontalno in vertikalno sodelovanje, pripravljenost za spremembe morajo pokazati parlament, vlada in policija pa tudi občine. Posamezni akterji na državni ravni in v skupnosti morajo imeti znanje o nasilnemu ekstremizmu, da bi lahko vodili učinkovito in strukturirano preventivno delovanje (prav tam, 6). V zadnjem letu in pol je na Švedskem prišlo do občutnega premika pri naslavljanju problematike nasilnega ekstremizma. Ustanovljena je bila funkcija Nacionalne

koordinatorke za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom. Na nacionalni in lokalni ravni se sprejemajo akcijski načrti za boj proti nasilnemu ekstremizmu. V pripravi je nacionalna strategija in po vsej državi potekajo usposabljanja glede omenjene problematike. Omenjeni procesi so podrobneje predstavljeni v nadaljevanju.

7.4.1 Ukrepi za preprečevanje nasilnega ekstremizma na nacionalni ravni

7.4.1.1 Vladni načrti za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom

Švedska vlada je že decembra 2011 sprejela akcijski načrt za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom za obdobje 2012–2014. Akcijski načrt je vseboval 15 ukrepov z nalogami za različne javne agencije, ki obsegajo šest ciljev (Regeringskansliet 2011, 35):

- 1) krepitev zavedanja o demokratičnih vrednotah;
- 2) krepitev znanja o nasilnem ekstremizmu;
- 3) krepitev struktur za sodelovanje;
- 4) preprečevanje posameznikom, da se priključijo nasilnim ekstremističnim skupinam in podpora tistim, ki želijo zapustiti takšne skupine;
- 5) zaviranje pogojev razmnoževanja ideološko motiviranega nasilja;
- 6) krepitev mednarodnega sodelovanja.

Vlada je septembra 2014 zadolžila Švedsko agencijo za javno upravo (*Statskontoret*) za pripravo analize učinkovitosti omenjenega akcijskega načrta. Poročilo je marca 2015 ocenilo devet od petnajstih ukrepov in porabo 61 milijonov SEK (op. 6,5 milijona evrov), ki jih je vlada namenila za izvedbo akcijskega načrta. Poročilo poudarja, da je pomembno, da se delo za zaščito demokracije okrepi z namenom preprečevanja nedemokratičnih tendenc. Nadalje ugotavlja, da akcijski načrt ne vsebuje poglobljene analize, komu je namenjen, vsebuje premalo pobud in akterjev, prav tako ni dovolj jasna lokalna perspektiva. Vlada je omenjene pomanjkljivosti poskušala odpraviti z ustanovitvijo funkcije nacionalnega koordinatorja za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom. Večina ukrepov, ki jih je Švedska agencija za javno upravo ocenila, je pripomoglo k dosegu delnih in splošnih ciljev akcijskega načrta. Ni pa mogoče oceniti, kako to dejansko vpliva na ekstremizem, saj so cilji akcijskega načrta preveč splošno formulirani in težko merljivi (*Statskontoret* 2015, 7–9).

Poročilo priporoča okrepitev vodenja dela za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom. Potreben je nov akcijski načrt ali na drug način sistematično zbrani ukrepi za dopolnitev dela nacionalnega koordinatorja. Najprej je treba določiti ciljne skupine za analizo, šele nato sledi

oblikovanje akcijskega načrta. Delo glede akcijskega načrta bi moralo biti usklajeno s predlogi nacionalnega koordinatorskega, prednost bi morala vprašanja o vodenju in sodelovanju. Ustanoviti je treba medministrsko delovno skupino in formalizirati sodelovanje različnih agencij (Statskontoret 2015, 9–10).

Vlada je posledično avgusta 2015 pripravila nov dokument, ki se imenuje Ukrepi za povečanje družbene odpornosti pred nasilnim ekstremizmom (*Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism*). Dokument obsega pregled ukrepov za obdobje 2012–2014 in načrt 19 ukrepov za obdobje 2015–2016. Osrednjo vlogo v dokumentu imajo dejavnosti, s katerimi se ukvarja nacionalna koordinatorka za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom (več v naslednjem poglavju 7.4.1.2). Ukrepi so namenjeni povečanju ozavešanja in znanja o nasilnem ekstremizmu, razvoju preventivnih naporov in metod. Agencije, občine in civilnodružbene organizacije, vključno z verskimi skupnostmi, bodo s pomočjo teh ukrepov bolj koordinirano in učinkovito pripomogle k zaščiti demokracije pred nasilnim ekstremizmom (Kulturdepartementet 2015, 1).

Kot primeri ukrepov so v nadaljevanju navedeni samo trije izmed devetnajstih ukrepov, s katerimi je vlada zadolžila (Kulturdepartementet 2015, 28–30) med drugim:

- a) Državni svet za medije, da razvije kampanjo »No Hate Speech Movement«. Ta bo okrepila medijske in informacijske kompetence otrok in mladih. Kampanja bo osredotočena v krepitev zmožnosti za uporabo svobode govora, spoštovanja človekovih pravic, povečanja demokratičnega sodelovanja, stimuliranja kritičnosti do virov in lastnega kritičnega razmišljanja v odnosu do medijev.
- b) Forum za živo zgodovino, da izvede izobraževalne dejavnosti o različnih oblikah rasizma in netolerance tekom zgodovine in danes. To bo pripomoglo k spodbujanju demokracije in oblikovanju enakopravnejše družbe, za katero je značilno spoštovanje enakih vrednosti vseh ljudi in pravic.
- c) Agencijo za mlade in civilno družbo, da razdeli državna sredstva organizacijam in občinam za delo, ki preprečuje nedemokratično obnašanje, radikalizacijo in priključitev nasilnim ekstremističnim skupinam.

7.4.1.2 Nacionalna koordinatorka za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom

Švedska vlada je 26. junija 2014 ustanovila funkcijo posebne preiskovalke oziroma nacionalne koordinatorka za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom (*Nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*) (v nadaljevanju: nacionalna

koordinatorka).⁶¹ Nacionalna koordinatorka mora vladi o svojem delu poročati najpozneje do 15. junija 2016. Osnovni cilj preventivnega dela v boju proti nasilnemu ekstremizmu je zaščita demokracije in odprte družbe (Justitiedepartementet 2014a, 1).

Naloge nacionalne koordinatorka so (Justitiedepartementet 2014a, 5–10):

1. Krepitev in podpora sodelovanju pri delu za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom na nacionalni in lokalni ravni. Gre predvsem za:
 - angažiranje in vključevanje akterjev na lokalni ravni, kot so: socialne službe, šola, policija, popoldanske dejavnosti in organizacije znotraj civilne družbe, vključno z verskimi organizacijami. Sem sodi tudi podpora razvoju različnih oblik sodelovanja med različnimi akterji.
 - Oblikovanje načinov za izmenjavo izkušenj in znanj med različnimi akterji.
 - Nudenje primerov in širjenje uspešnih ukrepov na nacionalni in lokalni ravni za preprečevanje osnovnih temeljev nasilnega ekstremizma.
 - Pridobitev mednarodnih izkušenj in sodelovanje v relevantnih mednarodnih povezavah.
2. Ustanovitev referenčne skupine strokovnjakov z namenom izmenjave znanj in informacij.
3. Podpora občinam in lokalnim akterjem, ki se ukvarjajo s problemom nasilnega ekstremizma.
4. Izvajanje usmerjenih izobraževalnih programov. Ciljne so posamezne skupine znotraj šol, socialnih služb, kazenskega sistema, občinskih prostočasnih dejavnosti in organizacij znotraj civilne družbe, kot so športni klubi in verske organizacije.

Za nacionalno koordinatorko za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom je bila junija 2014 imenovana Mona Sahlin⁶², ki ji pri delu pomaga sekretariat devetih svetovalcev oziroma sekretarjev. Delo nacionalne koordinatorka je usmerjeno v vse tri vrste nasilnih ekstremističnih skupin: desnoekstremistične, levoekstremistične ter nasilne islamistične skupin (op. razlaga v poglavju 6.1). V prvem letu in pol je pisarna nacionalne koordinatorka organizirala štiri regionalne konference s 600 slušatelji in različne seminarje (Den Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism 2015).

Anna Hedin Ekström je svetovalka oziroma sekretarka nacionalne koordinatorka. V intervjuju z avtorico (2016) je pojasnila, da so nacionalna koordinatorka in njeni svetovalci do marca 2016

⁶¹ Nasilni ekstremizem (oziroma k nasilju spodbujajoč ekstremizem) je pojem, ki obsega gibanja, ideologije in okolja, ki ne sprejemajo demokratičnega družbenega reda in spodbujajo nasilje za doseg določenih ideoloških ciljev (Justitiedepartementet 2014a, 2).

⁶² Mona Sahlin ima bogato politično kariero. Večkrat je bila ministrica v socialnodemokratskih vladah, bila je tudi namestnica predsednika vlade in poslanka. Prav tako je vodila takrat opozicijsko stranko Socialnih demokratov od leta 2007 do leta 2011.

obiskali 240 od 290 občin. Do 15. junija 2016 načrtujejo obisk preostalih občin.⁶³ Prav tako o nasilnem ekstremizmu osveščajo oziroma izobražujejo predstavnike različnih agencij, organizacij in skupnosti, da se bodo znali spoprijemati z vprašanjem nasilnega ekstremizma. Dobro leto od podelitve mandata nacionalni koordinatorki ni več švedske občine, ki ne bi bila seznanjena s problematiko nasilnega ekstremizma in tujih borcev. Približno tretjina občin je že oblikovala akcijske načrte za spoprijemanje z nasilnim ekstremizmom. Res pa je, da se v odzivih in pripravi akcijskega načrtov med seboj precej razlikujejo.

Nacionalna koordinatorka je spodbudila ustanovitev »hiš znanja« oziroma »kunskapshus« za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom v štirih mestih: Stockholmu, Göteborgu, Örebroju in manjšem mestu Borlänge. Ne gre za hiše v fizičnem pomenu, ampak za mreže strokovnjakov, ki bodo s svojim znanjem in izkušnjami povezali veščine za preprečevanje (ekstremističnega) nasilja na enem mestu. V mrežah bodo sodelovali predstavniki občin, policije, socialnih služb, šol, verskih skupnosti in drugih organizacij, ki bodo lahko po potrebi hitro in ustrezno ukrepali. Vsaka »hiša znanja« sama določi svoj model in katere službe pri projektu sodelujejo. V Göteborgu so trenutno osredotočeni na islamistični ekstremizem, vendar je projekt zasnovan tako, da bo na dolgi rok lahko ponudil znanje za spoprijemanje z različnimi tipi radikalizacije in nasilja. V pokrajini Dalarna je desni ekstremizem še posebej opazen, v manjših mestih Borlänge in Ludvika imata mandat v mestnem svetu celo odkrita pripadnika skrajnega desnega ekstremističnega Švedskega uporniškega gibanja (*Svenska motståndsrörelsen*). Zato so se odločili za ustanovitev »hiše znanja« prav v mestecu Borlänge (Hedin Ekström 2016).

Do junija 2016 bo nacionalna koordinatorka pripravila tudi nacionalno strategijo za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom, ki bo določila usmeritve in cilje za delovanje na lokalni pa tudi nacionalni ravni. Od začetka leta 2015 naprej je namreč prišlo do občutnega napredka na lokalni ravni, medtem ko ukrepi na nacionalni ravni zaostajajo za dogajanjem na lokalni ravni. Zato je pomembno, da različne agencije in uradi na nacionalni ravni (na primer policija, šolstvo, socialne zadeve, civilna zaščita) primerno prilagodijo delo, da bodo znali ustrezno ukrepati in svetovati, ko se bodo za pomoč na njih obrnile različne institucije iz lokalnih ravni (Hedin Ekström 2016).

⁶³ Ob obisku posamezne občine je pomembno, da nacionalna koordinatorka oziroma njeni svetovalci lokalnim oblastem ne ukazujejo, kaj morajo narediti. Ob obisku predvsem poslušajo, s kakšnimi specifičnimi težavami se spoprijema posamezna občina, kakšne kapacitete imajo in kako so organizirani. Nato jim poskušajo ustrezno svetovati. Tako poskušajo občine usmeriti k razmišljanju in oblikovanju akcijskega načrta za preprečevanje nasilnega ekstremizma. Pomembno je upoštevati tudi raznolikost občin, saj imajo nekatere samo nekaj tisoč prebivalcev, nekatere več sto tisoč prebivalcev, do 900.000 prebivalcev v občini Stockholm (Byvald 2016).

7.4.1.3 Inštitut Segerstedt

Spomladi 2015 je vlada zadolžila Univerzo v Göteborgu, da ustanovi nacionalni center znanja proti nasilnim ideologijam in gibanjem. Inštitut Segerstedt je bil ustanovljen 1. julija 2015.⁶⁴ Zmanjšanje rekrutiranja k nasilnim organizacijam je namreč velik družbeni izziv, ki zahteva nova znanja in vidike preučevanja, zato inštitut v ta namen razvija in širi znanja ter metode. (Göteborgs universitet 2015). V.d. predstojnik inštituta Christer Mattson je v intervjuju z avtorico pojasnil (2016), da inštitut deluje na treh področjih:

1. Iz sociološko-pedagoške perspektive podpira in širi raziskovalno delo na področju nasilnega ekstremizma.
2. Na Univerzi v Göteborgu organizira predmet toleranca, identiteta in ekstremizem, ki združuje spoznanja preučevanj o mladih, družbene filozofije, pedagogike in psihologije. Organizira seminarje in krajše izobraževalne delavnice za področne strokovnjake (učitelje, socialne delavce, popoldanske učitelje itn.). Od julija 2015 do marca 2016 so izobrazili približno 70 strokovnjakov na petnajstdnevnih delavnicah.
3. Sodeluje z drugimi agencijami in predvsem občinami z namenom vzpostavitve dolgoročnih delovnih modelov za preprečevanje rekrutiranja v nasilne subkulture. Ko govorimo o nasilnih subkulturah, kamor spadajo tudi tuji borci, moramo razumeti, da ne gre le posameznike, ki s svojimi dejanji kršijo zakone in posledično ustvarjajo nasilne subkulture. Problematika zajema celotno družbo, zato je treba delovati širše, strateško in dolgoročno. Preprečevanje nasilnega ekstremizma ni mogoče samo z uporabo ene enotne metode. Potrebne so analize, ki odgovarjajo na vprašanja, kakšne so težave in potrebe v posamezni lokalni skupnosti, kakšni so cilji in kakšni naj bodo ukrepi. V prvih osmih mesecih je inštitut sodeloval s 36 občinami. Običajno so občine tiste, ki prve poiščejo stik z inštitutom. Predstavniki inštituta nato obišče občino, skupaj pripravijo analizo potreb. Občina potem v ta namen zagotovi finančna sredstva, med drugim tudi za izobraževanje uslužbencev, ki delajo z mladimi. Nato začnejo vzpostavljati dolgoročno socialno pedagoško delo z mladimi, pri čemer jim z usmeritvami pomaga inštitut. Mattsson (2016) ocenjuje, da bodo potrebna dve do tri leta, preden bodo občine popolno samostojne pri takšnem delu.

Inštitut mednarodno sodeluje s posameznimi tujimi raziskovalci. Najintenzivnejše je sodelovanje s sarajevsko skupino raziskovalcev iz Mednarodnega foruma Bosna. Inštitut se v tem primeru

⁶⁴ Inštitut se financira iz naslednjih virov: a) prispevkov iz državnega proračuna; b) Univerza sofinancira del študijskih obveznosti in administracije; c) plačila občin, s katerimi inštitut sodeluje; č) raziskovalnih razpisov ali plačil za opravljene določene naročene naloge in analize; d) donacij. Na inštitutu je trenutno 14 delno zaposlenih za 6 mest s polnim delovnim časom. Na dolgi rok bi si želeli 20 delno zaposlenih za 10 mest s polnim delovnim časom (Mattsson 2016).

zanima, kako v Bosni rešujejo vprašanja o pomanjkljivem sobivanju in konfliktih v večkulturnem okolju. Inštitut sodeluje tudi s posameznimi palestinskimi in z izraelskimi strokovnjaki (Mattsson 2016).

7.4.1.4 Druge agencije in službe

Poleg nacionalne koordinatorke se s preprečevanjem nasilnega ekstremizma na tak ali drugačen način na nacionalni ravni ukvarjajo tudi druge vladne agencije. Jeseni 2014 je bila ustanovljena *referenčne skupina*, v kateri sodelujejo: Nacionalni odbor za preprečevanje kriminala (*Brottsförebyggande rådet*), Forum za živo zgodovino (*Forum för levande Historia*), Švedska obrambna univerza (*Försvarshögskolan*), Agencija za izvrševanje kazenskih sankcij (*Kriminalvården*), Agencija za migracije (*Migrationsverket*), Agencija za zaščito družbe in pripravljenost (*Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*), Agencija za mlade in civilno družbo (*Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*), Odbor za državno podporo verskim skupnostim (*Nämnden för statligt stöd till trossamfund*), Policija (*Polismyndigheten*), Vlada z ministrstvi (*Regeringskansliet* tudi *Government Offices of Sweden*), Nacionalni odbor za zdravje in socialno skrbstvo (*Socialstyrelsen*), Nacionalni odbor za institucionalno oskrbo (*Statens institutionsstyrelse*), Državni svet za medije (*Statens medieråd*), Nacionalna agencija za šolstvo (*Statens skolverk*), SÄPO (*Säkerhetspolisen*). Sodelujejo tudi posamezne občine in pokrajine (Kulturdepartementet 2015, 26).

Agencija za zaščito družbe in pripravljenost (MSB)⁶⁵ mora redno pripravljati nacionalne ocene družbenih zmožnosti, nevarnosti, ranljivosti in izvedenih ukrepov glede krizne pripravljenosti (MSB 2016b). Konec leta 2015 je agencija objavila natečaj za preučevanje radikalizacije v okviru dveh do treh projektov za dobo petih let v višini 15 milijonov SEK (op. 1,6 milijona evrov). Projekti bodo poskušali odgovoriti na dve vprašanji. Kakšne posledice ima radikalizacija za družbo? Kakšen vpliv ima v tem kontekstu povišan družbeni nemir na naše osnovne demokratične vrednote (MSB 2015)? Februarja 2016 so bili izbrani trije raziskovalni univerzitetni projekti. Ti bodo preučevali vzroke, ki vodijo k ekstremističnim okoljem. Kako simpatizerji nasilnega ekstremizma gradijo odnose z akterji iz organiziranega kriminala? Katere ukrepe sprejemajo vladne agencije in ali so ti učinkoviti? Kako civilna družba razume vprašanja radikalizacije in kakšen naj bo dialog na lokalni ravni (MSB 2016a)?

⁶⁵ MSB je prvenstveno zadolžena za razvoj družbenih zmožnosti za preprečevanje in upravljanje z nesrečami in krizami. Delo izvaja v sodelovanju z številnimi drugimi deležniki – z občinami, s pokrajinami, z agencijami in organizacijami (MSB 2016c).

Preventivno dela, ki ga opravlja SÄPO, gradi na kontaktnih dejavnostih s pomembnimi akterji na lokalni ravni, kot so: lokalne policijske sile, okrajni odbori v mestih in lokalna združenja. Pomembno je vzpostaviti dobre odnose z verskimi skupnostmi. Omenjene aktivnosti je SÄPO začela že leta 2003, njihov glavni namen pa je širjenje znanja, krepitev ukrepov zaupanja in boljše razumevanje vloge ter dela Švedske varnostne službe (Ranstorp in Hyllengren 2013, 24). Na začetku leta 2016 je prišlo do dogovora med policijo in SÄPO o izboljšanju pretoka informacij. SÄPO zdaj posreduje določene informacije, ki policiji in lokalni skupnosti olajšajo delo pri soočanju z nasilnim ekstremizmom. Gre za informacije, kot na primer kateri posamezniki načrtujejo potovanje, ali kdo so tisti, ki so se vrnili iz Sirije in Iraka (Hedin Ekström 2016). Tako socialne službe dobijo informacije, da določene družine niso bile »na počitnicah«, ampak na konfliktnih območjih. Zato lahko takšni družini ponudijo primerno obravnavo, saj so otroci in ženske pogosto zelo travmatizirani (Byvald 2016).

Švedska je 16. novembra 2015, tik po terorističnih napadih v Parizu, ustanovila telefonsko linijo za pomoč pri spoprijemanju z nasilnim ekstremizmom. Telefonska linija je odprta med delavniki od 9.00 do 15.00. Vodi jo Rdeči križ, ki zagotavlja dva strokovnjaka, ki sta usposobljena za svetovanje zaskrbljenim svojcem, posameznikom, ki želijo zapustiti nasilno ekstremistično okolje, učiteljem, zaposlenim na lokalni ravni, ki se srečajo s problematiko idr. Lokacije in identitete svetovalcev švedski organi iz varnostnih razlogov ne izdajo (Hedin Ekström 2016).

Ob pridobljenih informacijah, da družina načrtuje odhod na konfliktno območje, ima dežurna socialna služba (*Socialjouren*) možnost zaščite oziroma odvzema otroka skladno z Zakonom o posebnih določilih o skrbništvu mladih (*Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga – LVU*) (Hedin Ekström 2016). Služba, ki deluje zunaj rednega delovnega časa, lahko ob ogrožanju otroka sprejme takojšnjo odločitev o odvzemu otroka. Zjutraj primer obravnavajo pristojni organi. Socialna služba ima štiri tedne časa, da razišče primer. Nato sodišče odloči, ali je bil odvzem utemeljen ali ne. Ob potrditvi odvzema otroka sodišče čez pol leta ponovno obravnava primer. Ukrep so švedski organi uporabili v nekaj primerih, da so zaščitili otroke, ki so jih hoteli starši odpeljati na konfliktna območja v Sirijo (Byvald 2016).

7.4.2 Ukrepi za preprečevanje nasilnega ekstremizma na lokalni ravni

Švedska vlada ocenjuje, da imajo na lokalni ravni pomembno vlogo pri preprečevanju radikalizacije socialne službe, šolski sistemi, društva, prostovoljne organizacije, verski voditelji in politiki (Regeringskansliet 2015, 14). Veliko število občin in mest je začelo od leta 2014,

predvsem pa od leta 2015 naprej posvečati pozornost ukrepom proti nasilnemu ekstremizmu in problematiki tujih borcev. V enem samem letu je prišlo do izjemnega napredka na lokalni ravni.

Larrson in Björk menita (2015, 78), da je do premika prišlo deloma zato, ker je naraslo število tujih borcev in deloma zato, ker je nacionalna koordinatorka s svojo skupino začela načrtno obiskovati švedske občine in jih seznanjati s problematiko. Vseeno nacionalna koordinatorka februarja 2016 opaza, da kar 110 od 290 občin še ni začelo razvijanja akcijskega načrta za bolj proti nasilnemu ekstremizmu. Daniel Norland, glavni sekretar nacionalne koordinatorka, poudarja resnost situacije, kadar občina ne vidi svoje vloge pri preprečevanju nasilnega ekstremizma v času, ko sta v porastu število tujih borcev in tudi desni ekstremizem. Akcijski načrti so potrebni za razjasnitev, kdo v občini ima odgovornost za vodenje dela in katere aktivnosti je treba izvesti (Svenska Dagbladet 2016b, 8).

Bettan Byvald, ki je delno zaposlena kot sekretarka pri nacionalni koordinatorki, delno pa opravlja delo višje socialne delavke, je v intervjuju z avtorico opozorila (2016), da je pretirano poudarjanje delovanja proti nasilnemu ekstremizmu nepotrebno. S 30-letnimi izkušnjami kot socialna delavka v eni izmed najbolj problematičnih mestnih četrti Angered v Göteborgu ocenjuje, da morajo občine in država več naporov vložiti na področja, kot so: preprečevanje segregacije in kriminala, primerna zdravstvena oskrba, zagotavljanje delovnih mest, primerna vloga žensk v družbi ter pomoč ranljivim skupinam.

Ena izmed občin, ki se bori z največjim številom tujih borcev ter je prepoznala potrebo po posebni obravnavi problematike nasilnega ekstremizma, je prav Göteborg. V nadaljevanju je predvsem na podlagi intervjujev podrobneje predstavljeno delo mesta Göteborg pri preprečevanju nasilnega ekstremizma.

7.4.3 Preprečevanje nasilnega ekstremizma – primer mesta Göteborg

Drugo največje švedsko mesto Göteborg je od leta 2011 naprej razdeljeno na 10 administrativnih mestnih četrti s približno 50.000 prebivalci. Mesto je resnično večkulturno, saj v njem živi 550.000 prebivalcev številnih nacionalnosti, ki skupaj govorijo več kot 100 jezikov. Najbolj problematična mestna četrt v Göteborgu je Angered na severovzhodnem delu mesta pa tudi naselje Bergsjön v mestni četrti Vzhodni Göteborg (Jankovski 2016).

Angered je bil pred petindvajsetimi leti običajna mestna četrt, v kateri so živeli večinoma etnični Švedi, ki so pripadali srednjemu razredu. Spreminjati se je začela v devetdesetih letih, ko so se postopoma začeli priseljevati migranti iz republik nekdanje Jugoslavije, Irana, Iraka, Palestine, Somalije, Sirije itn., hkrati so se etnični Švedi začeli množično izseljevati. Čeprav si mesto

prizadeva, da bi vsi prebivalci Göteborga imeli enake možnosti, napori žal ne dosegajo želenih rezultatov (Jankovski in A-Rahman 2016). Težave v Angeredu izvirajo v prvi vrsti iz izjemne segregacije. Odrasli posameznik iz Angereda v povprečju zasluži letno kar 300.000 SEK (op. 32.000 evrov) manj kot posameznik na drugi končni postaji tramvaja v jugozahodnem delu mesta. Življenjska doba dečka, ki je rojen v mestni četrti Angered, je kar devet let nižja kot od dečka, ki je rojen v osrednjem ali jugozahodnem delu Göteborga (Mattsson 2016). Deček iz Angereda bo imel krajše življenje zaradi številnih socialnih dejavnikov, ki vplivajo na njegove zdravje: jedel bo hrano nižje kakovosti, prej bo dobil karies in razvil zdravstvene težave, imel bo manjše možnosti, da se nauči plavati in dokonča osnovno šolo. Ko odraste, bo zaslužil oziroma imel na voljo bistveno manj denarja kot sovrstniki iz drugih delov mesta. Ironično je, da mesto nameni več finančnih sredstev za otroka v Angeredu kot za otroka v drugih mestnih četrtih (Jankovski 2016).

Takšne okoliščine povzročajo napetosti, (mladi) posamezniki iščejo svojo identiteto, se stalno pogajajo o svoji vlogi v družbi in določajo položaj svoje moškosti. Ko k temu dodamo še visoke materialne razlike, prihaja do družbenih napetosti, ki lahko vodijo do lokalnih kriminalnih združb ali celo do družbenih nemirov. Zato je potrebno dobro razumevanje lokalnih okoliščin, da bi lahko razumeli pojav tujih borcev in drugih oblik nasilnih subkultur (Mattsson 2016). V Göteborgu namreč ni v porastu samo islamistični ekstremizem, ampak tudi desni ekstremizem. Če so bili desni ekstremisti včasih na ulicah jasno prepoznavni po svojem slogu oblačenja, se je to v zadnjih letih spremenilo, saj so v gibanje vstopili »dostojnejši ljudje«, ki ohranjajo desnoekstremistično ideologijo. Ti na primer ustanavljajo mestne straže, ki naj bi varovale ženske in otroke ter ustvarjale varnost (Jankovski 2016).

Angered je postal prava valilnica tujih borcev, ki so odpotovali v Sirijo in Irak z upanjem, da se pridružijo boju v ekstremističnih džihadističnih skupinah. Tisti, ki novačijo posameznike, pomagajo tudi z organizacijo poti v Sirijo, kar pripomore k dejstvu, da je Angered območje, ki ima verjetno eno najvišjih koncentracij tujih borcev v Evropi (Ranstorp in drugi 2015a). Tuji borci so se večinoma pridružili Islamski državi in v manjši meri Fronti Al Nusra. Posamezniki so odpotovali že v zgodnjem obdobju konflikta. Novembra 2012 so naredili prvi švedsko govoreči propagandni video, ki poziva k rekrutiranju. Potovanja so se nadaljevala tekom razmaha vojne v Siriji in postopoma so odpotovale tudi ženske. Pristojni organi zaznavajo, da bo število žensk, ki so odpotovale z majhnimi otroci, kmalu preseglo število tujih borcev iz Göteborga (Ranstorp in drugi 2015b, 12).

Glavni strokovnjak za področje nasilnega ekstremizma v Göteborgu Zan Jankovski se zaveda, da imajo v Angeredu večplasten problem. Vendar je v intervjuju z avtorico nekoliko skeptičen do trditve, da iz Angereda prihaja največje število tujih borcev *per capita* v Evropi, saj ni popolnoma jasno, na kakšni metodologiji so omenjene trditve osnovane. Vsekakor je Angered segregirani del mesta, kar se tiče zdravja, zaslužka, pogojev bivanja itn. Tudi znotraj četrti Angered prihaja do delitev med različnimi nacionalnostmi in veroizpovedmi (Jankovski 2016). 11. marca 2016 so se na primer posamezni Asirci zbudili pred popisane zidove domov in delovnih mest z napisi »Spreobrne se ali umri« ter grafiti Islamske države, s katerimi v Siriji in Iraku označujejo hiše, v katerih prebivajo kristjani (TV 4, 2016). Gre za jasen primer lokalnih posledic globalnega konflikta, v katerem sodeluje Islamska država.

Večina na novo prispelih migrantov, ki so se priselili v Göteborg v zadnjih letih, najde zatočišče pri sorodnikih in prijateljih v Angeredu. To ustvarja dodatne družbene napetosti v odnosu do drugih etničnih skupin ali veroizpovedi. Zato ni nenavadno, da se konflikti iz Sirije in Iraka prenesejo na domača tla. Poleg tega takšne družine živijo zelo na tesno, po 10 ali 15 ljudi v dve-ali trisobnem stanovanju, posledično otroci in mladostniki odhajajo na ulice. Tam so ranljivi za rekrutiranje v nasilna ekstremistična okolja (Jankovski 2016). V mestni četrti Angered je za varstvo starejših, izobraževanje, popoldanske dejavnosti in socialne službe zaposlenih 3.400 uslužbencev. V vsakem izmed teh štirih sektorjev je zdaj ena kontaktna oseba posebno usposobljena za vprašanja o nasilnem ekstremizmu. Med seboj se te štiri osebe redno srečujejo in izmenjujejo izkušnje o tem, kaj se dogaja na terenu in kakšne ukrepe je treba sprejeti (Byvald 2016).

Propaganda in različna družbena omrežja so eno najmočnejših orožij, ki jih ima Islamska država. Današnji otroci in mladina so bili rojeni v digitalni svet. Posledično ga dojemajo drugače kot srednja in starejša generacija, ki ju A-Rahman (2016) imenuje »digitalni imigranti«. Ti se poskušajo prilagoditi digitalnemu svetu, vendar jim to ne uspeva v enaki meri, kot je to naravno za mlajše generacije. Pomembno vlogo v neevropskih imigrantskih družinah na Švedskem predstavljajo tuji televizijski mediji. Družine, ki prek televizijskih zaslonov poslušajo novice tujih medijskih hiš, imajo posredno ali neposredno povezavo s Sirijo in z Irakom. Posledične razprave v družini nehote vplivajo na otroke, ki dogajanje spremljajo iz ozadja. To oblikuje njihov pogled na svet, zato se lahko že v osnovnih šolah razvijejo spori »kdo je za koga« (A-Rahman 2016). Ko se na primer 10-letni otroci v šoli namesto o nogometnih klubih prepirajo o šiitih, sunitih, Kurdih, Islamski državi in podobno, je ključnega pomena primerno ukrepanje.

Pedagogi se ne spuščajo v verske ali politične razprave, ampak poskušajo otroke izobraziti o demokraciji, enakosti spolov, spoštovanju in enaki obravnavi vseh ljudi (Byvald 2016).

Islamska država igra na karto razočaranja, nezadovoljstva in nezaupanja do oblasti in posameznika, ki išče pripadnost določenim skupinam. Islamski državi uspeva privabljati tuje borce ne glede na nacionalnost in na podlagi idej o bratstvu in sestrstvu (A-Rahman 2016). Lokalni zaposleni strokovnjaki v Angeredu, med njimi prav Jankovski, so že konec leta 2012 začeli opazovati, da so mladi posamezniki začeli odhajati v Sirijo, kjer jih je kar nekaj tudi umrlo, in da se v četrti dogajajo nekakšni novi procesi. O tem so obvestili predstavnike odbora mestne četrti Angered, vendar je preteklo več kot leto dni, da je mestni svet v Göteborgu sprevidel, da obstaja v mestni četrti Angeredu »določen problem«. Zana Jankovskega so zadolžili, da razišče, kaj točno ta problem je in kako ga rešiti. Treba je bilo odgovoriti na vprašanja, ali in kako lahko občinske službe pomagajo. Prišli so do spoznanja, da so potrebne določene politične odločitve, več sredstev in mreža strokovnjakov, ki se bodo ukvarjali s problematiko nasilnega ekstremizma. Nato je mestni svet odločil, da poleti 2015 za polni delovni čas z mandatom treh let imenuje dva strokovnjaka izključno za delo proti radikalizaciji in nasilnemu ekstremizmu, in sicer z nazivom »razvojni vodja proti nasilnemu ekstremizmu«. Gre za edinstveni delovni mesti, saj področje nasilnega ekstremizma v švedskih občinah običajno pokrivajo strokovnjaki, ki so zadolženi še za kakšne druge naloge npr. za zagotavljanje varnosti (Jankovski 2016).

Zan Jankovski in Haisam A-Rahman si pri svojem delu prizadevata pomagati mestnim četrtim pri oblikovanju osnovnih struktur, ki jih bodo lahko uporabile pri spopadanju s težavami, ki izvirajo iz nasilnega ekstremizma. Ali gre za preprečevanje radikalizacije med mladimi ali delo s povratniki s konfliktnih območij, je treba imeti jasno razdelan koncept, kdo je odgovoren za katere naloge. Njuna naloga je svetovati in usposablјati lokalno zaposlene, da bodo v vseh desetih mestnih četrtih sami pripravljeni in zmožni reševati težave, vezane na nasilni ekstremizem. Do zdaj sta v Göteborgu o nasilnem ekstremizmu poučila 3.500 lokalno zaposlenih strokovnih sodelavcev. Pomembno je, da so ti seznanjeni s problematiko, znaki radikalizacije, primernimi ukrepi in mehanizmi, ki so v lokalnem okolju na voljo za reševanje težav ter višjimi instancami, na katere se lahko obrnejo (Jankovski in A-Rahman 2016).

Preučevanje nasilnega ekstremizma na Švedskem je kljub dolgi zgodovini tega pojava še v povojih in podhranjeno. Zaradi pomanjkanja znanstvenih dognanj, strokovnjaki v praksi orjejo ledino in se učijo sproti.⁶⁶ Pri svojem delu Jankovski in A-Rahman tesno sodelujeta s pisarno

⁶⁶ Od 85 do 90 odstotkov od 120 oseb iz Göteborga, ki so odpotovale v Sirijo, prihaja iz mestne četrti Angered. 30–35 odstotkov jih ni končalo osnovne ali srednje šole. Prihajajo iz družin z zelo nizkim mesečnim dohodkom. Vendar

nacionalne koordinatorke za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom. Poleg tega sta zadolžena za komuniciranje z javnostmi in razvijanje metod za spoprijemanje z vprašanji nasilnega ekstremizma. Pri njunem delu je ključno poznavanje situacije na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Zato je izjemnega pomena poznavanje določenih jezikov (arabskega, ruskega, nekaterih jezikov s področja nekdanje Jugoslavije), s katerimi lahko spremljata tuje medije, ki lahko posredno vplivajo na posameznike v Göteborgu (A-Rahman 2016).

V Göteborgu trenutno (op. spomladi 2016) poteka vzpostavljanje t. i. hiše znanja (*Kunskapshus*). Gre za mrežo do 15 lokalnih strokovnjakov z različnih področij: psihiatrije, socialnega dela, univerze, lokalnega medverskega centra, lokalnega centra proti organiziranemu kriminalu, policije idr. Srečevali se bodo predvidoma vsake tri tedne ali po potrebi ob nujnih primerih z namenom izmenjave izkušenj, znanj, informacij o dogajanju na terenu. Nasilni ekstremizem, predvsem islamistični ekstremizem, je kot živ organizem, ki lahko iz meseca v mesec spreminja svoje obnašanje, obliko, intenzivnost in druge lastnosti. Zato je uspešen pretok informacij in prilagodljivost dela ključnega pomena. Prav tako je pretok informacij pomemben z vidika obravnave posameznih primerov. Ko bodo v prihodnje na primer izvedeli, da se posameznik ali družina vrača iz konfliktnega območja npr. Sirije ali Iraka, je pomembno, da so relevantne službe (npr. psihiatrija, zdravstvo, sociala) o primeru v naprej seznanjene (Jankovski in A-Rahman 2016).

V Göteborgu se približno vsakih šest tednov srečuje Skupina za sodelovanje (*Samverkansgruppen*), v kateri sodelujejo področni strokovnjaki iz policije in obveščevalnih služb, predstavniki mesta Göteborg, prizadetih mestnih četrti idr. Na podlagi izmenjanih informacij delujejo kot neke vrste usmerjevalna skupina, ki na nek način določa tudi smernice za delo obeh razvojnih vodij proti nasilnemu ekstremizmu (Jankovski in A-Rahman 2016).

V fazi vzpostavljanja je tudi neposredno sodelovanje med nordijskimi mesti Göteborg, Oslo, Helsinki in Kopenhagen. Gre za sodelovanje v pobudi »*Strong Cities Network*«, ki jo je septembra 2015 lansirala ameriška administracija z namenom povezovanja posameznih mest, ki naj si delijo informacije in najboljše prakse za preprečevanje nasilnega ekstremizma. Predstavniki mesta Göteborg od leta 2013 naprej sodelujejo tudi v EU Mreži za ozaveščanje o radikalizaciji oziroma *EU Radicalisation Awareness Network* – RAN. Eno izmed srečanj RAN je potekalo v začetku leta 2016 prav v Göteborgu (Jankovski in A-Rahman 2016).

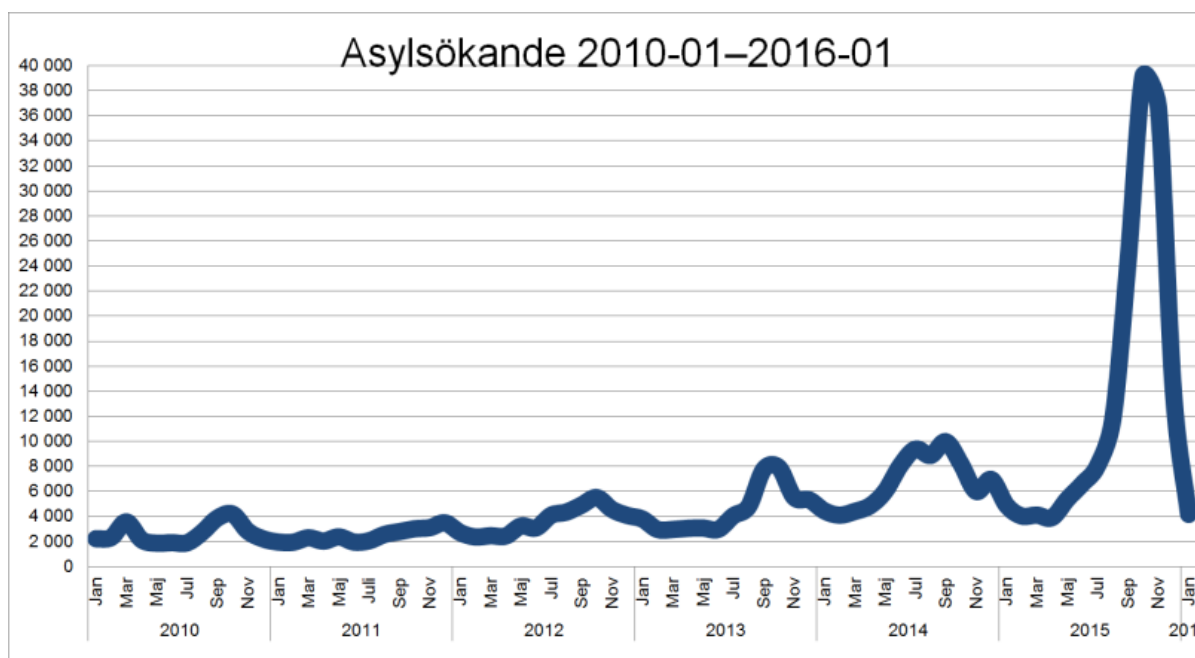
nekaj posameznikov pripada tudi srednjemu razredu, imeli so zaposlitve in so na primer že kupili svojo prvo hišo. Dekleta so običajno zelo mlada ali pa gre za matere, ki odpotujejo z otroki. Zato je težko reči, da obstaja neka splošna predstava, kdo so posamezniki, ki potujejo. Na koncu koncev se vsak posamezni primer razlikuje od drugega (Jankovski in A-Rahman 2016).

7.5 Ukrepi na področju migracij

Število beguncev in preganjanih v današnjem času je preseglo število 60 milijonov, kar je največ po drugi svetovni. Po svetu se odvija 40 konfliktov, od katerih je 11 vojn. »Za Švedsko to pomeni, da je treba pomagati. Gre za obvezo, za vprašanje solidarnosti - vendar tudi za pozitivno izkušnjo različnih vidikov migracij. Imigracija je Švedsko kot državo naredila bistveno bogatejšo. To se nanaša na vsa področja družbe« (Wallström 2015). To so bile besede ministrice za zunanje zadeve Margot Wallström še 27. novembra 2015, ko je število prosilcev za azil na Švedskem že preseglo 10.000 tedensko.

Takrat je ministrica dodala, da smo že dosegli točko, ki zahteva večji občutek skupnosti v EU, kar se tiče begunske situacije. Zato Švedska pričakuje, da bodo države članice EU pokazale solidarnost in zagotovile delitev bremen. Ter da bodo nehale upati, da bodo začasni ukrepi in stare rešitve, ki so se že izjalovile, rešile skupne in dolgotrajne izzive. Nudenje zaščite ljudem, ki bežijo pred vojno, je mednarodna obveznost več mednarodnih konvencij. Ta mora biti vodena na dostojanstven in učinkovit način. EU s 500 milijoni prebivalci bi morala biti sposobna sprejeti 1,5 milijona beguncev (Wallström 2015).

Tabela 7.1: Število prosilcev za azil na Švedskem po mesecih v obdobju januar 2010–januar 2016

Vir: Migrationsverket (2016č).

Tabela 7.1 prikazuje število prosilcev za azil na Švedskem po mesecih v obdobju od januarja 2010 do januarja 2016. Iz nje izhaja, da je v mesecih novembru in decembru 2015 na Švedsko

prispelo daleč največje število prosilcev za azil. Zato je razumljivo, da je švedska vlada decembra 2015 ocenila, da »aktualna situacija v širši perspektivi pomeni resno grožnjo za splošni red in notranjo varnost« države (op. več v poglavju 6.6).

Švedska vlada ocenjuje, da bo tudi v prihodnjih letih število ljudi, ki bodo iskali zaščito v EU, precejšnje. Prav tako bo naraščalo število migrantov, ki bodo želeli v Evropo in druge države zaradi ekonomskih razlogov. Da bi Švedska še naprej lahko vodila humano in pravično azilno politiko, mora biti ta dolgoročno vzdržna (Regeringskansliet 2016d). Na Švedskem je za azil v letu 2015 zaprosilo več kot 162.000 oseb. Novembra 2015 je samo v enem tednu na Švedsko prišlo 10.000 prosilcev, skupno število je doseglo 150.000. Zato je Helena Lindberg, direktorica Agencije za zaščito družbe in pripravljenost (*MSB*) nazorno pojasnila, kaj to pomeni za švedsko družbo. Za 150.000 ljudi je potrebnih približno dvajset splošnih zdravstvenih ustanov, deset pediatričnih, pet ženskih, sedem zobozdravstvenih in sedem psihiatričnih klinik. Tolikšno število oseb porabi 25 milijonov litrov vode dnevno. Potrebne so stanovanjske namestitve, javni prevoz, športni objekti in vse druge dejavnosti, ki jih občina ponudi svojim prebivalcem na področju socialnih služb (Lindberg 2015, 4). Da bi olajšala pritisk na lokalne proračune, je vlada občinam in pokrajinam konec leta 2015 izplačala enkratni skupni znesek v višini 9,8 milijard SEK (op. 1.042 milijonov evrov) za spoprijemanje z begunsko problematiko (Johansson 2016).

Takšno število prosilcev za azil pomeni izredne obremenitve za državni proračun. Zato je Švedska novembra 2015 zaprosila EU za finančno pomoč v okviru Sklada za azil, migracije in vključevanje (*Asylum, Migration and Integration Fund* – AMIF). Odobrena ji je bila pomoč v višini 35 milijonov evrov za obdobje od 1. decembra 2015 do 15. marca 2016 (Regeringskansliet 2016g). Celoten znesek za vse države članice za leto 2015 je znašal 220 milijonov evrov. Pomoč je namenjena za takojšnje potrebe prosilcev za azil, kot je zagotovitev namestitve in prehrane. Gre za dodatno finančno pomoč poleg že odobrenih 118,5 milijona evrov, ki so že namenjeni Švedski iz Sklada AMIF (European Commission 2015c). Prav tako je Evropska komisija 15. decembra 2015 predlagala, da se Švedsko za obdobje enega leta izvzame iz relokacijske sheme EU, po kateri naj bi razdelili 160.000 prosilcev za azil, ki se nahajajo v Grčiji in Italiji. Komisija je predlog utemeljila z edinstveno situacijo, v kateri se je znašla Švedska, saj ima največje število prosilcev za azil v EU. Kar eden izmed štirih prosilcev je mladoletnik brez spremstva (European Commission 2015b). Evropska komisija je 16. marca 2016 poročala, da je predlog še vedno preučujejo pristojne evropske institucije (European Commission 2016a).

Vlada je sprejela vrsto ukrepov, s katerimi bi ohranila vzdržnost azilne politike. Med drugim je februarja 2016 pripravila *predlog* začasnih zakonodajnih sprememb, ki bodo švedska pravila

postavila na minimalno raven EU, z začetkom veljavnosti 31. maja 2016 za obdobje treh let. Manjše število prošenj za azil na Švedskem bo pripomoglo k pravičnejši razporeditvi prosilcev za azil znotraj EU. Predlogi so sledeči (Regeringskansliet 2016a):

- a) Begunci in zaščite potrebni, ki jim je bila odobrena zaščita na Švedskem, prejmejo časovno omejeno dovoljenje za prebivanje namesto dovoljenj za stalno prebivanje. Po izteku dovoljenja se to podaljša, če še vedno obstajajo razlogi za zaščito. Če se je oseba v tem primeru zmožna preživljati sama, se ji odobri dovoljenje za stalno prebivanje (op.: »kvotni begunci« so še vedno upravičeni do dovoljenja za stalno prebivanje⁶⁷).
- b) Alternativne zaščite potrebni prosilci za azil⁶⁸, ki so zaprosili za azil po 24. novembru 2015, ne bodo imeli več pravice do združitve družine. Prosilci za azil, ki so begunci in jim je bilo odobreno dovoljenje za začasno prebivanje, imajo še naprej pravico so združitve z družino, ki velja le za zakonce, tiste, ki živijo skupaj, in mladoletne otroke. Omenjeno določilo velja za različnospolne in enakospolne pare.
- c) Poostrene zahteve za preživljanje določajo, da morajo biti tisti, ki združujejo družino, zmožni preživljati vse člane, ki jih združujejo. Določilo ne velja, kadar je oseba, ki se bo združevala, begunec ali alternativne zaščite potrebna oseba in prosilec zaprosi za dovoljenje za prebivanje v treh mesecih, ko je bilo njemu odobreno dovoljenje za prebivanje.

7.5.1 Zakon o posebnih ukrepih ob resnem ogrožanju javnega reda ali notranje varnosti

Švedska je 12. novembra 2015 zaradi izjemno povečanih migracijskih tokov uvedla začasne mejne nadzore, ki jih je izvajala naključno ali če je obstajal utemeljen sum, da je nadzor potreben. Preverjena oseba je morala izkazati upravičenost vstopa na Švedsko z ustreznimi dokumenti (npr. dovoljenje za prebivanje na Švedskem ali veljavni potni list ali osebna izkaznica za državljane članice šengenskega območja) (Polisen 2015).

Ker uvedba začasnih naključnih mejnih nadzorov ni bistveno omejila migracijskih tokov, je vlada pripravila predlog Zakona o posebnih ukrepih ob resnem ogrožanju javnega reda ali notranje varnosti.⁶⁹ Nujnost sprejetja zakona je utemeljila v predlogu parlamentu, z besedami, da »aktualna situacija v širši perspektivi pomeni resno grožnjo za splošni red in notranjo varnost«

⁶⁷ Švedska s terminom »kvotni begunci« označuje ljudi, ki so kot begunci registrirani pri Uradu visokega komisarja ZN za begunce. Ta naredi seznam posameznikov, ki so predstavljeni posamezni državi. Vsaka država sama sprejme odločitev, če bo posamezniku podelila dovoljenje za prebivanje. Danes kvotne begunce sprejema 27 držav; Švedska to počne že od leta 1950. Fokus izbora in število kvotnih beguncev odobri vlada. Od leta 2011 naprej je Švedska sprejela 1.900 kvotnih beguncev letno (Migrationsverket 2015).

⁶⁸ V to kategorijo po definiciji Agencije za migracije spadajo: osebe, ki jim grozi smrtna kazen; osebe ki jim grozi telesna kazen, mučenje ali druga nečloveška ali ponižujoča obravnava ali kazen; ali civilne osebe, ki bi lahko bile poškodovane zaradi oboroženega konflikta (Migrationsverket 2016d).

⁶⁹ *Lag om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet.*

države (Sveriges Riksdag 2015a, 8). Zakon je bil v parlamentu sprejet 18. decembra 2015, v veljavo je stopil 21. decembra 2015, velja do največ treh let (Sveriges Riksdag 2015b).

Vlada je ocenila, da je zakon potreben zaradi zagotovitve osnovnih družbenih dejavnosti. Zakon daje vladi pooblastilo, da izda odlok o obveznem izvajanju identifikacijskih nadzorov na avtobusih, vlakih in trajekti, ki prihajajo na Švedsko iz druge države. Ti ukrepi se izvajajo z namenom zagotavljanja javnega reda in miru ter zaščite nacionalne varnosti. Vladni odlok z natančnimi določili o identifikacijskih nadzorih je začel veljati 4. januarja 2016 z veljavnostjo šestih mesecev. Lahko se preneha predčasno, če se situacija izboljša. Lahko se podaljša, po dvotedenskem vmesnem obdobju, če obstajajo utemeljeni razlogi (Government Offices of Sweden 2106a).

7.5.2 Ukrepi za zagotavljanje varnosti

Agencija za migracije na področju zagotavljanja varnosti redno sodeluje s SÄPO. Zaradi močno povečanega števila prošenj za azil iz konfliktnih območij, je sodelovanje v letu 2015 postalo še tesnejše. Sodelovanje obsega izmenjavo informacij pa tudi operativno na posameznih primerih, ki jih dobi SÄPO v preverbo. Kadar Agencija za migracije sumi, da bi posameznik lahko predstavljal varnostno grožnjo Švedski, zaprosi za mnenje SÄPO. Nasprotno lahko na podlagi zbranih informacij SÄPO zaprosi Agencijo za migracije, da ji dodeli v preverbo posamezni primer. Gre za določene primere prošenj za pridobitev dovoljenj za prebivanje in prošenj za pridobitev švedskega državljanstva. SÄPO nato naredi oceno primera, odločitev sprejme Agencija za migracije (Säkerhetspolisen 2016, 36–37).

Policija je 1. marca 2016 ocenila, da potrebuje dodanih 3.300 zaposlenih predvsem zaradi povečanih migracijskih tokov. Okrepitev je potrebna tudi zaradi uvedbe mejnih nadzorov in zaščite tolikšnega števila azilnih domov (Expressen 2016). Švedski mediji so v letu 2015 pogosto poročali o varnostnih incidentih, ki jih povzroča tako veliko število novih migrantov. Da bi boljše razumeli, kaj konkretno migranti pomenijo za delo policije, je policija oktobra 2015 ustanovila posebno *Kodo 291*. Z njo je označevala vse primere, vezane na osebe, ki čakajo na odločitev o azilu ali odločitev o razporeditvi v občino oziroma jih obravnava Agencija za migracije. *Koda 291* je bila v uporabi do konca februarja 2016. V obdobju od 15. oktobra 2015 do 31. januarja 2016 je bilo v skupnem registru policije zaznanih 537.466 incidentov. Od tega jih je bilo le 5.000 oziroma malo manj kot en odstotek vezanih na *Kodo 291*, kar je precej drugačna slika, kot jo prikazujejo mediji (Lisinski 2016, 12).

Prav tako je policija obremenjena z deportacijo prosilcev za azil, ki jim je Agencija za migracije zavrnila prošnjo za azil. Samo v letu 2015 je agencija predala policiji več kot 10.000 takšnih primerov, skupaj pa jih je že več kot 22.000. Minister za notranje zadeve Anders Ygeman meni, da je ena izmed vladnih prioritiet, da poskrbi, da te osebe čim prej zapustijo Švedsko. Ko policija naredi svoj del, je Agencija za izvrševanje kazenskih sankcij (*Kriminalvården*) zadolžena, da poskrbi za transport iz države. Zato je omenjena agencija zaposlila več novih uslužbencev, ki pomagajo s transportom oseb iz Švedske. Vlada je decembra 2015 naznanila, da bo s posameznimi državami, kot je npr. Afganistan, začela pogajanja za sklenitev bilateralnih sporazumov o ponovnem sprejemu teh oseb (Carlsson 2015, 8–9). Podobno rešitev želi vlada doseči z Marokom, saj se na Švedskem nahaja od 800 do 1.000 maroških dečkov, ki živijo na ulicah, večinoma v Stockholmu, kjer se preživljajo z manjšimi kriminalnimi dejanji. Državi bosta vzpostavili skupni odbor, ki bo identificiral maroške dečke in jih pripravil za vrnitev v Maroko. Samo dva odstotka mladoletnih maroških otrok brez spremstva namreč izpolnjujeta pogoje za azil (EU Observer 2016).

Minister za notranje zadeve Ygeman je 27. januarja 2016 napovedal, da bi lahko Švedska na podlagi zavrnutih prošenj za azil iz države deportirala od 60.000 do 80.000 oseb. Zato je vlada zadolžila policijo in Agencijo za migracije, da pripravita ukrepe, ki bodo izboljšali načine za deportacijo. V ta namen namerava mejna policija v naslednjem letu iz današnjih 1.000 podvojiti število zaposlenih (Nordenskiöld 2016, 10). Napovedi o deportaciji tolikšnega števila ljudi bodo težko uresničljive, saj se celoten migracijski sistem spoprijema s pomanjkanjem kadrovskih kapacitet. Agencija za migracije ocenjuje, da prosilci za azil, ki so prispeli na Švedsko jeseni 2015, odločitve ne bodo prejeli pred letom 2017 (Wikström 2016).

Švedska policija želi v naslednjih treh letih zaposliti 2.000 policistov in 1.300 civilno zaposlenih, ki bi pomagali predvsem na preiskovalnem področju in pri mejnih nadzorih. Konec marca 2016 je nacionalni direktor Policije Dan Eliasson odredil policijskim okrožjem, da zaposlijo dodatnih 700 predvsem civilnih oseb, čeprav za takšno odločitev ni bilo na voljo finančnih sredstev. Dejal je, da je odločitev sicer nevarna, vendar jo je kot vodja policije moral sprejeti. Upa, da bosta vlada in parlament razumela resnost situacije in naknadno odobrila finančna sredstva za njegovo odločitev. Pomanjkanje osebja je namreč urgentno zaradi povečanja migracijskih tokov in terorističnih groženj, ki zahtevajo več dejavnosti policije (Berger 2016).

Dodatno je vlada marca 2016 oblikovala predlog zakonodajnih sprememb na področju organiziranega kriminala. Pomemben del v boju proti organiziranemu kriminalu je sodelovanje agencij in izmenjava informacij. Pri tem je včasih težko oceniti, katere informacije so zaupne

narave, kar otežuje sodelovanje. Vlada je zato predlagala nov zakon o obvezni izmenjavi podatkov pri agencijskem sodelovanju zoper določene tipe organiziranega kriminala. Predlagala je določene spremembe v bazah podatkov nekaterih nacionalnih agencij. Predlog si prizadeva olajšati izmenjavo informacij in pripomoči k preprečevanju ali odkrivanju določenih tipov organiziranega kriminala (Regeringskansliet 2016č).

7.5.3 Ukrepi za razporeditev na novo prispelih oseb

Švedska vlada ocenjuje, da je sprejem beguncev skupna odgovornost Švedske družbe. Zato je konec leta 2015 predlagala sprejem novega zakona, ki bi uvedel obvezen sprejem novih beguncev za vse švedske občine.⁷⁰ Tako bo sprejem na novo prispelih oseb bolj proporcionalno razdeljen glede na število prebivalcev v občini, stanje na lokalnem trgu delovne sile, že sprejetih beguncev in druge sprejemne pogoje. To bo vodilo do izboljšanja razmer, v katerih se bodo na novo prispeli lahko uspešno vključili na trg delovne sile in življenje v skupnosti (Arbetsmarknadsdepartementet 2015, 5–8).

Zakon o sprejemu za namestitev določenih na novo prispelih priseljencev je bil sprejet 27. januarja 2016 in je stopil v veljavo 1. marca 2016. Velja prvenstveno za tiste na novo prispele, ki jim je že bilo odobreno dovoljenje za prebivanje. Agencija za zaposlovanje oblikuje predlog števila oseb, ki jih mora sprejeti posamezna pokrajina (opomba: teh je 21). Pokrajine oblikujejo predlog števila oseb, ki jih mora sprejeti posamezna občina (opomba: teh je 290), končno razporeditev pa nato potrdi vlada. V največji mogoči meri morajo občine zagotoviti stalne namestitvene kapacitete. Število se bo določalo eno leto vnaprej, s čimer bodo imele občine dovolj časa, da se pripravijo na nove prebivalce. Vsaka odločitev o namestitvi v določeno občino mora biti realizirana najpozneje v dveh mesecih od sprejetja odločitve. Vlada je za obdobje naslednjega proračuna predlagala 1,85 milijarde SEK (op. približno 200 milijonov evrov) za stimulacijo občin k povečanju gradnje namestitvenih zmožnosti (Arbetsmarknadsdepartementet 2016). Vlada je 4. februarja 2016 potrdila prvi takšen seznam o razporeditvi 21.702 na novo prispelih priseljencev za namestitev po posameznih pokrajinah in občinah v letu 2016 (Regeringskansliet 2016b).

⁷⁰ *Lag om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning* oziroma Zakon o sprejemu za namestitev določenih na novo prispelih priseljencev.

7.5.4 Ukrepi na trgu delovne sile

Švedska ima močan trg delovne sile. Po napovedih iz decembra 2015 bo v letih 2016 in 2017 na voljo 140.000 novih delovnih mest. Nezaposlenost se bo zmanjšala s 7,5 odstotkov v letu 2015 na 6,6 odstotka v letu 2017 (Arbetsförmedlingen 2015). Zaradi demografskih trendov Švedska potrebuje na novo priseljeno delovno silo. Vendar tolikšno število novih priseljencev, ki so za zdaj še zunaj trga delovne sile, predstavlja za državo precejšen izziv. Agencija za zaposlovanje (*Arbetsförmedlingen*) ocenjuje, da bo v letu 2016 sprejela 37.000 udeležencev v dveletni začetni program, ki novo prispele osebe pripravlja na trg delovne sile. V letu 2018 in 2019 naj bi jih v programu sodelovalo kar 53.000 oziroma 59.000. Število iz leta v leto narašča, saj je bilo leta 2013 udeležencev programa le 13.000 (Sjöberg 2016, 6).

Generalni direktor Agencije za zaposlovanje Mikael Sjöberg poudarja štiri nujne medsebojno povezane korake, ki bodo zagotovili uspešen začetek na novo prispelih migrantov. Prvi je zagotovitev pogojev delovanja Agencije za migracije, ki bodo skrajšali čas obravnave posameznih primerov. Drugič: potrebna je zagotovitev nastanitve, saj je brez doma obstoj posameznika tako negotov, da zmanjša njegovo motivacijo. Tretjič: potrebne so investicije v usposabljanje in izobraževanje odraslih, ki so brez izobrazbe. Četrtrič: potrebne so reforme trga delovne sile. Izjemnega pomena je tudi širitev in krepitev sodelovanja med občinami in gospodarstvom. Zato je agencija v začetku leta 2015 začela načrtno izboljševanje stikov z delodajalci. Vlada je uvedla t. i. hitri tir za pospešeno vključevanje na novo prispelih migrantov z deficitarnimi znanji na trg delovne sile, ki ga agencija pospešeno razvija (Sjöberg 2016, 6). Tak primer so na novo prispeli, ki že imajo izkušnje s poučevanjem. Do pred kratkim se je od njih zahtevalo dolgo izobraževanje, potem ko so že usvojili švedski jezik. Po novem hitrem postopku se bodo usposabljali in hkrati delali v šolah in vrtcih (npr. v obliki prakse), del predmetov bodo lahko poslušali v arabskem jeziku. Gre že za četrti t. i. hitri tir; pred tem je bil ta uveden za deficitarne poklice kuharjev, mesarjev in nekatere profile znotraj zdravstvene oskrbe. Vlada načrtuje dodatne hitre tire za deficitarne poklice (Regeringskansliet 2016e).

7.5.5 Ukrepi na področju integracije

1. oktobra 2015 je švedska vlada zadolžila Agencijo za zaščito družbe in pripravljenost (MSB), da okrepi koordinacijo med agencijami, občinami in civilno družbo z namenom izboljšanja sprejema in integracije povečanega števila na novo prispelih oseb na Švedsko (Svenska Dagbladet 2015). Predsednik vlade je 24. februarja 2016 ministrico za zaposlovanje Ylvo Johansson zadolžil za dodatne naloge, saj je po novem zadolžena tudi za »koordinacijo in

usmerjanje vladnega dela glede begunske situacije«. Dobila je mandat, da oblikuje celoten pregled situacije, povezane s sprejemom in ustalitvijo na novo prispelih oseb. Identificirati in koordinirati mora politične iniciative znotraj posameznih področij, ki zahtevajo, da bo Švedska lahko rešila velike družbene izzive, s katerimi se spoprijema. Hkrati je vlada ustanovila novo pisarno – Sekretariat za koordinacijo in usmerjanje vladnega dela glede begunske situacije.⁷¹ Pisarno vodi državni sekretar na ministrstvu za zaposlovanje Erik Nilsson. Predsednik vlade ni spremenil mandata ostalim ministrom (Regeringskansliet 2016h). To je morda nekoliko nenavadno, saj v vladi deluje Minister za pravosodje in migracije Morgan Johansson, ki pokriva področje migracij in azila.

Skladno s sklepom vlade so pokrajine v začetku leta 2016 začele organizirati 17 regionalnih konferenc po celi državi na temo sprejema in ustalitve na novo prispelih oseb. Cilj konferenc je predstavitev virov in pogojev, ki so občinam in pokrajinam na voljo v obliki državnih nadomestil, ter pravil in pomoči s strani nacionalnih agencij. Konference organizirajo pokrajinski odbori v sodelovanju z vlado in številnimi vladnimi agencijami npr. za migracije, zaposlitev, šolstvo, namestitve, socialne zadeve, Inšpektoratom za zdravje in nego ter Združenjem občin in pokrajin (Regeringskansliet 2016c).

Vlada deluje v smeri oblikovanja pogojev, da bodo na novo prispele osebe hitro prišle do dela ali izobrazbe. Občinske naloge in odgovornosti so izjemnega pomena za ustalitev na novo prispelih oseb. Obsegajo zagotovitev namestitve, jezikovnega tečaja, izobraževanja za odrasle, predšolsko vzgojo, šolsko vzgojo, druge tečaje za otroke in mladostnike, dela na področju socialne ter dejanske pomoči novo priseljenim, povezano z namestitvijo (Arbetsmarknadsdepartementet, 2015, 25). Skladno z Zakonom o šolstvu (2000) so občine dolžne ponuditi poučevanje švedskega jezika vsem registriranim prebivalcem nad 15 let, ki tega znanja nimajo. Občine morajo delovati aktivno, da bi novi priseljenci lahko začeli z učenjem jezika v enem mesecu od prijave na tečaj švedskega jezika za priseljence (*»sfi – svenska för invandrare«*). Skladno z Zakonom o družbeni orientaciji nekaterih na novo prispelih migrantov (2013)⁷² so občine dolžne zagotoviti t. i. družbeno orientacijo osebam, ki jim je bilo odobreno dovoljenje za prebivanje na podlagi določil Zakona o tujcih (2005). Takšno izobraževanje, ki ponudi osnovno znanje o švedski družbi, se začne čim prej po registraciji posameznika v registru prebivalstva v določeni občini. Cilj je, da poslušalci razvijejo znanje o človekovih pravicah in osnovnih demokratičnih vrednotah, pravicah in obveznostih posameznika, kako je družba organizirana ter o praktičnem vsakdanu (Arbetsmarknadsdepartementet 2015, 26–27).

⁷¹ *Sekretariatet för samordning och inriktning av Regeringskansliets arbete rörande flyktingsituationen (Sirf).*

⁷² *Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.*

7.5.6 Ukrepi glede finančnih nadomestil prosilcem za azil

Agencija za migracije je marca 2016 ocenila, da se na Švedskem nahaja približno 10.000 oseb, ki jim je bila kot prosilcem za azil izdana pravnomočna odločba o prepovedi vstopa ali odločba o izgonu. Po švedski zakonodaji imajo te osebe kljub pravnomočni odločbi pravico do prejema finančnega nadomestila in namestitve, vse dokler ne zapustijo države. Od tega jih 4.900 ne živi skupaj z otroki, mlajšimi od 18 let, 1.900 jih živi v zagotovljenih namestitvah (Justitiedepartementet 2016a, 8–9).

Na Švedskem močno primanjkuje namestitvenih kapacitet za prosilce za azil in obstaja potreba po sprostitev sredstev v sprejemnem sistemu. Švedska vlada je spoznala, da mora spremeniti dozdajšnja področna zakonodaja. Zato je 4. marca 2016 pripravila *predlog* sprememb Zakona o sprejemu prosilcev za azil⁷³, ki naj bi stopil v veljavo 1. julija 2016. Po uveljavitvi zakonodajnih sprememb bi pravica do finančne pomoči in namestitve prenehala odraslim tujcem, ki ne živijo z otroki, takrat, ko postane odločba o prepovedi vstopa ali izgonu pravnomočna oziroma v določenem časovnem obdobju po pravnomočnosti (Justitiedepartementet 2016a, 9, 14).

Gre za eno izmed vprašanj, ki je skupaj z drugimi migracijskimi in varnostnimi vprašanji uvrščeno v aktualne politične razprave, saj opozicijske stranke trenutni levosredinski vladi pogosto očitajo preveč liberalne migracijske politike in hkrati izražajo kritike v spoprijemanju vlade z migracijsko krizo.

⁷³ *Lag om mottagande av asylsökande m.fl.*

8 SKLEPI IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Na temelju opravljene analize v magistrskem delu so v nadaljevanju izpostavljeni naslednji sklepi, v okviru katerih so verificirane tri zastavljene hipoteze.

1. Islamska država je kmalu po razglasitvi t. i. kalifata junija 2014 zasedla dele Sirije in Iraka, velike kot območje Združenega kraljestva (Olsen 2014, 3). Po ameriških ocenah iz februarja 2016 Islamska država sicer ne more več odprto delovati na 25–30 odstotkov naseljenih območjih, ki jih je nadzorovala avgusta 2014 (U. S. Department of Defence 2016a). Na območju, ki ga nadzoruje, si Islamska država prizadeva upravljati družbo z vidika administrativno-upravnih zadev in družbene oskrbe, ob strogi uveljavitvi šeriatskega prava. Pri tem je brezkompromisno brutalna, izvaja javna kaznovanja, usmrtitve talcev, sovražnikov in lokalnih prebivalcev. Vodi versko indoktrinacijo, tudi otrok, s čimer poskuša ustvariti naslednje zveste generacije Islamske države. Posledice njenega delovanja se kažejo v negativnem družbeno-ekonomskem vplivu na lokalno prebivalstvo pa tudi širše.

Migracijski tokovi, ki so posledica tudi represije Islamske države, prinašajo veliko humanitarno krizo in lahko močno zaostrijo varnostne izzive v regiji in širše. V letu 2015 so dosegli Evropo ter zamajali solidarnost in povezanost Evropske unije. Sočasno z migracijskimi tokovi prihaja do razmaha različnih oblik organiziranega kriminala, kot sta na primer tihotapljenje ljudi in zloraba osebnih dokumentov. Na ozemlju, ki ga nadzoruje Islamska država, cvetita organizirani kriminal in nezakonita trgovina. Financira se namreč s preprodajo nafte, z odkupninami za talce, s prodajo in spolnim suženjstvom žensk, krajami, carinskimi prihodki, z izsiljevanjem in obdavčevanjem lokalnega prebivalstva ter prodajo antičnih artefaktov. Zgodovinsko zapuščino in artefakte in tudi sicer uničuje s čimer ustvarja neprecenljivo škodo svetovni kulturni dediščini.

Islamska država kot vojaška grožnja je posebej kompleksna, saj združuje verske gorečnejše, džihadiste z bojnimi izkušnjami, nekdanje pripadnike iraškega varnostnega aparata in tuje borce. Pri bojevanju uporablja različne oblike vojaških operacij na celotnem spektru – od asimetričnega bojevanja do polnih bojnih operacij. Pri delovanju je pokazala visoke zmožnosti prilaganja in preživetja.

Islamska država je uspela ustvariti posebno vrsto propagandnega mehanizma. Vzpostavila je medijske hiše, radijske programe in filmsko produkcijo. Internet in družbena omrežja uporablja za širjenje ideologije, novačenje rekrutov, zbiranje finančnih sredstev, prikazovanje brutalnih umorov in javnih usmrtitev. Da bi dosegla nearabsko govoreče privrženice, je ustvarila spletni časopis *Dabik*, v katerem skuša legitimizirati svoj obstoj, opisuje dosežke, novači osebe in borce

ter poziva k terorističnim napadom. Povzročila je preporod džihadističnih gibanj, terorističnih aktivnosti in napadov, ki ogrožajo države v regiji in tudi zunaj nje. Tudi Evropo je v zadnjih dveh letih presenetila z več terorističnimi napadi, med najbolj smrtonosnimi v Parizu novembra 2015 in Bruslju marca 2016.

Po razhodu z Al Kajdo in s Fronto Al Nusra je Islamska država prisilila džihadiste, da izberejo stran v sporu in s tem ustvarila meddžihadistični konflikt. Do začetka leta 2016 je sprejela zaobljube lokalnih terorističnih skupin Egiptu, Alžiriji, Tuniziji, Jemnu, Libanonu, Jordaniji, Savdski Arabiji, Afganistanu, Pakistanu in v Nigeriji (Danish Defence Intelligence Service 2015, 13) ter v Severnem Kavkazu. Med drugim Islamska država predstavlja grožnjo tudi zaradi nevarnosti t. i. učinka prelitja.

Islamska država še vedno navdušuje posameznike zunaj Sirije in Iraka, da se ji pridružijo. ZDA ocenjujejo, da je od začetka bojev v Siriji do februarja 2016 več kot 36.500 tujih borcev iz več kot 100 držav odpotovalo v Sirijo, od tega več kot 6.600 iz zahodnih držav (Clapper 2015, 5). Po povratku domov tuji borci predstavljajo dodatna varnostna tveganja, saj se največkrat vračajo dodatno radikalizirani, z bojnimi izkušnjami in z novimi osebnimi povezavami. Po drugi strani se lahko ženske in otroci ter nekateri spreobrnjeni posamezniki vrnejo domov hudo travmatizirani, zaradi česar potrebujejo posebno obravnavo v lokalnem okolju.

Posameznim državam in organizacijam Islamska država predstavlja informacijsko grožnjo, saj je pokazala je, da je večša tudi kibernetских napadov (npr. na Centralno poveljstvo Pentagona).

Za lokalno prebivalstvo Islamska država posredno predstavlja tudi okoljsko grožnjo. Med nekajtedenskim obdobjem poleti 2014, ko so njeni pripadniki začasno zasegli jez v okolici Mosula, ga niso primerno vzdrževali, s čimer je povzročila dodatna strukturna škoda na jezu. Če jez popusti, bi lahko utonilo pol milijona ljudi. Poleg tega lahko morebitni napadi na naftno infrastrukturo, ki jo nadzoruje Islamska država, v prihodnje povzročijo nevarnost lokalnemu okolju in ekosistemu.

Zaradi navedenega lahko **potrdimo hipotezo 1**, ki se glasi: *Islamska država predstavlja kompleksno grožnjo sodobni nacionalni in mednarodni varnosti, saj ni geografsko omejena, deluje na globalni ravni, uporablja nove načine delovanja in je pri svojem delovanju brezkompromisno nasilna.*

2. Švedska se na pojav Islamske države v mednarodni skupnosti odziva na politični, humanitarni in na vojaški ravni. Sodeluje v mednarodni koaliciji v boju proti Islamski državi. Na politični ravni deluje z namenom doseči dolgoročno rešitev političnih problemov v regiji, ki so dovolili, da je prišlo do vzpona Islamske države. Verjame, da bo konec vojne v Siriji lahko dosežen le s politično rešitvijo in porazom Islamske države. Švedska je prva država, ki je sprejela dolgoročno strategijo za Sirijo. Od leta 2011 do vključno 2015 je sprejela več kot 130.000 prosilcev za azil iz Sirije. Od leta 2011 do vključno leta 2015 je za humanitarno pomoč Iraku in Siriji namenila več kot 350 milijonov ameriških dolarjev. Pomoč usmerja tudi na območja, ki so osvobojena nadzora Islamske države, in na območja, ki jih nadzira sirska opozicija. Na iraško zaprosilo za pomoč mednarodne skupnosti v boju proti Islamski državi se je odzvala z odločitvijo o sodelovanju 35 pripadnikov Švedskih oboroženih sil pri urjenju pripadnikov oboroženih sil na severu Iraka. Prav tako je bila Švedska ena izmed prvih držav, ki se je po terorističnih napadih v Parizu novembra 2015 odzvala na francosko prošnjo za pomoč v boju proti Islamski državi.

Uspehi Islamske države so okrepili njene zmožnosti za rekrutiranje posameznikov za izvedbo napadov v Evropi. SÄPO ocenjuje, da aktivnosti, povezane s terorizmom, na Švedskem izvajajo primarno osebe, ki jih motivira islamski ekstremizem. Rekrutiranje, organizacija potovanj in financiranje se pogosto odvijajo prek socialnih stikov. Švedska vlada se želi osredotočiti predvsem na preventivne ukrepe, ki bi preprečili posameznikom, da razvijejo namen in zmožnosti izvedbe terorističnih napadov. Avgusta 2015 je vlada predstavila *Švedsko protiteroristično strategijo: preprečiti, odvrniti, zaščititi* s ciljem določiti jasno strukturo dela v boju proti terorizmu. Strategija opredeljuje dolgoročne usmeritve za delo na nacionalni in mednarodni ravni. Prav tako je predsednik vlade januarja 2015 ocenil, da Švedska potrebuje novo nacionalnovarnostno strategijo, ki bo definirala varnostne izzive, ki pretijo Švedski, in določila načine za spoprijemanje z njimi. Trenutno poteka delo za pripravo strategije; prvi predlog besedila bo predvidoma do poletja 2016.

Na Švedskem je za boj proti terorizmu primarno odgovorna SÄPO, ki zaradi novih oziroma intenzivnejših varnostnih groženj pri svojem delu še tesneje sodeluje z drugimi agencijami in s posameznimi skupinami v družbi. Mednarodno sodelovanje SÄPO se je v zadnjem času dodatno okrepilo. Vojaška obveščevalna služba je zaradi delovanja Švedskih obrambnih sil, ki urijo vojaške pripadnike v Iraku, okrepila analitično delo na tem geografskem območju. Nacionalni center za oceno terorističnih groženj pripravlja strateške ocene terorističnih groženj zoper Švedsko in švedske interese. Na podlagi teh analiz je direktor SÄPO po terorističnih napadih v Parizu novembra 2015, ki so jih izvedli pripadniki Islamske države, zvišal stopnjo ogroženosti na

Švedskem, ki je obveljala vse do marca 2016. Ker lahko v boju proti terorizmu (pod določenimi pogoji) Švedske oborožene sile nudijo podporo Policiji in SÄPO, si vlada v okviru sodelovanja med omenjenimi organi prizadeva za širitev zmožnosti uporabe pomoči oboroženih sil pri protiterorističnih aktivnosti.

Švedska vlada v zadnjih letih izvaja aktivnosti, ki vodijo h krepitvi ukrepov v boju proti terorizmu ter sprememb področne zakonodaje. Parlament je februarja 2016 odločil, da so potovanja z namenom terorizma, financiranje takšnih potovanj, financiranje teroristov in terorističnih organizacij kriminalna dejanja. Razširil je dozdašnja zakonodajo, saj je dodal popolnoma novo kazensko kategorijo, in sicer prejemanje terorističnega usposabljanja. Zaradi povečane zlorabe švedskih potnih listov je parlament spremenil tudi zakonodajo, ki po novem določa, da lahko švedski državljani v petletnem obdobju dobijo največ tri potne liste.

Na Švedskem so usposobili specializirane tožilce za kazenske primere, vezane na varnost, vključno za teroristične primere. Decembra 2015 sta bila prva dva švedska državljana obsojena na dosmrtno zaporno kazen, ker sta sodelovala pri obglavljenju dveh oseb v Siriji spomladi 2013. Policija je februarja 2016 aretirala sirskega prosilca za azil, osumljenega resnih zločinov zoper mednarodno pravo ali resnih vojnih zločinov med vojno v Siriji. Švedske oblasti so okrepile mednarodno sodelovanje z namenom preprečevanja nekaznovanosti takšnih tipov zločinov.

Švedska v zadnjih letih zaradi naraščanja števila tujih borcev in radikaliziranih posameznikov ter krepitve nasilnih ekstremističnih skupin (nasilnega islamskega ekstremizma in desnoekstremističnih skupin ter v manjši meri levoekstremističnih skupin) izvaja številne aktivnosti za spoprijemanje z omenjenimi problemi. Vlada si prizadeva za zgodnje identificiranje radikalizacijskih procesov in nasilnega ekstremizma ter zaščito demokracije. Zato je oblikovala načrte in sistemske ukrepe za spoprijemanje z omenjeno problematiko. Zadnji takšen dokument z naslovom *Ukrepi za povečanje družbene odpornosti pred nasilnim ekstremizmom* iz avgusta 2015 v ta namen natančno opredeljuje 19 sistemskih ukrepov, ki naj jih izvedejo različni organi na nacionalni in lokalni ravni.

Vlada je junija 2014 ustanovila funkcijo nacionalne koordinatorke za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom, ki jo opravlja nekdanja večkratna ministrica in poslanka Mona Sahlin. Švedski sogovornici, ki sta zaposleni pri nacionalni koordinatorki, Anna Hedin Ekstöm in Bettan Byvald, sta v intervjujih z avtorico pojasnili več o delu nacionalne koordinatorke in njenem sekretariatu. Nacionalna koordinatorka bo do junija 2016 oblikovala nacionalno strategijo za zaščito demokracije pred nasilnim ekstremizmom in vladi poročala o svojem delu. Nacionalna koordinatorka z obiski 290 švedskih občin aktivno deluje za ozaveščanje občin in jih spodbuja,

da oblikujejo akcijske načrte za spoprijemanje z nasilnim ekstremizmom. Po državi potekajo izobraževanja posameznih profilov strokovnjakov (v šolstvu, zdravstvu, popoldanskih dejavnostih, socialnih službah ...), da znajo primerno obravnavati različne tipe rizičnih primerov (npr. posameznike, ki kažejo prve znake radikalizacije; tiste, ki želijo odpotovati na konfliktna območja; tiste ki so se vrnili ...). Nacionalna koordinatorka je spodbudila oblikovanje štirih t. i. »hiš znanja« v Stockholmu, Göteborgu, Örebroju in manjšem mestu Borlänge. Gre za vzpostavitev lokalne mreže kompetentnih strokovnjakov, ki bodo s svojimi znanji in izkušnjami povezali večšine za preprečevanje ekstremističnega nasilja na enem mestu. Novembra 2015 je bila vzpostavljena posebna telefonska linija za svetovanje zaskrbljenim svojcem, posameznikom, ki želijo zapustiti nasilno ekstremistično okolje, učiteljem, zaposlenim na lokalni ravni, ki se soočijo s problematiko nasilnega ekstremizma in drugim, ki potrebujejo pomoč.

Vlada je julija 2015 v okviru Univerze v Göteborgu ustanovila Inštitut Segerstedt, ki deluje kot nacionalni center znanja proti nasilnim ideologijam in gibanjem. Kot je v intervjuju z avtorico pojasnil v.d. predstojnik Christer Mattsson, Inštitut deluje na različnih ravneh: širi raziskovalno delo na področju nasilnega ekstremizma, organizira univerzitetni študijski predmet, seminarje, izobraževalne delavnice ter sodeluje z drugimi agencijami in občinami z namenom vzpostavitve dolgoročnih delovnih modelov za preprečevanje rekrutiranja v nasilne subkulture.

S preprečevanjem nasilnega ekstremizma se na tak ali drugačen način ukvarjajo številne druge vladne agencije na nacionalni ravni. Jeseni 2014 je bila z namenom izmenjave znanj in informacij ustanovljena t. i. referenčna skupina različnih institucij, kot so: Nacionalni odbor za preprečevanje kriminala, Švedska obrambna univerza, Agencija za izvrševanje kazenskih sankcij, Agencija za migracije, Agencija za zaščito družbe in pripravljenost, ministrstva, SÄPO, Policija in številne druge. Hedin Ekströmov je v intervjuju poudarila, da sta Policija in SÄPO nedavno sklenili dogovor o izboljšanju pretoka informacij, saj je pomembno, da obveščevalno zbrane informacije dosežejo lokalno raven in obratno. Na lokalni ravni je prišlo od vključno leta 2015 naprej pri ozaveščanju in obravnavi problematike nasilnega ekstremizma do izjemnega napredka.

Eden izmed specifičnih primerov je drugo največje švedsko mesto Göteborg, ki se sooča s povečano segregacijo, z naraščanjem nasilnega ekstremizma in notranjih napetosti. Kar 120 od 300 oseb, ki so iz Švedske odpotovale v Sirijo in Irak, je iz Göteborga. Propaganda Islamske države je izjemno učinkovita, saj dosega celo osnovnošolske otroke. Posledično je mesto Göteborg zaposlilo kar dva koordinatorja oziroma razvojna vodja proti nasilnemu ekstremizmu. Za potrebe magistrskega dela sta Zan Jankovski in Haisam A-Rahman predstavila številne aktivnosti, ki jih v Göteborgu izvajajo za preprečevanje nasilnega ekstremizma. Pri svojem delu

si prizadevata pomagati desetim mestnim četrtim pri oblikovanju osnovnih struktur, ki jih bodo lahko uporabile pri spopadanju s težavami, ki izvirajo iz nasilnega ekstremizma. Do zdaj sta v Göteborgu o nasilnem ekstremizmu poučila 3.500 lokalno zaposlenih strokovnih sodelavcev. Pomembno je, da so ti seznanjeni s problematiko, znaki radikalizacije, primernimi ukrepi in mehanizmi, ki so v lokalnem okolju na voljo za reševanje težav ter višjimi instancami, na katere se lahko obrnejo. Višja socialna delavka iz Göteborga Bettan Byvald je v intervjuju dodatno pojasnila, da na Švedskem delujejo dežurne socialne službe. Te so v nekaj primerih uporabile ukrep odvzema otroka staršem, da so zaščitili otroke, ki so jih hoteli starši odpeljati na konfliktna območja.

Na podlagi zgoraj navedenih dejstev lahko **potrdimo hipotezo 2**, ki pravi, da *se Švedska na pojav Islamske države odziva na normativni in sistemski ravni. V tem okviru je sprejela številne normativno-pravne, politične in sistemske ukrepe z namenom zagotoviti ustrezno zaščito svoje nacionalne varnosti.*

3. Švedska je tradicionalno znana po svoji liberalni migracijski politiki. V zadnjih desetih letih je država, ki ima nekaj manj kot deset milijonov prebivalcev, tujcem različnih kategorij podelila 950.000 dovoljenj za začasno in stalno prebivanje. V letu 2015 je za azil na Švedskem zaprosilo skoraj 163.000 oseb, največ iz Sirije, Afganistana in iz Iraka. Švedska je sredi novembra 2015 zaradi izjemno povečanih migracijskih tokov uvedla začasne mejne nadzore. Nato je vlada decembra 2015 ocenila, da *»aktualna situacija v širši perspektivi pomeni resno grožnjo za splošni red in notranjo varnost«* države. Tudi če se migracijski tokovi zmanjšajo, ima Švedska velike težave pri obvladovanju posledic takšnega števila prosilcev za azil v tako kratkem času.

Ker uvedba začasnih naključnih mejnih nadzorov 2015 ni bistveno omejila migracijskih tokov, je parlament 18. decembra 2015 sprejel *Zakon o posebnih ukrepih ob resnem ogrožanju javnega reda ali notranje varnosti*, ki je stopil v veljavo 21. decembra 2015 in velja do največ treh let. Vlada je ocenila, da je zakon potreben zaradi zagotovitve osnovnih družbenih dejavnosti. Zakon vladi daje pooblastilo, da izda odlok o obveznem izvajanju identifikacijskih nadzorov, ki se izvajajo z namenom zagotavljanja javnega reda in miru ter zaščite nacionalne varnosti. Vladni odlok z natančnimi določili o identifikacijskih nadzorih je začel veljati 4. januarja 2016.

Švedska zaradi povečanih migracijskih tokov izvaja številne druge ukrepe za zagotavljanje varnosti. Agencija za migracije še tesneje sodeluje s SÄPO pri oceni posameznih primerov prošenj za azil in za pridobitev državljanstva. Konec januarja 2016 je vlada zadolžila Policijo in

Agencijo za migracije, da pripravita ukrepe, ki bodo izboljšali načine za deportacijo oseb, ki jim je bila zavrnjena prošnja za azil. Minister za notranje zadeve Anders Ygeman je ocenil, da je ena izmed vladnih prioritet, da poskrbi, da omenjene osebe čim prej zapustijo Švedsko. V ta namen je Agencija za izvrševanje kazenskih sankcij zaposlila več novih uslužbencev, ki pomagajo s transportom oseb iz Švedske. Vlada je tudi naznanila, da bo s posameznimi državami, kot sta Afganistan in Maroko, začela pogajanja za sklenitev bilateralnih sporazumov o ponovnem sprejemu njihovih državljanov v državo izvora.

Policija, ki je dodatno obremenjena zaradi povečanih migracijskih tokov, terorističnih groženj, deportacijskih primerov idr. potrebuje 3.300 dodano zaposlenih. Marca 2016 je nacionalni direktor Policije Dan Eliasson zaradi urgentnosti situacije odredil policijskim okrožjem, da zaposlijo dodatnih 700 oseb, čeprav za takšno odločitev ni bilo na voljo finančnih sredstev. Svojo odločitev je za medije komentiral z upanjem, da bosta vlada in parlament razumela resnost situacije in naknadno odobrila potrebna finančna sredstva.

Vlada izvaja številne ukrepe za čimprejšnjo integracijo na novo prispelih oseb v švedsko družbo. Skladno s sklepom vlade so pokrajine v začetku leta 2016 začele organizacijo 17 regionalnih konferenc po vsej državi na temo sprejema in uveljavitve na novo prispelih oseb. Vlada je ustanovila tudi Sekretariat za koordinacijo in usmerjanje vladnega dela glede begunske situacije. Ministrstvo za zaposlovanje Ylvo Johansson je predsednik vlade zadolžil za koordinacijo in usmerjanje vladnega dela glede begunske situacije.

Parlament je januarja 2016 sprejel *Zakon o sprejemu za namestitev določenih novo prispelih priseljencev*, ki je stopil v veljavo 1. marca 2016. Zakon uvaja obvezen sprejem novih beguncev za vse občine po številčnem seznamu, ki ga oblikuje Agencija za zaposlovanje glede na število prebivalcev v občini, razmere na lokalnem trgu delovne sile, števila že sprejetih oseb in druge pogoje. Agencija za zaposlovanje uvaja programe, ki na novo prispele osebe pripravljajo na trg delovne sile. Začela je načrtno izboljševanje stikov z delodajalci. Vlada je uvedla t. i. hitri tir za pospešeno vključevanje na novo prispelih migrantov z znanji deficitarnih poklicev (npr. učitelji) na trg delovne sile.

Analiza ukrepov, ki jih je Švedska sprejela zaradi izjemno povečanega števila prosilcev za azil v letu 2015, nam omogoča, da **potrdimo hipotezo 3**, ki se glasi: *Švedska je zaradi povečanih migracijskih tokov spremenila odnos do migracij: danes ne gre več predvsem za humanitarno in ekonomsko vprašanje, ampak v prvi vrsti za vprašanje zagotavljanja lastne nacionalne varnosti.*

LITERATURA IN VIRI

1. A-Rahman, Haisam. 2016. Intervju z avtorico. Göteborg, 14. marec.
2. Aasland Ravndal, Jacob in Johannes Due Enstad. 2015. Hvorfor er det så mye mer høyreekstrem vold i Sverige? *Aftenposten*, 3. november. Dostopno prek: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Hvorfor-er-det-sa-mye-mer-hoyreekstrem-vold-i-Sverige-8226892.html> (24. november 2015).
3. Ackerman, Spencer (2015). US Central Command Twitter account hacked to read 'I love you Isis'. *The Guardian*, 12. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/us-news/2015/jan/12/us-central-command-twitter-account-hacked-isis-cyber-attack> (15. november 2015).
4. Andersson, Jan Joel in Thierry Tardy. 2015. *Hybrid: what's in a name?* European Union Institute for Security Studies. Dostopno prek: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_32_Hybrid_warfare.pdf (3. januar 2016).
5. Anthony, Ian. 2015. Introduction: international security, armaments and disarmament. V *SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security*, 3–13. Oxford: Oxford University Press.
6. Arbetsförmedlingen. 2015. *Arbetsförmedlingens prognos för åren 2016 och 2017: Stor ökning av nya jobb*. Dostopno prek: <http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-prognoser/Prognoser/Prognoser/Riket/2015-12-09-Stor-okning-av-nya-jobb.html> (20. februar 2016).
7. Arbetsmarknadsdepartementet. 2015. *Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända. Ds 2015: 33*. Dostopno prek: http://www.regeringen.se/contentassets/746edfe0296b44c2a732ff6f8982052e/ds-2015_33-ett-gemensamt-ansvar-for-mottagande-av-nyanlanda.pdf (1. marec 2016).
8. --- 2016. *Frågor och svar om lagen om mottagande av vissa nyanlända för bosättning*. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/02/fragor-och-svar-om-lagen-om-mottagande-av-vissa-nyanlanda-for-bosattning/> (1. marec 2016).
9. Atwan, Abdel - Bari. 2015. *Islamic State: The Digital Caliphate*. London: Saqi Books.
10. Baldwin, David A. 1997. The concept of security. *Review of international studies*. 23: 5–26.
11. Balzacq, Thierry. 2011. Enquiries into methods: a new framework for securitization analysis. V *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*, ur. Thierry Balzacq, 31–54. London in New York: Routledge.
12. BBC. 2014. Why Islamic State chose town of Dabiq for propaganda, 17. november. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30083303> (10. december 2015).
13. Berger, Ella. 2016. Tänker anställa – trots att det inte finns pengar. *SvT Nyheter*, 26. marec. Dostopno prek: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/tanker-anstalla-trots-att-det-inte-finns-pengar> (9. april 2016).
14. Bering, Sofia. 2016. Mohamed bodde i Sverige – pekas ut för samröre med Brysselterrorister. *SvT Nyheter*. 23. marec 2016. <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/belkaid-lamnade-sverige-och-anslot-till-is> (9. april 2016).

15. Born, Hans, ur. 2006. *Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem: načela, mehanizmi in praksa*. Ženeva: Interparlamentarna unija, Ženevski center za demokratični nadzor nad oboroženimi silami. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
16. Buchanan, Elsa. 2015. Syria: 'Over 6,000 Europeans' fighting with Isis and other jihadist groups. *International Business Time*, 13. april. Dostopno prek: <http://www.ibtimes.co.uk/syria-over-6000-europeans-fighting-isis-other-jihadist-groups-1496058> (18. januar 2016).
17. Bunzel, Cole. 2015. From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State. *The Brookings Project on U. S. relations with the Islamic World*. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/ideology-of-islamic-state-bunzel/the-ideology-of-the-islamic-state.pdf> (25. november 2015).
18. Burke, Jason. 2015. *The New Threat form Islamic Militancy*. London: The Bodley Head.
19. Busch Thor, Ebba in Andreas Carlsson. 2016. KD: Sexbrott bör leda till utvisning. *Svenska Dagbladet*, 12. januar. Dostopno prek: <http://www.svd.se/kd-sexbrott-bor-leda-till-utvisning> (13. januar 2016).
20. Buzan, Barry. 2006. Will the "global war on terrorism" be the new Cold War? *International Affairs* 82 (6): 1101–1118.
21. Buzan, Barry in Lene Hansen. 2010. *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
22. Buzan, Barry, Ole Waever in Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
23. Byvald, Bettan. 2016. Intervju z avtorico. Göteborg, 14. marec.
24. Carlsson, Mattias. 2015. Så ska tusentals flyktingar utvisas ur Sverige. *Dagens Nyheter*. 8–9 (3. december).
25. Cebbeci, Münevver. 2011. The Middle East and Iraq in EU and US Foreign Policy. V *Issues in EU and US Foreign Policy*, ur. Cebbeci, Münevver, 133–177. Lanham, MD: Lexington Books.
26. *Charter of principles governing the EU radicalisation awareness*. 2012. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/ran_charter_en.pdf (20. februar 2016).
27. Clapper, James R. 2015. *Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*. Senate Armed Services Committee. Dostopno prek: http://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Clapper_02-09-16.pdf (10. februar 2016).
28. Cockburn, Patrick. 2014. War with Isis: Islamic militants have army of 200,000, claims senior Kurdish leader. *Independent*, 14. november. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/war-with-isis-islamic-militants-have-army-of-200000-claims-kurdish-leader-9863418.html> (6. februar 2016).
29. Council of the European Union. 2015. *Council conclusions on the EU Regional Strategy for Syria and Iraq as well as the ISIL/Da'esh threat*, 16. marec. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/press/press-releases/2015/03/16-council-conclusions-eu-regional-strategy-for-syria-and-iraq-as-well-as-the-isil-daesh-threat/> (2. februar 2016).

30. *Dabiq*. 2014. A call to all Muslim: Doctors, Engineers, Scholars and Specialists. 1: 11. Dostopno prek: <https://azelin.files.wordpress.com/2014/07/islamic-state-22dc481biq-magazine-122.pdf> (15. december 2016).
31. *Dagens Nyheter*. 2016. Uttag av pass begränsas, 14 (26. februar).
32. Dahlgren, Hans. 2016. Ny säkerhetsstrategi för Sverige: vad bör en sådan innehålla? *Folk och Försvar Rikskonferensen*, 10. januar, posnetek ob 17.25. Dostopno prek: <http://www.folkochforsvar.se/rikskonferensen/rk16-son-1655-1800.html> (20. januar 2016).
33. Danish Defence Intelligence Service. 2015. *Intelligence Risk Assessment. An assessment of developments abroad impacting on Danish Security*. Dostopno prek: https://feddis.dk/SiteCollectionDocuments/FE/EfterretningsmaessigeRisikovurderinger/Risikovurdering2015_EnglishVersion.pdf (10. december 2016).
34. Davidson, Helen. 2014. Isis instructs followers to kill Australians and other 'disbelievers'. *The Guardian*, 23. september. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/23/islamic-state-followers-urged-to-launch-attacks-against-australians> (10. januar 2016).
35. Dellings, Hannes. 2014. Säpo utreder terrorsvenskar. *Svenska Dagbladet*, 14. december. Dostopno prek: <http://www.svd.se/sapo-utreder-terrorsvenskar> (18. januar 2016).
36. Den Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, 2015. *Frågor & svar*. Dostopno prek: <http://www.samordnarenmotextremism.se/fragor-svar/> (10. februar 2016).
37. Dimitrijević Vojin. 1973. *Pojam bezbednosti u međunarodnim odnosima*. Beograd: Savez udruženja pravnika Jugoslavije.
38. Dunne, Tim. 2001. Liberalism. V *The Globalization of World Politics: An introduction to international relations*, ur. John Baylis in Steve Smith, 162-181. New York: Oxford University Press.
39. Elman, Colin in Jensen, Michael A. 2013. Realism. V *Security studies: an introduction*, ur. Williams, Paul D., 15–31. London in New York: Routledge.
40. *EU Observer*. 2016. How Moroccan street boys changed Swedish foreign policy, 7. marec. Dostopno prek: <https://euobserver.com/beyond-brussels/132531> (15. marec 2016).
41. European Commission. 2015a. *Humanitarian Aid and Civil Protection: Iraq. ECHO Factsheet*, december 2015. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/iraq_en.pdf (16. marec 2016).
42. --- 2015b. *Proposal for a Council decision establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Sweden in accordance with Article 9 of Council Decision (EU) 2015/1523 and Article 9 of Council Decision (EU) 2015/1601 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece*, 15. december. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/legal-documents/docs/proposal_establishing_provisional_measures_in_the_area_of_international_protection_for_the_benefit_of_sweden_en.pdf (10. januar 2015).
43. --- 2015c. *Refugee Crisis: European Commission awards €35 million to Sweden, €8 million to Finland and €5 million to Belgium in emergency funding*, 23. december. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/2015/20151223_1_en.htm (5. januar 2016).

44. --- 2016a. *Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council and the Council: First report on relocation and resettlement*, 16. marec. Dostopno prek: http://www.statewatch.org/news/2016/mar/eu-com-165-16-first-report-relocation-and-resettlement_en.pdf (16. marec 2016).
45. --- 2016b. *Humanitarian Aid and Civil Protection: Syria Crisis. ECHO Factsheet*, marec 2016. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf (16. marec 2016).
46. --- 2016c. *New European Counter Terrorism Centre launched*, 25. januar. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/news/2016/01/20160125_en.htm (10. februar 2016).
47. --- 2016č. *RAN and the RAN Centre of Excellence*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm (20. februar 2016).
48. --- 2016d. *RAN Working Groups*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/index_en.htm (20. februar 2016).
49. Europol. 2015. *North Caucasian fighters in Syria and Iraq & IS propaganda in Russian language*. Dostopno prek: <https://www.europol.europa.eu/content/redacted-north-caucasian-fighters-syria-and-iraq-and-russian-language-propaganda-edoc-801733> (10. januar 2016).
50. Evropski svet. 2014. *Posebno zasedanje Evropskega sveta (30. avgust 2014) – sklepi*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/meetings/european-council/2014/08/30/> (9. februar 2016).
51. --- 2015. *Zasedanje Evropskega sveta (17. in 18. december 2015) – sklepi*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/meetings/european-council/2015/12/17-18/> (9. februar 2016).
52. Evropska unija. 2010. *Prečiščeni različici Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o delovanju Evropske unije*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_sl.pdf (15. februar 2016).
53. *Expressen*. 2016. Polisen vill ha över 3 000 fler anställda, 1. marec. Dostopno prek: <http://www.expressen.se/nyheter/polisen-vill-ha-over-3-000-fler-anstallda/> (1. marec).
54. Fahlander, Marit. 2016. Säpo sänker terrorhotnivån. *Svenska Dagbladet*, 2. marec. Dostopno prek: <http://www.svd.se/sapo-sanker-terrorhotnivan> (3. marec 2016).
55. Fernandez, Alberto M. 2015. *Here to stay and growing: Combating ISIS propaganda networks*. Center for Middle East Policy at Brookings Institution. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/10/combating-isis-propaganda-fernandez/is-propaganda_web_english.pdf (10. januar 2016).
56. Fierke, Karin M. 2015. *Critical Approaches to International Security*. Cambridge: Polity Press.
57. Flores, Juan. 2016a. Fritagen från IS hemma igen. *Dagens nyheter*, 27. februar. Dostopno prek: <http://www.dn.se/arkiv/dn-nyheter/fritagen-fran-is-hemma-igen/> (3. marec 2016).
58. --- 2016b. Terroristen med anknytning till Sverige ”extremt religiös”. *Dagens nyheter*, 18. marec. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/terroristen-med-anknytning-till-sverige-extremt-religios/> (9. april 2016).
59. Fukuyama, Francis. 2011. *The Origins of Political Order*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.

60. Fukuyama, Francis. 2014. *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
61. Försvarsdepartementet. 2013. *Vägval i en globaliserad värld*. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/0783c292579948ec8d9fb1ba70eb056b/vagval-i-en-globaliserad-varld---ds-201333> (15. december 2015).
62. --- 2014. *Försvaret av Sverige: Starkare försvar för en osäker tid*. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/7f2ab5930a3c49c38f4ade73eca07475/forsvaret-av-sverige---starkare-forsvar-for-en-osaker-tid> (15. december 2015).
63. --- 2016. *Regeringens proposition 2015/16:153: Stöd till Frankrike med försvarsmateriel* 17. marec. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/prop.-och-lagratsremisser/151615300webb.pdf> (9. april 2016).
64. Försvarsmakten. 2016. *Årsöversikt 2015: Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten*. 1. marec. Dostopno prek: <http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/3-organisation-forband/hogkvarteret/20160301-must-arsoversikt.pdf> (2. marec 2016).
65. Gartenstein-Ross, Daveed. 2015. How many fighters does the Islamic State really have? *War on the Rocks*, 9. februar. Dostopno prek: <http://warontherocks.com/2015/02/how-many-fighters-does-the-islamic-state-really-have/?singlepage=1> (16. februar 2016).
66. Gaub, Florence. 2015a. Hybrid tactics: ISIL & Co. *European Union Institute for Security Studies*. Dostopno prek http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_47_hybrid_ISIL.pdf (3. januar 2016).
67. --- 2015b. Waging #Eurojihad: foreign fighters in ISIL. *European Union Institute for Security Studies*. Dostopno prek: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_53_Foreign_fighters_in_ISIL.pdf (3. januar 2016).
68. Giovanni, di, Janine, Leah Mcgrath Goodman, Damien Sharkov. 2014. How does ISIS fund its reign of terror? *The Newsweek*, 11. junij. Dostopno prek: <http://europe.newsweek.com/how-does-isis-fund-its-reign-terror-282607?rm=eu> (15. januar 2016).
69. *Göteborgs-Posten*. 2015. Misstanke: IS-stulen konst i Sverige, 6. december. Dostopno prek: <http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.2919318-misstanke-is-stulen-konst-i-sverige> (10. december 2015).
70. Government Offices of Sweden. 2015a. *Global engagement and a more secure neighbourhood*, 9. marec. <http://www.government.se/sweden-in-the-eu/the-swedish-governments-overall-eu-priorities-for-2015/global-engagement-and-a-more-secure-neighbourhood/> (24. februar 2016).
71. --- 2015b. *Government extends bilateral aid to Iraq*, 17. maj. <http://www.government.se/press-releases/2015/05/government-extends-bilateral-aid-to-iraq/> (24. februar 2016).
72. --- 2015c. *Margot Wallström and Peter Hultqvist visited Iraq on 2 – 3 November*, 4. november. Dostopno prek: <http://www.government.se/articles/2015/11/margot-wallstrom-and-peter-hultqvist-visited-iraq-on-23-november/> (24. februar 2016).

73. --- 2015č. *Speech in the Iraq bill debate*, 9. julij. Dostopno prek: <http://www.government.se/speeches/2015/06/speech-in-the-iraq-bill-debate/> (24. februar 2016).
74. --- 2015d. *Statement on the situation in Syria and Iraq*, 17. maj. Dostopno prek: <http://www.government.se/statements/2015/02/statement-on-the-situation-in-syria-and-iraq/> (24. februar 2016).
75. --- 2015e. *Sweden increasing aid to Iraq and Syria*, 26. november. Dostopno prek: <http://www.government.se/press-releases/2015/11/sweden-increasing-aid-to-iraq-and-syria/> (24. februar 2016).
76. --- 2015f. *Sweden's contribution to the military training mission in northern Iraq*, 4. november. Dostopno prek: <http://www.government.se/press-releases/2015/11/swedens-contribution-to-the-military-training-mission-in-northern-iraq/> (24. februar 2016).
77. --- 2015g. *The Government presented Sweden's support to France*, 16. december. Dostopno prek: <http://www.government.se/articles/2015/12/the-government-presented-swedens-support-to-france/> (24. februar 2016).
78. --- 2016a. *Questions and answers: Act and Ordinance on identity checks in the event of serious danger to public order or domestic security in the country*, 4. februar 2016. Dostopno prek: <http://www.government.se/articles/2015/12/questions-and-answers-act-and-ordinance-on-identity-checks-in-the-event-of-serious-danger-to-public-order-or-domestic-security-in-the-country/> (10. februar 2016).
79. --- 2016b. *Speech by Margot Wallström at the Meeting of the Small Group of the Global Coalition against Daesh*, 2. februar. Dostopno prek: <http://www.government.se/speeches/2016/02/utrikesministern-till-mote-med-koalitionen-mot-daesh/> (24. februar 2016).
80. Grip, Lina. 2015. The Growth in European foreign terrorist fighters. V *SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security*. 251-259. Oxford: Oxford University Press.
81. Grizold, Anton. 1998. Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti. V *Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih raziskav II*, ur. Anton Grizold, 1–15. Ljubljana: FDV.
82. --- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: FDV.
83. --- 2003. Nacionalna varnost ZDA. V *Politične institucije, politike in proračun: Severnoameriški razgledi*, Bogomil Ferfila, Anton Gizold, Lance Leloup in Paul Phillips, 327-446. Ljubljana: FDV.
84. --- 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: FDV.
85. Grizold, Anton in Bojko Bučar. 2011. Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa* 48 (4): 827–851.
86. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: FDV.
87. Grizold, Anton, Iza Tršar, Valentina Dobršek, Nina Žoher, Matej Vidic, Branka Stjepanović, Mateja Kopač in Špela Čavničar. 2015. *Svet na prelomu: Varnostne skupnosti kot odgovor na kompleksno ogrožanje sodobnega sveta*. Ljubljana: FDV.
88. Gustafsson, Linus. 2015. *Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier*. Centrum för Asymmetriska Hot- och Terrorism Studier, Försvarshögskolan. Dostopno prek: <https://www.fhs.se/documents/Externwebben/forskning/centrumbildningar/CATS/publikatio>

- ner/2015/Våldsbejakande%20islamistisk%20extremism%20och%20sociala%20medier.pdf (12. december 2015).
89. Göteborgs universitet. 2015. *Göteborgs universitet etablerar Segerstedtinstitutet*, 1. juli. Dostopno prek: <http://segerstedtinstitutet.gu.se/aktuellt/n//goteborgs-universitet-etablerar-segerstedtinstitutet-.cid1312359> (20. januar 2016).
 90. Harcet, Marjana. 2008. Islamsko pravo od džihada do taklida. V *Blagoslovni vestnik* 68, 557-568. Dostopno prek: <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV-08-4-07-Harcet-Islam.pdf> (15. januar 2016).
 91. Hedin Ekström, Anna. 2016. Intervju z avtorico. Göteborg, 14. marec.
 92. Hegghammer, Thomas. 2013. Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting. *American Political Science Review* 107 (1): 1–15.
 93. Herman, Charles F. 1982. Defining National Security. V *American Defense Policy*, ur. John F. Reichart in Steven R. Sturm, 18–21. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
 94. Hjerten, Linda in Johan Nordström. 2010. Fem gripna för terrorbrott: Fyra av dem bosatta i Sverige. *Aftonbladet*, 29. december. Dostopno prek: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article12722672.ab> (18. december 2015).
 95. Holender, Robert in Anders Forsström. 2016. Flickan vittnade om skrällen som fånge hos IS. *Dagens Nyheter*, 24. februar. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/flickan-vittnade-om-skracken-som-fange-hos-is/> (1. marec 2016).
 96. Holm, Kertin. 2016. Hemliga svenska hjälpen till Frankrike – laserstyrda bomber. *SvT Nyheter*, 17. marec. Dostopno prek: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/hemligt-frankrike-tod-till-riksdagen> (9. april 2016).
 97. Holmberg, Kalle. 2016. CNN: Mohamed Belkaid kan ha styrt båda terrordåden. *Dagens Nyheter*, 24. marec. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/terroristen-med-anknytning-till-sverige-extremt-religios/> (9. april 2016).
 98. Human Rights Watch. 2014. *Maybe we live and maybe we die: Recruitment and Use of Children by Armed Groups in Syria*. Dostopno prek: https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria0614_crd_ForUpload.pdf (6. januar 2016).
 99. Hultqvist, Peter. 2015. Så ska Sverige försvaras fram till 2020. V *Kan Sverige försvaras – mod vad? En antologi om svensk säkerhetspolitik*, ur. Johan Bergenäs in Ögren Wanger, 128-138. Stockholm: Ekerlids Förlag.
 100. *International Organisation for Migration*. 2015. Irregular Migrant, Refugee Arrivals in Europe Top One Million in 2015: IOM 22, December. Dostopno prek: <https://www.iom.int/news/irregular-migrant-refugee-arrivals-europe-top-one-million-2015-iom> (10. januar 2016).
 101. ISIS. 2016. *Counter Terrorism Project*. Dostopno prek: http://www.counterextremism.com/sites/default/files/threat_pdf/ISIS-01152016.pdf (20. januar 2016).
 102. Jacobsson, Bengt, Jon Pierre, Göran Sundström. 2015. *Governing the Embedded State*. Oxford: Oxford University Press.
 103. Jankovski, Zan. 2016. Intervju z avtorico. Göteborg, 14. marec.

104. Jeppsson, Jonathan. 2016. M-förslag: Vill även kunna utvisa personer som begår grov stöld. *Aftonbladet*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article22244539.ab> (1. marec 2016).
105. *Jihadology*. 2016. Dostopno prek: <http://jihadology.net/category/dabiq-magazine/> (18. april 2016).
106. Johansson Morgan. 2016. Beredskap i mottagandesystemen. *Riksdagen*, 24. februar. Dostopno prek: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Fragor-och-anmalningar/Svar-pa-skriftliga-fragor/Beredskap-i-mottagandesystemen_H312820/ (26. februar 2016).
107. Johnson, Simon. 2007. Qaeda urges cartoonist death, threatens Swedish firms. *Reuters*, 16. september. Dostopno prek: <http://in.reuters.com/article/idINIndia-29548420070915> (3. februar 2016).
108. Justitiedepartementet 2014a. *Kommittédirektiv 2014:103. En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/6b598b05db1c4878934486209ab20431/en-nationell-samordnare-for-att-varna-demokratin-mot-valdsbejakande-extremism-dir.-2014103> (1. februar 2016).
109. --- 2014b. *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/a76118e6b4fc49bfba45804f6bb3c9c956/valdsbejakan-de-extremism-i-sverige--nulage-och-tendenser-ds-20144> (10. januar 2016).
110. --- 2016a. *Lagrådsremiss: Ändring av bestämmelserna om rätt till bistånd i lagen om mottagande av asylsökande m.fl.*, 3. marec. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/eb45beb7a7624490b7824dc22db44976/andring-av-bestammelserna-om-ratt-till-bistand-i-lagen-om-mottagande-av-asylsokande-m.fl> (15. marec 2016).
111. --- 2016b. *Lagrådsremiss: Informationsutbyte vid samverkan mot organiserad brottslighet*, 10. marec. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/ea7da1c1f60f462192da93a831f9785c/informationsutbyte-vid-samverkan-mot-organiserad-brottslighet> (15. marec 2016).
112. Kalčič, Špela. 2007. »Nisem jaz Barbika«: oblačilne prakse, islam in identitetni procesi med Bošnjakinjami v Sloveniji. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
113. Karam, Zeina in Vivian Salama. 2014. Islamic State group recruits, exploits children. *Yahoo News*, 23. november. Dostopno prek: <http://news.yahoo.com/islamic-state-group-recruits-exploits-children-110950193.html> (15. december 2015).
114. Kay, Shean. 2015. *Global Security in the Twenty-First Century: The Quest for Power and the Search for Peace*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
115. Klausen, Ytte. 2015. Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq. *Studies in Conflict and Terrorism* 38 (1): 1–22.
116. *Konvencija iz Montevidea o pravicah in dolžnostih držav* – Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. 1933. Dostopno prek: <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> (8. november 2015).
117. Kotnik - Dvojmoč, Igor. 2000/2001. Varnostna tveganja in grožnje v sodobnem svetu. *Ujma* 14/15: 215–223.

118. Kudo, Per in Göran Eriksson. 2015. Löfven om terrordomen: "En viktig signal". *Svenska Dagbladet*. 13. december. Dostopno prek: <http://www.svd.se/terroratalade-far-sin-dom> 6. januar 2016).
119. Kulturdepartementet. 2015. *Regeringens skrivelse 2014/15:144: Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism*. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/0ab9597659f24c05a918caa7916b6048/skrivelse-141514400webb.pdf> (2. februar 2016).
120. Lallerstedt, Karl. 2014. *Syrien och Sverige: En avlägsen konflikt med allvarliga konsekvenser på hemmaplan*. Dostopno prek: http://frivarld.se/wp-content/uploads/2014/12/4_rapport_lallerstedt.pdf (12. december 2015).
121. Larsson, Göran in Björk Mårten. 2015. *Globala konflikter med lokala konsekvenser: Översikt om utresandeproblematiken*. Dostopno prek: <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/27962.pdf> (12. november 2015).
122. Lindberg, Helena. 2015. Ett nytt Europa, ett nytt Sverige och nya förutsättningar för oss som arbetar med samhällets säkerhet. *MSB*. Dostopno prek: https://www.msb.se/Upload/Nyheter_press/Helena%20Lindbergs%20anf%C3%B6rande%20p%C3%A5%20M%C3%B6tesplats%20Samh%C3%A4llss%C3%A4kerhet%202015.pdf (1. maret 2016).
123. Lindström, Janne. 2015. Migrationsverket: asylboenden hålls hemliga. *SvT Nyheter*, 28. oktober. Dostopno prek: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/hemlighaller-asylboende> (11. november 2016).
124. Lisinski, Stefan. 2016. Ett fåtal brott i Sverige kopplas till flyktingar. *Dagens Nyheter*, 12 (9. februar).
125. Lister, Charles R. 2015. *The Syrian Jihad: Al Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. London: Hurst & Co.
126. Littorin, Jens. 2015a. Terroråtalade 30-åringen: "Det är inte jag på filmerna". *Dagens Nyheter*, 27. november. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/terroratalade-30-aringen-det-ar-inte-jag-pa-filmerna/?print=true> (25. februar 2016).
127. --- 2015b. Vidriga bilder under terrorrättegången. *Dagens Nyheter*, 26. november. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/vidriga-bilder-under-terrorrattgangen/> (25. februar 2016).
128. --- 2016a. Tre häktade för medhjälp till terrorbrott. *Dagens Nyheter*, 12. januar. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/tre-haktade-for-medhjalp-till-terrorbrott/> (25. februar 2016).
129. --- 2016b. Unga kvinnor söks via sociala medier. *Dagens Nyheter*, 8-9 (19. februar).
130. Ljungholm, Markus. 2015. Mona Sahlin: "SD har ett ansvar för bränderna". *SVT Nyheter*, 29. oktober. Dostopno prek: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/mona-sahlin-sd-har-ett-ansvar-for-branderna> (10. december 2015).
131. Lund, Aron. 2015. The Syrian and Iraqi civil wars. V *SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security*, 19–36. Oxford: Oxford University Press.
132. Lund, Lina. 2016. Säpo sänker terrornivån. *Dagens Nyheter*, 2. maret. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/sapo-sanker-terrornivan/> (2. maret 2016).
133. Malešič, Marjan. 2012. Teoretske paradigme sodobne varnosti in okolje kot varnostno vprašanje. *Teorija in praksa* 49 (2): 264–282.

134. Mattsson, Christer. 2016. Intervju z avtorico. Göteborg, 14. marec.
135. McCants, William. 2015. *The believer: How an introvert became the leader of the Islamic State*. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/research/essays/2015/thebeliever> (21. december 2015).
136. McDonald, Matt. 2013. Constructivism. V *Security studies: an introduction*, ur. Williams, Paul D, 63–76. London in New York: Routledge.
137. Milante, Gary, Suyoun Jang in Alison Burt. 2015. Beyond fragile states: understanding security and development through a systems approach. V *SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security*, 299–309. Oxford: Oxford University Press.
138. Migrationsverket. 2015. *Den svenska flyktingkvoten*. Dostopno prek: <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Flyktingkvoten/Den-svenska-flyktingkvoten.html> (28. februar 2016).
139. Migrationsverket. 2016a. *Antal asylsökande – aktuell statistik*. Dostopno prek: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html> (9. april 2016).
140. --- 2016b. *Därför har så många ensamkommande afghanska barn sökt asyl i Sverige*. Dostopno prek: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-01-21-Darfor-har-sa-manga-ensamkommande-afghanska-barn-sokt-asyl-i-Sverige.html> (28. februar 2016).
141. --- 2016c. *Fakta och länkar*. Dostopno prek: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Migrationsverket---mitt-i-varlden-2015/Fakta-och-lankar.html> (2. marec 2016).
142. --- 2016č. *Inkomna ansökningar om asyl, 2015*. Dostopno prek: <http://www.migrationsverket.se/download/18.7c00d8e6143101d166d1aab/1451894593595/I+Inkomna+ans%C3%B6kningar+om+asyl+2015+-+Applications+for+asylum+received+2015.pdf> (28. februar 2016).
143. --- 2016d. *Vem bedöms som flykting?* Dostopno prek: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Fokusomraden/Lagforslag-om-att-begransa-mojligheten-att-fa-uppehallstillstand-/Vem-bedoms-som-flykting.html> (16. marec 2016).
144. Morris, Loveday. 2016. If the Mosul dam in Iraq collapses, half a million people could die. *The Independent*, 13. februar. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/if-the-mosul-dam-in-iraq-collapses-half-a-million-people-could-die-a6871836.html> (14. februar 2016).
145. MSB. 2015. *MSB satsar 15 miljoner på forskning om radikalisering och social oro*, 25. september. Dostopno prek: <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/MSB-satsar-15-miljoner-pa-forskning-om-radikalisering-och-social-oro/> (22. februar 2016).
146. --- 2016a. *MSB satsar på forskning om extremism*, 2. februar. Dostopno prek: <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/MSB-satsar-pa-forskning-om-extremism/> (22. februar 2016).
147. --- 2016b. *Nationell risk- och förmågebedömning*. Dostopno prek: <https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Krisberedskap/Nationell-risk--och-formagebedomning/> (22. februar 2016).
148. --- 2016c. *Om MSB*. <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/> (22. februar 2016).

149. Nato 2016a. *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Defence Ministers*. 11. februar. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127972.htm?selectedLocale=en (15. februar 2016).
150. --- 2016b. *The Secretary General's Annual Report 2015*. Dostopno prek: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160128_SG_AnnualReport_2015_en.pdf (27. februar 2016).
151. Navari, Cornelia. 2013. Liberlisms. V *Security studies: an introduction*, ur. Williams, Paul D., 32–47. London in New York: Routledge.
152. Nordenskiöld, Tomas. 2016. Tiotusentals asylsökande avvisas. *Dagens Industri*, 10 (28. januar).
153. Nordström, Isabelle 2016. Terroristen bodde i Sverige – så var hans okända liv. *Aftonbladet*, 18. maret. Dostopno prek: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article22471894.ab> (9. april 2016).
154. Olsen, G. Matthew. 2014. *Remarks at the Brookings Institution*, 3. september 2014. Dostopno prek: http://www.nctc.gov/docs/2014-09-03_remarks_for_the_brookings_institution.pdf (20. november 2016).
155. Olsson, Kristina. 2012. Fyra män döms till 12 års fängelse efter terrorbrott. *Svenska dagbladet*, 4. junij. Dostopno prek: <http://www.svd.se/fyra-man-doms-till-12-ars-fangelse-efter-terrorbrott> (18 December 2015).
156. Parks, Brad. 2015. How a US prison camp helped create ISIS. *New York Post*, 30. maj. Dostopno prek <http://nypost.com/2015/05/30/how-the-us-created-the-camp-where-isis-was-born/> (20. januar 2016).
157. Peoples, Columba in Nick Vaughan-Williams. 2015. *Critical Security Studies: An Introduction*. London in New York: Routledge.
158. Polisen. 2015. *Sweden has introduced temporary border controls*, 12. november. Dostopno prek: <https://polisen.se/en/Languages/Laws-and-Regulations/Temporary-border-controls/> (15. november 2016).
159. Polismyndigheten. 2015. *Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015*. Dostopno prek: https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Organiserad%20brottslighet/GOB_Polisens%20rapport%20om%20organiserad%20brottslighet%202015.pdf (5. november 2015).
160. Prezelj, Iztok. 2001. Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi: Razreševanje nekaterih terminoloških dilem. *Teorija in praksa* 38 (1): 127–141.
161. --- 2002a. Kompleksno ogrožanje varnosti in nastajanje kompleksnih kriz: Analiza primera terorističnih napadov na Svetovni trgovinski center v New Yorku in Pentagon. V *Nacionalna in mednarodna varnost*, ur. Marjan Malešič, 59–76. Ljubljana: FDV.
162. --- 2002b. Ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije in vključevanje v NATO. *Teorija in Praksa* 39 (3): 426–441.
163. --- 2002c. Konceptualizacija nacionalnih varnostnih interesov. *Teorija in praksa* 39 (4): 632–637.
164. --- 2006. Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije. *Ujma* 20: 177–181.

165. Providence Research, Foreign Affairs Committee, US Congress, US Senate, Australian National Security, Bureau of Counterterrorism, Wikimedia Foundation. 2015. *The ISIS Threat: The Rise of the Islamic State and their Dangerous Potential*. Providence Research Publishing.
166. Ranstorp, Magnus in Peder Hyllengren. 2013. *Prevention of violent extremism in third countries: Measures to prevent individuals joining armed extremist groups in conflict zones*. Dostopno prek: <https://www.fhs.se/documents/externwebben/forskning/centrumbildningar/cats/publikationer/prevention%20of%20violent%20extremism%20in%20third%20countries%20.pdf> (9. november 2015).
167. Ranstorp, Magnus, Linus Gustafsson in Peder Hyllengren. 2015a. From the Welfare State to the Caliphate: How a Swedish Suburb became a breeding ground for foreign fighters streaming into Syria and Iraq. *Foreign Policy*, 23. februar. Dostopno prek: http://foreignpolicy.com/2015/02/23/from_the_welfare_state_to_the_caliphate_sweden_islamic_state_syria_iraq_foreign_fighters/ (5. november 2015).
168. --- 2015b. *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå: Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*. Dostopno prek: <http://www.fhs.se/Documents/Externwebben/forskning/centrumbildningar/CATS/F%C3%B6rebyggande%20av%20v%C3%A5ldsbejakande%20extremism%20p%C3%A5%20lokal%20niv%C3%A5.pdf> (5. november 2015).
169. Rasmusen, Nick. 2015. *Current terrorist threat to the United State*, Office of the Director of National Intelligence, Hearing before the Senate Select Committee on Intelligence, 12. februar. Dostopno prek: http://www.nctc.gov/docs/Current_Terrorist_Threat_to_the_United_States.pdf (18. januar 2016).
170. Regeringskansliet. 2011. *Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. 8. december. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/441d6f98b4e340d3a1a975d66c3e81f6/handlingsplan-for-att-varna-demokratin-mot-valdsbejakande-extremism-skr.-20111244> (10. december 2015).
171. --- 2015. *Regeringens skrivelse 2014/15:146. Förebygga, förhindra och försvåra – den svenska strategin mot terrorism*. 27. avgust. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/contentassets/d4fdc4bc1c314fd9aa6c7a3da9bc93/141514600webb.pdf> (10. november 2015).
172. --- 2016a. *Förslag om att tillfälligt begränsa möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/02/forslag-om-att-tillfalligt-begransa-mojligheten-att-fa-uppehallstillstand-i-sverige/> (1. maret 2016).
173. --- 2016b. *Förordning (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner*, 4. februar. Dostopno prek: <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2016:40> (1. maret 2016).
174. --- 2016c. *I morgon inleds de regionala konferenserna om mottagande och nyanländas etablering*, 21. januar. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/01/i-morgon-inleds-de-regionala-konferenserna-om-mottagande-och-nyanlandas-etablering/> (1. maret 2016).

175. --- 2016č. *Informationsutbyte vid samverkan mot organiserad brottslighet*, 11. marec. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/lagratsremiss/2016/03/informationsutbyte-vid-samverkan-mot-organiserad-brottslighet/> (16. marec 2016).
176. --- 2016d. *Mål för asyl*, 24. marec. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/migration/asyl/mal-for-asyl/> (27. marec 2016).
177. --- 2016e. *Nytt snabbspår för lärare och förskollärare*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/02/nytt-snabbspar-for-larare-och-forskollarare/> (15. februar 2016).
178. --- 2016f. *Proposition mot missbruk av svenska pass*, 7. januar. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/01/proposition-mot-missbruk-av-svenska-pass/> (26. februar 2016).
179. --- 2016g. *Sverige beviljas bistånd från EU:s asyl-,migrations- och integrationsfond*, 11. marec. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/03/sverige-beviljas-bistand-fran-eus-asyl--migrations--och-integrationsfond/> (15. marec 2016).
180. --- 2016h. *Ylva Johanssons utvidgade uppdrag i regeringen*, 24. februar. Dostopno prek: <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/02/ylva-johanssons-utvidgade-uppdrag-i-regeringen/> (1. marec 2016).
181. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Uradni list RS 27/2010. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO61> (3. februar 2016).
182. Reuter, Christoph. 2015. The Terror Strategist: Secret Files Reveal the Structure of Islamic State. *Spiegel Online International*, 18. april. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/world/islamic-state-files-show-structure-of-islamist-terror-group-a-1029274.html> (7. december 2015).
183. Rice, Xan 2015. The road from Damascus: Six million people live in Lebanon. Today, one in every four of them is a Syrian refugee. 26. december. *NewStatesman*. Dostopno prek: <http://www.newstatesman.com/world/middle-east/2015/12/road-damascus> (3. januar 2016).
184. RTV SLO. 2016. Nato bo v Egejskem morju rešene prebežnike vračal Turčiji, 25. februar. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/nato-bo-v-egejskem-morju-resene-prebeznike-vracal-turciji/386710> (26. februar).
185. Saltman, Erin Marie in Melanie Smith. 2015. »Till Martyrdom Do Us Part«: Gender and the ISIS Phenomenon. *Institute for Strategic Dialogue*. Dostopno prek: http://www.strategicdialogue.org/Till_Martyrdom_Do_Us_Part_Gender_and_the_ISIS_Phenomenon.pdf (5. december 2015).
186. Security Council 2014a. *Security Council Adopts Resolution 2170 (2014) Condemning Gross, Widespread Abuse of Human Rights by Extremist Groups in Iraq, Syria*. 7242nd Meeting (PM). SC/11520, 15. avgust. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2014/sc11520.doc.htm> (18. december 2015).
187. --- 2014b. *Security Council Unanimously Adopts Resolution Condemning Violent Extremism, Underscoring Need to Prevent Travel, Support for Foreign Terrorist Fighters*. 7272nd Meeting (PM). SC/11580, 24. september. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2014/sc11580.doc.htm> (18. december 2015).
188. --- 2015a. *Security Council 'Unequivocally' Condemns ISIL Terrorist Attacks, Unanimously Adopting Text that Determines Extremist Group Poses 'Unprecedented' Threat*. 7565th

- Meeting (PM). SC/12132, 20. november. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2015/sc12132.doc.htm> (19. december 2015).
189. --- 2015b. *Unanimously Adopting Resolution 2199 (2015), Security Council Condemns Trade with Al Qaida Associated Groups, Threatens Further Targeted Sanctions*. 7379th Meeting (AM). SC/11775, 12. februar. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2015/sc11775.doc.htm> (19. december 2015).
190. --- 2015c. *Unanimously Adopting Resolution 2253 (2015), Security Council Expands Sanctions Framework to Include Islamic State in Iraq and Levant*. 7587th Meeting (PM). SC/12168, 17. december. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2015/sc12168.doc.htm> (19. december 2015).
191. --- 2016. *Report of the Secretary – General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*. S/2016/92, 29. januar. Dostopno prek: http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2016/N1602353_EN.pdf (10. februar 2016).
192. Selvik, Kjetil in Stig Stenslie. 2011. *Stability and Change in the Modern Middle East*. London, New York: I. B. Tauris.
193. Sjöberg, Mikael. 2016. "Det ser ljust ut – om vi klarar etableringen av nyanlända" *Dagens Nyheter*, 6 (19. februar).
194. Smith, Steve in John Baylis. 2001. Introduction. *V The Globalization of World Politics: An introduction to international relations*, ur. John Baylis in Steve Smith, 1–12. New York: Oxford University Press.
195. Solomon, Erika in Ahmed, Mhidi. 2015. Isis: The munitions trail. *The Financial Times*. 30. november. Dostopno prek: <http://www.ft.com/cms/s/2/baad34e4-973c-11e5-9228-87e603d47bdc.html#axzz3y0waN1Zh> (7. december 2015).
196. Solomon, Erika, Guy Chazan in Sam Jones. 2015. Isis Inc: how oil fuels the jihadi terrorists. *The Financial Times*, 14. oktober. Dostopno prek: <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/b8234932-719b-11e5-ad6d-f4ed76f0900a.html#axzz3y0waN1Zh> (7. december 2015).
197. Statskontoret. 2015. *Värna demokratin mot våldsbejakande extremism: Utvärdering av en handlingsplan*. Dostopno prek: <http://www.statskontoret.se/upload/Publikationer/2015/201506.pdf> (10. januar 2016).
198. Stern, Jessica in J.M. Berger. 2015. *ISIS: The State of Terror*. New York. HarperCollins Publishers.
199. Svensson, Niklas. 2015a. Carl Bildt räddade livet på dödsdömd student. *Expressen*, 22. januar. Dostopno prek: <http://www.expressen.se/nyheter/carl-bildt-raddade-livet-pa-dodsdomd-student/> (15. december 2015).
200. --- 2015b. Kai Eide planerade operationen med Bildt. *Expressen*, 22. januar. Dostopno prek: <http://www.expressen.se/nyheter/kai-eide-planerade-operationen-med-bildt/> (15. december 2015).
201. *Svenska dagbladet*. 2015. Finns risk för "enorma ekonomiska påfrestningar", 11 (1. oktober).
202. --- 2016a. Regeringen slopar IS – börjar säga Daesh, 26. januar. Dostopno prek: <http://www.svd.se/svenska-regeringen-slopar-is--borjar-saga-daesh> (26. januar 2016).
203. --- 2016b. Svenska kommuner saknar plan mot extremism, 8 (26. februar).

204. Svenska motståndsrörelsen. Dostopno prek: <https://www.nordfront.se/> (20. februar 2016).
205. --- 2016. *Studiecirkel i Göteborg*. Dostopno prek: <https://www.nordfront.se/studiecirkel-i-goteborg-10.smr> (20. februar 2016).
206. Sveriges Radio. 2015. Var tredje brand på asylboenden kan ha startats av flyktingar, 9. december. Dostopno prek: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=493&artikel=6322079> (20. januar 2016).
207. Sveriges Riksdag. 2006. *Lag (2006:343) om Försvarmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning*. Dostopno prek: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2006343-om-Forsvarsmakt_sfs-2006-343/ (22. februar 2016).
208. --- 2015a. Justitieutskottets betänkande 2015/16: JuU24 2015. Särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet. Dostopno prek: <http://data.riksdagen.se/fil/AA99CBA5-B31A-4A24-8FFD-8E9244EC843E> (10. januar 2016).
209. --- 2015b. *Lag (2015:1073) om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet*. Dostopno prek: https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-20151073-om-sarskilda-a_sfs-2015-1073/?bet=2015:1073 (10. januar 2016).
210. --- 2016a. *Justitieutskottet betänkande 2015/16: JuU17. Ett särskilt straffansvar för resor i terrorismsyfte*. Dostopno prek: <https://data.riksdagen.se/fil/6348BCAA-68CC-4F4A-BEC8-8C975CB6E9BB> (25. februar 2016).
211. --- 2016b. *Betänkande 2015/16: JuU25 Åtgärder mot missbruk av svenska pass*. Dostopno prek: <https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201516/JuU25/> (3. maret 2016).
212. --- 2016c. *Ett särskilt straffansvar för resor i terrorismsyfte*. Dostopno prek: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201516/JuU17/> (3. maret 2016).
213. Svet Evropske Unije. 2015a. *Odziv na pojav tujih terorističnih borcev in nedavne teroristične napade v Evropi*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/> (9. februar 2016).
214. --- 2015b. *Povzetek strategije za boj proti terorizmu v Siriji in Iraku, s posebnim poudarkom na tujih borcih*. Dostopno prek: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5369-2015-INIT/sl/pdf> (9. februar 2016).
215. --- 2015c. *Sklepi Sveta EU in držav članic, ki so se sestale v okviru Sveta, o boju proti terorizmu*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/press/press-releases/2015/11/20-jha-conclusions-counter-terrorism/> (10. februar 2016).
216. --- 2015č. *Sklepi Sveta o regionalni strategiji EU za Sirijo in Irak ter za odziv na grožnjo skupine ISIL/Daiš*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/press/press-releases/2015/03/16-council-conclusions-eu-regional-strategy-for-syria-and-iraq-as-well-as-the-isil-daesh-threat/> (10. februar 2016).
217. Svete Uroš. 2006. Informacijsko-komunikacijska tehnologija in sodobne varnostne teorije. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 47-67. Ljubljana: FDV.

218. Svete Uroš, Guštin Damijan in Črnčec, Damir. 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Ljubljana: Defensor d.o.o..
219. Swedish Security Service. 2010. *Violence-promoting Islamist extremism in Sweden*. Dostopno prek: <http://www.sakerhetspolisen.se/download/18.4f0385ee143058a61a89f3/1392294843261/Reportonviolence-promotingIslamistextremisminSweden.pdf> (20. november 2015).
220. Säkerhetspolisen. 2015. *Säkerhetspolisen Årsbok 2014*. Dostopno prek: http://www.sakerhetspolisen.se/download/18.4c7cab6d1465fb27b01f1a/1426682274489/Arsbok2014_webb_slutgiltig.pdf (20. november 2015).
221. ---2016. *Säkerhetspolisen Årsbok 2015*. Dostopno prek: http://www.sakerhetspolisen.se/download/18.1beef5fc14cb83963e7273f/1458212474047/Sapo_arsbok15_webb.pdf (16. marec 2016).
222. Tatalović, Siniša, Anton Grizold in Vlatko Cvrtila. 2008. *Suvremene sigurnostne politike: Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
223. *The Economist*. 2016. The Mosul dam: A watery time-bomb – The most dangerous dam in the world, 13. februar. Dostopno: prek <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21692903-most-dangerous-dam-world-watery-time-bomb> (15. februar 2016)
224. *The Local*. 2016. Fears rise over human trafficking in Sweden, 23. december. Dostopno prek: <http://www.thelocal.se/20151223/fears-rise-over-human-trafficking-in-sweden> (26. januar 2016).
225. The White House. 2014. *Statement by the President on ISIL*, 10. september. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/09/10/statement-president-isil-1> (3. januar 2016).
226. Thompson, Nick in Atika Shubert. 2015. The anatomy of ISIS: How the 'Islamic State' is run, from oil to beheadings. *CNN*, 14. januar. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2014/09/18/world/meast/isis-syria-iraq-hierarchy/> (12. januar 2016).
227. Triches, Robert. 2007. Svenska storföretag hotas av Al Qaida. *Aftonbladet*, 19. september. Dostopno prek: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article11244900.ab> (20. februar 2016).
228. TV4. 2016. Göteborg – delad stad i olika folkgrupper, 11. marec. Dostopno prek: https://www.tv4play.se/program/nyheterna?video_id=3299480 (14. marec 2016)
229. UNHCR. 2015. *Press Release: Sweden's Minister for International Development Cooperation visits Bekaa refugee sites, projects*, 21. januar. Dostopno prek: http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_27487/cf_347/UNHCR_Press_Release_-_Swedish_Minister_in_Bekaa_Eng.PDF (6. februar 2016).
230. United Nations. 2016. *ISIL Still Threatens International Peace, Under-Secretary-General Tells Security Council, Calling for 'Unity and Action' to Combat Extremist Group*, SC/12236, 9. februar. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2016/sc12236.doc.htm> (10. februar 2016).
231. Urad Vlade RS za komuniciranje. 2016. *Sporočilo za javnost*, 3. februar. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/Sporocila_za_javnost/2016/sevl73.pdf (6. februar 2016).
232. U. S. Department of Defence. 2016a. *Iraq and Syria: ISIL's Areas of Influence, August 2014 Through February 2016*. Dostopno prek:

- http://www.defense.gov/Portals/1/features/2014/0814_iraq/docs/20160315_ISIL%20Areas%20of%20Influence_Aug%202014%20through%20Feb%202016_Map.pdf (16. marec 2016).
233. --- 2016b. *Operation Inherent Resolve: Strikes in Iraq and Syria*. Dostopno prek: http://www.defense.gov/News/Special-Reports/0814_Inherent-Resolve (16. marec 2016).
 234. U. S. Department of State. 2016a. *Office of the Historian, Milestones: 1953–1960, The Eisenhower Doctrine*, 1957. Dostopno prek: <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/eisenhower-doctrine> (10. december 2015).
 235. --- 2016b. *The Global Coalition to Counter ISIL*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/s/seci/> (16. marec 2016).
 236. Vinograd, Cassandra, Ghazi Balkiz in Ammar Cheikh Omar. 2014. ISIS Trains Child Soldiers at Camps for 'Cubs of the Islamic State'. *NBC News*, 7. november. Dostopno prek: <http://www.nbcnews.com/storyline/isis-uncovered/isis-trains-child-soldiers-camps-cubs-islamic-state-n241821> (6. januar 2016).
 237. Volkan, Vamik D. 1997. *Blood Lines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
 238. --- 1998. *Transgenerational Transmissions and “Chosen Trauma”: An Element of Large-Group Identity*. Dostopno prek: <http://www.vamikvolkan.com/Transgenerational-Transmissions-and-Chosen-Traumas.php> (5. februar 2016).
 239. --- 2004. *Blind Trust: Large Groups and Their Leaders in Times of Crisis and Terror*. Charlottesville: Pitchstone Publishing.
 240. --- 2014. *Psychoanalysis, International Relations, and Diplomacy: A sourcebook on Large-Group Psychology*. London: Karnac.
 241. Wallström, Margot. 2015. *Speech by Margot Wallström at the University of Helsinki*, 27. november. Dostopno prek: <http://www.government.se/speeches/2015/11/speech-by-margot-wallstrom-at-university-of-helsinki/> (24. februar 2016).
 242. Wallström, Margot. 2016. *Speech by Minister for Foreign Affairs Margot Wallström at the Folk och Försvar Annual National Conference*, 13. januar. Dostopno prek: <http://www.government.se/speeches/2016/01/speech-by-minister-for-foreign-affairs-margot-wallstrom-at-at-the-folk-och-forsvar-annual-national-conference/> (24. februar 2016).
 243. Wallström Margot in Isabella Lövin. 2016. Sweden gives SEK 350 million in additional emergency aid Syria crisis. *Expressen*, 4. februar. Dostopno prek: <http://www.government.se/opinion-pieces/2016/02/sweden-gives-sek-350-million-in-additional-emergency-aid-syria-crisis/> (24. februar 2016).
 244. Warrick, Joby. 2015. *Black Flags: The Rise of ISIS*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
 245. Wezeman, Pieter D. 2015. Arms Transfers and the use of force against the Islamic State. V *SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security*, 48–54. Oxford: Oxford University Press.
 246. Wierup, Lasse. 2016a. Ficktjuven i Stockholm levde i terrorgruppens centrum. *Dagens Nyheter*, 23. marec. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ficktjuven-i-stockholm-levde-i-terrorgruppens-centrum/> (9. april 2016).

247. --- 2016b. Misstänkt krigsförbrytare greps i Stockholm. *Dagens Nyheter*, 25. februar. Dostopno prek: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/misstankt-krigsforbrytare-greps-i-stockholm/> (25. februar 2016).
248. Wikström, Tobias, 2016. Ledare: Svar saknas om hur flyktingläget ska hanteras. *Dagens industri*, 24. februar. Dostopno prek: <http://www.di.se/artiklar/2016/2/4/ledare-svar-saknas-om-hur-flyktinglaget-ska-hanteras/> (25. februar 2016).
249. Williams, Paul D. 2013. Security studies: an introduction. V *Security studies: an introduction*, ur. Williams, Paul D., 1–12. London in New York: Routledge.